

जीवन संध्या की साधना

ॐ

सन्गादिका ।

भूतपूर्व जगतप्रसिद्ध पूज्य श्री जयमलजी म० साहव के
सम्प्रदाय के स्वामीजी भारवाड़ प्रान्त मन्त्री
श्री हजारीमलजी म० की आज्ञानुवर्तन सति
शिरोमणि स्व. श्री सरदार कुंवरजी म.
की सुशिक्षा साधनी
श्री उमरावकुंवरजी "ग्रचना"

★

द्रव्य सहायक ।

अमरचन्द मोदी

व्याख्यान (राज०)

द्वितीयावृत्ति
१०००

}

वि० सम्बत्
२०३०

{

मूल्य
१)५०

॥ ॐ नमः ॥

પ્રસ્તાવના

શ્રી જૈનેન્દ્રશાસ્ત્રોપાસક પ્રિયબંધુઓ ! જ્યારે જગત ભરમાં વિરલાજ મહાપુરુષો ૧ સુદ્ધિબલ, ૨ પ્રબલ પ્રુણાઈ, ૩ પદોપકાર કરવામાં તીવ્ર લાગણી, ૪ બહુજ સદ્મદદષ્ટિનો ઉપયોગ રાખીને, મહાપુરુષોએ બનાવેલ અંશેને શાંતિમાં અને સારા વાતાવરણમાં વાંચ્યા બાદ, તે સર્વ અંશોનું અપૂર્વ રહસ્ય જાણીને હૃદયમાં પારણી કરવાની અપૂર્વ તાકાત, ૫ ખેલાના દેશ કાલાદિની પરિસ્થિતિમાં અને વર્તમાન દેશ કાલાદિની પરિસ્થિતિમાં થયેલ પરિવર્તન તરફ તીવ્ર લક્ષ્ય ૬ વિસ્તાર રૂચિવાળા જીવોનો અને સંક્ષેપ રૂચિવાળા જીવોનો પરિચય, ૭ દૃષ્ટિ પ્રસંગને જરૂરી શબ્દોમાંજ અભ્યાસકાદિ વર્ગને જીવન સુધારણામાં ઉપયોગી અને તે રીતે વર્ણન કરવાની પ્રણાલિકા, ૮ નિબંધ રમણુતામાં અપૂર્વ લગની વગેરે ઉત્તમ સાધનોના બહેજ વિવિધ યોની રચના કરી શકે છે. પ્રસ્તુત શ્રીકર્પૂર પ્રકર અંચના બનાવવાર મહાત્મા શ્રીદરિસેન મુનિરાજ પશુ તેવા મહાપુરુષોમાંના એક મહાપુરુષ છે. તેઓ નિર્મલ સંયમના સાધક તો હતાજ. તે ઉપરાંત પૂર્વ કાવ્યની રચના કરવામાં પણ કુશલ હતા, એમ તેમણે બનાવેલા શ્રીનેભિચરિત્ર તથા આ કાવ્ય જોતાં જણાય છે. આ કાવ્યના લા શ્લોકમાં શરૂઆતમાં 'કર્પૂરપ્રકરઃ' આ શબ્દ હોવાથી 'કર્પૂરપ્રકર' નામે વધારે પ્રસિદ્ધિ છે. ખીજું નામ 'સૂક્તાવલી' છેવટના શ્લોક ઉપરથી જણાય છે. મુનિરાજ શ્રીદરિસેન વિશે આ કાવ્યમાં ૮૭ બાબતોનું વર્ણન દૃષ્ટાંત સાથે બહુજ પષ્ટ જણાવ્યું છે. આની ઉપર શ્રીજિનસાગરસૂરિ વગેરે પંડિતોએ ટીકાઓ પણ રચી છે. સંસ્કૃત ભાષાનાં જાણકાર બધા જીવોને ॥ કાવ્ય અપૂર્વ સંગીત બોધ આપે છે, તે વૈરાગ્યાદિ ભાવના પ્રકટાવે

	૮	
૭૬ વિકાર દાર	૧૫૮	૫૫૩-૫૫૪
૭૭ કાર્તિક ચોમાસાનું દાર	૧૫૯-૧૬૦	૫૫૫-૫૫૮
૭૮ સંધની ભક્તિનું દાર	૧૬૧-૧૬૨	૫૫૮-૫૬૨
૭૯ ફાગણ ચોમાસાનું દાર	૧૬૩-૧૬૪	૫૬૨-૫૬૬
૮૦ કલ્યાણકના દિવસના વર્ણનનું દાર	૧૧૫-૧૬૭	૫૬૬-૫૭૦
૮૧ મહાપૂજા દાર	૧૬૮-૧૬૯	૫૭૧-૫૭૩
૮૨ ચૈત્ય પરિપાટી દાર	૧૭૦-૧૭૧	૫૭૩-૫૭૬
૮૩ ઉજમણાનું દાર	૧૭૨-૧૭૪	૫૭૬-૪૮૦
૮૪ ધવળરોપણ દાર	૧૭૫	૫૮૦-૫૮૨
૮૫ અષ્ટપ્રકારી પૂજાના ફલનું દાર	૧૭૬	૫૮૨-૫૮૪
૮૬ અષ્ટમંગલ દાર	૧૭૭	૫૮૪-૪૮૬
૮૭ મુક્તિ દાર	૧૭૮-૧૭૯	૫૮૬-૫૯૦
અન્યકારની જાળખાણ	૧૮૦	૫૯૦-૫૯૨

॥ णमो सिद्धचक्रस्तु ॥

॥ णमो परमगुरुनेमिसूरीं ॥

सुगृहीतनामधेय-पूज्यपाद-तपोगच्छाधिपति-परमोप-
कारिशिरोमणि-परमगुरु-आचार्य महाराज श्री-
विजयनेमिसूरीश्वर-विनेयाणु-शास्त्रविशारद-
कविदिवाकर-आचार्य श्रीविजयपद्म-
सूरीश्वरप्रणीत-छंदोबद्ध गौर्जरीटीका-
श्लोकार्थ-स्पष्टार्थसमेत-श्रीहरिसेन
मुनिराज प्रणीत-

॥ श्रीकर्पूरप्रकरः ॥

अवलम्ब्य—कवि श्रीहरि मुनि अन्धनी शङ्कातर्भा
न अधक्षरेणी प्रणालिक्षाने अनुशरीने निर्विघ्नपणे अथ
क्षराना साधनभूत धृष्ट देवना स्मरणरूप लेखित
वक्ष्ये—

॥ હરિગીત જંદ ॥

કર્પૂરપ્રકરઃ પ્રમાણ્યમે નામંદન-કાવયઃ,

શુક્રધ્યાનવરપ્રમુજનિવયઃ પુષ્પાન્નિષેનોદયઃ ।

મુવિતશ્રીકરપીડનાન્નમિનયો વાત્સાલ્યમેનોઃ પપઃ,

વ્યાસપાલકપ્રજિનેશ્વરેશ્વરદયોતિવયઃ પાતુ વઃ ॥ ૧ ॥

છંદોભદ્ર દીક્ષકાર મંગલાશય પદે છે -

॥ હરિગીત જંદ ॥

જસ ધ્યાનથી પણ સિદ્ધિ અડ ને લખિ અડવીસ
સંપન્ને,

પરભવ વિષે પણ સંપદા રહેજે મલે વિપદા તજે;
તે થંભણાધીશને નમી ગુરુનેભિસુરિ ગુણમણિખની,
દીક્ષા વિવધ છંદે બનાવું સરલ કર્પૂર પ્રકરની. ૧
જે કાન્તિનો ગણ દાંતની ઉપશમ સ્વરૂપ અમી

જલ વિષે,

છે કર્પૂરના સમુદાય જેવો પાપ રૂપ કણુને પીસે;
કર્પૂર મિશ્રિત અભિય પાણી લોકમાં વખણાય છે,
વર તેજ પુજે દિવ્ય ઉપશમ નાથનો વખણાય છે. ૨
મુખરૂપ શશિની આંદણી જેવો દીસે ન જરી મણા,
કલના સમૃદ્ધ સમાન શુકલ ધ્યાન રૂપી આડના;
વળી જે ઉછળતા ફીણ જેવો પુણ્યરૂપ સાગરતણા,
વર વસ્ત્ર જેવો શુભ પ્રસંગે સિદ્ધિ સ્ત્રીના લક્ષના. ૩

શોભા દીપે છે વજ્ર નિર્મલ શુભ પ્રસંગે લક્ષના,
 હંત કાન્તિનો સમુદાય તેવા લક્ષમાં શિવનારના;
 વહી દૂધ જેવા શ્વેત વાણી કામધેનુ તથા જ તે,
 હંત કાન્તિનો સમુદાય જેણે દેખીયો પ્રુણ વાત તે. ૪
 શુભ દેશના દેવા ક્ષણે દેખાવમાંદે આવતો,
 જિતરાજના હાંતો તણી વરકાંતિનો માણુ ચળકતો;
 રક્ષણ કરો તેડી તમારું ભવ જલધિમાં દૂબતાં,
 આશીર્વાદ વચણો વહી દરિ સાધુ ગ્રંથ બતાવતા. ૫

શ્લોકનો અર્થ:—દેશના આપવી વખતે દેખાતો
 એવા શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુના કંઈ હાંતની કાન્તિનો જે સમુદાય
 તે સંસાર રૂપી અમુદ્રમાં પડના ભવ્ય જીવોને બચાવે; તે
 હાંતની કાન્તિનો સમુદાય કેવા પ્રકારનો છે તે કહે જણાવે
 છે. ‘સામામૃતયસે’=ઉપશમ-કાન્તિરૂપી અમૃત જલને વિશે
 ‘કર્પૂરમકર:’=કપૂરના સમૂહ જેવો છે. (અહીં કવિએ
 ‘ઉત્પ્રેક્ષા’ નામનો અલંકાર બતાવ્યો છે. એમ ક્ય સજ્જનો
 હોય થએલ હોવાથી બહુ શકાય છે. એ પ્રમાણે હાંતની
 કાંતિના સમુદાયને ચોલખાવનાર બીજા વિશેષણોમાં પણ
 તે જ અલંકારની ઘટના બહુવી.) જેમ કપૂર અમૃતના
 પાણીને હીપાવે છે, તેમ શ્વેત હાંતની કાન્તિનો સમુદાય
 પણ પ્રભુના ઉપશમ શુભને હીપાવે છે. ‘ચક્ષુર્નદુચન્દ્રાતપ:’=
 સુખ રૂપી ચંદ્રમાની બહો આંહની ન હોય, એવા પ્રભુના
 શ્વેત હાંત હીપે છે. ‘શુક્રધ્યાનતરુમ્મનનિચયા’=શુદ્ધ ધ્યાન
 રૂપી આહના સદેહ દુહોનો સમુદાય બહો ન હોય તેવા

જોમ સમુદ્ર હોય તો જ સદૃઢ દ્રેણુ (મોળાં) હોય તેમ
પ્રબલ પુણ્યોદયેજ અગતી દાંતની શ્રેણિની પ્રાપ્તિ થાય. જોમ
બુદ્ધિથી વિચારતાં બીજા વિશેષણોનું પણ રહસ્ય સહેજે
સમજી શકાય તેવું સુગમ છે. ૧

અવતરણુ:—અંધકાર અભિધેય (અંધમાં કહેવાની
બીના) પ્રયોજન ફક્ત અને અંધજ બણાવે છે. જેને
બાણીને વિનેય વર્ગ અધ્યયન કરવામાં ઉદ્યમવાંત બને છે:—

॥ સ્વધરા હંદ ॥

^૧ મન્યા ^{૧૦} લઙ્ઘ્યાર્યદેશં ^૪ ૧ કથમપિ ^૨ ૨ નૃમવં ^૩ ૩ સત્કુલં ^૪ ૪ સાધુસદ્ગમ્, ^૫ ૫
^૬ ૬ વોધં ^૭ ૭ દેવાદિ ^૮ ૮ શક્તીઃ ^૯ ૯ ૧૧ કુરુત શમ ^{૧૦} ૧૦ ૧૨ યતિશ્રાવકત્વં-
૧૪ વ્રતાનિ ૨૬ ॥

^{૧૩} સંસક્ષેત્રી ૩૫ જિનાર્ચા ૩૬ નય ૩૭ વિનય ૩૮ સુવૈરાગ્ય ૩૯
દાનાદિ ૪૩ પુટ્ટિ,

^{૪૪} શબ્દ ૪૯ શૂત ૫૭ ક્રુધાદેવરજયમપિ ^{૧૦૧} ૧૦૧ સુકૃતાદેષુ ^{૧૦૬} ૧૦૬ ૧૦૭
^{૧૦૮} ૧૦૮ સત્કર્મ ^{૧૧૧} ૧૧૧ મુક્ત્યૈ ॥ ૨ ॥

શુભ આર્ય દેશ મહા પ્રયત્ને મનુજ ભવને મેળવી,
કુલ શ્રેષ્ઠ ગુણિનો સંગ સમજણ શુદ્ધ દર્શન મેળવી;
જિન દેવગુરુ શુભ ધર્મની સામગ્રી તનુ બલ મેળવી,
હે ભવ્ય જીવો ! ધર્મ સાધો હેય વસ્તુ હોડવી. ૧
સહનશીલતા બહાણ જેના શ્રેષ્ઠ સંયમ આદરો,
તેમાં અશક્તિ હોય તો શ્રાવકપણાને આદરો;

જેને પોતાના હૃદયને વિષે ધારણ કર્યો ત્યારે તેની શોભા
 નથી વધી ગઈ. આ સ્થિતિ હૃદય પણ ઠેલું છે તે જણાયે
 કે કમલા એટલે લક્ષ્મી. તે લક્ષ્મીનું સ્વરૂપ છે જેને વિષે
 તેનું સ્થિતિ હૃદય છે, અથવા સ્થિતિ હૃદયને વિષે લક્ષ્મી
 ની છે અને તે સ્થિતિ શેષ્ઠભક્તિને ધારણ કર્યો તેથી તે
 શિવની શોભા અનેક ગણી વધી ગઈ. આ સ્થિતિનું હૃદય એ
 કે જે હવે લલુકર્ષી દોષ સંભવ ધર્મ ભુક્તિવાળો. દોષ તે
 જ્યાં તે તે ખાતર સમુદ્ર સમાન સ્નાયુ દેશને આશ્રય કરે
 એ સુધી તેના ઉત્તમ જ્ઞાનાદિ ગુણો વધતા નથી અથવા
 એ સુધી તે હવે પોતાની ઉત્તિ વધી શકતો નથી. પરંતુ
 તે હવે જે આર્થ દેશને આશ્રય લે, તે તે આર્થ દેશના
 સાધ્યભ્યથી તે હવની પણ અંદર અને શેષ્ઠભક્તિની પેઠે
 અનેક ગણી શોભા વધે છે, એટલે કે તે હવે નમસ્તિ આદિ
 ગુણોની પ્રાપ્તિ રૂપ ઉત્તમ શોભાને પામે છે. ૩

સોડ આપી અને તેને કહ્યું કે આ પેટી આર્દ્રકુમારને આપીને
કહેવું કે “અલયકુમારે તમારે માટે આ પેટી મોકલી છે
અને તે કોઈ ન જુવે એમ એકાંતમાં ઉઘાડવાનું કહ્યું છે.”
તે માણસ ભેટણા સાથે પોતાના નગરે આવ્યો. સળતને અને
કુમારને ભેટણું આપ્યું અને તે વખતે કુમારને અલયકુમારે
કહ્યું હતું તેમ કહ્યું.

આર્દ્રકુમાર પણ તે પેટીને એક ચોરડામાં લઈ ગયા.
પેટી ઉઘાડી તો તેમાંથી શ્રીકૃષ્ણલહેવની
આર્દ્રકુમારને જાત પ્રતિમા નીકળી. પરંતુ પ્રતિમા જોએલી
તિસ્મરણુ અને નહિ હોવાથી અલયકુમારે મારે માટે
પૂર્વલવ આ કોઈ ઘરેણું મોકલ્યું છે એમ
જાણીને તે કયે સ્થળે પહેરાય તેની
વિચારણા કરતાં તે કોઈ સ્થળે પહેરી શકાય તેમ નથી એમ
જાણીને પોતાની સામે તેને મૂકી અને પછી આ શું હશે
એમ વિચારમાં લીધેલાં ધર્મ આ વસ્તુ કોઈક સ્થળે જોઈ
છે એવું વિચારતાં તેમને જાતિસ્મરણુ જ્ઞાન થયું અને તેથી
તેમણે પોતાનો ત્રીજો ભવ જોયો. જેમાં તેમણે ચારિત્ર લઈને
વિરાધના કરી હતી અને તેથી તેમને અનાયદેશમાં ઉત્પન્ન
થવું પડ્યું છે. એ જાણું જાણ્યું. પૂર્વ ભવમાં તેમણે પોતાની
સ્ત્રી સાથે દીક્ષા લીધી હતી અને શુદ્ધ ભાવથી ચારિત્ર પાળતા
હતા. પરંતુ એક વાર પોતાની સ્ત્રી જે સાધ્વી છે તેમને
જોઈને તીવ્ર વિષય વાસના ઉત્પન્ન થઈ અને તે વાત તેમણે
સાધ્વીને જણાવી. સાધ્વીએ વિચાર્યું કે મારે લીધે જાનેના
ચારિત્ર બ્રહ્મ ધર્મે, તેથી સાધ્વીએ અનશન કરી પ્રાણત્યાગ

કર્ચો અને તે દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થઈ. સુનિએ આ વાત જાણી ત્યારે તેમને પણ ઘણો પશ્ચાત્તાપ થયો કે મેં અગ્નિ લીધું તે છતાં આવી વિષયની ઇચ્છા કરી અને તેથી આત્મીને પ્રાણત્યાગ કરવો પડ્યો, આ પાપમાંથી મારો ક્યારે છુટકારો થશે. એ પ્રમાણે પશ્ચાત્તાપ કરીને તે પણ અનશન કરી દેવલોકે ગયા. ત્યાંથી ચ્યવીને અનાર્થ દેશમાં ઉત્પન્ન થયા.

આદ્રકુમારે વિચાર્યું કે અલયકુમાર મારા પરમ ઉપકારી છે. કારણકે તેમણે મારી અવસ્થા આદ્રકુમારનો આ- જાણીને મને પ્રતિબોધ કરવાને માટે અલયકુમારને મળ- આ પ્રતિમા મોકલી છે, મારે મારે વાનો વિચાર અને પણ તેમને મળવું જોઈએ અને દીક્ષા તે માટે ચુકિતથી લઈને શુદ્ધ અગ્નિ પાળવું જેથી આ નાશી જવું. સંસારમાંથી પોતાનો ઉદ્ધાર થાય. આવું વિચારી પોતાના પિતાને તે વાજ

જણાવી, પરંતુ પિતાએ જવાની ના કહી અને તે નાસી જાય નહિ તે માટે તેમની ચોકી કરવાને પાંચસો સુલટો મૂક્યા. કુમાર પણ નાશી જવાનો લાગ ચોધવા લાગ્યા, તે દરરોજ ઘોડા ઉપર સ્વોરી કરીને નગર ગઢાર જાય. સુલટો પણ સાથે જાય છે. કુમાર તેમનાથી દૂર જલહી ઘોરો ફૂદાવીને આગળ નીકળી જાય અને પછી ઘોડા વળતે પાછો આવે, એમ દરરોજ આગળ જાય અને ઘોડા ઘોડા વળતે પાછો આવે. આથી સુલટોને તેમના ઉપર વિધારા ઝેસી ગયો. એટલે એક વખત લાગ જોઈને આદ્રકુમાર તે સુલટોથી જુદા પડીને નાશી ગયા. સુલટોએ ઘણી તપાસ કરી પરંતુ જ્યારે

આર્દ્રકુમાર જડયા નહિ ત્યારે તેઓ પાછુ રાગતા બચને
હીધે તે દેશ છોડીને નાશી ગયા અને ચોરી કરીને આશ્ચ-
ર્યકા અલાવવા લાગ્યા.

આર્દ્રકુમાર સુલગ્રામી શુભ રીતે નામી જઈને ખડેદેવી
સંકેત કરી રાખેલ વડાણમાં બેસીને
આર્દ્રકુમારની સ્વયં આર્થ દેશનાં આવી પહોંચ્યા. ત્યાં
દીક્ષા અને દેવીનો સ્વયંબુદ્ધ એવા તે પોતાની મેળે લોગ
નિષેધ કરીને દીક્ષા ગ્રહણ કરવા તૈયાર થયા.
ત્યારે દેવનાએ કહ્યું કે હે કુમાર ! હજી

તમારે લોગકર્મ લોગપવાનાં બાકી છે માટે લોગો લોગવીને
દીક્ષા લેજો, પરંતુ તે વાણીનો અનાદર કરીને પોતાના
પુરુષાર્થ ઉપર વિશ્વાસ રાખીને દીક્ષા લીધી. પ્રત્યેક બુદ્ધ
થએલા તે તીવ્ર તપ તપવા લાગ્યા અને વિહાર કરતા કરતા
અનુક્રમે વસંતપુર નગરમાં આવ્યા. ત્યાં નગરની બહાર દેવ-
કુલમાં કાઉનગ ધ્યાને રહ્યા.

તે વખતે તે નગરમાં દેવદત્ત નામે શેઠને શ્રીમતી નામે
વસંતપુર નગરમાં પુત્રી હતી, તે શ્રીમતી પૂર્વ ભવનાં
શેઠની પુત્રી શ્રીમ- (ત્રીજા ભવે) બન્ધુમતી નામે આર્દ્ર-
તીએ આર્દ્રમુનિનો મુનિની પત્ની હતી. જેણે તેમની ત્યારે
પતિ તરીકે કરેલા દીક્ષા લીધી હતી. તે શ્રીમતી બાલ્ય
સ્વીકાર અવસ્થામાં ક્રીડા કરવા માટે નગરની

બાલિકાઓ તથા તે દેવકુલનાં આવી
છે. તે વખતે બાલાઓ વર પસંદ કરવા લાગી. કોઈએ
ચાલેલા વગેરેને વર તરીકે પસંદ કર્યા. તે વખતે શ્રીમતી

જોગજ્યા, તેથી તેમના પણ પકડીને જોડી દે તે દીવસે તો જતા રહ્યા હતા પરંતુ હવે જવા દઈશ નહિ. તે વખતે દેવતાની વાણી સંભાળીને તથા રાજના આશ્રયથી તેની સાથે લગ કર્યું. બાવી અન્યથા ધતું નથી. તેણીની સાથે જોગ જોગવતાં એક પુત્ર થયો અને અનુક્રમે તે મોટો થયો. ત્યારે તેમણે શ્રીમતીને કહ્યું કે હવે તને આ પુત્ર સહાયકારી થશે માટે મને દીક્ષા લેવાની રત્ન આપ. શ્રીમતીએ આ વાત પુત્રને જાણાવવા માટે રંડીયો કાંતવા માંડ્યો. પુત્રે આમ કરવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે શ્રીમતીએ પુત્રને કહ્યું કે તારા પિતા દીક્ષા લેશે ત્યારે આપણને આ રંડીયો સહાયકારી થશે. પુત્રે કહ્યું કે હે માતા ચિંતા કરો નહિ, હું પિતાને જવા દઈશ નહિ. પછી ત્યારે પિતા સૂતા હતા ત્યારે માએ કાંતેલ સુતર લઈને પિતાને વીંટીને કહ્યું કે મેં તમને જાંઘ્યા છે માટે હવે તમે દીક્ષા લેવા દેવી રીતે જશો? પિતાએ પણ બ્રમ્મનું કે આ રનેહ રૂપી સુતરના તાંતણા તાંડવા મુશ્કેલ છે. ગણ્યા તો બાર તાંતણા હતા. તેટલા વર્ષ ઘરમાં રહેવાનું કમુલ કર્યું. બાર વર્ષ પૂરા થયા ત્યારે ફરીથી વિચાર્યું કે પૂર્વ જન્મમાં આરિત્રની વિરાધના કરી તેથી અનાર્થ દેશ મળ્યો. ફરીથી પણ આરિત્ર લઈ તેનો ત્યાગ કર્યો તો મારી કઈ ગતિ થશે, માટે હજી પણ આરિત્ર લઈ તીવ્ર તપ કરે તો આ મનુષ્યલવ સફળ થાય. આ પ્રમાણે વિચારી શ્રીમતીની રત્ન લઈ ફરીથી આરિત્ર લઈને રાજગૃહી તરફ આલ્યા. રસ્તામાં તેમના ૫૦૦ મુલત્રો મળ્યા. તેઓ ચોરી કરીને આજીવીકા ચલાવતા હતા. તેમને પ્રતિજ્ઞાધ પમાડીને દીક્ષા આપી.

ત્યાંથી વીર પ્રભુને વંદન કરવા જતાં રસ્તામાં ગોશાળો
 મળ્યો. તેણે કહ્યું કે તપોમૂલ કષ્ટ સર્વ
 વીર પ્રભુને વંદન ફેળવે છે. કારણ કે શુભાશુભ ફલનું
 કરવા જતાં રસ્તામાં કારણ નિયતિ છે. તે વખતે આર્દ્ર
 ગોશાળાનો એળાપ મુનિએ કહ્યું કે જો તું સર્વત્ર નિયતિને
 અને તેને નિરૂત્તર હેતુ માનતો હોય અને ક્રિયાને ફેળવ
 કરવો. માનતો હોય તો તું પણ એક સ્થાનેજ
 કેમ રહેતો નથી અને લોજન વગેરે
 માટે કેમ યત્ન કરે છે. માટે નિયતિથી પણ પુરૂષાર્થ ચઢીયાતો
 છે એમ સાચીત થાય છે એ પ્રમાણે તેને નિરૂત્તર કરી
 આગળ આપ્યા.

રસ્તામાં હસ્તિ તાપસોના આશ્રમે આર્દ્ર મુનિ આવી
 પહોંચ્યા. આ તાપસો હાથીને મારીને
 હસ્તિભક્ષી તાપ- તેનું ભક્ષણ કરતા હતા તેથી હસ્તિ
 સોને પ્રતિજોધ તાપસ કહેવાતા હતા. તેમનું કહેવું
 એવું હતું કે એક હાથીને મારીને
 ખાઈએ તો તેનાથી ઘણા દીવસ આજીવિકા આવે છે અને
 એક જીવના વધનું પાપ લાગે છે, માટે ઘણા જીવોનો વધ
 કરવા કરતાં એક હાથીને મારવો શ્રેષ્ઠ. તેમને પણ આર્દ્ર
 મુનિએ પ્રતિજોધ્યા અને દીક્ષા આપી. ત્યાંથી વીર પ્રભુને
 વંદન કરવા આગળ આપ્યા.

વીર પ્રભુને વંદન કરવા જતાં રસ્તામાં રાજગૃહી
 નગરીએ આવ્યા. ત્યાં શ્રેણિક સહિત
 અભય કુમારનો અભય કુમાર વંદન કરવા આવ્યા.

મેળાપ.

ત્યારે આર્દ્ર મુનિએ અભયકુમારને કહ્યું કે તમેજ કારણ વિના મારા મહા ઉપકારી છો. કારણકે તમે જે પ્રભુની પ્રતિમા મોકલી તે જોઈને મને જ્ઞાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું અને અનાર્થ દેશમાં ઉપજવા છતાં હું આર્થ દેશમાં આવીને આરિત્ર થકણ કરવા શક્તિમાન થયો છું. આ બધો તમારોજ ઉપકાર છે. આ સાંભળી શ્રેણિક રાજા અભયકુમાર વગેરે રાજા થયા. અને આર્દ્ર મુનિને નમીને પોતાને સ્થાને ગયા, ત્યાર પછી શ્રી વીરપ્રભુની પાસે જઈ તેમને વંદન કર્યું. આરિત્ર નિર્મળ લાવથી પાણી અંતે સમાધિ મરણ પામી શિદ્ધિપદને પામ્યા.

કુંકાણમાં કથાનો જો સાર છે કે અનાર્થ દેશમાં ધર્મ સાધનની સામગ્રી હોતી નથી, માટે પૂર્વ પુણ્ય હોય તોજ આર્થ દેશમાં જન્મ મળે છે. ને તેજ આર્થ દેશને આધીન સંધાણા શુણ્ણની સંપત્તિ મુલલ થાય છે. ૩

॥ ઇતિ આર્દ્રકુમાર કથાનક ॥

અવતરણ:—આ ગાથામાં કવિશ્રી આર્થ દેશ પામનાર જીવ ધર્મરહિત હોય તે છતાં પણ કઈ કઈ સામગ્રી મેળવીને જોય પામે છે તે જણાવે છે:—

આર્થ દેશમવાપ્ય ધર્મરહિતોઽપ્યન્યસ્ય ધર્મક્રિયાં,
ધર્મસ્થાનમહાંથ વીક્ષ્ય સુગુરોઃ શ્રુત્વા ચ ધર્મ ક્વચિત્ ।

ચોધં યાતિ કુલોત્પનાસ્તિકમતો ભૂપઃ પ્રદેશી યથા,
સત્યં ચન્દનસંગિનઃ સિતિરુહો નાન્યેઽપિ કિં ચન્દનાઃ ॥૪॥

ત્યાંથી વીર પ્રભુને વંદન કરવા જતાં રસ્તામાં ગોશાળો
 મળ્યો. તેણે કહ્યું કે તપોમૂલ કદ સર્વ
 વીર પ્રભુને વંદન ફેળાટ છે. કારણ કે શુભાશુભ ફલનું
 કરવા જતાં રસ્તામાં કારણ નિયતિ છે. તે વખતે આર્દ્ર
 ગોશાળાનો એળાપ મુનિએ કહ્યું કે જો તું સર્વત્ર નિયતિને
 અને તેને નિરૂત્તર હેતુ માનતો હોય અને ક્રિયાને ફેળાટ
 કર્યો. માનતો હોય તો તું પણ એક સ્થાનેજ
 કેમ રહેતો નથી અને ભોજન વગેરે
 માટે કેમ યત્ન કરે છે. માટે નિયતિથી પણ પુરૂષાર્થ ચઢીયાતો
 છે એમ ગાળીત થાય છે એ પ્રમાણે તેને નિરૂત્તર કરી
 આગળ ચાલ્યા.

રસ્તામાં હસ્તિ તાપસોના આશ્રમે આર્દ્ર મુનિ આવી
 પહોંચ્યા. આ તાપસો હાથીને મારીને
 હસ્તિસક્ષી તાપ- તેનું ભક્ષણ કરતા હતા તેથી હસ્તિ
 સોને પ્રતિબોધ તાપસ્ય કહેવાતા હતા. તેમનું કહેવું
 એવું હતું કે એક હાથીને મારીને
 ખાઈએ તો તેનાથી ઘણા દીવસ આજીવિકા ચાલે છે અને
 એક જીવના વધનું પાપ લાગે છે, માટે ઘણા જીવોનો વધ
 કરવા કરતાં એક હાથીને મારવો ભારે. તેમને પણ આર્દ્ર
 મુનિએ પ્રતિબોધ્યા અને દીક્ષા આપી. ત્યાંથી વીર પ્રભુને
 વંદન કરવા આગળ ચાલ્યા.

વીર પ્રભુને વંદન કરવા જતાં રસ્તામાં રાજગૃહી
 નગરીએ આવ્યા. ત્યાં શ્રેણિક ગદિત
 અસ્ય કુમારનો અવય કુમાર વંદન કરવા આવ્યા.

મેળાપ.

ત્યારે આર્દ્ર મુનિએ અભયકુમારને કહ્યું કે તમેજ કારણ વિના ગારા મળ્યા ઉપકારી છે. કારણકે તમે જે પ્રભુની પ્રતિમા મોકલી તે જોઈને મને જ્ઞાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું અને અનાર્થ દેશમાં ઉપજવા છતાં હું આર્થ દેશમાં આવીને આરિત્ર મળ્યું કરવા શક્તિમાન થયો છું. આ જયો તમારોજ ઉપકાર છે. આ સાંભળી શ્રેણિક રાજા અભયકુમાર વગેરે રાજા થયા. અને આર્દ્ર મુનિને તરીને પોતાને સ્થાને ગયા, ત્યાર પછી શ્રી વીરપ્રભુની પાસે જઈ તેમને વંદન કર્યું. આરિત્ર નિર્મળ લાવથી પાળી અતે રામાધિ મરણ પામી શિદ્ધિપદને પામ્યા.

કુંદાણમાં કથાનો જો આર છે કે અનાર્થ દેશમાં ધર્મ સાધનની સામગ્રી હોતી નથી, માટે પૂર્વ પુણ્ય હોય તોજ આર્થ દેશમાં જન્મ મળે છે. ને તેજ આર્થ ક્ષેત્રને આધીન રાખના શુભની અપત્તિ સુલભ થાય છે. ૩

॥ ઇતિ આર્દ્રકુમાર કથાનક ॥

અવતરણ:—આ ગાથામાં કવિશ્રી આર્થ દેશ પામનાર શુભ ધર્મરહિત હોય તે છતાં પણ કઈ કઈ સામગ્રી મેળવીને જોધ પામે છે તે જણાવે છે:—

આર્થ દેશમવાપ્ય ધર્મરહિતોઽપ્યન્યસ્ય ધર્મક્રિયાં,
ધર્મસ્થાનમદ્દાંથ વીક્ષ્ય સુગુરોઃ શ્રુત્વા ચ ધર્મ ક્વચિત્ ।

વૌશં યાતિ કુહોત્યનાસ્તિકમતો ભૂપઃ પ્રદેશી યથા,

પામીને બોધ પામે છે. અથવા ધર્મનું આરાધન કરી શકે છે. દેવી રીતે બોધ પામે છે તે જણાવે છે:—૧ બીજા મનુષ્યને ધર્મક્રિયા એટલે પુણ્યનાં કાર્યો કરતાં જોઈને તે જીવને પણ પુણ્ય કાર્યો કરવાની ઇચ્છા થાય છે અને તેથી બોધ પામે છે. ૨ પુણ્યનાં સ્થાન એટલે જિનગૃહ તથા ઉપાશ્રય વગેરે સ્થાન. તેને વિષે કરવામાં આવતાં મોટા જોશબોલો જેવા કે અદાઈ મહોત્સવ, સ્નાત્ર મહોત્સવ, પૂજા લાણાવવી વગેરેને જોઈને પણ તે જીવ બોધ પામે છે. ૩ મુશુર એટલે કંચન કામિનીના ત્યાગી પાંચ મહાવ્રતધારી જોવા સાધુ મહારાજની પાસેથી ધર્મ સાંભળીને તે જીવ બોધ પામે છે. આ પ્રમાણે બીજા પુરુષને ધર્મક્રિયા કરતાં જોવાનું, અથવા ધર્મસ્થાનોના મહોત્સવો જોવાનું તેમજ સદ્ગુરુનો ઉપદેશ સાંભળવાનું, આ બધું આર્ય શ્રેષ્ઠમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ અનાર્ય દેશોમાં આ ત્રણ સામગ્રીમાંની કોઈ પણ સામગ્રી મળી શકતી નથી. તેથી અનાર્ય દેશ કરતાં આર્ય દેશોનું મહત્ત્વ જણાવ્યું છે. આ બાબતમાં દ્વંદ્વ આપતાં પૂજ્ય કવિશ્રી જણાવે છે કે પ્રદેશી નામના રાજા (જેમનું દ્વંદ્વનું દુકાણમાં સાર રૂપે આ ગાથાના અંતે કહેવાશે) જે કુળ પરંપરાથી નાસ્તિક મતને એટલે ચાર્વાક મતને (જે આત્મા પુણ્ય પાપ વગેરેનું અસ્તિત્વ માનતો નથી તેને) માનનારા હતા, તે છતાં આર્ય દેશ પામીને તથા તેમના મુખ્ય નામના મંત્રી, જેઓ જૈન-ધર્મનું સ્વરૂપ જાણનારા હતા, તેમની ધર્મક્રિયાઓ જોઈને, ને અનુક્રમે તે મુશુર શ્રીકેશિ ગણધરની પાસેથી ધર્મનું સ્વરૂપ સાંભળીને જેમ બોધ પામ્યા, તે સત્ય છે. તેવી રીતે બીજા લબ્ધ જીવો પણ ધર્મને પામ્યા છે. આ બાબતને

આર્ય દેશ લાહી અપરની ધર્મકરણી જોઈને,
 જિન મંદિરાદિકમાં થતા શુભ ઉત્સવાદિક જોઈને;
 ક્યારેક સુણતાં વચન ગુરના નૃપ પ્રદેશીની પરે,
 જોધ પામે રંગ તેવો સંગ જેવો આચરે. ૧.
 અહન તણા સગે કરી અંદન સમા બીજ તરે,
 શું ના બને? નિશ્ચય બને તાત્પર્ય જાણો એ ખરું;
 ધર્મ દિરિયા દેખતાં ચોરો થયા ઝટ કેવલી,
 ઉત્સવાદિક જોઈ ધર્મી હોય નૃપ સંપ્રતિ વલી. ૨.
 નૃપ પ્રદેશી ધર્મ પામ્યા સંગથી ગુરરાજના,
 આર્યદેશ વિષે મલે ત્રણ કારણો ઇમ ભૂલ ના;
 એમ જાણી આર્યદેશે કારણો ત્રણ સાધીએ,
 અપ્રમાદ દશા ધરી નિર્વાણ સંપદ પામીએ. ૩.

સ્તોકાર્થ:—ધર્મ વિનાનો પ્રાણી પણ આર્યદેશને પામીને
 બીજતની (બીજ લેવોથી કરાતી) ધર્મની ક્રિયાઓ અને
 ધર્મ સ્થાનોના મોટા જોશ્ઠવોને જોઈને અને કોઈક વખત
 સુગુરથી ધર્મને સાંભળીને, કુલની પરંપરાથી આવેલા નાસ્તિક
 મતવાળા પ્રદેશી રાજની પેઠે જોધ પામે છે, એ સત્ય છે.
 (અર્થે દષ્ટાન્ત કહે છે) અન્દન વૃક્ષના સંગવાળાં બીજાં
 (અન્દન શિવાયના) વૃક્ષો પણ શું અન્દન બનતાં નથી?
 અર્થાત્ બને છે. ૪

સ્પષ્ટાર્થ:—ધર્મ વિનાનો જીવ એટલે ધર્મનું સ્વરૂપ
 નહિ જાણનારો જીવ પણ આર્ય દેશમાં જન્મ પામીને
 અથવા અનાર્ય દેશમાં જન્મ પામ્યા છતાં આર્ય દેશને

પ્રાપ્તિને જોઈ પામી છે. અથવા પામી નહીં જાણીએ. કદી મળે
 કે કદી મળે નહીં પામી છે. તે સ્વરૂપે જાણી જાણી મળીને
 સમિધિયા કોઈકે કુદરતે પ્રાપ્ત કરતાં જોઈએ તે હવેનું પણ
 પુણ્ય પ્રાપ્ત કરવાની મંજૂરી થય છે અને તેથી જાણ પામી
 કે જે કુદરતના કામને કોઈકે વિનયન થયા ઉપાસના વગેરે
 જાણને તેને વિષે કુદરતનાં કામનાં મોટાં મોટાંપણે સંપાદિ
 લગતું મોટાંપણ, સ્વાતંત્ર્ય મોટાંપણ, પૂરું ભણવુંથી જોઈએ
 જોઈએ પણ તે હવે જોઈ પામી છે. કે સુસુદ કોઈકે કોઈક
 સમિધિયાં જાણી પામી મહાનભારી વિષય ભાષ્ય મહારાજની
 પાસેથી પામી જાણીએ તે હવે જોઈ પામી છે. આ પ્રમાણે
 જાણ પુરુષને ધર્મક્રિયા કરતાં જોઈએ, અથવા પામીએનાના
 મોટાંપણે જોઈએ તેમજ ભણવુંથી જોઈએ જાણવાનું, આ
 મળું આપું જોઈએનાં આપા મળી છે. પરંતુ મનાઈ દેશોમાં
 જાણવું આમથીમાંની કોઈ પણ જાણી મળી શકતી નથી.
 તેથી અનાયું દેશ કરતાં આપું દેશોનું મહત્ત્વ જાણવું છે.
 જાણવાનાં મળી આપનાં પૂરું જાણી જાણવું છે કે
 પ્રદેશી જાણના સ્વતંત્ર (જેમનું પ્રાણ્ય કુદરતનાં આપું દેશ
 જાણના અતે કોઈકે) જે કુદરત પરંપરાથી નાસ્તિક
 માને કોઈકે આપું મળે (જે આત્મા પુણ્ય પાપ વગેરેનું
 અસ્તિત્વ જાણના નથી તેને) જાણના સ્વતંત્ર, તે કરતાં આપું
 દેશ પામીને નથી તેમજ જુથુદિ જાણના મળી, જેના લેખ-
 ધર્મનું સ્વરૂપ જાણના સ્વતંત્ર, તેમની ધર્મક્રિયાઓ જોઈએ,
 ને અનુક્રમે ને અનુક્રમે કોઈકે જાણવુંથી પાસેથી ધર્મનું
 સ્વરૂપ જાણવીને જેમ જાણ પામ્યા, તે સ્વતંત્ર છે. તેથી રીતે
 જાણના સ્વતંત્ર જાણ ધર્મને પામ્યા છે. આ જાણવું

અનશન કરીને દેવજો ગયા. અને ચાર પદ્યોપમના આયુ-
ધ્યવાળા સૂર્યાલ નામે દેવ થયા. ત્યાંથી ગયેલી મહાવિદેહે
સિદ્ધિને પામશે. અહીં ચાર જો છે કે આર્ય દેશ પામીને
ધર્મ રહિત હોય છતાં સહશુર પાસેથી ધર્મ સાંભળીને
લોભ પામનારા હોયો આત્મકલ્યાણ સાધે છે, માટે શુર
પાસેથી ધર્મદેશના સાંભળવામાં તત્પર રહેવું.

॥ ઇતિ પ્રદેશી નૃપ કથા ॥

અનનરણ:—એવી રીતે પહેલા આર્યદેશ દ્વારનું વર્ણન
કરીને હવે બીજા 'કિમપિ' નામના દ્વારનું સ્વરૂપ કહે છે:—

જમર્ષિર્ગમર્ષિણીઃ શિતિમસ્તેજોઽસ્વસંઘ્યા વનૈ-
ઝગ્ગામ્નાં^{૧૦} ચિઠ્ઠે^૬ મણેયશરદો^૩ જાત્યા^{૧૪} ચિપર્યા^{૧૫} નયેત્^{૧૧} ।
મણેયો^{૧૧} ન મર્ષામિત્થિ^{૧૪} મનુજે^{૧૦} જીવોઽન્તરેઽન્નાસ્ય^{૧૨} નૈ-
ત્રેયણે^{૧૩} નેન્દ્રવન્મ^{૧૫} મુગતિ^{૨૦} પ્રાપ્નોતિ^{૨૧} તિર્યહપિ ॥ ૫ ॥

હિ-મર્ષિણીઃ અત્રમર્ષિણી પૃથ્વી તથા જલ અગ્નિમાં,
ને વાયુમાં હવે વીતાવી અસંખ્યાત ભવાબ્ધિમાં;
વનસ્પતિમાં ને અનન્ત ગર્ભજ મરતા જન્મતાં,
વિદેહેન્દ્રિમાં સંખ્યાત વર્ષો નિરિ મનુજ ભવ પાણ

થતા. ૧

એમ આઠ કિન્દ્રુક મહાકિન્દ્રુ કરી જે ધર્મને,
સ્વર્ગમાં સદે નિવિધ પનુ ને પામતા ઝડ સ્વર્ગને;

દૃષ્ટાંત અહીં ધરણેન્દ્રનું નિજ દાસ પાસ સુણાવતા,
નવકાર પાસકુમાર પામે સર્પ પણ ધરણેન્દ્રતા. ૨

પ્રત્યક્ષાર્થ:—આ જીવ પૃથ્વીકાય, વાયુકાય, અગ્નિકાય
અને અપકાયમાં અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી તથા અવસર્પિણી
કાલ જન્મ મરણ વડે નિર્ગમન કરે, તથા તેજ પ્રમાણે
વનસ્પતિકાયમાં અનંતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીઓ મુઘી
વસે, તથા વિશ્વેન્દ્રિયમાં સંખ્યાતા શરદ્ એટલે વર્ષો મુઘી
તે પ્રમાણે રહીને, તિર્યચ અને મનુષ્યમાં સાત આઠ લવ
મુઘી વસે. આના આંતરામાં જો તે જીવને ધર્મ પ્રાપ્તિ થાય
તો તે તિર્યચ હોય તો પણ ધરણેન્દ્રની જેમ ઉત્તમ ગતિ
પામે છે. ૫

સ્પષ્ટાર્થ:—આ ગાથામાં જીલું ‘કથમપિ’ દ્વાર
કહેવાનું છે. તો ‘કથમપિ’ એટલે શું? તો ‘મ્હોટા કપ્પે’
આ કહેવાતાં વાનાં પ્રાપ્ત કરીને ધર્મમાં પ્રમાદ કરવો નહિ.
આ ‘કથમપિ’નો દરેક દ્વાર સાથે સંબંધ છે તો તેને પ્રથમ
ન કહેતાં જીલું કેમ કહ્યું એવી શંકા થાય તો જગાણમાં
જણાવવાનું કે આચાર્યે ઉદ્દેશના ક્રમમાં આ દ્વાર જીલું
કહ્યું માટે ઉદ્દેશ પ્રમાણે નિર્દેશ થાય (સામાન્ય કથન પ્રમાણે
વિશેષ કથન થાય) તેથી પ્રથમ આર્ય દેશનું વ્યાખ્યાન કરી
પછી કથમપિ દ્વાર હવે કહેવાય છે. આ મનુષ્યનો લવ
કેટલી સુસીળતે મળે છે, તે જણાવવાને આ જીવ આ
સંસારમાં ક્યે ક્યે સ્થળે કેટલો કાલ રહ્યો તે જણાવે છે:—
એકેન્દ્રિયને વિષે પૃથ્વીકાય એટલે માટી પત્થર વગેરે જીવો
રૂપે અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી તથા અવસર્પિણી એટલો કાલ

આ જીવે જન્મ મરણ વડે પસાર કર્યો. અસંખ્યાતા વર્ગે એક સાગરોપમ થાય છે અને તેવા ૧૦ કોડકોડી સાગરોપમે એક ઉત્સર્પિણી થાય છે અને તેટલાજ સાગરોપમે એક અવસર્પિણી થાય છે. જો કે જાનેનો કાળ સરખો છે તો પણ નામ જુદાં જુદાં છે. કારણ કે જે કાલે મનુષ્યનાં, બુદ્ધિ, બલ, આયુષ્ય વગેરે ધીમે ધીમે વધતાં જાય, તેવો અદતો કાળ ઉત્સર્પિણી કહેવાય છે. તથા જેમાં બુદ્ધિ બલ આયુષ્ય વગેરે ધીમે ધીમે ઓછાં થતાં જાય. તેવો ઉતરતો કાલ તે અવસર્પિણી કહેવાય છે. એક ઉત્સર્પિણી પૂરી થાય ત્યાર પછી એક અવસર્પિણી આવે ત્યાર પછી પાછી એક ઉત્સર્પિણી અને ત્યાર પછી પાછી એક અવસર્પિણી આવે. એ ક્રમે અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી પૃથ્વીકાયમાં જન્મ મરણ કરીને આ સંસારી જીવે પસાર કરી. તે પ્રમાણે વાઉકાયમાં એટલે મહાવાયુ, વંદોળીઓ વગેરેના ભવો કરીને, તથા અંગારા, વિજળી વગેરે રૂપે અગ્નિકાયમાં અને ગરદ કરા વરસાદ વગેરે રૂપે અપ્કાયમાં એ દરેક કાયમાં પણ અસંખ્યાતી અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીઓ જન્મ મરણ કરવા વડે પસાર કરી તથા લીલ ફૂલ, ગાડ વગેરે વનસ્પતિઓમાં વનસ્પતિકાય રૂપે અથવા સાધારણ અને પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય રૂપે અનાંતી ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીઓ પસાર કરી. ત્યાર પછી આગળ વધતો તે જીવ વિકલેન્દ્રિયમાં ઉપજ્યો. પૃથ્વીકાયથી વનસ્પતિકાય સુધીમાં જીવને એક સ્પર્શેન્દ્રિયજ (ચામડી) હોય છે તેથી તે પાંચે કાય એકેન્દ્રિય કહેવાય છે. વિકલ એટલે સંપૂર્ણ નહિ. જીવને જ્યારે પાંચે ઈન્દ્રિયો પ્રાપ્ત થાય ત્યારે તે

[illegible]

દરમીઆન એટલે પંચેન્દ્રિયપણામાં જીવ તિર્યંચ રૂપે હોય તે છતાં પણ જો તેને ધર્મ પ્રાપ્ત થાય તો તે સારી ગતિને (દેવગતિને) પામે છે. આ વિષયમાં ધરણેન્દ્રનું દર્શાવેલું જણાવ્યું છે—એટલે પૂર્વ ભવમાં નાગ છતાં પણ ત્રેવીસમા તીર્થંકર શ્રીપાર્શ્વનાથે તેને મરતી વખતે સાંભળાવેલા નવકાર મંત્રની શ્રદ્ધા પૂર્વક મરણ પામવાથી હિંસક તિર્યંચ છતાં પણ તે ધરણેન્દ્ર એટલે નાગકુમાર નામના અસુર કુમાર દેવોના ઇન્દ્ર રૂપે ઉત્પન્ન થયા. ૫

આ ધરણેન્દ્રની કથા ટુંકાણમાં આ પ્રમાણે જાણવી—

આ ભરતક્ષેત્રમાં વાણારસી નામે નગરીમાં અશ્વમેન નામે રાજા હતા. તેમને વામાદેવી રાણીથી ચૌદ સ્વપ્ને સૂચિત પાર્શ્વકુમાર નામના પુત્ર થયા. આ પાર્શ્વકુમાર ત્રેવીસમા તીર્થંકર હતા ને તે ત્રણ જ્ઞાને સહિત હતા. તે પ્રમ્થનજિત રાજાની પુત્રી પ્રભાવતીને પરણ્યા હતા. એક વખતે મહેલની બારીએ બેઠેલા પાર્શ્વકુમારે પૂજાની સામગ્રી લઈને બહાર જતા નગર લોકોને જોયા. તે જોઈને તેમણે પોતાના માણસોને પૂછ્યું કે લોકો નગર બહાર કેમ જાય છે? ત્યારે તેમણે કહ્યું કે નગર બહાર કમઠ નામે તાપસ આચાર્ય છે. તે પંચાગ્નિ તપ તપે છે, તેને પૂજવાને લોકો નગર બહાર જાય છે. તે સાંભળી પાર્શ્વકુમાર પણ તેને નિવડાવે પોતાના મેવડને સાથે લઈને ત્યાં ગયા. તે વખતે અગ્નિ માટે વાળાવેલા લાકડામાં બળતા ગર્પને પ્રભુએ અવધિ જાતવી જોયો. તેથી દયાના ભંડાર પ્રભુએ કહ્યું કે ‘અહો રાગ અહો પાપ’ કારણ કે જે તપમાં પણ દયા નથી.

અને દયા વિનાનો ધર્મ નથી. પ્રાણિવધથી ધર્મ કેવી રીતે થાય? પોતે કદનો આરંભ કર્યો. પણ જીવને કદ શા માટે આપવું. વગેરે પ્રભુના વચન સાંનજી કોધથી લાલ નેત્રવાળા કમઠે કહ્યું કે હે કુમાર! હું કયા પ્રાણીનો વધ કરું છું તે કહે? ત્યારે તેને ખાત્રી કરાવવાને પોતાના સેવકો પાસે જઈ ગયું લાકડું ચીરાવ્યું અને તેના પોલાણમાં રહેલો જાજતો નાગ તેને દેખાડ્યો. મરણની તૈયારીમાં આવેલા તે સર્પને પ્રભુએ નમસ્કાર મંત્ર સંભળાવ્યો અને તેના પ્રભાવથી તે મરણ પામીને ધરણેન્દ્ર નામે નાગકુમાર દેવના ઈશ્વર રૂપે ઉત્પન્ન થયો. તે કમઠ પણ અજ્ઞાન તપ તપીને લુપ્તપતિ દેવમાં મેઘકુમાર નિઠાયમાં મેઘમાલી નામે દેવ થયો.

ત્યાર પછી શ્રીપાર્શ્વકુમારે એક વર્ષ સુધી સંવત્સરી દાન આપી સંસાર ઉપર વૈરાગ્ય બુદ્ધિથી ત્રણસો રાજકુમારો સાથે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ત્યાર પછી પ્રભુ ત્યાંથી વિદાર કરી ગયા. એક વખતે નગર નજીક તાપસના આશ્રમની પાસે કુવાના કાંઠે વડવૃક્ષની નીચે પ્રભુ કાઉસગમાં રહ્યા છે તે વખતે પૂર્વ ભવનું વૈર સંભાળીને મેઘમાલીદેવે સિંહ, હાથી વગેરે વિકૃત્તિને ઉપસર્ગો કર્યા પરંતુ પ્રભુ તો જરાયે અલાચમાન થયા નહિ. ત્યાર પછી અત્યંત ક્રોધાચ્છાન ધર્મને પ્રભુને પાણીમાં ડૂળારી દેવા માટે ઘોર ગર્જના પૂર્વક મુશ-લધાર વરસાદ વરસાવ્યો, અને તે વરસાદથી પ્રભુના નાક સુધી પાણી ઉઘે ચઢ્યું. તે વખતે ધરણેન્દ્રે અવધિજ્ઞાનથી મેઘમાલીના ઉપસર્ગને જાણ્યો, તેથી પોતાના નિષ્કારણ બંધુ પ્રભુના ઉપસર્ગને દૂર કરવાને તરત પ્રભુ પાસે આવ્યો.

પ્રભુને પ્રણામ કરી તેમના પગ નીચે ઉત્તમ કમલ સ્થાપન કર્યું અને પ્રભુના મસ્તક ઉપર ચાત કણ્ણવાણું ધર કર્યું, પછી મેઘમાલીને કહ્યું કે હે પાપી! ત્રણ જગતના શર ઉપર આ તારો કેવો શો? અત્યાર સુખો મેં આ તારા કૃત્યને શહન કર્યું પણ હવે હું શહન કરીશ નહિ. કાણુકે હું પ્રભુનો સેવક છું. પ્રભુ તો શત્રુ અને મિત્ર બંને ઉપર સમાન દૃષ્ટિવાળા છે, તેથી તેમને તો કાંઈ થવાનું નથી, પરંતુ તને પોતાનેજ નુકશાન થવાનું છે, માટે હજી પણ પ્રભુની પાસે ક્ષમા માગ. ધરણેન્દ્રના આ વચનથી ભય પામીને પોતાનો અપરાધ પ્રભુ આગળ ખમાવ્યો અને પોતાને સ્થાને ગયો. ધરણેન્દ્ર પણ પ્રભુને નમીને સ્વસ્થાને ગયો. એ પ્રમાણે તિર્યંચ હોય તેને લાગલાગટ વધારેમાં વધારે સાત આઠ ભવ થાય, પરંતુ જો વચમાં ધર્મને પામે તો સદ્ગતિ પણ પામે. ૫

અવતરણુ—:—આ ગાથામાં પણ બીજા કથમપિ દ્વારને દ્વયાંત પૂર્વક જણાવે છે:—

(શાર્દૂં વૃત્તમ્)

૧	૨	૩	૪	૫	૬
કાલપ્રાણિભવા	અનાદિનિધનાસ્તત્સર્વજાતૌ	સદા,			
૮	૭	૯	૧૦	૧૩	૧૪
જીવેન ભ્રમતા મુહૂર્તમપિ	હિ પ્રાપ્તં ન	કિંચિદ્વિત્તમ્ ।	૧૧	૧૨	
૧૮	૧૯	૨૧	૨૦	૧૫	૧૬
મુક્તાશુક્તિકયેવ	વારિ મણિકૃદ્વાદ્યૌ	ક્વચિદ્દૈવત-	૧૭		
૨૩	૨૪	૨૨	૨૫	૨૬	૨૭
સ્તત્પ્રાપ્ત્યાથ	સકંબલેન	શબલેનોક્ષ્ણેવ	ધાર્ય	શ્રિયે	૨૮

સ્તત્પ્રાપ્ત્યાથ સકંબલેન શબલેનોક્ષ્ણેવ ધાર્ય શ્રિયે ॥૬॥

દાસ છવ બચ વાયુ અનાદિ તેદથી મનિ બલિમાં,
નિત્ય ભમતા આજ છવે મુહુર્ત પાપુ રતી શાંતિમાં;
દંડક દિત ના મેળવ્યું નેથી બ્રમણ રણુ આસતું;
પણ રત્નાનિરસજિમ છીપમાં જે દેવયોગે આવતું. ૧
તો તેદનું મોતી બને તિમ દોય આગવજ અળકતું,
તો ધર્મ પામે દોય અવળું પુણ્યથી સોધું ધતું;
ધર્મ પામી સાધવા નિત જેમ કંઠસ શંખસે,
એમિ મંગે ધર્મ સાધી મુર થયા નિચરતા બસે. ૨

સંહોદાયર્થ:—દાસ, છવ અને સંજ્ઞાન આદિ અનંત અંત
ચિત્ત છે. તે કારણથી સર્વ યોનિમાં નિરંતર ભમતા છવે
કોઈ મુહુર્ત સુધી પણ અલ્પ ક્ષિત્તને પ્રાપ્ત કર્યું નથી.
પરંતુ જેમ મમુદગ્ય મોતીની છીપને ક્યારેક દેવયોગે મોતી
બતાવનાર પાણી મળી જાય છે તેમ કદાચ છવને તે દિત
(સંન્યસ્યાદિ) પ્રાપ્ત થઈ જાય તો કંઠસ સદિત સંજ્ઞા
વામના વૃણની (જગદની) જેમ તેને મોત્ત સદની મેળવવાને
માટે દેશથી શાપવું. ૬

રૂપદાયર્થ:—દાસ, પ્રાણી અને બચ અનાદિ અનંત
એટલે શરૂઆત અને અંત ચિત્ત છે. કારણ કે જૂતકાળની
આદિ નથી તેમજ બવિપ્યકાળનો અંત નથી માટે શરૂને
અનાદિ અનંત કહ્યો. વર્તમાનકાળ એક સમય રૂપ જ હોવાથી
તે આદિ અંત છે. વળી આ છવની પાણુ આદિ નથી કારણ
કે જે વસ્તુ નવી ઉત્પન્ન થાય તેની આદિ થાય. (શરૂઆત
કદી થાય) પરંતુ છવ તો સ્વયંસિદ્ધ એટલે કે અનિ

કરેલો નથી. તેથી તેની આદિ નથી. તેમજ જીવનો નાશ પણ નથી. કારણ કે નારકી મનુષ્ય તિર્યંચ દેવરૂપે તેની જુદી જુદી અવસ્થાઓ બદલાય છે પરંતુ તે દરેક અવસ્થામાં તે જીવ રૂપે તો કાયમજ રહે છે માટે તેનો નાશ પણ નથી. તેવીજ રીતે ભવ એટલે સંસાર તે પણ આદિ અંત સંકિત છે. કારણ કે આ સંસાર પણ કોઈનો કરેલો નથી. તેમજ સદા કાળ સંસારી જીવોથી ભરેલો હોવાથી તેનો છેડા પણ નથી. આ કારણથી એટલે આ ત્રણે પદાર્થો શરૂઆત અને છેડા સંકિત હોવાથી સઘળી એટલે ચોરાસી લાખ યોગિમાં નિરંતરપણે રખડતા જીવે એક મુદૂર્ત એટલે બે ઘડી જેટલા વખત સુધી પણ થોડું પણ હિત એટલે સમ્ય-ગર્હનાદિ ધર્મ સ્વરૂપ સુખનું સાધન મેળવ્યું નથી. જો કદાચ અનુકૂળ નસીબના યોગે પ્રાપ્ત થઈ જાય તો તે ધર્મને જીવે મોક્ષ રૂપી લક્ષ્મીને પામવા માટે ટકાવી રાખવું જોઈએ. કોની પેઠે પ્રાપ્ત થાય? તે દષ્ટાન્ત પુર્વક જણાવે છે—
તેને મસુદ્રની અંદર મોતાર્ન. ડીપ વડે (એટલે કાકુ નામની મસુદ્રી જેના ઉદરમાં સ્થાતિ નક્ષત્રનું પાણી જાય તો તેમાંથી નેત્રી અને છે) કદાચ નક્ષત્ર યોગે મોતી બનાવનાર પાણી નેત્રી રૂપી લક્ષ્મીને માટે ધારણ કરાય છે તેમ જીવે પણ ધર્મ પામીને મોક્ષ રૂપી લક્ષ્મીને માટે તેને ટકાવી રાખવો જોઈએ. આ બાબતમાં ઉદાહરણ જણાવે છે—જેવી રીતે સંનિવડ અને કંબલ નામના બે વૃષભોએ ધર્મ પામીને તેને ટકાવી રાખ્યો તેવી રીતે ધર્મને ટકાવી રાખવો જોઈએ. ૬

સંનિવડ કંબલનું દષ્ટાન્ત. દુકમાં આ પ્રમાણે જણાવ્યું—

મધુના નામની નમરીમાં જિનદાસ નામે એક દેવો
તે તેન ખર્ચમાં આશ્રય કર્યો તે એકને સામુદાસી નામે
પ્રિયા હતી. આ સામુદાસીને કોઈક આબીરી (બરવાડ)
નામે મેત્રી હતી. એક વખત આબીરીને ત્યાં તમા પ્રસંગ
વતો. ત્યાં આબીરીએ એક એકાદશીને આનંદપ્ર આપ્યું.
ત્યારે એકાદશીએ કહ્યું કે ત્યાં આવવાનો વખત નથી માટે
કેવી રીતે આબીરી પરંતુ તમા પ્રસંગે તમારે કોઈ વસ્તુ
લેખ્યો તો લઈ જાઓ. એકે આપેલાં પદોનાં તે કંઈ ગર્ભ.
તેથી હમમાં પહેલાં રંગ લખ્યો તેથી તે પાણી વાછ ધર્મ.
તેથી પ્રસંગ થયેલા આબીરી કંગલ અને કંગલ નામના બે
વજ્ર વાંતા ગળદો એકે એક આપ્યા. એકે વજ્રના લીધા
નહિ તો પણ પસારે તેમના આંગણમાં ખાંખીને બરવાડ
આપ્યો ગયો. કારણ કે તેમના જેવાની મેત્રી આવી જ સીધ
છે. ત્યાર પછી જિનદાસે વિચાર્યું કે એ આ ગળદો હું
ખીંતને ત્યાં મૂકીશ તો તેમને દલાઈમાં લેડી દુઃખી કરશે.
તેથી એકે તે ગળદો પોતાને ત્યાં રાખ્યા. અને એક તેમનું
આમુક જણ યાત્રા વગેરેથી રક્ષણ કરે છે. જિનદાસ એક
ગળદો અને અનુદેશીએ પીપથ વ્રત કરતા હતા. તે વ્રત
સાંભળીને તેઓ પણ ધર્મને વિષે શ્રુત લાવવાના થયા.
તેથી જે દિવસે એક ખાના નથી તે દિવસે તેઓ પણ ખાતા
નથી. તેથી એકે પણ વિચાર્યું કે આટલા વખત સુધી દયા-
લાવથી તેમનું રક્ષણ થયું પરંતુ હવે તો તે મારા સાધર્મિક
થયા છે તેથી મારે તેમનું વચાદે સારી રીતે પોષણ કરવું
લેખ્યો. તેથી એક પણ દરદાર તેઓ પશુ છે માટે નહિ
પરંતુ પોતાના જ ગંધુઓ છે એ લાવથી લખિ કરે છે.

શ્રેષ્ઠ કુલ રૂપ સ્થાન મળતાં જરૂરજન ધર્મી બને,
પણ દુષ્કુલે જન્મ્યા છતાં પુણ્યે જનો ધર્મી બને;
સ્થાન ઝેરી સર્પ તો પણ ઝેર હરનારો મણી,
ત્યાં થાય કાદવથી હુવે ઉત્પત્તિ તેમ કમલ તણી. ૧

સુલસ નામે સુત કસાઈ કાલસૌકરિકનો હતો,
પિતા અલવ્ય છતાં ન ધર્મે તેકદી આળસુ થતો;
પુણ્યયોગે સુલસ પામે સંગ અલય કુમારનો,
હોય નીચ કુલ તોય મહિમા જાગતો છે પુણ્યનો. ૨

શ્લોકાર્થ:—જે સુલસ તેવા પ્રકારના અલવ્ય પિતાનો
પુત્ર છતાં ધર્મને વિષે આલસ્યાળો થયો નથી. શું ઝેરી સર્પથી
ઝેરને હરનાર મણી થતો નથી? અથવા કાદવમાંથી લક્ષ્મીના
ઘર રૂપ કમલની ઉત્પત્તિ થતી નથી? અથવા થાય છે. ૬

સ્પષ્ટાર્થ:—ખરાબ કુલમાંથી પણ ઉત્તમ પુરૂષો ઉત્પન્ન
થાય છે તો સુકુલની તો વાતજ શી? એ વાત દૃષ્ટાન્ત
પૂર્વક સમજાવે છે. ખરાબ કુલમાંથી પણ ઉત્તમ પુરૂષો ઉત્પન્ન
થાય છે તે વાત તો ખરાબ કુલનો મહિમા જણાવે છે એવી
શંકા થાય તો તે જાણતમાં જણાવવાનું કે ખરાબ કુલમાંથી
ઉત્તમ પુરૂષો ઉત્પન્ન થાય છે તે પુરૂષનો પૂર્વનો પુણ્યો-
દય જણાવો. પરંતુ તે કુલનું માહાત્મ્ય નથી. શ્રેષ્ઠિક રાજના
વળતમાં રાજગૃહી નગરીમાં કાલિકાગૌરિક નામે ચાંડાલ હતો
જે દરરોજ પાંચસો પાડાનો વધ કરતો હતો અને જેને શ્રી
મહાવીર પ્રભુએ અલવ્ય એટલે મોક્ષે જવાને અયોગ્ય જણા-

ગ્યો હતો તે કાલક્રમોચ્ચિત્તો પુત્ર છતાં પણ સુલસ ધર્મને વિષે આજ્ઞાવાળો થયો નથી. અથવા આવા નીચ કુલમાં ઉત્પન્ન થવા છતાં અને અલભ્ય પિતાનો પુત્ર છતાં સુલસે ધર્મકાર્યમાં આજ્ઞા રાખી નહિ. પરંતુ સમ્યગ્ રીતે ધર્મની આરાધના કરી. કારણ કે તેને સુકુલમાં ઉત્પન્ન થએલા અલચક્રુમારની સાથે મિત્રતા હતી. આ જાણતમાં દૃષ્ટાન્ત આપે છે:—શું જેરી સર્પમાંથી જેરને હરણ કરનાર મણિ ઉત્પન્ન થતો નથી? અથવા જેરી સર્પના માથા ઉપર મણિની ઉત્પત્તિ થાય છે ને મણિ તે સર્પના જેરનો નાશ કરનાર થાય છે. અથવા તે પ્રતિદ્ધ લક્ષ્મી દેવીના ગૃહ રૂપ સરોવરને વિષે કાદવંમાંથી પણ કમલની ઉત્પત્તિ થાય છે. ૯

સુલસના દૃષ્ટાન્તનો દુક સાર આ પ્રમાણે:—રાજગૃહ નગરમાં કાલક્રમોચ્ચિત્ત નામે ચંડાલ હતો. તે દરરોજ પાંચસો પાડાનો વધ કરતો હતો. તેમજ અલભ્ય હતો. તેને સુલસ નામનો પુત્ર હતો. તે અલચક્રુમારની મિત્રતાથી ધર્મને વિષે દ્રઢ આચ્છાવાળો થયો હતો. કાલક્રમોચ્ચિત્ત મરીને નરકે ગયો ત્યારે સ્વર્ગનોએ તેને કુટુંબનો ભાર સોંપીને કહ્યું કે જેમ તારા પિતાએ હિંસાનો ત્યાગ કર્યો નહોતો તેમ તારે પણ હિંસા તજવી નહિ અને કુલકર્મનું ઉલ્લંઘન કરવું નહિ. ત્યારે સુલસે કહ્યું કે જાને ભવનો નાશ કરનારી હિંસા કયો સમન્નુ પુરૂષ કરે? પ્રાણનો ત્યાગ કરવો સારો પણ હિંસા કરવી સારી નહિ. કુટુંબીઓએ કહ્યું કે કુલકર્મને જોળાવવાના પાપથી શું તું હિંસામાં વધારે પાપ માને છે. જાધા જીવો

વળી કેટલાક પશુ તો હુઃખથી પીડાતા હોય છે તો તેમને મારવામાં પાપને બદલે ઉલટું પુન્ય થાય છે તે છતાં તને તેમાં પાપ લાગતું હોય તો આપણે જેમ ધન વહેંચીએ છીએ તેમ તે પાપને વહેંચી લઈશું. ત્યાર પછી સુલસ વિચારે છે કે આ અજ્ઞાનીઓને મારે સન્માર્ગમાં જોડવા જોઈએ. એ વિચારથી એક દિવસે તેણે કુહાડા વડે પોતાનો પગ છેલો. ત્યાર પછી તેની વેદનાથી વિલાપ કરતા સુલસે તેઓને કહ્યું કે હે પૂજ્ય સગાંઓ મને ઘણી પીડા થાય છે મારે તમે થોડી થોડી પીડા વહેંચી દો ત્યારે તેઓએ કહ્યું કે તારી વેદના અમારાથી શી રીતે લેવાય ? ત્યારે સુલસે કહ્યું કે જો તમે મારી પીડા લઈ શકતા નથી તો તમે મારું પાપ શી રીતે લેશો ? એ પ્રમાણેનાં સુલસનાં વચનથી બોધ પામીને તેઓ ધર્મ બુદ્ધિવાળાં થયાં. સુલસે પોતાની શ્રદ્ધાનો ત્યાગ કર્યો નહિ. એ તેનાં પૂર્વ પુણ્યનો પ્રભાવ જાણવો.

॥ ઈતિ સુલસ કથા ॥

અવતરણુઃ—સુકુલમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રીઓ પણ બોધને મારે થાય છે તે જણાવે છે:—

૮ ૫ ૬
બોધાય સદ્ધર્મકુલોદ્ભવાઃ સ્ત્રિયો—

૭ ૨ ૪ ૧ ૩
જ્યુદાયનસ્યેવ પુરા પ્રભાવતી ।

૧૦ ૧૨ ૯ ૧૩ ૧૧
સત્તીર્થતા કિં જલવેન ? ગંગયા,

૧૬ ૧૪ ૧૫ ૧૮ ૧૭

સદ્ગુણતા વા શસિનો ન ? રાકયા ॥ ૧૦ ॥

શુભધર્મવાસિત કુલવિધે જન્મેલ સ્ત્રીઓ પણ અને,
ધર્મબોધ પ્રભાવનારી જિમ ઉદાયન બૂપને;
રાણી પ્રભાવતી સત્ય તે જિમ સંગથી ગંગાતણા,
સાગર ગણાયે તીર્થ રૂપે સંગથી પૂનમ તણા. ૧

અંદમા દેખાય પૂરણ ગોળ સારા સંગથી,
લાભ સારા સંગજે જિમ શ્રેષ્ઠ કારણ સંગથી;
મહિમા પ્રવર કુલનો જણાવ્યો ધર્મકારણ સુકુલને,
પ્રાણ્ય ઉદયે મેળવી આરાધજે જિન ધર્મને. ૨

સંલોકાર્થ:-પૂર્વ ધર્મોલ્લા ઉદાયન નામના રાજાની રાણી
પ્રભાવતીની જેમ સદર્મવાળા કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રીઓ
પણ બોધને માટે સાધ છે. (કુલમાં જણાયે છે.) -સમુદ્રનું
ઉત્તમ તીર્થપણું ગંગાવટે શું નથી થતું ? અથવા માંદ્રનું
ગોળાકારપણું પુર્ણિમાની રાત્રી વટે શું નથી થતું ? અર્થાત
સાધ છે. ૧૦

રૂપદ્યાર્થ:-સદર્મવાળા કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રીઓ
પણ બોધને માટે સાધ છે. કારણ કે જે કુલ પરંપરામાં
સદર્મનું પાલન કરવામાં આવે છે તે કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલ
બાળકો ઉપર પણ તેના સારા સંસ્કાર નાનપણથી જ પડે છે.
અને તેથી સદર્મવાળા કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલી પ્રભાવતી
નામે રાણી પાતાના પતિ ઉદાયન નામના રાજાને બોધ કર-
નારી ધર્મ. આ પ્રભાવતીનું દ્રષ્ટાન્ત હમણું જ રૂપદ્યાર્થને
અંત જણાવવામાં આવશે. એ પ્રભાવે સદર્મવાળા કુલમાં

ઉત્પન્ન થયેલી સ્ત્રીઓ પણ ગોધ માટે થાય છે તેમાં આશ્ચર્ય જેવું નથી તે ઉદાહરણ પૂર્વક જણાવે છે. જેમ સમુદ્ર ખારો છે તે છતાં ગંગા નદીના સંયોગથી તે સમુદ્ર આરા તીર્થપણાને પામે છે. જ્યાં નદીનો સમુદ્ર સાથે સંયોગ થાય તે તીર્થ કહેવાય છે. પરંતુ ગંગા નદીની પવિત્રતાને લઈને તેનો જે સ્થળે સમુદ્ર સાથે સંગમ થાય છે તે સ્થલ સુતીર્થ તરીકે પ્રસિધ્ધ છે. આજ ગાળતમાં કવિશ્રી બીજું ઉદાહરણ પણ આ પ્રમાણે આપે છે કે-પૂર્ણિમાની રાત્રીની સોળતથી ચંદ્રમાને શું ગોળાકારપણું નથી થતું ? અથવા તો પૂર્ણિમાની રાત્રીની સોળતથી તે રાત્રીએ ચંદ્રમાનું ગોળાકારપણું થાય છે એટલે ચંદ્ર સંપૂર્ણ ગોળ હોય છે. પૂનમ સિવાયના દિવસે ચંદ્ર થોડો ઘણો પણ ખંડિત હોય છે પણ પૂર્ણિમાને દિવસે તેની ‘સદ્વૃત્તતા’ સંપૂર્ણ ગોળાકારપણું થાય છે. તે પૂર્ણિમાનો પ્રભાવ છે. એમ જણાવે છે. ૧૦

પ્રભાવતી રાણીનું દષ્ટાંત આ પ્રમાણે:-

ભરતક્ષેત્રમાં ત્રિન્ધુગૌવીર નામનો દેશ છે. તેમાં વીનભય નામે નગર છે. તે દેશનો ઉદાયન નામે રાજા છે. તે મહાપરાક્રમી હતો. તેના તાબામાં ત્રિન્ધુગૌવીર વગેરે ૧૬ દેશો છે. વળી તે ૩૬૦ નગરનો સ્વામી છે. વળી મહાસેન વગેરે દશ રાજાઓ તેના ચરણની સેવા કરતા હતા. આ રાજાને પ્રભાવતી નામે પટ્ટરાણી હતી. તેમને રાજ્યનો ભાર ઉપાડવામાં સમર્થ શુભોવાળો અભીચિ નામનો પુત્ર તથા કેશિક નામનો ભાણેજ હતો.

એક વખત તે નગરમાં એક મોટો વડાણનો વેપારી

આવ્યો. તેના હાથમાં પ્રતિમાથી સ્મરણીય એક દાલડો હતો. તે દાલડાને જાળરના મધ્ય ભાગમાં રાખીને તેણે આ પ્રમાણે ઘોષણા કરી કે “હે જનો ! તમે આ દેવાધિદેવની પ્રતિમા અહીં કરો તેના પ્રભાવથી દુસ્તર રામુદ્ર પણ મને મહેલાઈથી તરવા ચોખ્ખા થયો છે. આ ઘોષણા સાંભળીને તાપસ્ય સહિત પ્રથમ તો ઉદાયન રાજા આવ્યો. ખીજા પણ તાપસો, વિપ્રો, ત્રિદિકો વગેરે આવ્યા અને દાલડામાં પોતાના દેવ હરિ હર પ્રભા વિગેરેની પ્રતિમા હશે એમ ધારીને પોતાના દેવાધિદેવની સુદ્ધિથી તેઓ તે દાલડાને ઉઘાડવા લાગ્યા. પરંતુ બ્યારે તે ઉઘડ્યો નહિ ત્યારે લોહના કુડાડાથી ભાગવા માંડ્યો છતાં તે કાષ્ઠમંપુટ (દાલડો) ઉઘડ્યો નહિ ત્યારે નગરવાસીઓ સહિત રાજા વિસ્મય પામ્યો. ભર્તારનો ભોજન વખત થઈ ગયો છે એમ જાણીને પ્રભાવતી રાણીએ રાજાને બોલાવવા દાસીને મોકલી, તે વખતે (રાણીને) આ આશ્ચર્ય દેખાડવાને રાજાએ રાણીને ત્યાં બોલાવીને આ આશ્ચર્ય જણાવ્યું. આ સાંભળીને પ્રભાવતી રાણીએ પોતાના ચિત્તમાં વિચારીને કહ્યું કે હે દેવ ! આ પ્રતિમા દેવાધિદેવ અરિહંત પરમેશ્વરની તો નથીને ? તેમની આ પ્રતિમા હોય તો હરિ વગેરેના નામથી તે કેવી રીતે પ્રગટ થાય ? અરિહંત ભગવાનની અફલુત પ્રતિમા હું લોકોને સ્મરણ માત્રથી દેખાડીશ. પછી રાજાની આજ્ઞાથી તે પ્રભાવતી રાણીએ યજ્ઞકર્ત્ત્ત્ર વગેરેથી અભિષેક કરીને પ્રણામપૂર્વક કહ્યું કે હે દેવાધિદેવ ! હે અરિહંત ! હે અષ્ટ પ્રતિહાર્યધારી ! તમે મને પોતાનું દર્શન આપો. આ પ્રમાણેના રાણીના વચનથી શિંદ મન્ત્રની દ્વારા તે ગેર જોવાની રીતેના સ્વપ્નામાં દેખી આવી ગયે

એક મનોહર ઉપવન વિસ્તીર્ણ રાજ્યને તે દેખાવ્યું. તે
 જોઈને રાજ્યને વિચાર્યું કે મનોહર દુરોચારું આ વિના
 મારા ગુરૂ તાપસોત્તું છે તેથી આનાં કૃત્યો આવાની મારી
 ધારણા પૂર્ણ થશે. આતું વિચારી અંટસામાં તે કૃત્યો દેવાને
 રાજ્યને હાથ નાખ્યો કે તરતજ કેળેતા તે તાપસો રાજ્યને
 મારવા દોડ્યા. મારની જોમ કુદાતો તે રાજ્ય ત્યાંથી નાકો.
 રસ્તામાં ગિદ્દિને ગ્રાધનારા ગાધુઓને જોયા. તેઓના શરણ
 રાજ્ય ગયો. તેઓએ રાજ્યનું ભયથી રક્ષણ કર્યું, પછી રાજ્યને
 વિચાર્યું કે મેં જન્મથી જોમનું પોષણ કર્યું તેમનાથી જ હું
 કેમ કંગાયો, અને પૂર્વે મેં જોમને જોયા નથી તેવા આ
 સાધુઓએ માફ કેમ રક્ષણ કર્યું. માટે મારી રીતે પરીક્ષા
 કરાએલો એમનો ધર્મ માફ શરણ થાઓ. આતું વિચારતા
 રાજ્યની આગળ તે પ્રભાવતી દેવે પ્રગટ થઈને જૈનધર્મમાં
 તેને નિશ્ચલ કર્યો. ત્યારથી માંડીને ઉદ્ધાયન રાજ્ય અસ્થિતે
 કહેલ દયા મૂલ ધર્મનો તથા સાધુઓનો લાક્ષ્ણિક એવો શ્રાવક
 શિરોમણી થયો. આ પ્રમાણે તે પ્રભાવતીએ રાજ્યને બોધ
 પમાડી પરમ શ્રાવક બનાવ્યો. (જે પ્રતિમાનું દેવદત્તા પૂજન
 કરે છે તેના પ્રભાવથી તેને કેવું ફલ મળ્યું વગેરે પ્રતિમાનો
 મહિમા જણાવતી આ કથા ઘણી લાંબી છે, પરંતુ તેનો
 અહીં સંબંધ નથી માટે જણાવી નથી.)

॥ ઈતિ પ્રભાવતી રાણીની કથા ॥

આવતરણ:—અને સાધુ સંગ વિના મજાનથી મહા દુઃ
કરનાં કરનાં પણ મોક્ષ દેવા મળતું નથી તે જાણત એ જાણ્યો
વડે જન્મીયતાં પાંગરું સાધુસંગ નામનું દારૂ કહે છે:—

જીનાદિત્યવિકર્મચિંપુલેન્તપોમિ—

હુકો ન તામહિરજાતચુસાધુસંગ: ।

કાઃ સ્વર્ણસિદ્ધિમધિગચ્છતિ કુટ્યત્પૈઃ,

કો ચાંચુધિ તરતિ જર્જરયાનસાગ્રે: ॥૧૧॥ વસંતવિલ્કાવૃત્ત ॥

સમ્યક્ત્વના યોગેજ પ્રક્ટે બોધ નિર્મલ તત્ત્વનો,
સાધુ સંગે બોધ તેવા તામહિને સાધુનો;
સંગ ન થયા તેદથી સમ્યક્ત્વ બોધ થયા નહી,
તે સ્થિતિમાં ઉચ્ચ તપ પણ મોક્ષ હેતુ થયો નહી. ૧

બોધ પ્રયોગે સ્વર્ણસિદ્ધિ દોણ પામે ? કે નહી,
સરી ગયેલા વઢાણમાં બેસી સમુદ્ર તરે નહી;
મરણકાલે તામહી સમહિત લાડે મુનિદર્શન,
હૃદ સમ્યક્દષ્ટિ હોવે વાણુજો એ નિયમને. ૨

શ્લોકાર્થ:—ચુગુદના સંગને નહિ પામેલા તામહિ
નામનો તાપરા છવાદિ તત્ત્વના જ્ઞાનથી સજ્જિત મોટા તપ વડે
પણ મુક્તિ પામ્યો નહિ. (કારણ કે) બોધા ઓપધિ પ્રયો-
ગથી દોણ સ્વર્ણસિદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે ? અથવા કોઈ ન જ કરે.

તેમજ જુના (કાણાવાળા) વહાણથી કોણ સમુદ્રને તરે ?
અથવા કોઈ તરી શકે નહિ. ૧૧

સ્પષ્ટાર્થ:—કંચન કામિનીના ત્યાગી એવા સદ્ગુરની
સોળત વિના મોક્ષ પ્રાપ્તિ થતી નથી તે જણાવે છે. તામલિ
નામના તાપસે જીવ અજીવ પુણ્ય પાપ આશ્રવ સંવર નિર્જ્ઞા
બાંધ અને મોક્ષ એ નવ તત્ત્વોનું સ્વરૂપ સમજ્યા શિવાય
કરેલું મોટું અજ્ઞાન તપ સુસાધુની સોળત રહિત હોવાથી
મોક્ષરૂપી કૃણને આપનારું થયું નહિ. આ તાપસે જેટલું
તપ કર્યું (તેનું વર્ણન તેની કથામાં દેહેવાશે) તે તપ જે
સુસાધુ પાસેથી જીવ અજીવ વગેરે નવ તત્ત્વોના સ્વરૂપને
સમજીને શ્રદ્ધાપૂર્વક કયું હોત તો તે સમક્રિત પૂર્વક થાત
તેથી તેને મોક્ષ રૂપી કૃણ મળત. પરંતુ સમક્રિત વિનાનું
હોવાથી તે ઉપ તપ પણ મિથ્યાત્વ મિશ્રિત હોવાથી તે અજ્ઞાન
તપનું નજીવું જ કૃણ મળ્યું અથવા તેને મોક્ષરૂપી ઈષ્ટની
પ્રાપ્તિ થઈ નહિ. આ જાણત દૃષ્ટાન્ત પૂર્વક સમજાવે છે.
સુવર્ણસિદ્ધિ મેળવવાને માટે જે ઔષધિઓનો પ્રયોગ કરવાનો
છે તે ઔષધિઓને બદલે ખોટી ઔષધિઓથી પ્રયોગ કરના-
રને સુવર્ણસિદ્ધિ થતી નથી. તેમજ સમુદ્ર તરવાને માટે
જર્જરિત વહાણ એટલે જુનું વહાણ કામમાં આવે નહિ
અથવા જુના વહાણથી સમુદ્ર તરી શકાય નહિ કારણ કે
જુનું વહાણ સમુદ્રની વચમાં જ ભાગી જાય છે તેથી સમુદ્ર
તરી શકાતો નથી. તેવી રીતે અજ્ઞાન કષ્ટથી પણ આ મંસાર
રૂપી સમુદ્રનો પાર પામી શકાતો નથી. ૧૧

તામલિ તાપસની કથા:—

તામલિની નગરીમાં તામલિ નામે એક શેઠ હતા. તેણે

સારની અસારતા જાણી. વૈરાગ્ય લાવનાથી અજ્ઞાનને લીધે
પાપથી દીક્ષા લીધી. ત્યાર પછી નગરમાં ઘેર ઘેર લમીને
લેક્ષા લઈને તે વનમાં ગયો. પછી લાવેલી લિક્ષા વાપરતા
તેને વિચાર થયો કે જગતમાં ઘણું જલચર, સ્થલચર અને
મેચર હોયો ભૂખ્યાં છે મારે હું એકલો આ લિક્ષા કેમ ખાઈ
પડું ? તેથી તેણે લિક્ષાના ચાર લાગ કર્યા. તેમાંનો એક
માગ પોતાને મારે અને બાકીના ત્રણ લાગ બાકીના હોવાને
નાખીને પોતાનો જે ચોથો લાગ હતો તેને પાણીમાં એક-
ચીસ વાર ઘોઈ નાખીને નીરસ કરીને પોતે વાપરવા લાગ્યો.
આ પ્રમાણે તેણે ૬૦ હજાર વર્ષ સુધી આકર્ષે તપ કર્યું.
તો પણ અજ્ઞાન કષ્ટ હોવાથી તેને ઘણાં કર્મની નિર્જરા થઈ
નહિ. અંતે અનશન કરીને મરીને બીજા ઇશાન દેવલોકમાં
ઈન્દ્રપણે ઉત્પન્ન થયો. આટલું તપ જે બીજા જ્ઞાનીએ
(સમકિતવંત) પુરૂષે કર્યું હોત તો તેટલા તપથી સાત
જણા મોક્ષે જાત. પરંતુ એટલું તપ કરવા છતાં સમ્યક્ત્વ-
રહિત હોવાથી એ તામસિ પણ મોક્ષે જઈ શક્યો નહિ.
કારણકે આ તપ એ અજ્ઞાન કષ્ટ હતું, તેથી જ કહ્યું છે કે
અજ્ઞાની પુરૂષ ઘણાં કોઠ વર્ષો સુધી તપ કરીને જે કર્મ
ખપાવે તે જ્ઞાની પુરૂષ એક શ્વાસોશ્વાસમાં ખપાવે છે. મારે
જ્ઞાનપૂર્વકનું તપ ઘણું લાલ આપનારું છે. તામસિ તાપસ
અંત સમયે મુનિના દર્શનથી સમ્યક્ત્વ પામી ઈદ્ર થયા છે.
એમ અન્ય ગ્રંથોમાં કહ્યું છે.

॥ ઈતિ તામસિ તાપસ કથા ॥

આચરણશુભ : નાશી, જાણી, અને નાશી જાણી, અનુક્રમે
શુભ અને નાશ અને જાણ એ સૌ સમજનાર પાંચ
સમજનાર છે.

(પીપ્પલદગ્ધિનનન)

ગિરિશુકશુકાવિનામલોડ્ડી,

ગુણનાશોદયમાત્ર નડગંગાત્રી ।

જલદામ્નુ વિપં મુખા ન ન સ્યાત્,

કનકદ્રો ચ કિમિક્ષુકાનને ન

॥ ૧૨ ॥

ગિરિશુક તણી ને પુષ્પશુકની જેમ નિર્મળ જીવને,
મૂર્ખ જ્ઞાની સંગથી શુભ નાશ પામે ઉદયને;
જલ મેઘનું ધતૂરમાં વિપ રૂપ અને ને હૃદયમાં,
મીઠાશ દેનાર અને છે ભેદ અહીં આધારમાં. ૧

સૂત્રાર્થ:—નિર્મલ પ્રાણી ગિરિશુક અને પુષ્પશુકનો
જેમ મૂર્ખ અને જ્ઞાનીની સોળતથી અનુક્રમે શુભના નાશ
વાળો અને ઉદયને લજનારો થાય છે. મેઘનું પાણી ધતૂરને
વિપે એર રૂપ અને શેરડીના વનને વિપે અમૃત રૂપ નથી
થતું ? અર્થાત્ થાય છે. ૧૨

સ્પષ્ટાર્થ:—જેવી રીતે એકજ માતા પિતાના પુત્ર
છતાં ગિરિશુક જે લીલ લોકની સોળતામાં રહ્યો તેના શુભો
નાશ પામ્યા અથવા તેનામાં વિનયાદિ સારા શુભો આવ્યા
નહિ અને તેને બદલે ખરાબ વચનો બોલવા રૂપ દુર્ગુણો
આવ્યા. અને તેનોજ ખીલો ભાષ્ય અથવા અન્યની સોળતામાં

સ્ત્રી, તેથી તાપસ્યનાં વચનો આજ્ઞાઓને સારા આચાર વચરે
લેઈને સારા વિનયોદિ શુભનાથો થયો. તેવી રીતે આ હવ
બાળપણમાં પ્રાપ્તે નિર્મલ છતાં અથવા મારા નરસાને
નહિ સમજતો ડોવા છતાં જરૂર એટલે મૂર્ખ અથવા અજ્ઞાની
પુરુષની સોજતને લીધે નિર્ગુણી થાય છે એટલે તેનામાં
સારા શુભો આવતા નથી અને ખરાજ શુભો આવે છે. તેથી
હવે જે નિર્મલ હવે જાણી પુરુષની સોજતમાં રહે છે
તેનામાં અશુભો આવે છે. એ પ્રમાણે સારી સોજત અને
ખરાજ સોજતનું ફગ મળે છે. આ બાળત દશાન્તથી સમ-
જાય છે:—જેમ નિર્મલ એવું મેઘનું પાણી તે ધંતુરાન.
વૃક્ષને વિષે એર રૂપ થાય છે. દારણ કે ધંતુરા એર રૂપ છે
એટલે ખરાજ છે અને તેની સોજત થવાથી નિર્મલ છતાં
પણ મેઘનું પાણી એર રૂપ થઈ જાય છે. અને તેજ પાણી
શેરડીના વનને વિષે અમૃત એટલે મીઠું (સ્વાદિષ્ટ) બને
છે. શેરડીમાં મીઠાઈ છે અને તેની સોજત થવાથી પાણી
પણ મીઠું—ગાળુ બની જાય છે. જેવી સોજત તેવી અમર
એવી કહેવત લોકોમાં પણ ચાલે છે. માટે પોતાનો ઉદય
(આજ્ઞાતી) મ્હિછનારે પણ ખરાજ સોજનનો ત્યાગ કરી
સારી સોજત કરવી. ૧૨

ગિરિશુક અને પુષ્પશુકની લીકિક કથા આ પ્રમાણે
લાઘવી:—

એક પોપટીએ વૃક્ષના કોતરમાં બે છંદાં મૂક્યાં. તેમાંથી
બે પોપટનાં બચ્યાં જન્મ્યાં. તેમાંનો એક પોપટ ત્યાં
આવેલા લીલોએ લીધા તે ગિરિશુક નામે પ્રસિદ્ધ થયો અને

આવતરણ:- સારી સોળત અને નાશની સોળત અને કમે
શુભ માટે અને નાશ માટે થાય છે તે સોળત પાણી
સમજાવે છે:-

(સોળતકંડનિહત્તમ)

૩ ૪ ૧ ૨
ગિરિપુષ્પશુકાવિવામલોક્તી,

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
ગુણનાશોદ્યમાર્ગ જડતરંગમાન ।

૮ ૧૦ ૧૧ ૭ ૧૫ ૧૬
જલદામ્બુ વિપં મુખા ચ ન સ્યાત્,

૯ ૧૧ ૧૪ ૧૨
કનકદ્રો ચ કિમિક્ષુકાનને ચ

॥ ૧૨ ॥

ગિરિશુકતણી ને પુષ્પશુકની જેમ નિર્મળ જીવને,
મૂર્ખ જ્ઞાની સંગથી ગુણ નાશ પામે ઉદ્યને;
જલ મેઘનું ધતૂરમાં વિપ રૂપ બને ને ઈક્ષુમાં,
મીઠાશ દેનાર બને છે ભેદ અહીં આધારમાં. ૧

*લોકાર્થ:-નિર્મલ પ્રાણી ગિરિશુક અને પુષ્પશુકની
જેમ મૂર્ખ અને જ્ઞાનીની સોળતથી અનુક્રમે શુભના નાશ
વાળો અને ઉદ્યને લજનારો થાય છે. મેઘનું પાણી ધતૂરને
વિપે ઝેર રૂપ અને શેરડીના વનને વિપે અમૃત રૂપ નથી
થતું ? અર્થાત્ થાય છે. ૧૨

રૂપાર્થ:-જેવી રીતે એકજ માતા પિતાના પુત્ર
છતાં ગિરિશુક જે લીલ લોકની સોળતમાં રહ્યો તેના શુભે
નાશ પામ્યા અથવા તેનામાં વિનયાદિ સારા શુભો આવ્યા
નહિ અને તેને જલે જરાજ વચ્ચેના ગોલવા રૂપ દુર્ગુણો
આવ્યા. અને તેનોજ જીલ્લો લાઈ પુષ્પશુકતાપસની સોળતમાં

આ વિષયમાં રૌહિણેય ચોરનું કથાન્ત નીચે પ્રમાણે
જાણવું:—

રાજગૃહ નામના નગરની પાસે વૈભારગિરિ નામનો
પર્વત છે. તેની શુક્રમાં લોહખુર એ નામથી પ્રસિદ્ધ એક
ચોર રહેતો હતો. તે રાત્રીએ રાજગૃહ નગરમાં ચોરી કરી
આજીવિકા ચલાવતો હતો. તેને રૌહિણી નામની પત્નીથી
રૌહિણેય નામનો પુત્ર થયો હતો. જ્યારે લોહખુર ચોર
મરણ પથારીએ પડ્યો ત્યારે તેણે પુત્રને જોલાવીને કહ્યું કે
તું મારું કહ્યું અવશ્ય માનીશ ? પુત્રે પણ કહ્યું કે તાતનું
કહ્યું હું જરૂર કરીશ. પિતાની આજ્ઞા કોણ ન પાળે. માટે
જે આજ્ઞા હોય તે જણાવો. ત્યારે લોહખુર હર્ષિત થઈને
કહ્યું કે દેવો જેમનું સમવસરણ રચે છે અને જે તેમાં જોસીને
દેશના આપે છે તે વીરનું વચન તારે સાંભળવું નહિ. આ
પ્રમાણે કહીને મરણ પામીને તે દુર્ગતિમાં ગયો.

રૌહિણેય પણ પિતાની જેમ રાજગૃહી નગરીમાં ચોરી
કરવા લાગ્યો. એક વાર વીરપ્રભુ પણ વિકાર કરતા કરતા તે
નગરીમાં સ્ત્રીઓ—સમવસરણમાં જોસીને પ્રભુ ઉપદેશ આપવા
લાગ્યા. તે વખતે રૌહિણેય ચોર પણ કંઈ જરૂરી કામના
પ્રસંગે તે રસ્તે નીકળ્યો. પ્રભુને દેશના આપતાં સાંભળીને
પિતાનું વચન સાંભળ્યું. તે રસ્તા સિવાય બીજો માર્ગ નહિ
હોવાથી અને જરૂરનું કામ હોવાથી વીર પ્રભુનું વચન સાંભળાય
નહિ તે માટે તેણે બંને કાનમાં આંગળીઓ ઘાલીને આગળ
ચાલવા માંડ્યું. પરંતુ નગરીના બે ડગલા આગળ હતું. તેથી
ચોડાક આગળ ગયો અને પગમાં જોરથી કાંટો વાગ્યો. કાંટો

બોધ કરનાર થાય છે, જેમ રોહિણિય નામના ચારને શ્રીવીર
 પ્રભુનાં વચન સાંભળ્યા ઉપર દ્રેષ હતો છતાં પણ પગમાં
 કાંદો વાગવાથી તે (કાંદો) કાઢવા માટે ગંધ કરેલા કાન-
 માંથી આંગળી કાઢી લેવી પડી અને તેથી તેના કાનમાં
 મહાવીર પ્રભુના “દેવો જમીનથી ચાર આંગળ અદ્ધર ચાલે
 છે તથા તેમની આંગેો ગંધ થતી નથી” એટલાં વચનો
 કાનમાં પેસી ગયાં તે પણ તેને ઘણા લાભદાયી થયાં. કારણ
 કે તે સાંભળેલા વચનને લીધે અભયકુમારની જાળમાં તે
 ફસાયો નહિ. અને સંજ્ઞામાંથી બચી ગયો. એટલું જ નહિ
 પરંતુ એક જ વચન સાંભળવાથી આટલો ફાયદો થયો તો
 જેઓ ધર્મનો ઉપદેશ નિરંતર સાંભળે છે તેમને કેટલો લાભ
 થાય ? એવું વિચારીને તેણે ચારીનો ધંધો ગંધ કરીને દીક્ષા
 લીધી. આ બાળતમાં દુષ્ટાન્ત જણાવે છે કે રોગવાળાને
 ગમતો ન હોય તેને આપવામાં આવતો હડવો ઉકાળો તેના
 રોગનો નાશ કરીને તેને સાજો બનાવે છે. ને તેથી તે મુખી
 થાય છે. તેવી જ રીતે સૂર્ય જો કે તેના તાપને લીધે
 આકાશે લાગે છે તે છતાં પણ તે જગતના જીવોને હિત
 માટે થાય છે. કારણ કે તેનો પ્રકાશ જીવોને મળતો ન હોય
 તો જીવોની તંદુરસ્તી સચવાતી નથી કારણ કે દરેકને
 જીવવાને માટે સૂર્યના પ્રકાશની જરૂર છે. વળી તે અંધકારનો
 પણ નાશ કરે છે જેથી કરીને દરેક વસ્તુ સ્પષ્ટપણે જોઈ
 શકાય છે. ચાર એ છે કે ગમતાં ન હોય તે છતાં પણ
 પરિણામે લાભદાયી એવાં બોધ વચનો જરૂર લાભ આપનાર
 થાય છે. ૧૪

આ વિષયમાં રૌહિણેય ચારનું ક્ષાન્ત નીચે પ્રમાણે
જાણવું:—

રાજગૃહ નામના નગરની પાસે વૈભારગિરિ નામનો
પર્વત છે. તેની શુક્ષ્માં લોહપુર એ નામથી પ્રસિદ્ધ એક
ચાર રહેતો હતો. તે રાત્રીએ રાજગૃહ નગરમાં ચારી કરી
આજીવિકા ચલાવતો હતો. તેને રૌહિણી નામની પત્નીથી
રૌહિણેય નામનો પુત્ર થયો હતો. જ્યારે લોહપુર ચાર
મરણ પથારીએ પડ્યો ત્યારે તેણે પુત્રને જોલાવીને કહ્યું કે
તું મારે કહ્યું અવશ્ય માનીશ ? પુત્રે પણ કહ્યું કે તાતનું
કહ્યું હું જરૂર કરીશ. પિતાની આજ્ઞા કોણ ન પાળે મારે
જે આજ્ઞા હોય તે જણાવો. ત્યારે લોહપુરે હર્ષિત થઈને
કહ્યું કે દેવો જેમનું સમવસરાણુ રચે છે અને જે તેમાં જોડીને
દેશના આપે છે તે વીરનું વચન તારે સાંભળવું નહિ. આ
પ્રમાણે કહીને મરણ પામીને તે દુર્ગતિમાં ગયો.

રૌહિણેય પણ પિતાની જેમ રાજગૃહી નગરીમાં ચારી
કરતા લાગ્યો. એક વાર વીરપ્રભુ પણ વિકાર કરતા કરતા તે
નગરીમાં સ્ત્રીસર્વા—સમવસરાણુમાં જોડીને પ્રભુ ઉપદેશ આપવા
લાગ્યા. તે વખતે રૌહિણેય ચાર પણ કંઈ જરૂરી કામના
પ્રસંગે તે રસ્તે નીકળ્યો. પ્રભુને દેશના આપતાં સાંભળીને
પિતાનું વચન સાંભળ્યું. તે રસ્તા સિવાય બીજા માર્ગ નહિ
હોવાથી અને જરૂરનું કામ હોવાથી વીર પ્રભુનું વચન સાંભળાય
નહિ તે માટે તેણે બંને કાનમાં આંગળીઓ ઘાલીને આગળ
ચાલવા માંડ્યું. પરંતુ નસીબ જો હગદા આગળ હતું. તેથી
ગોરિયું આગળ આવ્યું અને ગગનમાં ચિરંજીવી ધંડો ઘાડ્યો. કાંઈ

રૌહિણ્ય ચોરે કહ્યું કે હું તેજ તમારા નગરને ચોરનાર
 રૌહિણ્ય ચોર છું અને શ્રીવીર પ્રભુના વચનોને સાંભળવાથી
 અભયકુમારની બુદ્ધિને જીતવા સમર્થ થયો છું. માટે હું
 તેમની પાસે દીક્ષા લઉં છું, પરંતુ તે પહેલાં જે જે લોકોનું
 ધન મેં ચોર્યું છે તે તેમને પાછું આપવા માગું છું. આથી
 શ્રેણિક રાજા જેમનું ધન ચોરાયું હતું તે નગરલોકોની સાથે
 ચોરના ઘેર ગયા. અને ળધાએ પોતાનું ધન પાછું મેળવ્યું.
 તેણે પોતાના કુટુંબને પણ પ્રતિબોધ પમાડીને વીર પ્રભુ
 પાસે કુટુંબ સાથે દીક્ષા લીધી. તે વખતે શ્રેણિક રાજાએ
 તેના દીક્ષા મહોત્સવ કર્યો. દીક્ષા લઈને તીવ્ર તપ કરીને
 ધણાં કર્મની નિર્જરા કરી. છેવટે સંલેખના પૂર્વકે અનશન
 કરી મરીને દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. આ કથાનો સાર એ છે
 કે ચોર છતાં પણ બુદ્ધિશાળી હોવાથી તેણે અભયકુમાર
 જેવા મહા બુદ્ધિશાળીને પણ હેતર્યો, તે તેણે સાંભળેલા
 વીરપ્રભુના વચનનો પ્રભાવ હતો તે વાત તે ચોરના લક્ષ્યમાં
 બરાબર આવી ગઈ અને અરુચિથી સાંભળેલું તે બોધ વચન
 પણ તેને ઘણું લાલદાયી થયું એમ જાણીને લગ્ય જીવોએ
 ધર્મોપદેશ સાંભળવાનો નિરંતર ઉદ્યમ રાખવો.

॥ ઇતિ રૌહિણ્ય ચોરની કથા ॥

અવતરણ:—એ પ્રમાણે બોધદાર કહીને કવિશ્રી સાતમા

ગોમ્થકલ્પ દ્વારનું સ્વરૂપ એ શ્લોક વડે સમજાવે છે:—

૩ ૪ ૫ ૬ ૨ ૧

કોઝ્યન્ય દ્વર મદિમા નનુ ચુદ્ધરે—

૭ ૮ ૧૦ ૯ ૧૨ ૧૧ ૧૩

યચ્છેણિકો દ્વિત્વિતોઽપિ જિનોઽવ માવી ॥

૧૫ ૧૬ ૧૪ ૧૮ ૧૭
પુન્યાર્ગલઃ કિમિતરોઽપિ ન સાર્વભૌમો,

૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૧૯
રૂપન્યુતોઽપ્યધિગુણન્નિજગજતશ્ચ

॥ ૧૫ ॥

સમ્યક્ત્વનો મહિમા અપૂરવ નિશ્ચયે અવિરતિ છતાં,
પણ શ્રેણિક જિન થશે જિન નામ અહિંયાં બાંધતાં;
પુણ્ય બળિયા રંક પણ શું ચઢવતીં ના બને,
કુરૂપ પણ બહુ ગુણ પ્રતાપે વંદનિક શું ના બને. ૧

સ્તોત્રાર્થઃ—સમ્યક્ત્વનો નિશ્ચયે કોઈ અપૂર્વ પ્રભાવ
હોય છે. કારણ કે તેનાજ પ્રતાપે શ્રેણિક રાજ્ય અવિરતિ છતાં
પણ આ ભરત દેવમાં તીર્થંકર થનાર છે. મહા પુણ્યશાળી
સામાન્ય મનુષ્ય પણ શું સાર્વભૌમ (સર્વ પૃથ્વીને બોળ-
વનાર) થતો નથી? અર્થાત્ ધાય છે. તેમજ રૂપ સંકિત
છતાં પણ ગુણવાન પુરૂષ વ્રજ જગતને નમવા લાયક શું
થતો નથી? અથવા નમવા લાયક ધાય જ છે. ૧૫

રૂપધ્યાર્થઃ—શુદ્ધ દષ્ટિ એટલે નિર્મલ સમકિત ધારી
જેને શ્રીજિનેશ્વરે કહેલા હવાદિ નવ તત્ત્વોનું ચતુર્થ જ્ઞાન
છે, અને તે જિનેશ્વરના વચનો ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધા છે. તેમજ
જેણે સુદેવ, સુગુર અને સુધર્મને ગાયી રીતે જાણ્યા છે અને
તેથી મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરેલ છે એવા સમકિતકણી હવનો
પણ કોઈ ભુદોજ અથવા અપૂર્વ પ્રભાવ છે. કારણકે મગધ-
દેશના શ્રેણિક નામના રાજા જે અવિરતિ હતા એટલે જેમણે
જેમનાં સંપત્તિને જાણ્યા હતા તેમનાં જાણ્યાં તે વસ્તુનાં પણ

કોપેલ ઐષ્ટિક રાજા ઉચ્ચ સ્વરે કહેવા લાગ્યા કે જિનેશ્વરની આશાતના કરતા આ કુષ્ઠીને જાંધીને વધ કરવો. એવામાં પ્રભુને છીંક આવી, ત્યારે તેણે કહ્યું કે-મરો, અલયકુમારને છીંક આવી ત્યારે કહ્યું કે-મરો કે જીવો, કાલસૌકરિકને છીંક આવી ત્યારે કહ્યું કે-ન મર ન જીવ, અને ઐષ્ટિકને છીંક આવી ત્યારે કહ્યું કે-‘જીવો’ પ્રભુને મરવાનું કહ્યું તેથી ઐષ્ટિકે ઉભા થઈ મુલગ્રાને તેને પકડવાનો આદેશ કર્યો. દેશનાને અન્ન મુલગ્રા સાથે રાજા તેને પકડવાને ઉઠ્યો. પરંતુ તેમના દેખતાં જ તે દેવ આડ્યો ગયો. તેથી રાજા ઘણું આશ્ચર્ય પામ્યો.

વિસ્મય પામેલા રાજાએ પ્રભુને પૂછ્યું કે આ કુષ્ઠી કોણ છે? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે દર્દીરાંક નામનો દેવ તારા સમકિતની પરીક્ષા કરવા માટે કુષ્ઠીનું રૂપ કરી અહીં આવ્યો હતો. તેણે મારી ચન્દનથી પૂજા કરી હતી, પરંતુ તારી દૃષ્ટિને (મોહ પમાડવાને) તે રસો રૂપે જણાતું હતું. ઐષ્ટિક રાજાએ છીંકનું સ્વરૂપ પૂછ્યું ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે મને છીંક આવી ત્યારે મરવાનું કહ્યું. તે વ્યાજબી છે. કારણ કે હું અહીંથી મોક્ષે જવાનો છું તેથી અહીં કરતાં ત્યાં મને અધિક સુખ મળવાનું છે. તને જીવવાનું ઠીક કહ્યું કારણ કે તું અહીંયાં સુખી છે પરંતુ મરીને નરકે જવાનો છે, માટે ત્યાં તારે દુઃખી થવાનું છે. અલયકુમાર અહીં સુખી છે અને મરીને દેવલોકમાં જવાનો છે એટલે ત્યાં પણ સુખી થવાનો છે તેથી તેને જીવવાનું અને મરવાનું ઠીક કહ્યું. તથા કાલસૌકરિક અહીં પાપના કામો કરે છે અને

મરીને નરકે જવાનો છે તેથી તેનું જીવવું અને મરવું, બંને નકામાં છે માટે “ ન જીવ ન મર ” એમ કહ્યું.

પોતાને નરકે જવાનું એ વાત સાંભળી ખિન્ન થએલા રાજાએ પ્રભુને કહ્યું કે તમારા સરખા તારક દેવ છતાં મારે નરકે જવાનું છે ? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે સમકિતવંત જીવ દેવલોકમાં જાય છે. પરંતુ તે સમકિત પામ્યા પહેલાં નરકનું આયુષ્ય ખાંધ્યું છે તેથી તેમાં કોઈ રીતે ફેરફાર થઈ શકે તેમ નથી. પરંતુ તું નરકમાંથી નીકળી આવતી ચોવીસીમાં શ્રીપદ્મનાભ નામે પ્રથમ તીર્થંકર થવાનો છે માટે એક કર નહિ. ત્યારે એણે ફરીથી પૂછ્યું કે હું નાથ ! એવો કોઈ ઉપાય છે કે જેથી મારે નરકે જવું પડે નહિ ? ત્યારે પ્રભુએ આશ્વાસન દેવા કહ્યું કે જીવે જે શુભાશુભ આયુષ્ય ખાંધ્યું હોય તે તેણે અવશ્ય લોગવવું જ પડે છે, તે અન્યથા થતું નથી. તે છતાં જો તારી કપિલા નામની ઠાસી લાવથી સાધુઓને ભિક્ષા આપે અથવા કાલસૌકર્યને હિંસા કરતો રોકવામાં આવે તો તારે નરકમાં જવું ન પડે. પછી પ્રભુને પ્રણામ કરીને તે પોતાના મહેલ તરફ ચાલ્યો.

રસ્તામાં દર્દીરાંક દેવે એણે રાજાના સમકિતની પરીક્ષા કરવા માટે માછીની જેમ દુષ્કર્મ કરતા એક સાધુ દેખાડ્યા. ત્યારે એણે રાજાએ શિખામણના વચનો કહી તે સાધુને અકાર્ય કરતા રોક્યા. આગળ જતાં દેવે ગર્ભિણી સાધવી રાજાને દેખાડી. શાસનલક્ષ્મી રાજાએ તેને પોતાના ઘરમાં સંતાડી. પછી દેવે પણ પ્રગટ ધર્મ “ તમારા સમકિતની પરીક્ષા કરવા માટે મેં આ પ્રમાણેનું વર્તન તમને દેખાડ્યું ”

અપત્રી મનુષ્ય થઈ અવતર્યો મોહને જડે. પદોત્તમાં જિતે અન્ન
 દ્યાત કરનારને પણ આર્યુ' કવલ મળ્યાં તો પલ્લવ રૂપે
 પ્રભુની કૃતિ વગેરે કરનાર જીવનો તો તાવ જ શી કરતી!
 અર્થાત્ તેણે જીવો મોહના સુખ પણ જડું પામે છે.

॥ કવિ હર્ષ શેડની કથા ॥

અવતરણુ:—એ પ્રમાણે આઠમું દેવદાર કહીને દીધે
 એ ગાથાઓ વડે નવમું ગુરુદાર કહે છે:—

(વસંતતિલક્ષાનુત્તમ)

^૩ નવ્યો ^૨ ગુરુઃ ^૪ સુરતરુર્વિહિતામિતર્દિ—

^૫ ચૈત્રકેવલાય ^૮ કવલાર્થિણુ ^૬ ગૌતમોઽમ્ભૂત ^૭ ।

^{૧૨} તાપાતુરેઽમૃતરસઃ ^{૧૧} કિમ્ ^{૧૦} શૈલ્યમેવ, ^{૧૪} ^{૧૫}

^{૧૮} નાપ્રાર્થિતોઽપિ ^{૧૭} વિતરત્યજરામરત્વમ્ ^{૧૬}

॥ ૧૯ ॥

અપરિમિત નિજ નકદ્વિલાભ પમાડનારા ગુરુવરા,
 છે અલૌકિક કલ્પવૃક્ષ સમાન ગૌતમ ગણધરા;
 કવલની અભિલાષવાળા તાપસો કેવલી કરે,
 કલ્પવૃક્ષ થકી અધિક ગુરુ આત્મનકદ્વિ વિશદ કરે. ૧
 પ્રાર્થના ન કરાય તો પણ અમૃત શું ઠંડીજ દીધે;
 અન્ય ધર્મે ઉચ્ચર્યું અજરામરપણું પણ દીધે;
 તેમ નકદ્વિ પમાડનારા સુગુરુ કેવલનાણને,
 પણ દીધે બહુમાનથી સેવો સદા ગુરુચરણને. ૨

પ્રલોકાર્થ:—પ્રમાણ વિનાની ઋદ્ધિ આપનાર ગુરૂ નવીન કલ્પવૃક્ષ સમાન છે, કારણ કે ક્વલ એટલે અન્નના અર્થી તાપસોને શ્રીગૌતમ સ્વામી દેવલજ્ઞાન પ્રમાણવાને માટે ધ્યાન પ્રાર્થના નહિ કરાએલ એવો પણ અમૃતરસ શું તાપથી પીડાએલાને કૃષ્ટ શીતલતાજ આપે છે? અનરામર પણ શું નથી આપે? ૧૯

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે કવિશ્રી ગુરૂતું વર્ણન કરતાં કહે છે કે ગુરૂ નવીન અથવા અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ સમાન છે, કારણકે કલ્પવૃક્ષ તો જે માણસ માગે, તેનેજ આપે છે, જ્યારે ગુરૂ તો માગણી કરી ન હોય તો પણ પ્રમાણ વિનાની ઋદ્ધિ આપે છે. આ બાળતમાં ઉદાહરણ આપે છે કે જેમ અન્નના અર્થી ભૂખ્યા તાપસોને શ્રીગૌતમસ્વામીએ અન્નજ (ખીર) આપ્યું એટલું જ નહિ પરંતુ મિશ્ર્યાત્વમાંથી બહાર કાઢી સમકિત પ્રાપ્ત કરાવરાવ્યું, જેથી તેમને દેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થઈ. એ પ્રમાણે સુગુરૂનો કોઈ અપૂર્વ પ્રભાવ છે. આ બાળતમાં દ્વિતીય આપે છે કે અમૃતરસ તાપથી પીડાએલા પ્રાણીઓને એકલી શીતલતાજ આપે છે એટલુંજ નહિ પરંતુ માગણી કરાવ્યા સિવાય અનરામરપણું પણ આપે છે. માટે સુગુરૂ અમૃતરસ સમાન બાળવા.

આ બાળતમાં શ્રીગૌતમ સ્વામીનું દૃષ્ટાન્ત દેશમાં આ પ્રમાણે:—ચરમ તીર્થકર શ્રીમહાવીર પ્રભુના પ્રથમ ગણધર ગૌતમમુનિ હતા. જે અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર જિનોને વાંદીને રાત રહે તે તે જન્મમાંજ સિદ્ધ થાય એવું શ્રીવીર પ્રભુનું વચન દેવો પરસ્પર કહેતા હતા. તે સાંભળીને દેવવચનના

ઉપયોગથી પોતાના પદને લાયક કોણ છે તે જોયું તો સ્વગચ્છમાં કોઈ જણાયું નહિ. તેથી તેમણે ગચ્છ ગહાર દ્વિ મૂકી તો ધર્મને માટે યજ્ઞ કરતા શય્યંભવ નામના બ્રાહ્મણને લાયક જોયો. તેથી તેને જોધ કરવાને માટે ગુરૂએ યજ્ઞ આગળ જે ચતુર સાધુઓને મોકલ્યા અને તેઓને ત્યાં જઈને “અહો કપ્પમહો કપ્પં તત્ત્વં ન જાયતે પરમ્” એટલું જોલીને પાછા આવવાનું જણાવ્યું.

જાને સાધુઓ! યજ્ઞના સ્થાને ગયા અને ગુરૂએ કહેલો શ્લોક જોલીને પાછા કર્યો. આ ચાંલગીને શય્યંભવે વિચાર કર્યો કે આ (યજ્ઞ કરવો તે) તત્ત્વ છે કે બીજું એ પ્રમાણે વિચાર કરતાં જોનો મુષાવાદી હોતા નથી, તેથી તેણે ગુરૂને (યજ્ઞ કરાવનારને) પૂછ્યું કે તત્ત્વ શું છે? ત્યારે ગુરૂએ કહ્યું કે યજ્ઞક્રિયા તત્ત્વ છે. આ વચન મિથ્યા છે એવું જાણીને કોપેલા શય્યંભવે તરવાર ખેંચીને ગુરૂ તરફ ધસીને કહ્યું કે તત્ત્વ જોલો નહિ તો આનાથી માથું કાપી નાખીશ. ગુરૂએ ‘શિરઃછેદ વખતે તત્ત્વ કહેવું જોઈએ’ એમ વિચારીને લય પામીને યજ્ઞસ્તમ્ભનીચે દાટેલી શાન્તિનાથની પ્રતિમા આપી. તેથી જોધ પામેલા શય્યંભવે કુલકમથી આવેલ મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરીને પ્રભવસ્વામી પાસે આવીને હીક્ષા હીધી અને અનુક્રમે બાર અંગોનો અભ્યાસ કર્યો.

આ તરફ શય્યંભવે પોતાની ગર્ભવતી સ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો હતો. તેણીએ ચોખ્ખ વખતે સુંદર પુત્રને જન્મ આપ્યો. તેનું મનક નામ રાજ્યું. અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતાં તે આડ વર્ષનો થયો. ત્યારે અમાન વયના બાળકો સાથે રમતી વખતે

બાળકોએ તેને 'ન બાપો' કહ્યો. તેથી લગ્નત વડે તેણે
અડધૂર્વક પોતાની માતાને પૂછ્યું કે મારા પિતા કોણ
? ત્યારે તેણીએ ગદગદ કહે કહું કે મારા કરતા તારા
તા શ્વેતાંગર સાધુ વડે કાંઈક કહીને કાઢાયા તેથી ગર્ભ-
ની અને છોડીને તેણે જૈનાચાર્ય પાસે દીક્ષા લીધી છે. તે
મ સાધુ પિતા દમણાં શ્વેતામ્બરીમાં અગ્રેયર થયા છે અને
લમાં પાટલોપુત્ર નગરમાં છે એમ સંભળાય છે.

તે સાંભળી પિતાને જોવાને આતુર મનક માતાની રજા
પાવી પટલોપુત્રમાં આવ્યો. અને ત્યાં રહેતા સૂરિને
સંભવ ક્યાં છે એમ પૂછ્યું. તેઓએ પણ શ્રુતના ઉપ-
ગમી આ પોતાનો પુત્ર છે એમ જણ્યું. ત્યાર પછી
તેજ તે છે એવું જણાવી વસતિમાં લાવીને તેમણે તેને
હા આપી. પરંતુ આ પોતાનો પુત્ર છે એ વાત બીજા
ધુઓને જણાવી નહોતી.

શ્રીશચ્ચંદ્રવસૂરિએ પુત્રનું છ માસનું અદ્ય આયુષ્ય
કી છે એવું શ્રુતોપયોગથી જાણ્યું. તેથી તેનું દિવ કર-
ની છુદ્ધિથી શુરૂએ બાર અંગમાંથી ઉદ્ધાર કરીને દશયૈકાલિક
અની રચના કરીને તેને ભળાવ્યો. તેણે પણ શાસ્ત્રનો
ભ્યાસ કર્યો અને આયુષ્ય પૂર્ણ થવાથી મરીને દેવલોકમાં
પત્ર થયો. તે વખતે સૂરિએ પણ અદ્રુપાત કર્યો ત્યારે
જ મુનિઓએ કહ્યું કે તમારા સરખા પણ ધીર પુરૂષો
પ્રમાણે કરે તો અમારા જેવાનું તો શું કહેવું ? ત્યારે
એ કહ્યું કે આ અદ્રુપાત મોકને લઈને નથી પરંતુ
મય જનક છે, ત્યારે સાધુઓએ પૂછ્યું કે મરણમાં

કમલ પર પણ દેહકા કાલવ વિષે જઈ ગેસતા,
ઉંટ જાંગા પાસે ન જતાં હીંગણા પાસે જતા. ૧

સોદાર્ય:—કોઈ મૂર્ખ પુરુષ કિલકારી પર્મને
પામ્યા છતાં પણ ચર્ચા નામના રાજની પેઠે પુનિવત્તા
કુખિને વખાણે છે. હાલે કો છે-દેહકા કમલ તરફ ન જતાં
કાલમાં જાય છે અને ઉંટ જાંગા તરફ ન જતાં હીંગણા
તરફ જાય છે. ૨૨

સ્વપ્રદાર્ય:—ધન્ય પુરુષા ઉત્તમ પર્મને પામીને
નિવ્યાપનો ત્યાગ કરે છે ત્યારે કોઈક મૂર્ખ પુરુષ કિલકારી
પર્મને પામ્યા છતાં પણ ચર્ચા નામના રાજની પેઠે પર્મનો
ત્યાગ કરીને પુનિવત્તા કુખિને વખાણે છે. કોટલે પુનિવ
કુખિમાં આસન થાય છે. આ આજના રાજાં આપતાં
હિચી કરે છે કે દેહકા કમલનો ત્યાગ કરીને કાલ તરફ
જાય છે તેમજ ઉંટ જાંગા સરખા ઉત્તમ પુરુષનો ત્યાગ કરી
કલ્પા હીંગણા તરફ તરફ જાય છે. આમના મૂર્ખનો જો
સ્વભાવ જ છે કે ઉત્તમ પર્મની તરફ તેને પ્રીતિ થતી
નથી અને અમાન નિવ્યાદિ પ્રત્યે તેને રાગ થાય છે. ૨૨

ચર્ચા રાજનું રાજ્ય આ પ્રમાણે:—

શુનિવત્તા નામની નવરીમાં ચર્ચા નામે રાજ દત્તો.
તેનો નાનો ભાઈ સર કુવજીય ગદે દત્તો. ઉવાનને વિષે
મજેલા તેમજ પરિવાર કાંઈ ત્યાં રહેલા શીશીલસાગર
સરિને જોયા. તે જાને રાજ પર્મને શુનિને નમીને બેઠા.
સરિને પણ પર્મલાસ કરીને તેમને પર્મનો ઉપદેશ કર્યો.

ત્યાગ કર્યો. ધર્મની આરાધના કરી સમાધિ પૂર્વક મરણ પામીને દેવલોકમાં ગયો. અને વિષયસુખની તૃણાવાળા શરીરાન્ત મરીને અનેક પ્રકારની વેદનાવાળા નરકમાં ગયો. અવધિજ્ઞાનથી આ વાત જાણીને નરકમાં ગયેલા તેને સૂરદેવે પોતાની અદ્ભૂત ઋદ્ધિ દેખાડી. તે ઋદ્ધિ જોઈને પશ્ચાત્તાપવાળા થએલા તેણે કહ્યું કે હે ભાઈ! હવે પણ તું મારા તે શરીરનું ધણું છેદન લેદન કર જેથી હું પણ હમણાં તે ઋદ્ધિ પામીને સુખી થાઉં ત્યારે સૂરે ગદ્ગદ કંઠે તેને કહ્યું કે આત્મા રહિત તે શરીરને કદ આપવાથી શું થાય? જો તે તે વખતે ધર્મસાધન કર્યું હોત તો દુર્ગતિમાં પડ્યો ન હોત. હવે કાંઈ થઈ શકે નહિ. એ પ્રમાણે કહી તેના દુઃખથી દુઃખી ધર્મને સૂરદેવ સ્વસ્થાને ગયો. શરીરાન્ત જેમ ધર્મ નહિ કરવાથી દુઃખી થયો તેમ અધોગામી જીવો ધર્મ પામ્યા છતાં ધર્મમાં પ્રમાદ કરીને દુઃખી થાય છે.

॥ ઇતિ રાંશિ રાજની કથા ॥

અવતરણુ:—દશમા ધર્મ દ્વારનું સ્વરૂપ કહીને હવે એ ગાથાઓ વડે અગિઆરમું શક્તિદ્વાર કહે છે:—

॥ શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્ ॥

અઘ્રાબ્દોઽપિત થાવિધવ્રતતપઃસ્વાધ્યાયકૃત્યાસદોઽ-

પ્યુચ્ચૈર્ધ્યાનવલેન કર્મરિપુર્ભિર્મુક્તોઽતિમુક્તો મુનિઃ ।

શક્ત્યા ગચ્છત તન્ન કિં હિતપથં મુક્ત્વા પ્રમાદોત્તરં,

શ્રૂયન્તે ચ મદાલસાતનુશ્રુવો વાલ્યેઽપિ યોગોજ્વલાઃ ॥ ૨૩ ॥

મધ્યાન્હે ઘણો લાગ જેનો કપાયો હતો એવા એક વૃક્ષ નીચે જમવા બેસતો હતો તે વખતે બલદેવ મુનિ પારણા માટે ફરતા તે મૃગની સાથે ત્યાં આવ્યા. મુનિને આવેલા જોઈને રથકારે તેમને આનંદથી નિમંત્રણ આપ્યું. અને લાવ પૂર્વક વહોરાવવા માંડ્યું. તે જોઈને મૃગ વિચારવા લાગ્યો કે આ રથકારને ધન્ય છે જે મુનિને આ પ્રમાણે દાન આપે છે માટે એનો જન્મ સફળ છે. તપ કરતા મુનિ પણ વળાણવા યોગ્ય છે. પણ તપ અને દાનથી રહિત એવો હું જ ફક્ત હીનભાગી છું. આ પ્રમાણે મૃગ લાવના લાવે છે, રથકાર પણ આહારનું દાન આપે છે અને મુનિ તે ગ્રહણ કરે છે તે વખતે પ્રચંડ પવનના ઝપાટાથી તે કાપવા માંડેલું ઝાડ એકદમ તે ત્રણે જણાંના ઉપર પડ્યું અને તેજ વખતે તે ત્રણે જણાં મરણ પામીને પાંચમા બ્રહ્મ દેવલોકમાં દેવ થયા. એ પ્રમાણે દાન આપનાર, દાન લેનાર અને તેની અનુમોદના કરનાર આ ત્રણેને એક સરખો લાભ થયો. એવી રીતે બીજા મનુષ્યોએ પણ સ્વશક્તિ પ્રમાણે દાનાદિ ધર્મ-કાર્યમાં અવશ્ય ઉદ્યમ કરવો.

॥ ઈતિ બલદેવ મુનિ કથા ॥

બીજી ચતુરંગપાદ પુરૂષ (પુણ્યાઢ્ય)ની કથા:—

પદ્મપુર નામના નગરમાં તપન નામનો રાજા હતો. તે નગરમાં ધનાવહ નામે શેઠ હતો. કરીયાણાં ખરીદ કરીને તે એક વખત સિંહલદ્વીપમાં ગયો. ત્યાં દાણથી મુક્ત કરીને તેના ત્યાંના રાજાએ મત્કાર કર્યો. ત્યાં તેણે એક સુંદર હાથી જોયો તેથી તે તપન રાજાને યોગ્ય છે. એમ બાણી રાજાને

ભેટ આપવા માટે તે હાથી તેણે ઘડણુ કર્યો. અને પોતાના નગરમાં આવી રાજાને ભેટમાં આપ્યો. તે હાથીના પ્રભાવથી તપન રાજાએ ગણવાન શત્રુ રાજાઓને છતીને મથા કર્યા. આ હાથી તપન રાજાને પૂર્વ ભવનો મિત્ર હતો. તેથી તેને બોધ પમાડવાને માટે તેણે ખડી લઈને પોતાની સૂંઠ વડે રાજદ્વારને વિષે આ પ્રમાણે શ્લોક લખ્યો:—

“અવિશાતત્રયોતત્ત્વો, મિથ્યાત્વોલ્લસદ્ભુજઃ ।

દ્વા મૂદા શત્રુપોષેણ મિત્રપ્લોષેણ દુષ્યતિ ॥૧॥

આ શ્લોકનો અર્થ રાજાએ ઘણા વિદ્વાનોને બોલાવીને પૂછ્યો. પરંતુ કોઈ પણ તેનો ભાવાર્થ અથવા કહી શક્યો નહિ. તે દરમિયાન ત્યાં આનંદસૂરીન્દર આવ્યા. તેમને નમાને રાજાએ તે શ્લોકનો અર્થ પૂછ્યો. અને આચાર્યે પણ તે શ્લોકનો અર્થ અથવા કહ્યો. તેથી વૈરાગ્ય પામીને તપન રાજા દીક્ષા લેવા તૈયાર થયો. ત્યારે રાજ્યના મંત્રીઓએ રાજાને પૂછ્યું કે રાજ્ય તમારું છે. માટે તે કોને દેવું તે અમને જણાવો. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે આ હાથી જેને રાજ્ય આપે તેને આપવું. ત્યાર પછી રાજાએ દીક્ષા લીધી.

હવે મંત્રીઓએ હાથીને શણગારીને આગળ કરીને મધુર વાણી વડે કહ્યું કે હે ગજરાજ ! આ રાજ્ય તને યોગ્ય લાગે તેને આપ. ત્યારે હાથી પણ સર્વ નગરમાં ફર્યો. પરંતુ કોઈ લાયક નહિ જણાયાથી નગરની ગહાર ચાલ્યો. ત્યાં એક કઠરપા પંશુને જોઈને તેને સૂંઠથી ઉપાડીને પોતાની કાંધે બેસાડીને રાજદરનારમાં લાવીને ગાદી

(હોદ્દાવાચનમ્)

૫ ૮ ૭
 વ્રમેન મિદ્ધન્તિ મનનિ કૃષ્ણા-

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
 નુર્જર્પિસ્ત્રીવ્રતપોઽસ્તુ વા મા ।

૯ ૧૧ ૧૦
 વિનાયિનાયેન કૃતેન્નપાકે,

૧૪ ૧૨ ૧૫ ૧૩
 સંધુક્ષણં કઃ કુરુતેન્નલસ્ય

॥ ૨૫ ॥

કૃષ્ણના લઘુભાઈ ગજસુકુમાલની જેમ શમ ગુણે,
 વાંછિત ફળે ન કરી શકે કદિ આકરાતપ આદિને;
 તોય દોષ જરા નહી ખરું તપ ક્ષમા સૂરજ નણા,
 કિરણે બને જે પાક કુણ સળગાવનારા અગ્નિના. ૧

શ્લોકાર્થ:—તીવ્ર તપશ્ચર્યા કરે અથવા ન કરે,
 પરંતુ શમ ગુણ વડે એટલે ક્ષમા ગુણ વડે કૃષ્ણ વાસુદેવના
 નાના ભાઈ ગજસુકુમાલની જેમ મનોવાંછિત સિદ્ધ થાય છે.
 દૃષ્ટાંત કહે છે કે સૂર્ય વડે ધાન્ય રંધાયે છતે કયો માણસ
 અગ્નિને સળગાવે ? ૨૫

રૂપદર્શન:—તીવ્ર તપશ્ચર્યા કરવાની શક્તિ હોય તો
 તે કરે અને શક્તિ ન હોય તો ન કરે, પરંતુ જે શમતા
 ગુણ એટલે ક્ષમા ગુણ રાખવામાં આવે તો પણ મનોવાંછિત
 સિદ્ધ થાય છે. કારણ કે તપ તો શક્તિ હોય તો જ બને
 છે, પરંતુ ક્ષમા રાખવી તેમાં વિશિષ્ટ કાયિક શક્તિની જરૂર
 પ્રતીતિ થાયવાનું શક્તિ હોય કે ન હોય તો પણ ક્ષમા રાખી
 શકાય છે. આ ક્ષમા ગુણને લઈને કૃષ્ણ વાસુદેવના નાના

જાણી મનસુકુમારે હીરા લીધી હતી અને તપ કરી શકતા
 નોવના ને જતાં પાડુ લેખના મલકાઈને ખોરના અંધારા માથા
 ઉપર મૂક્યા તો પડુ લેખા ઉપર જરા પાડુ મોંઘ ન કર્યો
 લેખી લેખો મરીને સ્વર્ગે ગયા. આ વાળનામ્ને દાહન્ય માથે
 છે કે જુદું ૧૨ નિટકે મૂર્તના નામની ખાત રંગામે જાતે
 ક્યો પુરુષ અગ્નિ સમસામે અનના હયા રાખવાથી ન લો
 કાઈનિતિ યના હોય તો કોઈ જરવાની શી જરૂર છે ? ૨૫

મનસુકુમારનું દાહન્ય નીચે પ્રમાણે:—

કારિકા નગરીમાં શ્રીકૃષ્ણ પાણુદેવના નાના ભાઈ
 મનસુકુમાર રત્ના ઓવનાવરના પાંખ્યા ત્યારે સોમિત નામના
 વિપ્રની મુંદર દયા માં શ્રીકૃષ્ણે તેમનું લગ્ન કર્યું. યોદા
 વખત પછી જાણીકામાં શ્રીનિમનાય લીધેંદર કારિકા નગ-
 રીમાં ગમીસર્યા. ત્યારે મનસુકુમાર શ્રીકૃષ્ણની આગે વંદન
 કરવા ગયા. ત્યાં પ્રભુની દેશના જાંબળીને પ્રતિજ્ઞા પામેલા
 મનસુકુમારે પોતાની માતા પામે હીરા લેવાની રજા માગી.
 માતાએ કહ્યું કે તેં હમણાં જ લગ્ન કર્યું છે. તારે અરીર
 જલ્દી દેશન છે, પછી નારી ઉંમર ધણી નાની છે. તારે
 હમણાં જો સંભારના મુખ જોગવીને જલ્દી દેશને દેશ લેજો.
 ત્યારે મનસુકુમારે કહ્યું કે હા માતા ! આયુષ્યનો શો જલ્દયો
 છે. દોષ ક્યારે મરશે તે કહી શકાય તેમ નથી વગેરે કહીને
 માતાને રાગજતવી. જાતે માતાએ હીરા લેવાની રજા આપી
 શ્રીકૃષ્ણ પાણુદેવે મોટા જોગટપ પૂર્વક તેમને હીરા અપાવી.

હીરા લીધા પછી મનસુકુમાર મુનિએ પ્રભુને પૂછ્યું
 કે જલદીથી મોટા દેવી રીતે પ્રાપ્ત કરાય ? ત્યારે પ્રભુએ

અને ત્યાં રાત્રી રહે છે. આ આવગરે ઉઠાવી રાજના કોઈક શત્રુ રાજાને તેને મારવાને મોટી લાલચ આપીને એક અધમ દુનિયને મોકલ્યો. તે ઉઠાવી રાજાને મારવાને લાલચ શોધ્યા કરે છે. પરંતુ કોઈ લાલચ મળતો નથી. તેણે પર્વ તિથિએ ગુરને રાજમહેલે જતા આવતા જોયા. તેથી તેણે કપટથી ગુર પાસે જઈ દીશા લીધી રજેડરણમાં એક કંકલોહની છરી છુપાવી રાખી. ગુર જ્યારે રાજમહેલે જાય છે ત્યારે તે ગુરને સાથે લઈ જવાનું કહે છે પરંતુ ગુર તેને સાથે લઈ જતા નથી. એ પ્રમાણે બાર વર્ષ વાટચાળ્યા ત્યારે તે શાસ્ત્રોના અભ્યાસ કરીને અને તેના અર્થ સાંભળીને, ગીતાર્થ થયો પરંતુ તેના મનમાંથી પાપ ગયું નહિ. એક વખત જ્યારે ગુર રાજાને પીપઘ કરાવવા તેના મહેલે જાય છે ત્યારે તે કપટી સાધુએ ગુરનો સાથે આવવા આજ્ઞા માગી. ગુર તેને સાથે લઈ ગયા. ત્યાં ગુરએ અને રાજાએ પહેલો પહેલ ધર્મધ્યાનમાં ગાળ્યો. પછી સંયારો કરી બંને સૂઈ ગયા. બંનેને ઉઘેલા જાણીને તે કપટી સાધુએ ઉઠીને છુપાવેલી છરી રજેડરણમાંથી કાઢીને તેનાથી રાજાને મારી નાખ્યો અને નાશી ગયો. રાજાના લોહીના સ્પર્શથી ગુર જાગ્યા. રાજાને મળુ પામેલો જાણીને અને સાથે આવેલા મુનિને નહિ જોવાથી તે પાપીનું આ કાર્ય છે એવું જાણીને જૈન ધર્મની નિંદા ન થાય માટે પોતે પણ આગ્રાધના કરીને તેજ છરીથી પોતાનું મસ્તક છેદીને મરણ પામ્યા. તે પાપી સાધુએ પોતાના સ્વામી પાસે જઈને રાજાને માર્યાની હકીકત જણાવી તેણે પણ તેને અલબ્ધ જાણીને તેનો આદર કર્યો નહિ તે લવમાં

અનેક દુઃખો આનુભવીને મનુષ્યોથી નિંદા કરાતો તે દુષ્ટાત્મા
દુર્ગતિમાં ગયો. કહેવાતો સાર એ છે કે કોલસાને દહમમાં
બાળી રાખવાથી જેમ તે ધોળા થતા નથી તેમ ગમે તેટલું
વિશુદ્ધ ચારિત્ર પાળવામાં આવે છતાં મનમાંથી કપટ જાય
નહિ તો તે નિષ્ક્રમ ગમે છે.

॥ ઈતિ ઉદ્યાયી નૃપતે મારનારની કથા ॥

અવતરણુ:—હવે ત્રણ ગાથાઓ કરીને ચૌદમું શ્રાવક
હાર કહે છે:—

॥ અગ્ધરા હંદ ॥

સાધોરક્ષાય સિદ્ધિઃ સ્વચરણકરણૈઃ શ્રાવકસ્યાપિ હિ સ્યા—

ન્મધ્યેષ્ઠાનાં મવાનાં શશિત્રિશદગુણાનંદનાનંદવૃત્તૈઃ ।

ચેન્નોમિઃ શીઘ્રગાભિર્જલધિજલપયૈસ્તીરદેશેષુ પાન્યાઃ,

કેચિન્નાન્ત્યાશુ નાન્યે હ્યકરભરયૈર્મૂપયૈઃ કિં ક્રમેણ ॥ ૨૯ ॥

મુચરણ કરણ સિત્તરિતણા શુભ સાધને મુનિરાજને,
સિદ્ધિ મળે તે ભવ વિપે પણ ધર્મિ શ્રાવકને અને;

ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવે મળે નિર્વાણ ઝટ જલમાર્ગથી,
કેઈ સાગરતીર પ્હોંચે બહાણ કેરી મદદથી. ૧

કેઈ બીજા લોક ઘોડા ઉંટ રથના સાધને,
દીર્ઘ સમયે ભૂમિમાર્ગે પામતા નિજ સ્થાનને;

વહાણુની ગતિના સમો ગુનિ માર્ગ મનમાં માનીએ,
અશ્વાદિની ગતિના સમો તે શ્રાદ્ધધર્મ વિચારીએ. ૨

શ્લોકાર્થ:—સાધુને ગાડું ગાળિત પાળવાથી (ગારા ચરણગિત્તરી અને કરણગિત્તરીના પાલનથી) જલદી મોક્ષ થાય છે. શ્રાવકને પણ ચંદ્ર સરખા નિર્મળ ગુણોથી હર્ષકારી આનંદ નામના શ્રાવકના સરખા આગરણે કરીને આઠ લવની અંદર સિદ્ધિ થાય છે. દષ્ટાન્ત આપે છે. જો કેટલાક મુસાફરો શીઘ્ર ગતિવાળા વહાણથી સમુદ્રના પાણી માર્ગે સામા કાઢે જલદી પહોંચે છે તો ખીન્ત કેટલાક મુસાફરો ઘોડા ઉંટ અને રથ વડે જમીન માર્ગે ક્રમે કરીને લાંબા કાલે પહોંચતા નથી ? અથવા પહોંચે છે. ૨૯

રૂપધર્મ:—મોક્ષના બે માર્ગે કહ્યા છે. એક સાધુનો સર્વવિરતિ માર્ગ. આ માર્ગમાં વર્તનારા સાધુઓ રૂડી રીતે પાળેલ ચરણ સિત્તરી અને કરણ ગિત્તરી વડે જલદીથી એટલે તેજ લવમાં પણ મોક્ષે જાય છે ખીન્ને દેશવિરતિ રૂપ શ્રાવકનો માર્ગ કહ્યો છે. તેનાથી પણ ચંદ્ર સરખા નિર્મળ ગુણોથી આનંદ આપનાર આનંદ નામના શ્રાવકની જેમ દેશવિરતિ વગેરે ગુણોનું સારી રીતે પાલન કરવાથી આઠ લવની અંદર મોક્ષે જાય છે. આનંદ શ્રાવકે શ્રીવીર પ્રભુની પાસે ખાર મતો ગ્રહણ કર્યાં અને તેનું સારી રીતે પાલન કર્યું, તેથી ત્યાંથી ચ્યવીને પ્રથમ સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી ચ્યવીને જૈન ધર્મ આરાધીને મોક્ષે જશે. આ ગાળતમાં દષ્ટાન્ત આપે છે કે જેમ શીઘ્ર

ગતિવાળા મહાત્માની મદદથી જન્મમાર્ગે મુક્તિદારી કરીને કેટલાક મુક્તિદારો જન્મીથી આમા કાંડે પહોંચે છે. ત્યારે બીજા કેટલાક મુક્તિદારો સમુદ્રના કાંડે કાંડે જમીન માર્ગે ઘોડા ઉટ અથવા રથની મદદથી ક્રમે ક્રમે આમા કાંડે પહોંચે છે. મારે જેમનાથી ત્રાધુ ધર્મની આરાધના ન થઈ શકતી હોય તેમણે પણ બીજા આવક ધર્મના આર વ્રતોમાંથી બની શકે તો બધા વ્રતો પાળીને અને ન બની શકે તો જેટલા વ્રતો પાળી શકાય તેટલા વ્રતોનું પાલન કરીને મોક્ષને મારે ચલન કરવો. ૨૯

આનન્દ દ્રાવકની કથાનો હુંક સાર નીચે પ્રમાણે:-

વાલ્મીજીઆમ નામના નગરમાં નિતશત્રુ નામનો રાજા હતો. ત્યાં આનન્દ નામનો ગૃહપતિ (શેઠ) હતો તેને સારા શીલવાળી સૌન્દર્યવંતી શિવાનન્દા નામની ભાર્યા હતી. તે આનન્દને ચાર સુવર્ણકોટી વેપારમાં, તેટલી જ મુંડી ભંડારમાં અને તેટલી મુંડી બ્યાજે ફરતો હતો. તથા ચાર ગોકુલ હતાં. એક વખતે પૃથ્વી ઉપર વિદ્યાર કરતાં શ્રીવીર પ્રભુ તે નગરના હિતપ્રદાતા નામના ઉદ્યાનમાં રમોત્સર્ગ નિતશત્રુ રાજા પરિવાર સાથે તેમને વંદન કરવા ગયો. તે વખતે આનન્દ પણ પ્રભુને વંદન કરવા ગયો. ત્યાં યોગ્ય સ્થાને બેસીને પ્રભુની દેશના આંભળવા લાગ્યો. દેશનાને અંતે તેણે સમ્યક્ત્વ સંકિત બાર વ્રતો પ્રભુ પાસે અકુષ્ઠ કર્યાં. તેમાં પણ શિવાનન્દા નિવાસ અન્ય નારીનો ત્યાગ કર્યો. તેમજ પાંચમા આણ્વિતને વિષે પણ ચાર ગોકુલ તેમજ ચાર ચાર કોઈ સુવર્ણ કોટી વગેરે વર્ણને બીજાનો નિયમ કર્યો. બીજા

મતોમાં પણ અધ્યોગ્ય નિગમો ગણ્ય કર્યાં. ત્યાર પછી આનન્દ ઘેર આવ્યો પોતાની સ્ત્રીને પણ કર્મ પૂર્વક તે પણ જણાવી. તે વખતે શિવાનન્દાએ પણ પ્રભુ પાસે જઈને શ્રાવક ધર્મ અંગીકાર કર્યો. ત્યાર પછી પ્રભુને નગીને ગૌતમ સ્વામીએ પૂછ્યું કે આ આનન્દ શ્રાવક તીક્ષ્ણ લેશે કે નહિ ? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે આ આનન્દ ગૃહપતિ શ્રાવકના મતોને ગ્રાસી રીતે પાળીને મરીને સૌધર્મ દેવલોકમાં અરણ્યપ્રભ નામના વિમાનમાં ચાર પદ્યોપમના આયુષ્યવાળો દેવ થશે. ત્યાંથી મનુષ્ય ગતિમાં ઉપજીને અદ્ભુત લક્ષ્મી પામીને અરિકંઠ ધર્મની આરાધના કરીને કર્મ સ્થિત થઈને મોક્ષે જશે. ણીજ પણ જે શ્રાવકો શ્રાવક ધર્મની આરાધના કરશે તેઓ પણ દેવની ક્ષદ્ધિ પામીને અનુક્રમે મોક્ષે જશે.

॥ ઇતિ આનન્દ શ્રાવક કથા ॥

અવતરણુ:—વળી શ્રાવક ધર્મ રૂપો ઘોડો તેના પાલન કરનારને મોક્ષ નગરે પહોંચાડે છે તે જણાવે છે:—

સમ્યક્ત્વોદારતેજા^૧ નવનવફલદાવર્તરૂપવ્રતાલિઃ,^૨

સિદ્ધાન્તોક્તૈર્કર્વિંશત્યમલગુણગતિઃ^૩ શ્રાદ્ધધર્મસ્તુરજ્ઞઃ^૪ ।^૫

પ્રાપ્ત્યાન્તં ભવાબ્ધેર્નયતિ શિવપુરં કામદેવાદિવત્તત્,^૬

મિથ્યાત્વાધીશશઙ્કાદિકહ્યહરતો યત્નતો રક્ષણીયઃ । ૩૦॥^૭

શ્રાવક તણેા શુભધર્મજાણેા અશ્વ જેવો તે સદા,
સમ્યક્ત્વરૂપ વર તેજથી શોભે હરતો આપદા;

નવ નવાફલ આપતા આવર્ત રૂપ વ્રતપંક્તિથી,
દીપે શ્રુતે ભાપેલ શુભ એકવીસ ગુણ રૂપ ચાલથી. ૧
સંસાર સાગરનો પમાડી પાર પહોંચાડે વલી,
શિવરૂપ નગરમાં કામદેવાદિક પરે ન ભમે કરી;
મિથ્યાત્વરૂપ રાજ તણા શંકાદિ રૂપ હય ચોરથી,
તે ધર્મ અન્ધ બચાવવો સ્થિરતા સ્વરૂપ તરવારથી. ૨

સ્તોત્રાર્થ:—સમક્ષિત રૂપી વિકરવર તેજવાળો, નવા
નવા ફલદાયક કુંડાલા રૂપ ગાર મનની પંક્તિવાળો અને
સિદ્ધાન્તમાં કહેલા એકવીસ નિર્મળ ગુણ રૂપ ગતિવાળો
શ્રાવક ધર્મ રૂપી ઘોડો સંસારરૂપી સમુદ્રના પાને પમાડીને
કામદેવ વગેરેની જેમ મોથ નગરે લઇ લય છે. તેથી
મિથ્યાત્વ રૂપી રાજના શંકાદિ અન્ધ ચોરોથી તેનું યત્ન-
પૂર્વક રક્ષણ કરવું જોઈએ. ૩૦

રૂપદ્યાર્થ:—જેમ ઘોડો ઇચ્છિત સ્થળે પહોંચાડે છે
તેમ ગાર વ્રતરૂપી શ્રાવક ધર્મ પણ ઇચ્છિત એવા મોક્ષરૂપ
સ્થાને પહોંચાડે છે. માટે દરિયો શ્રાવક ધર્મને ઘોડાની
ઉપમા આપી શ્રાવકધર્મ સમજાવે છે. જેમ ઘોડો તેજસ્વી
હોય છે તેમ આ શ્રાવક ધર્મરૂપી ઘોડો પણ સમક્ષિત રૂપી
વિકરવર તેજવાળો છે. કારણ કે સમક્ષિત વિનાના ગાર વ્રત
નકામા જેવા છે. માટે સમક્ષિત સક્ષિત ગાર વ્રત મોક્ષરૂપી
નગરે પહોંચાડી શકે છે. વળી તે શ્રાવકધર્મ રૂપી ઘોડો
નવા નવા ફળ આપનાર આવર્ત રૂપ વ્રતોની પંક્તિવાળો છે.
વળી જેમ ઘોડો ગતિવાળો હોય છે તેમ અહીં સિદ્ધાન્તમાં
કહેલા (જે આગલી ગાથામાં કહેવામાં આવશે) એકવીસ:

નિર્મલ ગુણો રૂપી ગતિવાળો આ શ્રાવક ધર્મ રૂપી ઘોડો કામદેવ વગેરે દશ શ્રાવકોની જેમ આ સંસારરૂપો સમુદ્રના પારને પમાડીને મોક્ષરૂપી નગરમાં અનુક્રમે પહોંચાડે છે. તેથી આ વ્રતરૂપ ઘોડાનું ચતુર્ણક એટલે જ્યણા રાત્રીને અથવા પ્રમાદનો ત્યાગ કરીને મિથ્યાત્વાધીશ એટલે બ્રહ્મા વગેરે દેવોના શંકા વગેરે પાંચ અથવા ચોરોથી રક્ષણ કરવું. ૩૦

કામદેવની કથાનો સાર આ પ્રમાણે:—

અંધાનગરીમાં જિતશત્રુ નામનો રાજા હતો. તે નગરીમાં બુદ્ધિશાળી કામદેવ નામે ગૃહપતિ (ગૃહસ્થ) હતો. તેને રૂપવાળી ભદ્રા નામની પત્ની હતી. તેની પાસે છ કોટિ સુવર્ણ ભંડારમાં, છ કોટી વ્યાજ અને છ કોટી વેપારમાં હતું. તથા તેની પાસે છ ગોકુલો હતાં. એક વખતે વિહાર કરતા કરતા શ્રી વીર પ્રભુ ત્યાં સમોસર્યા. કામદેવ પગે ચાલતો પ્રભુને વંદના કરવા ગયો. અને ત્યાં પ્રભુની મિષ્ટ ધર્મદેશના સાંભળી. તે દેશના સાંભળવાથી બોધ પામેલા તેણે શ્રી વીર પ્રભુ પાસે શ્રાવકનાં બાર વ્રતો અહણ કર્યાં. તેમાં પણ મુખ્યતાએ ચોથા વ્રતમાં ભદ્રા સિવાય અન્ય સ્ત્રીનો ત્યાગ કર્યો. તથા પાંચમા વ્રતમાં છ ગોકુલ અને છ છ કોટી સુવર્ણાદિ દ્રવ્ય સિવાય બીજા દ્રવ્યનો ત્યાગ કર્યો. બીજા વ્રતો પણ યથાયોગ્ય આનંદ શ્રાવકની જેમ અહણ કર્યાં. તેણે ઘેર આવીને ભદ્રાને બધી હકીકત જણાવી. ભદ્રાએ પણ પ્રભુની આગળ જઈને જૈન ધર્મ અહણ કર્યો. રાત્રીએ કાઉચ્ચગમાં રહેલા દેવે તેને ચલાયમાન કરવાને ઘણા ઉપસર્ગ કર્યા. છતાં તે જરા પણ ચલાયમાન થયો નહિ.

એ પ્રમાણે ધર્મનું પાલન કરીને તે કામદેવ પણ દેવલોકમાં
ઉપલબ્ધ થયા. ત્યાંથી અચીને મહાવિઠેલે મનુષ્ય ભવ પામી
ગોદા ગાર્ગ સાધીને ગોશે ગયો.

॥ કલિ લાભદેવ આવડે કયા ॥

અવતરણુ:—હવે કવિરાજ આવકનાં ૨૧ શુભાનુ
વર્ણન કરે છે:—

(સ્તવગણુત્તમ)

૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
અક્ષત્રો	રૂપસાંખ્યો	વિનયનયયુતઃ	કૂરતાશબ્દયુક્તો,			
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩		
મધ્યસ્થો	દીર્ઘદર્શો	પરહિતનિરતો	લઘ્વગ્ન્યઃ	કૃતજ્ઞઃ ।		
૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	
સદાક્ષિણ્યો	વિશેષી	સદયગુણમયિ:	સત્કથ:	પક્ષયુક્તો,		
૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪		
વૃદ્ધાદો	લગ્નનો	યઃ	શુભજનદાયિતો	ધર્મસ્તનસ્ય	યોગ્યઃ ॥૩૧॥	

અશુદ્ધ ઉત્તમ રૂપવાળો શાંત આકૃતિ જેહની,
વિનયને તથા ધારનારો ક્ષમા ઉત્તમ જેહની;
સરસતા મધ્યસ્થતા ને દીર્ઘદર્શી જાણિયે,
ખીલતણું હિત સાધનારો સમય કરો જાણુ એ. ૧

નહિ ભૂલનાર કરેલને દાક્ષિણ્યતા ગુણને ધરે,
સાભ તોટાને વિચારે કયા ગુણ રચિ વળી કરે;
વાતો મહા પુરૂષો તણી એ પક્ષ નિર્મલ જેહના,
વડીલને સત્કારનારા શરમ સજ્જનપ્રિય જતા, ૨

તમારી ટેક અદ્ભુત છે. ઇંદ્ર મહારાજે દેવસભામાં જેવી તમારી સ્તુતિ કરી તેવા જ તમે છો. માટે હે રાજા તમે વરદાન માગો. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે મારા મનમાં હંમેશાં દયાધર્મ રહ્યો. મારે અન્ય વસ્તુની જરૂર નથી. ત્યારે રાજાની સ્તુતિ કરીને દેવો સ્વર્ગમાં ગયા. અનુક્રમે ચક્રવર્તી પણ સ્વર્ગમાં જઈને ત્યાંથી સ્વર્ગીને સોળમા શ્રીશાન્તિનાથ જિનેન્દ્ર થયા. જ્યારે જિનેન્દ્ર દેવે (ચક્રવર્તીએ) પણ આ પ્રમાણે દયા ધર્મ પાળ્યો છે તો આપણે પણ તેનું પાલન જરૂર કરવું જ જોઈએ.

॥ ઈતિ વજ્રગુપ્ત ચક્રી કથા ॥

મંગમદેવની કથા આ પ્રમાણે:—

જ્યારે ચરમ તીર્થંકર શ્રીવીર પ્રભુ છતાંયપણે વિચરતા હતા ત્યારે ઇંદ્ર મહારાજે દેવ સભામાં તેમની સ્તુતિ કરતાં કહ્યું કે ધ્યાનમાં રહેલા શ્રીવીર પ્રભુને અસાધ્યમાન ક્રિયાને દેવ કે અમુર કોઈ સમર્થ નથી. આતુ ઇન્દ્ર મહારાજનું વચન માંભળીને અભવ્ય એવો શકનો આમાનિક જંગમ નામે દેવ કોંઈથી કહિયા લાગ્યા કે તપસ્વી એવા એક મનુષ્યને આટલી ગંધી મહત્તા આપવાની જરૂર નથી. જે દેવોની મિત્ર પર્વતને ગાદીના ઢેકાની જેમ અહર રાખવાની શક્તિ છે તેની આગળ મનુષ્યની શક્તિ શા વિરાગમાં છે? મારે હું જઈને હમણાંજ તેમને ધ્યાનથી અસાધ્યમાન કહું છું. એ પ્રભુને જોઈને કુપ્ત બુદ્ધિવાળો તે સભામાંથી ચાલ્યો.

ને સ્થળે પ્રભુ કાલિસ્ત્રવ્ય ધ્યાનમાં રહ્યા છે ત્યાં કોપેલો,
તે સંગમદેવ આલોચી, પછી ધૂળની વૃષ્ટિ કરીને તેણે પ્રભુને
દાંદી દીધા. પરંતુ તથા પ્રભુ ચલાયમાન થયા નથી એમ
જાણીને તેણે તે વૃષ્ટિ બંધ કરી, પછી વજ્ર મુખવાળી
હીરીઓ તેણે પ્રભુની ચારે બાજુએ વિદુર્વી. તે બધી પ્રોડીઓ
પ્રભુના શરીરમાં એક ઢેકાણીથી પેગીને બીજે ઢેકાણે નીકળવા
લાગી. તે છતાં પ્રભુ ચલાયમાન થયા નહિ. ત્યાર પછી તે
દુષ્ટ દેવે વજ્ર મુખવાળા હાંસ વિદુર્વી. તેઓએ પ્રભુને આકરા
અટકા લાયાં તોપણ અસ્થા (હયા) નહિ. પછી ધીમેલો
નીંછા, નોળીયા, માર્પો ઉદરો તથા મદોન્મત્ત હાથી વિદુર્વીને
દુષ્ટનો કર્યા તોપણ પ્રભુ નરાએ ચલાયમાન થયા નહિ.
ત્યાર પછી પિંડાઓ વિદુર્વીને અટકાવ્યો પ્રભુને ભય પમાડવા
માડવા. તોપણ પ્રભુ નરા પણ ભય પામ્યા નહિ. ત્યાર પછી
ભયકર વાંધ વિદુર્વી. પછી વિલાપ કરના પ્રભુના માતા
ચિતા વિદુર્વી અને તેઓએ પ્રભુની આગળ પ્રાર્થના કરી
તોપણ અસ્થા (હયા) નહિ ત્યારે પ્રભુના પગને ચુલો
બનાવી આંશિ સળગાવી. પ્રભુને સંતાપ કર્યો, વળી પક્ષો
વિદુર્વીને પ્રભુને આંચના પ્રકાર કર્યો. વળી વિવિધ પ્રકારના
પવન વિદુર્વીને પ્રભુને હેરાન કર્યા. સ્વર્ગનું રાત્ર્ય આંપવાતું
દહી લાલાવ્યા. વળી બીજા ઘણાં ઘણાં ઉપસર્ગો કરી પ્રભુને
ચલાયમાન કરવાના પ્રયત્ન કર્યા. પરંતુ તે બધા નિષ્ફળ
ગયા. એક રાતમાં તેણે પ્રભુને વીસ ઉપસર્ગો કર્યા. તો
પણ પ્રભુ દેવ નરાએ ચલિત થયા (હયા) નહિ. તેથી છ
મહિના મુધી તેણે પ્રભુને ચલિત કરવાને ઉપસર્ગો કર્યા.
પરંતુ તે પ્રભુને ચલિત કરી શક્યો નહિ. તેથી અતે હારીને.

વસ્તુઓનો તુચ્છ ઘાટની જેમ ત્યાગ કરીને જીવ દયાનો આશ્રય કર્યો. એટલે હરણુ વગેરે જીવોનો ઘાત ન થાય તે માટે સંસારનો ત્યાગ કરીને હીદા ચડણુ કરી. આ શ્રી-નેમિનાથ તો બાવીસમા તીર્થંકર હતા માટે તેમની વાત તો દૂર રહી, પરંતુ સામાન્ય માણસ પણ પોતાના હિતને વિષે મંદ આદરવાળો થતો નથી અથવા આળસુ થતો નથી. આ બાબતમાં દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે અજરામરપાણું એટલે ક્યાં ઘડપણુ નથી તથા નાશ નથી એવી અવસ્થા કોને ઇષ્ટ નથી ? અથવા દરેક જીવને અજરામરપાણું ઇષ્ટ છે જ. તેમજ શાદિત એટલે કાયમ રહે તેવું અથવા નાશ રહિત એવું સુખ કોને ઇષ્ટ નથી ? અર્થાત્ દરેક જીવને શાદિત સુખ ઇષ્ટ છે જ. માટે શાદિત સુખ આપનાર જીવદયા પાલવા દરેક સવ્ય જીવે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ૩૩.

નેમિનાથનું દૃષ્ટાન્ત આ પ્રમાણે:—

કુશાલદેશમાં શૌર્યપુર નામનું નગર હતું. ત્યાં દશ દશાહમાં મુખ્ય શ્રીસમુદ્રવિજય નામના રાજા હતા. તેમને શિવા નામની રાણી હતી. તે શિવા રાણીની કુદ્ધીને વિષે અપરાધિત નામના અનુત્તર વિમાનથી શ્રીનેમિનાથનો જીવ ચ્યવીને અવતર્યો. ઔદ મોટા સ્વપ્નથી અરિહંત (તીર્થંકર)ના વૈભવને જાણવાનારા પુત્રને શિવા દેવીએ જન્મ આપ્યો. શકે પ્રભુનો જન્મ મહોત્સવ કર્યો. સમુદ્રવિજયે રિષ્ટ (ઉપદ્રવ)નો નાશ થવાથી તેમનું અરિષ્ટનેમિ એવું નામ પાડ્યું. પછી પ્રભુ અનુક્રમે મોટા થયા.

આ તરફ કૃષ્ણ કંસને માર્યો, તેથી જરાસંઘનાં સભ્યો

માટેના નામની ઉચ્ચતા પેટી પામી શકુનના કાંઈ નામની
 કાંઈ નામની આપ્યા. તેને કુળને જાણ નહોતી. એમ
 કહીને, આપણે ત્યાં પડે પુત્ર કરવાને હવે માગેલાં બચ-
 એના નામને માટેને કુળ કરાવે બહુલાન બનીપણિ
 વાળેને પણ.

બીજા દરજા ધર્મિનિનાથ ગાંધારી નામનીને કુળના
 કરવાને આપ્યા. તે વખતે ધર્મિનિનાથે પણ શકુનના નામને
 લઈ કુળમાં કહ્યું. તે ધર્મિનિનાથે કુળને લખેને લેખ કુળ
 માથે લેખ કરીયા. એમ કહ્યું. એમ વાર મળ્યું ધર્મિનિનાથ
 કુળની આશુપદાનાથને બીજા દરજા ગયા. ત્યાં તેમને કુળની
 પાંચાળના નામને કાંઈ નામની રીતે પૂર્વે (ગયાએ) કે જેથી
 ગયામાં જોઈલા વાસુદેવ વગેરે પણ વામની ગયા. અંગાન્ત
 ધર્મના શામુદેય 'આ શુ' નામ બાળકને પૂરું છે ત્યારે
 ત્રિપાળને આવીને કહ્યું કે નેમિનાથે કાંઈ ગયાએ છે. આ
 આપણા કુળમાં નવા બધી ઉત્પન્ન થયો છે એમ જાણતા
 કુળને આશુપદાનાથને આપ્યા. પછી કુળને નેમિનાથના બચની
 પરીક્ષા કરવા માટે કહ્યું કે તેને માટે આ ગુણને પાળે.
 તે વખતે નેમિનાથે કમળના નામને કાપી વાળે તેમ સદે-
 હાળની તેમની પુત્ર વાળી નાખી. પછી નેમિનાથે પાનાની
 પુત્ર વાળી કરી તેને કુળને વાળવા માટે પાળે પ્રયત્ન થયો
 પરંતુ તે વાળી શક્યા નહિ. કુળ તે વખતે પાનરની લેખ
 ત્યાં વાળી ગયા. પછી નેમિનાથના બચના વચાણ કરી
 વિગતોને કરીને કુળને બાળકને પૂછ્યું કે આ શુ વાળવર્તી
 પાળેને માટે લખ્યા વાળ લેયો નહિ? ત્યારે બાળકે કહ્યું કે

માટે લિંગનો પાર પામવાને આગળ જવાની જરૂર નથી. માટે પાછા ફરો. હું તેમની આગળ જોડી સાક્ષી પૂરીશ. તેથી બ્રહ્માએ પાછા ફરી શિવની આગળ આવીને કહ્યું કે હુમણાંજ તમારા લિંગનો અંત જોઈને હું પાછો ફર્યો છું. શિવે કહ્યું કે આ જાળતમાં સાક્ષી કોણ છે? ત્યારે બ્રહ્માએ કહ્યું કે આ કેતકી સાક્ષી છે. ત્યારે શિવ તે જાળનેના મિથ્યા વચનથી કોપાયમાન થયા, તેથી જોડ્યા કે આ બ્રહ્મા મિથ્યાવાદી છે માટે હવેથી કોઈએ તેને પૂજવા નહિ. નેથી પ્રાચે બ્રહ્મા હજુ મુખી પૂજતા નથી. તેમજ જોડી સાક્ષી પૂરનારી કેતકીનો શિવની પૂજામાં કોઈ ઉપયોગ કરતું નથી.

વિષ્ણુએ પાતાલમાં સુઘળે તપાસ કરી, પરંતુ કોઈ દેકાણે લિંગનો પાર પામ્યા નહિ તેથી થાકીને પાછા આવીને કહ્યું કે તમારા લિંગનો પાર પામી શકાય તેમ નથી. આ પ્રમાણે માયું જોતનાર વિષ્ણુની લોકો પૂજા કરવા લાગ્યા. કારણ કે શિવે પોતે પણ સંતોષ પામીને વિષ્ણુની પૂજા કરી. જે કે આ કલ્પિત ઉદાહરણ છે. તે પણ અહીં સત્યાર્થ સાધવામાં ગીતાર્થોએ તેનો આદર કર્યો છે માટે અહીં તે લેવામાં આવ્યું છે.

॥ ઈતિ બ્રહ્માદિ કથા ॥

અવતરણુઃ—એ પ્રમાણે ૧૬ મું મુખાવાદ વિરમણ મત દાર દેવીને હવે અવતરમું અદનાદાન વિરમણ મત દાર દેડ છે:—

(વસંતતિલકાવૃત્તમ્)

વૈરાગ્યશસ્ત્રહતમોહતમોઽમલાન્ત-

૨ દૃષ્ટ્યા પદિષ્ટપરિદૃષ્ટહિતાહિતાર્થઃ ।

૪ ૭ ૬ ૮ ૧૦ ૧૧ ૧૨
ચૌરોઽપિ શુદ્ધયતિ શમેન દૃઢપ્રહારી-

૧૩ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
ત્રાપૈતિ વા દ્વયજવો જલદેન કિં ન

॥ ૩૬ ॥

વૈરાગ્ય રૂપ શસ્ત્રે કરીને મોહ રૂપ તમને હણી,
અંતર તણા શુભ જ્ઞાનથી સમજણ હિતાહિત
અર્થની;

જેને પડી છે સ્પષ્ટ તે આ દૃઢપ્રહારી શમ ગુણે,
સિદ્ધિ પામે ના શમાવે મેઘ શું દાવાગિનને ? ૧

શ્લોકાર્થઃ—વૈરાગ્ય રૂપી શસ્ત્રથી હણાયો છે અજ્ઞાન
રૂપી અંધકાર જેનો અને તેથી નિર્મલ અન્તઃદર્ષિ (જ્ઞાન)
વડે સારી રીતે જાણ્યા છે હિતાહિત પદાર્થ જેણે એવા
ચોર પણ દૃઢપ્રહારીની જેમ શમતા વડે શુદ્ધ થાય છે.
અથવા વનનો દાવાનલ મેઘ વડે શું શાંત થતો નથી. અર્થાત્
થાય છે જ. ૩૬

સ્પષ્ટાર્થઃ—હવે અદ્વૈતાદ્વાન વિરતિ દ્વારનું વર્ણન
કરતાં કવિરાજ કહે છે કે ચોર હોય તે છતાં પણ શમ વડે
અથવા સમતા લાવ રાખવાથી આગર ક્ષમા લાવ રાખવાથી

શુદ્ધ થાય છે. અથવા પાપથી મુક્ત થાય છે. જે (ચોર) નો વૈરાગ્ય રૂપી શસ્ત્રથી અજ્ઞાન રૂપી અંધકાર નાશ પામ્યો હોય, ને તેથી પ્રાપ્ત થએલી નિર્મલ અન્તર્દષ્ટિ અથવા અન્તરંગ જ્ઞાનથી સારી રીતે હિત એટલે લાલદાથી ઉપાદેય અને અહિત એટલે તુકસાન કરનાર હોવાથી હેય અથવા ત્યાગ કરવા લાયક પદાર્થોને જેણે જાણ્યા હોય, તે જીવ શમ ગુણથી મોક્ષ પામે છે. અહીં દૃષ્ટાંત એ કે-ચાર હત્યા કરનાર કંઠ પ્રહારી ચોર વૈરાગ્ય લાવને લીધે કર્મ ખપાવીને મોક્ષ પદ પામ્યો, એ શમ ગુણનોજ પ્રભાવ જાણવો.

અહીં બીજું ઉદાહરણ આપે છે કે વનમાં લાગેલો દાવાનલ મેઘ વડે શું શાન્ત થતો નથી? અથવા તો વનનો દાવાનલ જંમ મેઘના પાણીથી શાંત થાય છે તેવી રીતે શમના રૂપી પાણી વડે પાપ કર્મો રૂપી મેલ જરૂર નાશ પામે છે. ૩૬

દત્તપ્રાદાદી ચોરની કથા આ પ્રમાણે—

માકંદી નામની સદા નગરી હતી. તે નગરીમાં લદ્દ નામે કલ્પમ એક હતો. તેની પાસે ગુપ્તકલ્પ ધન હતું. તે શેકડે દલ નામે યુવ હતો. તે જ્યારે યુવાન થયો ત્યારે ઘણી કલ્પને જાણ કર્યો. પરંતુ જેમ અંદમાં કલ્પકે છે તેમ તેનામાં પાત્ર મુદ્ગાચનું વ્યવસ્થા હતું. એકે તેને આ જુગાચનું વ્યવસ્થા કરાવી દેખે એ વ્યવસ્થા અમલગર્યા. છતાં જ્યારે તેણે તેના જુગાચ દેખે ત્યારે એકે તેને ધરમાંથી કાઢી પુરેલો તે વ્યવસ્થા કર્યો. ત્યાં પદવીવનિની મેલો કલ્પા લાગ્યા. અને

માંથી કોઈક માટીનાં ઢેકાં મારે છે, કોઈક લાકડો વડે મારે છે. કેટલાક કહે છે કે ચાર હત્યારાનું મુખ જેવા લાયક નથી. આવાં વચનો સાંભળતા અને લોકોના મારને ગાહન કરતા આ દૃઢપ્રહારી મુનિ વિચારે છે કે મહા પાપ કરનારા મને આ માણસો ઉપકાર કરનારા છે. તથી તેમના ઉપર જરા પણ ક્રોધ કરતા નથી. પરંતુ સમતા ભાવે પરીપક્ષ અને ઉપસર્ગોને સહન કરે છે. અને શુભ ધ્યાનમાં આગળ વધી શુદ્ધ ધ્યાનથી ચાર ઘાતી કર્મોના ક્ષય કરી કેવલજ્ઞાન પામ્યા. અને અનુક્રમે મોક્ષે ગયા. આ પ્રમાણે જેમ સમાધી અને સમતા ભાવથી દૃઢપ્રહારી મુનિએ તંજ લવમાં મોક્ષ મેળવ્યો, તેમ બીજા લવ્ય છાંવોએ પણ અનર્થદારી ચોરીનો ત્યાગ કરવો અને દૃઢપ્રહારીની જેમ સમતા પૂર્વક ધર્મ સાધી આત્મકલ્યાણ કરવું.

॥ ઇતિ દૃઢપ્રહારી કથા ॥

અવતરણુ:—ગાહુ કલાનો જાણ હોય તે છતાં ચોરી કરવાથી લઘુતા પામે છે તે જણાવે છે:—

॥ વસંતતિલકાવૃત્તમ્ ॥

નાનાકલાવિદપિ લાઘવમેતિ ચૌર્યા—

દ્વિવ્યાનતામ્નફલચૌર ઇવ પ્રિયાર્થે ।

દોષો મહાનધિગુણેઽપિ હિ લાઙ્છનાય,

રત્નાકરે કુજલવચ્છન્નવત્સુધાંશૌ

॥ ૩૭ ॥

જાણે કાનાએ વિવિધ પણ ચોરી કરી લધુતા વરે,
વિદ્યા બલે કેરી નમાવણહાર ચોર તણી પરે;
નિજ નાર કાળે તિમ કરે તે દોષ મોટા ગુણિ જને,
હોય લાંછન રૂપજિમ જલલવણ જેવું જલધિને. ૧

તેમ શશલો ચંદ્રને લાંછન લગાડે દોષ એ,
ચોરીના ખૂરા ફલો ચિત્તે ધગી તે છંડીએ;
ધનને હરતા કેઈ જનના પ્રાણ પણ ચાલ્યા ગયા,
પરદ્રવ્યને દેવું ગણતા કેઈ જન મુખિયા થયા. ૨

શ્લોકાર્થ:—પ્રિયાને માટે વિદ્યા વડે આંખાની ડાળેથી
કેરીના ચોરનાર માતંગ (ચંડાળ)ની જેમ જુદી જુદી કલા
જાણનાર એવ પણ ચોરીના દોષથી લધુતા પામે છે. બ્યાજખી
છે કે અધિક ગુણવાળા એવને વિષે મહાન દોષ લાંછનને
માટે થાય છે. અહીં ઉદાહરણ કહે છે કે જેમ મમુદ્રમાં
ખાંદ પાણી અને ચંદ્રમાં સમુદ્રો લાંછન ગણાય છે. ૩૭

રૂપદર્શન—ચોરી કરવા રૂપી મોટો દોષ અધિક
ગુણવાળાને વિષે પણ લધુતાને માટે થાય છે તે
વાત જણાવતાં કવિરાજ કહે છે કે પ્રિયાનો દોહદ પૂરવા
એણિક રાજના જગીયામાંથી આંખાની ડાળી નમાવીને
કેરીની ચોરી કરનાર માતંગ કાળો જાણકાર હતો તો પણ
તે લધુતાને પામ્યો. માટે જ કહ્યું છે કે ઘણા ગુણવાળા
હોય છતાં પણ જો તેનામાં એકાદ મોટો દોષ હોય તો તે
દોષ કલંકને માટે (હાનિકારક) થાય છે. અહીં દુષાન્ત

આપતાં જણાવે છે કે સમુદ્ર રત્નની ખાણ છે, પરંતુ તેનામાં રહેલું ખારું પાણી એ તેનું કલંક છે. કારણ કે તે પાણી કોઈને પીવાના કામમાં આવતું નથી. વળી શીતળતા વગેરે શુભોવાળો હોવા છતાં પણ ચંદ્રમામાં રહેલો સગલો તેને લાંછનરૂપ ગણાય છે. માટે ચોરીના મોટા દોષનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. ૩૬

આત્મફલના ચોરની કથા હુંકામાં આ પ્રમાણે જણાવી:—

રાજગૃહી નગરીના ઐથિક રાજાની પ્રિયા ચેલ્લણા રાણી ઉપર પ્રસન્ન થએલા દેવે એક સ્તંભનો મહેલ તથા સર્વ ઋતુના ફળથી શોભાયમાન બગીચો તે રાણીને ક્રીડા કરવા માટે બનાવ્યો હતો. હંમેશાં ફૂલ તથા ફળથી ભરેલા તે બગીચામાં ઐથિક રાજા સાથે ચેલ્લણા રાણી ક્રીડા કરતી હતી.

તે નગરમાં વિદ્યા સિદ્ધ એક માતંગો (ચંડાળો) નો અગ્રેસર ચંડાલ હતો. એક વખત તેની સ્ત્રીને કેરી ખાવાનો દોહદ થયો. તેણે પતિને તે વાત જણાવી. ત્યારે પતિએ કહ્યું કે કવખતે કેરી ક્યાંથી મળે? ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે ચેલ્લણાના બગીચામાં સદા ફળવાળો આંગો છે. ત્યાંથી લાવી આપો. તેથી તે માતંગ બગીચામાં ગયો. અને ત્યાં અનેક ફળોવાળા મોટા આંગા જોયા. રાત્રીએ માતંગ બગીચામાં આવ્યો અને ઉંચા આંગા ઉપર રહેલી પાકી કેરીઓ જોઈને તેણે અવનામીની વિદ્યા વડે તે આંગાની ડાળીઓ નીચે નમાવીને મરજી મુજબ કેરીઓ લીધી. બીજે દિવસે બગી-

આમાં આવેલી રાણીએ ફલ રહિત તે ડાળી જોઈ તે વાત રાજાને જણાવી, રાજાએ અભયકુમારને ફેરીના ચોરની શોધ કરવા હુકમ કર્યો.

અભયકુમારે તે વાત અંગીકાર કરીને કહ્યું કે હું જલદી તેને શોધી લાવીશ. અભયકુમાર ચોરને શોધવા દરરોજ નગરમાં ફરવા લાગ્યા. પણ ચોર જડતો નથી. તેવામાં એક રાત્રીએ નાટક જોવા માટે એક સ્થળે નગરવાસીઓ એકઠા થયા હતા ત્યાં તે આવ્યા. લોકોએ આપેલા આસન ઉપર બેસીને લોકોને કહ્યું કે નટ લોકો આવે ત્યાં સુધી મારી કથા સાંભળો.

વસંતપુરમાં ધનહીન એક જીર્ણ શેઠ હતા. તે શેઠને ઉમ્મર લાયક પુત્રી હતી. તે સુંદર વરની પ્રાપ્તિ માટે કામદેવને પૂજતી હતી. અને હમેશાં કોઈક ઉદ્યાનમાંથી ચોરી કરીને ફૂલો લાવતી હતી. એક વખત તેણીને પકડવાને માળી સંતાઈ રહ્યો. તે વખતે ફૂલ વીણવા આવેલી શેઠની પુત્રીને જોઈને તેણીના હાથ પકડ્યો. પરંતુ તેણીનું રૂપ જોઈને તે ફોલ પાડ્યો. તેણીના હાથ પકડવાથી કંપ પામેલા તે માળીનો રોષ જતો રહ્યો. તેથી કહેવા લાગ્યો કે હું સુંદરી ! તું મારી સાથે કીડા કર, નહિ તો તને છોડીશ નહિ. ત્યારે તે બાલાએ કહ્યું કે તું મારા હાથનો સ્પર્શ કર નહિ. કારણ કે હજી હું કુંવારી હોવાથી પુરુષના સ્પર્શને યોગ્ય નથી. ત્યારે માળીએ કહ્યું કે તારે લગ્ન થયા પછી તરતજ

એક વાર ભેંસોને ચારવા વનમાં ગયો હતો. ત્યાંથી પાછા ફરતાં તેણે એક મુનિને કાઉરાગ્ગ ધ્યાનમાં રહેલા જોયા. આ વખતે માફ મહિનો હતો અને ચળત ટાઢ પડતી હતી તેથી તે નોકર વિચારવા લાગ્યો કે વસ્ત્ર રહિત આ આધુની માફ મારાની ઠંડીમાં રાત્રી કેવી રીતે જશે? આવા વિચાર કરતો તે ઘેર આવ્યો. બીજે દિવસે ગવારે ભેંસો લઈને જતાં તે મુનિનું ધ્યાન કરતો મુનિ પાસે આવ્યો, અને લક્ષ્મીથી તેમની ઉપાસના કરવા લાગ્યો, પછી સૂર્યોદય થયો ત્યારે મુનિ ‘નમો અરિહંતાયુ’ જોલીને આકાશમાં ઉડી ગયા. તે વખતે તે સુભગ નોકર આ (નમો અરિહંતાયુ) આકાશગામિની વિદ્યા છે એવું નક્કી કરી સુતાં અને જાગતાં નવકાર પઢતું સ્મરણ કરવા લાગ્યો.

એક વખતે તે પઢતું ધ્યાન કરતા તેને શેઠ પૂછ્યું કે મહા પ્રભાવવાળો આ મંત્ર તને ક્યાંથી મળ્યો? ત્યારે સુભગે કહ્યું કે આ મંત્ર મેં મુનિની પાસેથી મેળવ્યો છે, અને તેનાથી આકાશગામિની વિદ્યા સિદ્ધ થાય છે. ત્યારે શેઠે તેને કહ્યું કે આ મંત્રથી નભોગામિની વિદ્યાજ મળે છે એટલુંજ નહિ પરંતુ સ્વર્ગ અને મોક્ષનાં સુખ ઉપરાંત આ ભવમાં રાહત્ય વગેરે પણ મળે છે. માટે આ નવકાર મંત્ર સર્વ મંત્રોમાં શ્રેષ્ઠ છે. તેથી લાગ્યથી મેળવેલ આ મંત્રને તું ત્યાગ કરીશ નહિ. તેણે કહ્યું કે આ મંત્રનું તો મને વ્યસન થયું છે માટે હું તેને મૂકીશ નહિ. ત્યાર પછી શેઠે તેને આખો નવકાર મંત્ર શીખવ્યો.

નથી ? વિદ્યમય પામેલી કપિલાએ કહ્યું કે જો આ સુદર્શનની ભાર્યા હોય તો આ પુત્રોને તેણી જન્મ આપે એ પણ આશ્ચર્ય છે. ત્યારે અભગા રાણીએ કહ્યું કે સ્વાધીન પતિવાળી સ્ત્રી પુત્ર પુત્રીને જન્મ આપે તેમાં આશ્ચર્ય શું છે ? ત્યારે કપિલાએ ફરોથી કહ્યું કે જો સ્ત્રીનો ધર્મી પુરુષ (પુરુષાતન-વાળો) હોય તો તો એમ જાને, પરંતુ સુદર્શન તો પુરુષ વેષધારી નપુંસક છે. તં ક્યાંથી જાણ્યું એવું રાણીએ પૂછ્યું ત્યારે કપિલાએ પોતાની જાંઘી હકોક્ત જે જાની હતી તે કહી. ત્યારે રાણીએ કહ્યું કે જો એમ હોય તો તું છેતરાઈ છે, કારણ કે સુદર્શન પોતાની સ્ત્રીને વિષે નપુંસક જેવો નહિ પરંતુ પરસ્ત્રીને વિષે નપુંસક જેવો છે.

વિદ્યાબી પડેલી કપિલાએ કહ્યું કે જો હું છેતરાઈ હોઉં તો તારી બુદ્ધિ હમણાં જણાશે. ત્યારે અભયાએ કહ્યું કે હે મૂર્ખી ! જો કાષ્ઠનું પુતળું મારા હાથમાં સંજ્ઞા વિનાનું થાય તો સંજ્ઞાવાળા પુરુષની શી ગણતરી ! ત્યારે કપિલાએ રાણીને કહ્યું કે ફેગટ ગર્વ કરો નહિ, જો તમે સુદર્શન સાથે રમે તો હું તમારો ગર્વ યથાર્થ માનું. ત્યારે રાણીએ કહ્યું કે સ્ત્રીઓએ તીવ્ર તપ કરનારાઓને પણ ભોગવ્યા છે તો આ શેઠની સાથે તો મને રમેલી જ તું જાણી લે. જો હું એની સાથે ભોગ ન ભોગવું તો હું અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીશ. આ પ્રમાણે વાર્તા કરીને ત્યાં કીડા કરીને તે જાને પોતપોતાને ઘેર ગઈ.

ત્યાર પછી તેણીએ પોતાની પ્રતિજ્ઞા ધાત્રી પંડિતાને

જાણવી. ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે હું પુત્રી ! તે આ મોઝ્ય ક્યું નથી. તું મહાત્મા પુરુષોના માતાત્મ્યને જાણતી નથી. અન્ય ધાવક પણ સુશીલ હોય છે તો મુદ્દર્શનનું તો શું કહેવું. જે સંમેશાં ગુરુની શ્રેવા ધ્યાન અને તપમાં આસક્ત છે તે મુદ્દર્શનને પણ કરવો ધર્મો મુશ્કેલ છે.

ત્યારે અભયાએ કહ્યું કે જોકે વાર તમે કોઈ પણ રીતે તેને આણી લાવો પણ તમારે કાંઈ કરવાનું નથી. હું સવળું કરીશ ત્યારે પંડિતાએ ચિચારીને કહ્યું કે જો એમ છે તો પર્વ દિવસમાં ત્યારે મુદ્દર્શન શૂન્ય સ્થાનમાં કાયોત્સર્ગમાં રહ્યા હોય ત્યારે લાવીશ. ત્યારે અભયાએ કહ્યું કે આજ ઉપાય છે તો તે મારે ઉચ્ચ કરવો. પંડિતાએ કહ્યું ક્યું.

કેવું ત્યાં કેટલાક વખત પછી મોટો ઈશુદી ઉત્સવ આવ્યો. તે વખતે રાજાની આજ્ઞા હોવાથી સવળા નગરવાસીઓ ઉદ્યાનમાં ગયા. તે દિવસે ચતુર્માસિક પર્વ હોવાથી મુદ્દર્શન શ્રેષ્ઠ રાજાની રજા સમયે ચેર રહ્યા. ત્યાર પછી સર્વ ચૈત્યોમાં સ્નાત્રદિ પૂજા કરીને શ્રેષ્ઠ પોષધ લીધો. આવશ્યકાદિ કરીને કોઈક શૂન્ય સ્થાનમાં ધર્મધ્યાનમાં લીન થઈને કાઉત્સર્ગમાં રહ્યા. આ વાત જાણીને પંડિતાએ અભયાને કહ્યું કે આજે તારું ઈચ્છિત પૂર્ણ થાય તેમ છે. મારે આજે તારે ઉદ્યાનમાં જવું નહિ. અભયાએ પણ આજે મારું માથું બહુ દુઃખે છે એવું જોડું બહાનું રાજાને જાણાવીને ચેર રહી.

કેવું કામદેવની માટીની મોટી મૂર્તિને વસ્ત્રથી લાંકીને રથમાં મૂકીને પંડિતા મહેલ આગળ આવી. ત્યારે વેત્રીએ તેને

અંદર જ્યાં રાખે. તે વખતે પાંચવાળાં પાણી કે આગે રાખી અભયાને શરીરે ડીક નથી તેથી તે કામદેવ વળેરહેવાને મળેલામાં રહેને જ પૂજવાની છે. માટે આ કામદેવનો મૂર્તિ અંદર લઈ બાઉં છું. બીજી પાણી મૂર્તિ આ લાવવાની છે. એમ કહી તે દાંકેલી મૂર્તિ દેખાડી આપી વેંચીએ (છડીદારે) જ્યા દીધી. ત્યાર પછી બીજી મૂર્તિ આ પાણી તેણી લાવી અને દ્વારપાલને છેતરીને કાઉચગમાં રહેલા સુદર્શન શેઠને પાણી રથમાં બેસાડીને વસથી દાંકોને લાવી.

હવે આશ્વાત્ કામદેવ સમાન સુદર્શન શેઠને જોઈને અલયા ઘણી રાજી થઈ. તેથી અત્યંત કામાતુર થયેલી તે અલયા સુદર્શનને કમરને (કામને) દીપન કરનાર વચનો કહેવા લાગી. મને કામદેવ પોતાના તીક્ષ્ણ બાણોથી વીંધે છે માટે હે શેઠ! હું તમારા શરણે આવી છું, માટે શરણે આવેલીનું રક્ષણ કરો રક્ષણ કરો. મોટા પુરૂષો શરણે આવેલાનું રક્ષણ કરે છે. માટે મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈને મારી સાથે જોલો. મોટા પુરૂષો પ્રાર્થનાનો ભંગ કરતા નથી. હું તમને અહીં કપટથી લાવી છું માટે તમારે કોપ કરવો નહિ. અનેક પ્રકારનાં કામોત્તેજક વચન કહ્યા છતાં પણ સુદર્શન તો મેરૂ પર્વતની જેમ કાઉચગમાં સ્થિર રહ્યા. ત્યારે કામથી વિહ્વલ ચિત્તવાલી અલયા રાણી ફરીથી પણ કહેવા લાગી કે તમારી પ્રાર્થના કરતી મને તમે કેમ ઉપેક્ષો છો. ? આ વ્રતનું કદ મૂકી દો, કારણ કે હવે તેનું કામ નથી. મને અનુકૂળ થવાથી તમને વ્રતનું ફલ સિદ્ધ થશે. હવે તમે મારી પાસેથી કેવી રીતે જવાના છો એમ કહીને સુદર્શનનો હાથ

પકડયો. વળી તેમના શરીરને આલિંગન કરી પોતાના સ્તનોનો સ્પર્શ કરાવ્યો. યુગનાદિક કથું. આવા આવા ઉપસર્ગ કર્યા છતાં સુદર્શન તો નિશ્ચલ રહ્યા. તે વખતે શેઠે વિચાર્યું કે જો હું આ ઉપસર્ગમાંથી છટીશ તો જ કાઉસગ પાતીશ નહિ તો મારે અનથન છે.

હવે જ્યારે સુદર્શન શેઠને ચલાયમાન કરવાના અભયાના પ્રયત્નો નિષ્ફળ ગયા ત્યારે તે કોપીને ઢહેવા લાગી કે હે મૂર્ખ ! તને મરવાની ઈચ્છા થઈ જણાય છે. કારણ કે અમે સ્ત્રીઓ અમૃત પાણી છીએ અને ઝેર પાણી છીએ. રાગવાળી અમે અમૃત તુલ્ય છીએ પરંતુ વિરાગવાળી (દ્રેષી) અમે ઝેર સમાન છીએ. માટે જો માફ કરેલું તરત અંગીકાર નહિ કરે તો આજે જ તારૂં મરણ થશે. એવી રીતે આખી રાત્રી તેણીએ શેઠને અનેક રીતે ઉપસર્ગ કર્યા છતાં જ્યારે શેઠ ચલાયમાન ન જ થયા ત્યારે તેણીએ પોતાના નખો વડે પોતાના શરીરને વિષે ઉઝરડા કર્યા અને મોટા સ્વરે પોકાર કરવા લાગી કે આ મારા ઉપર બલાત્કાર કરે છે. આવી ખૂમો સાંભળીને રક્ષકો ત્યાં આવ્યા અને સુદર્શનને જોઈને આશ્ચર્ય પામીને વિચાર્યું કે સુદર્શનમાં આ સંભવે નહિ. તેઓએ જઈને રાત્રને જણાવ્યું. રાત્રએ આવોને આ શું એમ વિચમયથી પૂછ્યું ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે તમારી રજા લઈને હું અહીં રહેલી છું એવું જાણીને તે અહીં આવ્યો અને કામના વચનો વડે મારી પ્રાર્થના કરી, પરંતુ જ્યારે મેં પ્રતિપેદ કર્યો ત્યારે કોપાયમાન થઈને મારા શરીરે નખના ઉઝરડા કર્યા તેથી મેં ખૂમો પાડી. આને વિષે આ સંભવતું નથી એવું વિચારતા રાત્રની અલયા ઉપર અકૃપા થશે એવા

ત્યારે સ્થિતિ થયેલા એવા પુત્રને ખોલેલા સુવર્ણના ચંદ્રે
કેટલાયો સ્વપ્નાવેશ.

મરમણ શેઠની કથા આ પ્રમાણે:—

મગધ દેશમાં રાજગૃહી નગરીમાં ક્ષેત્રિક રાજા રાજ્ય
કરતા હતા. તે રાજા શ્રીમદ્ધાવીર પ્રભુનો પરમ ભક્ત હતા.
તેને ચેલણા નામે રૂપવંતી રાણી હતી. એક વખતે રાત્રે
સુશળધાર વરગાદ વરસેલો હતો તે વખતે બારીએ બેઠેલી
ચેલણા રાણીએ વિજળીના અગ્નિકારના પ્રકાશમાં નદીમાં
આવેલા પૂરમાં તણાઈ આવેલા લાકડાના બારાને જોયતા
એક વૃદ્ધ પુરુષને જોયો. તે જોઈને ચેલણા રાણીએ રાજાને
કહ્યું કે તમારા સરખા રાજા છતાં આ નગરીમાં એવા દુઃખી
પુરુષો પણ વસે છે કે જેમને આવી ઘોર અંધારી રાતમાં
વરસતા વરસાદમાં નદીના પૂરમાં લાકડાં વીણવાં પડે છે. આ
વાત સાંભળીને રાજાએ તે મનુષ્યને બોલાવીને પૂછ્યું કે તું
કોણ છું ? અને આવી રાત્રીએ કેમ કષ્ટ વેઠે છે ? ત્યારે તેણે
કહ્યું કે હું મરમણ નામે વાણીયો છું. મેં એક વૃષભ ણનાવ્યો
છે અને તેનું એક શીંગડું ખૂટે છે નેને મારે હું આ મહેનત
કરું છું.

ત્યાર પછી રાજા રાણી સાથે તેને ઘેર ગયા. તેણે સુવર્ણ
અને રત્નના ણતાવેલા બે વૃષભો દેખાડ્યા. તે જોઈને વિસ્મય
પામેલા રાજાએ ચેલણાને કહ્યું કે આપણા ઘેર આના બેવું
એક પણ રત્ન નથી તો આને શું આપવું ? ચેલણાએ
હસીને મરમણ શેઠને કહ્યું કે શું તમે આ લાકડાંથી આનું

રત્નતુલ્ય ચીંગડું યતોવશે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે આને મોટે
મારાં વડાણો સંસુદ્રમાં ફેરે છે. પુત્રો દેશાન્તરમાં વેપાર કરે
છે. તદેવાતેમાં પણ મારા ઘરમાં ધી વપરાતું નથી. વાલં
અને ચોખા ખવાય છે. અને ચોખામાં રાત્રીએ લાકડાં
લાવોને તેને વેચીને હું પણ કાંઈક પેદા કરું છું. આ પ્રમાણે
આટલું બધું ધન છતાં આટલી લઘુ સુધી ખાવામાં પણ
કંઠામાં કરતા તે મમ્મણુ શેઠને જોઈને અમલકાર પામેલો
રાત્રિ પ્રિયા સાથે પોતાના મહેલમાં ગયો. અનુક્રમે તેની
ધનની તૃણા પૂર્ણ થઈ નથી એવો તે શેઠ એકલા કરેલા
ધનને લોગવ્યા શિવાય મરીને દુર્ગતિમાં ગયો. કહેવાનો સાર
એ છે કે કેટલાક મહા પાપો જનો પણા પરિશ્રદ્ધ લેજો
કરીને તેનો જરા પણ સફળ્ય કર્યા શિવાય અંતે મરીને
નરકે જાય છે. એમ સમજીને લાભ્ય છવાએ પરિશ્રદ્ધનું
પરિમાણ અવશ્ય કરવું જોઈએ.

॥ ઈન મમ્મણુ શેઠ કથા ॥

અવતરણુ:—એ પ્રમાણે ૧૯ મું પરિશ્રદ્ધ દારૂ કહ્યું
હવે વીરમું દિગ્વિરતિમતનું દારૂ જણાવે છે:—

॥ વસંતતિલકાવૃત્તમ ॥

સીમસ્થિતે જલનિર્ધો નિજકાલમાને,

શીતાલપામ્મસિ ચ જીવતિ જીવલોકઃ ।

દિગ્માનમાનમપિ જન્તુહિતાય તદ્વત્,

સ્યાચ્ચાલદત્તવદિદ્દામયતોઽતિદુઃખો

॥ ૪૨ ॥

સાગર ન મર્યાદા તજે ને ત્રણ ઋતુઓ કાલની,
છ'ડે ન મર્યાદાજ તેથી જીવના જીવ લોકની;
તેમ દિશિમાં ગમન કેરું માન પણ જન હિત કરે,
આરદ્રતાથી પરે તિમ ના કરે તો દુઃખ વરે. ૧

સંલોકાર્થ:—સમુદ્ર પોતાની મર્યાદામાં રહે છે તે તથા શીયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસું (એ ત્રણે ઋતુઓ) પોત પોતાની મર્યાદામાં રહે છે આ જીવલોક (દુનીયાના જીવો) જીવે છે. તેવી જ રીતે દિશાઓમાં જવાના પ્રમાણ રૂપ દિગ્વિરમણુ વ્રત પણ પ્રાણીઓના હિત માટે થાય છે. પરંતુ આ વ્રતનો આદર નહિ કરનાર જીવ આરદ્રતાની પેઠે આ જગતમાં ઘણાદુઃખને લોગવનારો થાય છે. ૪૨

રૂપદ્યાર્થ:—કવિરાજ છદ્ધા દિગ્વિરમણુ વ્રતનું સ્વરૂપ સમજાવતાં કહે છે કે જેમ સમુદ્ર પોતાની મર્યાદામાં રહે છે અથવા તે સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા ઓળંગતો નથી તો આ જીવલોક એટલે જગતના જીવો સુખ પૂર્વક જીવે છે. પરંતુ જો સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા ભૂકે તો આ પૃથ્વીનો નાશ થઈ જાય અને પૃથ્વીના જીવોનો પણ નાશ થાય. વળી શિયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસું એ ત્રણે ઋતુઓ પણ પોત પોતાની કાલ મર્યાદામાં રહે છે તોજ આ જગતના લોકો સુખે જીવે છે એટલે અતિશય ટાઢ પડતી નથી અથવા અતિશય તાપ પડતો નથી તેમજ વરસાદ પણ અતિશય પડતો નથી, માટેજ આ જગતના જીવો સુખે જીવે છે. કારણ કે જો ઋતુઓ મર્યાદાનો ત્યાગ કરે અને કાં તો અતિશય ટાઢ જ

પડ્યા કરે, અથવા અતિશય તાપ જ પડ્યા કરે અથવા અતિશય વરસાદ વરસ્યા કરે તો આ જગતના જીવો સુખે જીવી શકે નહિ તેવી રીતે દિશાઓમાં અમુક મર્યાદા સુધી જવા (ને આવવા!) રૂપ દિગ્ગિરમણુવ્રત પણ આ લોકમાં જીવોને હિતને માટે અથવા કલ્યાણ કરનારું થાય છે. પરંતુ આ વ્રતનો આદર નહિ કરનારા જીવો તો આરૂઢતની જેમ ઘણા પ્રકારના દુઃખની પરંપરાને લોગવનારા થાય છે. તેથી આ વ્રતનું પાલન કરવાનો ચત્ત અવશ્ય કરવો જોઈએ.

આરૂઢતની કથા આ પ્રમાણે:—

ભરતક્ષેત્રમાં ચંપા નામે નગરી હતી. તેમાં લાતુ નામે ધનવાન શ્રેષ્ઠી રહેતો હતો. તેને સુભદ્રા નામે ભાર્યા હતી. અને તેમને વળાણુવા લાયક શુચુવાળો આરૂઢત નામે પુત્ર હતો. એક વખત મિત્રો સાથે સિન્ધુ કાંઠે કીડા કરતા તેણે કોઈક વિદ્યાધરના પગલાં જોયાં. તથા આગળ સ્ત્રીના પગલાં જોઈને તે સ્ત્રી સહિત છે એમ નિર્ણય. તેટલામાં નજીકમાં લોકના ખીલાઓ વડે વૃક્ષ સાથે જડી લીધેલા એક વિદ્યાધરને તેણે જોયો. તથા તેની તરવારના કોશમાં ત્રણ ઔષધીના વલય જોયાં. તેણે બુદ્ધિથી એક ઔષધી વડે તેને છુટો કર્યો. બીજા વડે ત્રણ રહિત અને ત્રીજા વડે સજીવન કર્યો.

વિદ્યાધરે આરૂઢતને કહ્યું કે વૈતાલ્યમાં શિવમંદિર નગરમાં મહેન્દ્રવિકલ નામના રાજાનો હું અમિતગતિ નામે પુત્ર છું. ધૂમશિખ નામના મિત્ર સાથે હું એક વખત કીડા કરવા હિમંત પર્વત ઉપર ગયો. ત્યાં પોતાના સામાની

સાગર ન મર્યાદા તજે ને ત્રણ ઋતુઓ કાઢતી,
છ'ડે ન મર્યાદાજ તેથી જવના જવ લોકની:
તેમ દિશિમાં ગમન કેરું માન પણ જન હિત કરે,
આરૂદ્ધતણી પરે તિમ ના કરે તો દુઃખ વરે.

શ્લોકાર્થ:—સમુદ્ર પોતાની મર્યાદામાં રહે છે તે તથા શીયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસું (એ ત્રણે ઋતુઓ) પો પોતાની મર્યાદામાં રહે છે આ જવલોક (દુનીયાના જવો) જવે છે. તેવી જ રીતે દિશાઓમાં જવાના પ્રમાણ રૂ દિગ્વિરમણ મત પણ પ્રાણીઓના હિત માટે થાય છે. પરંતુ આ મતનો આદર નહિ કરનાર જવ આરૂદ્ધતની પેઠે આ જગતમાં ઘણાદુઃખને લોગવનારો થાય છે. ૪૨

રૂપધર્મ:—કવિરાજ છદ્ધા દિગ્વિરમણ મતનું સ્વરૂપ સમજાવતાં કહે છે કે જેમ સમુદ્ર પોતાની મર્યાદામાં રહે છે અથવા તે સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા જોળંગતો નથી તો આ જવલોક એટલે જગતના જવો સુખ પૂર્વક જવે છે. પરંતુ જો સમુદ્ર પોતાની મર્યાદા મૂકે તો આ પૃથ્વીનો નાશ થઈ જાય અને પૃથ્વીના જવોનો પણ નાશ થાય. વળી શિયાળો, ઉનાળો અને ચોમાસું એ ત્રણે ઋતુઓ પણ પોત પોતાની કાલ મર્યાદામાં રહે છે તોજ આ જગતના લોકો સુખે જવે છે એટલે અતિશય ટાઢ પડતી નથી અથવા અતિશય તાપ પડતો નથી તેમજ વરસાદ પણ અતિશય પડતો નથી, માટેજ આ જગતના જવો સુખે જવે છે. કારણ કે જો ઋતુઓ મર્યાદાનો ત્યાગ કરે અને કાં તો અતિશય ટાઢ જ

મડયા કરે, અથવા અતિશય તાપ જ પડયા કરે અથવા અતિશય વરસાદ વરસ્યા કરે તો આ જગતના જીવો સુખે જીવી શકે નહિ તેવી રીતે દિશાઓમાં અમુક મર્યાદા સુધી જવા (ને આવવા) રૂપ દિગ્વિરમણુવ્રત પણ આ લોકમાં જીવોને હિતને માટે અથવા કલ્યાણ કરનાર થાય છે. પરંતુ આ વ્રતનો આદર નહિ કરનારા જીવો તો આરૂઢતની જેમ ઘણા પ્રકારના દુઃખની પરંપરાને ભોગવનારા થાય છે. તેથી આ વ્રતનું પાલન કરવાનો ચત્ત અવસ્ય કરવો જોઈએ.

આરૂઢતની કથા આ પ્રમાણે:—

ભરતક્ષેત્રમાં ચંપા નામે નગરી હતી. તેમાં લાતુ નામે યત્રવાન ઘેઘી રહેતો હતો. તેને સુભદ્રા નામે ભાર્યા હતી. અને તેમને પગાણવા લાયક ગુણવાળો આરૂઢત નામે પુત્ર હતો. એક વખત મિત્રો સાથે સિન્ધુ કાંઠે ક્રીડા કરતા તેણે કોઈક વિદ્યાધરના પગલાં જોયાં. તથા આગળ સ્ત્રીના પગલાં જોઈને તે સ્ત્રી સહિત છે એમ જાણ્યું. તેટલામાં નજીકમાં કોઈકના ખીલાઓ વડે વૃક્ષ સાથે જડી લીધેલા એક વિદ્યાધરને તેણે જોયો. તથા તેની તરવારના કોશમાં ત્રણ ઔષધીના વલય જોયાં. તેણે બુદ્ધિથી એક ઔષધી વડે તેને છુટ્ટો કર્યો. બીજા વડે ત્રણ રહિત અને ત્રીજા વડે સજીવન કર્યો.

વિદ્યાધરે આરૂઢતને કહ્યું કે વૈતાલ્યમાં શિવમંદિર નગરમાં મહેન્દ્રવિકલ નામના રાજાનો હું અમિતગતિ નામે પુત્ર છું. ધૂમશિખ નામના મિત્ર સાથે હું એક વખત ક્રીડા કરવા હિમંત પર્વત ઉપર ગયો. ત્યાં પોતાના આમાની

સુકુમાલિકા નામે સુંદર પુત્રીને જોઈ. તેથી કામાતુર થએલો હતું ઘેર આવ્યો. અને મારી અવસ્થા જાણીને પિતાએ મને તેની સાથે પરણવ્યો. અને તેની સાથે સુખેથી કીડા કરવા લાગ્યો. ધૂમશિખ પણ તેણીનો અલિલાષી છે એવું ઇંગિતા-કારથી મેં જાણ્યું. તો પણ તેની સાથે કીડા કરતો હતું અહીં આવ્યો. અને પ્રમાદી એવા મને જાંધીને સુકુમાલિકાને હરી ગયો. તમે મારો છુટકારો કર્યો મારે તમારો હતું કેવી રીતે નહીં રહિત થઈશ? કહો હતું તમારું શું હિત કરું? આફતે કહ્યું કે તમારા દર્શનથી જ હતું કૃતાર્થ થયો છું, મારે કંઈ જોઈતું નથી. આ પ્રમાણે આફતે કહેવાથી વિદ્યાધર ઉઠીને પોતાને સ્થળે ગયો. આફત પણ પોતાને ઘેર ગયો.

પિતાની આજ્ઞાથી આફતે પોતાના મામાની પુત્રી મિત્રવતી સાથે લગ્ન કર્યું. પરંતુ કલામાં આસક્ત આફત તેણીને વિશે ભોગ વિમુખ થયો. મા જાપે તેવો જાણીને આ ભોળો છે એવું જાણ્યું. તેથી તેને ચતુર બનાવવાને માટે મા જાપે કલિંગસેના નામની વેશ્યાની પુત્રી વરાન્તસેનાને ત્યાં બાર વર્ષ રાખ્યો. અને ત્યાં તેણે સોળ કરોડ હાટક (રૂપિયા) ખર્ચી નાખ્યા. કલિંગસેનાએ આ દરિદ્રી થઈ ગયો છે એવું જાણીને ઢાઢી મૂક્યો. ઘેર જઈને મામાપનું ચત્યુ જાણીને પોતાની સ્ત્રીના ઘરનાં લઈને મામાની સાથે વેપાર કરવા ગયો. ઉત્તરીવર્ત નામના નગરમાં જઈને કપાસ ખરીદ્યો. તે લઈને તામડિસી નગરીએ જતાં વનના દાવાનકથી તે કપાસ બળી ગયો. તેથી મામાએ આ અવાગીઆ છે એવું જાણીને તેને ત્યાગ કર્યો. બૂખ અને તરસથી પીડાતા તે

શ્રીકૃષ્ણચરિત્રપદ્યાર્થદિ:

એકલો પ્રિયકુતરને ગયો. ત્યાં તેના પિતાના મિત્ર સુરેન્દ્ર-
દત્તને ત્યાં મુજ સહેવા લાગ્યો. દેટલાક વખત પછી સુરેન્દ્ર-
દત્તે નિવેશ થયાં છતાં એક લાખ રૂપીયા બ્યાને લઈને પત
દમાવા માટે વડાજીમાં ગેમીની ચાલ્યો. પછી ચમુનાદોરે
જઈને ત્યાં વેપારમાં આડ દોડ સોનીયા કરાવ્યો. પછી સમુદ્ર
માંજે સ્વદેશ આવવાનીકર્યો, પણ સ્ત્રતામાં વડાજી બાગ્યું
અને એક પાટીયું મળવાથી સમુદ્ર તરીને આતમે દિવસે સહ-
તા દાંકે ગાજુરે નગરમાં ચાલ્યો.

ત્યાં તેને દિનકરખાન નામે ત્રિદંડી મળ્યો. તેણે આર-
દત્તને મનાવીને જાણીને દહાં કે મારી આવે પર્વત ઉપર ચાલ.
ત્યાં રસ કુંપીક્રમાંથી તને રસ આપોગ રહ્યો પણ મુગલ
મળ્યો. પછી તેની સાથે મોટી અટવીમાં આવેલા પર્વતની
તળેટીએ ગયા. ત્યાં એક મોટું બીલ હતું તેવું દાર ત્રિદંડીએ
મંત્ર વડે ઉપાડ્યું. પછી તે બીલમાં પૂર્ણાને તેના સ્વયં
બહેલા દયા પામે આવ્યા. પછી ત્રિદંડીએ તેને માંચામાં
મેઘાડી તુંગડી આપીને સ્વયં બરી લાવવાને દવામાં ઉતાર્યો.
ત્યાં મેખલામાં રહીને તે રસ લેવા જાય છે તેવામાં દાસજી
તેને રસ લેતાં રોક્યો. ત્યારે ગાડકને તેને રોકવાનું કાણ
પૂછ્યું. ત્યારે અંદર રહેલા ગાણસે દહાં કે હું પાણીયાના
પુત્ર છું. ત્રિદંડીએ મને રસ લેવાને દવામાં ઉતાર્યો. પરંતુ
રસની તુંગડી લઈને મને દવામાં નાખે ત્રિદંડી ચાલ્યો.
ગયો અને હું સ્વયં બહેલા દવામાં ઉતાર્યો. પછી તે તેવી
વહેંકરશે. માટે મને હું તુંગડી આપ એટલે તને બરી
આપું. ગાડકને તુંગડી આપી તે બરીને માંચીએ બાંધી.

યુવરાજ પદવી આપીને મેં પણ શુરની પાસે દીક્ષા લીધી. ને આ દર્કોટક નામે ગિરિ ઉપર હું તપ કરું છું.

પછી મુનિએ આરૂઢત્તને ત્યાં આવવાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે આરૂઢત્તે પણ પોતાનું સર્વ વૃત્તાન્ત જણાવ્યું. તે દરમિયાન તે રાજર્ષિના જે પુત્રો ત્યાં આવી મુનિને તથા આરૂઢત્તને નમીને બેઠા. તે વખતે કોઈક ઉત્તમ દેવ ત્યાં આવ્યો. તેણે પ્રથમ આરૂઢત્તને નમસ્કાર કર્યો અને પછી તે મુનિને નમ્યો. વિદ્યાધરોએ મુનિને પછી નમસ્કાર કરવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે દેવે કહ્યું કે આ આરૂઢત્ત મારા ધર્માચાર્ય છે માટે મેં તેમને પ્રથમ પ્રણામ કર્યો અને મુનિને પછીથી કર્યો. આગલા લવમાં પોતે બેઠા હતા અને આરૂઢત્તે નમસ્કાર મંત્ર આપ્યો તેથી પોતે દેવ થયો અને તેથી પ્રથમ પોતાના ધર્માચાર્ય આરૂઢત્તને નમસ્કાર કર્યો. આ પ્રમાણે દેવે કહ્યું. ત્યારે તે બંને વિદ્યાધરોએ કહ્યું કે અમારા પિતાને પ્રાણ આપનાર હોવાથી અમારા પણ તે ઉપકારી છે. ત્યાર પછી તે બે વિદ્યાધરોએ પણ આરૂઢત્તનો સત્કાર કર્યો. દેવ તેજ ક્ષણે આરૂઢત્તને ચમ્પાપુરીએ લઈ ગયો. પછી ઘણાં રત્નો તથા દ્રવ્ય વગેરે આપીને દેવ અદૃશ્ય થયો. ત્યાર પછી આરૂઢત્ત પોતાની સતી સ્ત્રી મિત્રવતીને તથા વસન્નસેનાને મળ્યો. એ પ્રમાણે છેવટે તે સુખી થયો. આ વાર્તાનો સાર એ છે કે આરૂઢત્તે દિશાઓમાં ગમન કરવાનો નિયમ કર્યો નહોતો તેથી તે ભુદ્રી ભુદ્રી દિશાઓમાં રખડ્યો અને અનેક પ્રકારે દુઃખી થયો. એમ સમજીને લગ્ન જીવોએ આ દિગ્વિરમણ નામનું ઘટ જરૂર ચક્રણ કરવું જોઈએ.

॥ ઈતિ આરૂઢત્ત કથા ॥

અવતરણુઃ—આણુ જાનતમાં વિગેય ઉપદેશ આપે છે:—

॥ શિવાગ્નિજીવૃક્ષમ્ ॥

૪ ૮ ૬ ૫ ૨ ૧
ન ગમ્યં નાગમ્યં સનિદકૃતદિગ્માનવિરતેઃ,
૧૦ ૭ ૧૨ ૮ ૬ ૧૧ ૧૨
પત્યં વા સ્વાત્રિષ્ઠિ સતતગતિરેકત્વ વસતિઃ ।

૧૭ ૧૮ ૧૯
દ્વિતીયદ્વીપાન્નાર્ગસ્તગતમાક્રાન્તજગદ્ધિ—

૨૨ ૨૦ ૧૬ ૧૫ ૧૮ ૨૧
નં કિં દ્રૌપદ્યે હરિરમરકદ્વકાપુરમગાત્ર ॥ ૪૩ ॥

દિશિગમતત્ત્વં માન જેણે ના ક્યું સચક્ષા સ્થલે,
તેને જવાની છુટ જણું ક્યાં ના જણું ક્યાં જૂતલે;
એણું ગણે ના વાયુ અથવા એક સ્થલમાં શું રહે,
અમરકંકા કૃષ્ણ જઈને દ્રૌપદી શું ના લહે? ૧
કૃષ્ણ સુસ્થિત સાધતા ને જલધિ પથે ચાલતા,
ધાતકી ખડે ભરતમાં અમરકંકા ખેંચતા;
છટાં વ્રતે સતોપ લકીએ પાપ પુષ્કલ ટાલીએ,
શાંતિથી જિનધર્મ સાધી મુકિતના સુખ પામીએ. ૨

શ્લોકાર્થ:—દિગ્ધિરમત્ત્વં વ્રત તદ્દિ જગીશ્વર કરનાર
જીવને કોઈ પણ સ્થાન જવા યોગ્ય અથવા નહિ જવા યોગ્ય
નથી. અથવા વિધિને વિરે વાયુની એક સ્થાને ગતિ કવી
નીતે વાયુ? (છાન્ત કહે છે.) શું કૃષ્ણ વાયુદેવ દ્રૌપદીને

ભોગાદિની આસક્તિથી હલકાઈ હોવે સુખ નહી,
 પ્રહલદત્તના મિત્ર કેરા કુટુંબને તેણું સહી;
 શશિકલાના અધિક પાને સિંધુ મર્યાદા તજે,
 ગૌતમ ઋષિનો શ્રાપ પામે ઈંદ્ર તસ નારી ભજે. ૧

શ્લોકાર્થ:—ભોગાદિકની લોભપતાને લીધે શ્રીપ્રહ-
 લદત્તના મિત્ર પ્રાક્ષણના કુટુંબની પેઠે (માણસને) લઘુતાની
 પ્રાપ્તિ થાય છે, પરંતુ સુખ મળતું નથી. (દષ્ટાન્ત કહે છે.)
 ચંદ્રકલાનું અધિક પાન કરનાર સમુદ્ર મર્યાદાનો ત્યાગ
 કરે છે અને ગૌતમઋષિની સ્ત્રીને વિષે આસક્ત થનાર ઈન્દ્ર
 પણ ગૌતમ ઋષિના શ્રાપને પામ્યા છે. ૪૫

રૂપદર્શ:—ભોગાદિક એટલે ભોગ તથા ઉપભોગનો
 નિયમ નહિ કરનાર મનુષ્ય પ્રહલદત્ત નામના ગરમા ચક્રવ-
 ર્તીના પ્રાક્ષણ મિત્રના કુટુંબની જેમ લોકોમાં લઘુતા એટલે
 હલકાઈ પામે છે પરંતુ તેમને સુખ મળતું નથી. આ પ્રહ-
 લદત્તના પ્રાક્ષણ મિત્રની કથા આગળ આવતી પ્રહલદત્તની કથામાં
 કહેવામાં આવશે. આ જાણતમાં દષ્ટાન્ત આપતાં કહે છે કે
 ચંદ્રકલાનું અધિક પાન કરનાર સમુદ્ર મર્યાદાને જોળંગે છે.
 કારણ કે સુદી પૂર્ણિમાને દીવસે ચંદ્ર સંપૂર્ણ દેશવાન હોય
 છે અને તેજ દિવસે સમુદ્રમાં ભરતી આવે છે. માટે કવિશ્રી
 કહે છે કે ચંદ્રકલાનો અધિક ઉપભોગ કરનાર સમુદ્ર પોતાની
 મર્યાદાને જોળંગે છે. માટે અધિક ઉપભોગ જ મર્યાદાનું
 ઉલ્લંઘન કરાવે છે. વળી ભોગને વિષે લોભપતા રાખનાર
 અને તેથી ગૌતમ ઋષિની સ્ત્રીને વિષે આસક્ત થનાર ઈન્દ્રને

જે આવાની રૂનાઈ એક પોદાર, જે પોદાર, તથા પોદાર કે
ચાર પંચ પોદારે પચી જાય છે અથવા બીજકુલ પચતી
નથી. બીજે આવક તેજથી કરીશ્યું એવું મર્દન કરે છે કે
જેથી તેજ કરીશ્યાં પ્રવેશ વામે છે અને જ્યારે પણ કાં
છે, ક્રીજે આવક જેવી અથવા કરે છે કે જેમાં રૂનાઈ પોદારે
પોદારે છે જે પોદારે અથવા તથા પોદારે જામે છે. અને એથી
આવક ખલ-ને અધ્યય છે તેને જેવી જુદીની ચતુર્થ છે
કે ન્યાં આવકો બીજે કોઈ સંર્ષ પણ લેતો નથી. આ રાજ
અપુત્ર દોવાની રાજકાર્યમાં કલમ નિરૂપ અને વિચોધી
વિરુદ્ધ દત્તો તેથી જત અપુત્ર કરવાની કલ્પનાઓ કરી.
તેવામાં પાત્રવિપુત્તના નિવશ્યુ રાજાએ તે કલ્પયિની નમ-
રીને ઘેરી લીધી. તે વખતે આ નગરીના રાજાને દુર્દેવતા
એને શૂનની વેદના કલ્પત મર્ષ, તેથી શૂન આસાપના કરીને
ચાર ચરણ અંગીકાર કરીને અમાધિ મરણ પાનીને દેવલોકે
ગયો. ત્યારે નગરીના લોકોએ આ નગરી નિવશ્યુ રાજાને
સોંપી તેને રાજા બતાવ્યો.

આ નિવશ્યુ રાજાએ પેલા ચાર આવકોને જોલાવ્યા.
અને તેમને કોણ કયા પદે હતું તે પૂછ્યું. ત્યારે કોપાધ્યક્ષે
રાજાને ખાલી જાણ દેખાડી. તે ખાલી લેખને રાજા
વિપાદ પાડ્યો. બીજા અથવાપાલે જેવી અથવા પામરી કે
જેથી રાજા શક્તિ મળે છે તેને આપ્યો. ત્રીજાએ એવો
પાક બતાવ્યો કે જે ખાતાં રાજાને તમિ ધતી નેહાલી. ચોથા
મર્દન કરતારે તેને કરીને તેજનું મર્દન કર્યું. પ્રતી તેજ
પાણું કાઢ્યું પરંતુ એક પગમાંથી તેજ કાઢ્યું નહિ. અને

તેણે રાજાને કહ્યું કે તમારી પાસે મારા જેવા કોઈ હોય તે આ પગમાંથી તેલ કાઢે. પણ કોઈ તે પગમાંથી તેલ કાઢી શક્યું નહિ. અને તેલને ત્રીણે રાજાના પગ બાજવા લાગ્યો. જેથી તેનો પગ કાગડા જેવા કાળો રૂઝ ગયો અને તંથી લોકો તેને કાકજંઘ કહેવા લાગ્યા.

તે આરે શ્રાવકોએ પોતાના રવામીના વિયોગથી વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા લીધી. અને ચોપારક નગરમાં મોટો દુકાન પડ્યો તેથી તે કોકાશ રથકાર ઉત્તરગિનીમાં આવ્યો. અને રાજા સાથે ઓળખાણ કરવા માટે કાષ્ટના કપોતો (કમુતરો) બનાવીને રાજાના કોઠારમાંથી હંમેશાં ઓળા મંગાવતો હતો. રથવાળોએ રાજાને આ વાત જણાવી. તેથી રાજાએ કોકાશને બોલાવીને તેને રથકારના પદે સ્થાપન કર્યો.

આ કોકાશ રથકારે રાજાને માટે એક કાષ્ટનો ગરૂડ બનાવ્યો જે કીલીકાના પ્રયોગથી સજીવની જેમ આકાશમાં ઉડતો હતો. તેમાં બેઝીને રાણી તથા રથકાર સાથે રાજા સઘળી પૃથ્વી ઉપર ભમે છે. હું આકાશ માર્ગે આવીને તમને હણીશ એવી ધમકી આપીને તેણે સઘળા રાજાઓને પોતાને વશ કર્યા.

એક વાર તે રાણીને અન્ય રાણીઓએ પૂછ્યું કે કઈ ખોલીથી આ ગરૂડ પાછો ફરે છે, ત્યારે તેણીએ સરલ ભાવથી તે ખોલી દેખાડી. ત્યાર પછી એક રાણીએ ઈર્ષ્યાને લીધે તે ખોલી કાઢી લીધી. ત્યાર પછી રાજા તે ગરૂડ ઉપર ઊસીને ગયો, પરંતુ પાછો વાળવા માંડ્યો ત્યારે તે ગરૂડ પાછો ફર્યો નહિ. હવે ભમતો એવો તે ગરૂડ પ્રચંડ વાયુથી

મારે રહેવાની રચના કરો. ત્યાર પછી કોકાશે તે રાજાને કહ્યું કે તમારી ઇચ્છા મુજબ સર્વ રચના કરીશ. ત્યાર પછી કોકાશે કાકજંઘ રાજાના પુત્રને ગુપ્ત રીતે ખગર આપ્યા કે અમુક દિવસે હું આ રાજાને તેના પુત્ર સાથે મારીશ માટે તે દિવસે લશ્કર લઈને અવશ્ય આવવું.

હવે કોકાશે મહેલ યનાવ્યો. અને તે મહેલ ઉપર પુત્ર સહિત રાજાને ગઢાવ્યો. પછી તેમાં કરેલી રચના પ્રમાણે તેણે તે પ્રાચીનને એકઠમ સંકેતી કાઢ્યો. તેથી પુત્ર સહિત રાજા તેમાં કચરાઈ ગયો. તે વખતે કાકજંઘના પુત્રે એકઠમ તે નગર ઉપર ગઢાઈ કરી અને નગરીને છતી લઈને માગાપને મૂકાવ્યા તથા સુતારને પણ છુટ્ટો કર્યો. ત્યાર પછી તેઓ ગઢના પોતપોતાને સ્થાને ગયા. અનુક્રમે કાલ કરીને તેઓ દુર્ગતિમાં ગયા. આ પ્રમાણે દેશાવકાશિક વ્રતવું પાલન નહિ કરવાથી તેઓ ગઢના દુઃખી થયા એવું જાણીને તે ભવ્ય છવો ! તમે પણ આ વ્રતને શુદ્ધ લાવથી જરૂર આરાધજો.

॥ ઇતિ કોકાશે-કાકજંઘ કથા ॥

અવતરણઃ—આજ વ્રતને આજે વધુ જીના જાણવું છે:—

(માલિનીવૃત્તમ)

૨

મુદ્ધવચનવિયોગાત્રાતદેશાવકાશો,

૩ ૬ ૪ ૧ ૫
વિપદિ નર્તિ વૃથાચ્ચેચ્યા બોદનજ્ઞઃ ।

પ્રથમયજ્ઞમા વા સ્વામિના વાચમાનાઃ,

સત્ત્વમમિતગત્યા વિં દિતં માર્ય કુર્યુઃ

॥ ૫૧ ॥

વહીલના ઉપદેશથી દેશાવકાશિક તત્ત્વને,
બાળ્યું ન જોશે તે છતાં ને વિપદ ઠાળે પુણ્યને;
કારણ ગણે ત્યાં લોકજગતે પુણ્યથી વિપદ દરી;
સ્વામિની શિક્ષા સુખીને પ્રાણની રક્ષા કરી. ૧

અથ ઉંટ તિમ બળદને માલીકથી દોડાવતા,
નિત્ય હિતશુ સાધતા તેઓ ન કંઈ પણ સમજતા;
દેશાવકાશિક તત્ત્વ બાળી જે ઉમંગે પાતતા,
તે લહે સતોપથી શિવ ધર્મ રંગે સાધતા. ૨

શ્લોકાર્થઃ—ચુરના વચનના વિયોગને ક્ષીણે દેશાવ-
કાશિક વતને નહિ બાળના વિપત્તિમાં પડ્યા છતાં ને તરે
છે તો તે લોકજગતની જેમ પુણ્યથી તરે છે. અથવા સ્વામી
જે પરિભ્રમણ વિનાની ગતિથી નિરંતર વચન કરતા થોડા ઉંટ
અને બળદો ચું પોતાનું હિત કરે? અથવા ન જ કરે. ૫૧

પદ્યાર્થઃ—ચુરના વચનના વિયોગને ક્ષીણે એટલે
ચુરના ઉપદેશ નહિ આંબળવાથી દેશાવકાશિક વતનું સ્વરૂપ
બાળ્યું ન હોય તેથી વિપત્તિ એટલે સંકટમાં આવી પડે
અને તે છતાં તે સંકટમાંથી સુદીઘલાભત અગ્ની વતય તો
તેમાં તેનું પૂર્વનું પુણ્ય જ કારણ છે અથવા તે સંકટમાંથી

મેઘરથ રાજાની કથા આ પ્રમાણે:-

શ્રાવસ્તી નામની નગરીમાં મેઘરથ નામે રાજા રાજ્ય કરતા હતા. એક વાર તેમની રાજામાં એક નિમિત્તીઆ આવ્યો. રાજાએ તેનો સત્કાર કર્યો. તે વખતે સુખુદ્ધિ નામના મંત્રીએ નિમિત્તીઆને કહ્યું કે રાજાનું દેશનું તથા નગરનું ભાવી સ્વરૂપ જણાવો ત્યારે તેણે કહ્યું કે આજથી રાતમે દિવસે આ નગરીના રાજાના મસ્તક ઉપર વિજળી પડશે. આ સાંભળીને સઘળા ભયભીત બન્યા. રાજાએ મંત્રીઓને પૂછ્યું કે હવે શું કરવું. ત્યારે કોઈએ કહ્યું કે વહાણમાં બેસીને સમુદ્રમાં રહેવું. બીજાએ કહ્યું કે પર્વતની શુક્રામાં રહેવું. તે વખતે સુખુદ્ધિ મંત્રીએ કહ્યું કે હે સ્વામિન્ ! ધર્મ કરવો. જોઈએ, કારણ કે ધર્મથી સર્વ વિદ્યો નાશ પામે છે. ત્યારે રાજાએ પૂછ્યું કે કયો ધર્મ કરવો ? સુખુદ્ધિ મંત્રીએ કહ્યું કે પત્થરના ચક્ષુને નગરનો અધિપતિ બનાવી તમારે પૌષ્પ ઓળટી કરીને જિનગૃહમાં રહેવું. રાજાને પણ યોગ્ય લાગવાથી તેમ કયું. ત્યાર પછી રાતમે દિવસે નગરના અધિપતિ ચક્ષુ ઉપર વિજળી પડી તેથી ચક્ષુની પ્રતિમાના ચૂરેચૂર થઈ ગયા. રાજા બચ્યા તેથી સઘળા હોહો રાગ થયા. પૌષ્પમાં રહેલ રાજા મુનિ જેવા છે તેથી સઘળા વિદ્યો ફર થયા. ત્યાર પછી ફરીથી મેઘરથ રાજાનો ગાદી ઉપર અભિષેક કર્યો. રાજા પણ લાંબા કાળ સુધી રાજ્યનું પાલન કરી ચરિત્ર ઓળટી કરી સમાધિથી આરાધના કરી મરણ પામી દેવ થયા. ત્યાર પછી અનુક્રમે શ્રીશાન્તિજિન થયા. આ બંનેનો વિશેષ લાગ શ્રીશાન્તિનાથ ચરિત્રમાં આગળ

૧૨ ૧૧ ૧૭ ૧૪ ૧૫ ૧૬
 ક્ષમપિ હિ સુપાત્રે ન્યસ્તમુચ્ચૈઃ ફલદ્વૈયૈ,

૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦
 નનુ તૂળમપિ ધેનૌ દુગ્ધપીયૂષવટ્પૃચૈ ॥ ૫૪ ॥

સાધુને ંહોરાવવામાં ફલ અપૂરવ કંઈ મળે,
 મુનિને અડદ ંહોરાવતા મૂલદેવના વાંછિત ફળે;
 તુચ્છ વસ્તુ સુપાત્રને શુભ ભાવથી દેતાં ફળે,
 ગાયને તૃણ નાંખતાં જિમ દૂધ રૂપ અમૃત મળે.

શ્લોકાર્થ:—સાધુ મુનિરાજને દાન આપવાનું કોઈ અપૂર્વ ફલ છે. કારણ કે અડદના બાકલા પણ મૂલદેવને ઈષ્ટ સિદ્ધિને માટે થયા. સુપાત્રને વિષે શુભ ભાવથી આપેલું થોડું અથવા તુચ્છ પણ દાન ઉત્કૃષ્ટ ફલની પ્રાપ્તિ માટે થાય છે. દષ્ટાન્ત કહે છે કે ગાયને આપેલું ઘાસ પણ દૂધ રૂપી અમૃતની વૃદ્ધિ માટે થાય છે. ૫૪.

રૂપબટાર્થ—કવિરાજ આ શ્લોકમાં અતિથિ સંવિભાગ નામના બારમા મતનું સ્વરૂપ જણાવે છે:—મુનિરાજને વહોરાવ્યા પછી પોતે જમવું તે અતિથિ સંવિભાગ કહેવાય છે. સાધુ મુનિરાજને દાન આપ્યાનું કાંઈક અપૂર્વ ફલ છે. એટલે સાધુ મુનિરાજને અન્ન પાનાદિકનું અથવા વસ્ત્રાદિકનું દાન કરવાથી તેનું અપૂર્વ ફલ મળે છે. આ બાળતમાં ઉદાહરણ આપતાં જણાવે છે કે મૂલદેવે સાધુ મહારાજને અડદના બાકલાનું દાન આપ્યું તો પણ તે મૂલદેવને મનોવાંછિત એટલે ઈચ્છિત વસ્તુની પ્રાપ્તિ માટે થયું છે. (આમૂલદેવની કથા આગળ મંડિક ચોરની કથા

પ્રસંગે કહેવાશે.) સુપાત્રને વિષે જોટલે સાધુ મુનિરાજ
વગેરે ચોગ્ય પાત્રને વિષે આપેલું ઘોડું પણ દાન ઉત્કૃષ્ટ
ફલની સિદ્ધિ માટે થાય છે. અથવા સુપાત્ર દાનનું ફળ
ઉત્કૃષ્ટ ફળને આપનાર થાય છે. આ બાળતમાં હયાન્ત જણાવે
છે કે ગાયને આપેલું ઘાસ પણ નહીં ફળ રૂપી અમૃતની
વૃદ્ધિ માટે થાય છે. જોટલે ગાયને ઘાસ જેવી હલદી વસ્તુ
ખવરાવ્યા છતાં તે ગાય અમૃત સમાન સ્વાદવાળા ફળને
આપનારી થાય છે. તેમ સુપાત્રદાન શુભ ભાવના પ્રમાણે ફલ
જરૂર આપે છે, માટે અતિથિ સંવિભાગ વ્રત અવશ્ય કરવું
જોઈએ. ૫૪.

અવતરણુ:—પોતાની નહિ છતાં પણ અતિથિને
આપીને શાલિભદ્રે જે ઋદ્ધિ મેળવી તે જણાવે છે:—

(માલિની વૃત્તમ્)

૨ ૪ ૭ ૬ ૧ ૫ ૪
યદસદપિ દદૌ પ્રાક્ શાલિભદ્રોઽતિયે: સ્વં,
૮ ૧૦ ૯ ૧૧ ૧૩ ૧૨ ૧૫ ૧૪
તદસદપિ સ લેમે ક્વામરદ્ધિઃ ક્વ મર્ત્યઃ ॥
૧૮ ૧૬ ૧૭ ૨૦ ૨૧ ૧૯ ૨૬ ૨૨ ૨૭
ક્વ ભુવિ જલધિરિન્દુઃ ક્વામ્વરે તં સ પુજાત્ય—
૨૫ ૨૪ ૨૩

મૃતમૃતપયોદં જોપણેઽપ્યૌર્વિદે:

॥ ૫૫ ॥

પૂર્વ ભવમાં શાલિભદ્રે ભાવથી મુનિરાજને,
જે ન પોતાની હતી તે ક્ષીર જોડારાવી અને,

ત્યારે તેજ વાગ્યાત મનેતન નિંવારણિ રૂબ વ્યાને છે, કાશુ
 દે મારા વાગ્યાના ઉદગમી જોવાએણા આ મુનિરાજ મારી
 પાસે આવ્યા છે. તેથી તે નિર્ધન પનાં પાવુ પોતાને ધન્ય
 માનવા લાગ્યો. પછી તે બાળકે રામાંગિત વાળને તે શાધુ
 મુનિરાજને તે બધી ખીર વહોરાવી દીધી. મુનિ ત્યાંથી
 વિદાર કરીને ચાલ્યા ગયા. ત્યાર પછી ધન્યા ગાવી. તેણે
 આળી ખાલી જોઈને બધી ખીર તેને ખીરડી. બાળકે પાવુ તે
 ખૂબ ધરાઈને ખાધી. તેથી અણર્ણુ થવામી તેજ રાતમાં તે
 બાળક ગાધુનું સ્મરણ કરતો મરણ પામ્યો.

ત્યાર પછી તે સંગમનો જીવ રાજગૃહ નગરમાં ગોલદ્ર
 નામના ટ્રેડિની ભાર્યા લદ્રાની કુલિમાં ઉત્પન્ન થયો. સ્વપ્નમાં
 શાલિનું ક્ષેત્ર જોવાથી યોગ્ય સમયે તેણીએ પુત્રને જન્મ
 આપ્યો ત્યારે તેનું શાલિલદ્ર નામ પાડયું. અનુક્રમે સઘળી
 કલાઓ શીખીને યુવાવસ્થા પામ્યો ત્યારે મા બાપે તેને
 મોટા શેઠોઆઓની બત્રીસ કન્યાઓ પરણાવી. તેઓની
 સાથે વિલાસ કરતો તે રાત દીવસને પણ જાણતો નથી.
 ગોલદ્ર શેઠ શ્રીવીર પ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી અને મરણ
 પામીને દેવ પણે ઉત્પન્ન થયા. તેમણે અવધિજ્ઞાનથી પોતાના
 પુત્ર શાલિલદ્રને જાણી તેના સ્નેહથી તે દેવ હંમેશાં દિવ્ય
 વસ્ત્ર વગેરે મોકલે છે અને મનુષ્ય છતાં શાલિલદ્ર
 પ્રિયાઓ સાથે દેવતાની ઋદ્ધિને ભોગવે છે.

હવે એક વાર પરદેશી વેપારીઓ રત્નકંબલ લઈને
 વેગ્રવાને માટે ટ્રેલિક રાજ પાસે ગયા. ટ્રેલિક રાજએ ઘણી
 ચોંધી છે એમ કહીને તે લીધી નહિ. તેથી નિરાશ થએલા

વેપારીઓને તેમનું માગેલું મૂલ્ય આપીને ભદ્રાએ ગધી કંબલો ખરીદી લીધી. ભદ્રાએ ગધી કામળો ખરીદી છે તેવું જાણીને એકલણ રાણીએ પોતાને માટે એક કામળ લાવી આપવાને શ્રેણિક રાજાને કહ્યું. રાજાએ તે લાવવાને પોતાના માણસને મોકલ્યો. ત્યારે ભદ્રાએ કહ્યું કે મોળા કંબલોના ગળે કદા કરીને પોતાની વડુઓને પગ લુસવા માટે આપી દીધી છે. અને તેઓએ પગ લુસીને ખાળમાં નાખી દીધી છે, માટે જો તે જુનીની જરૂર હોય તો પૂછીને લઈ જાઓ. તેણે જઈને રાજાને કહ્યું. ત્યારે રાણીએ કહ્યું કે આપણામાં અને વણિકમાં કેટલો તફાવત છે ? રાજાને શાલિભદ્રને જોવાની ઈચ્છા થવાથી માણસને શાલિભદ્રને જોલાવી લાવવા મોકલ્યો. ત્યારે ભદ્રાએ રાજાની પાસે જઈને કહ્યું કે મારો પુત્ર કદાપિ ઘર બહાર નીકળ્યો નથી માટે કૃપા કરીને મારા ઘેર પધારો. રાજાએ તે વાત અંગીકાર કરી. પછી રાજા શાલિભદ્રના ઘેર ગયા. ત્યાં દેવવિમાન સરખા ઘરની શોભા જોઈને રાજા ઘણો ચમત્કાર પામ્યો. ભદ્રાએ સાતમે માળ જઈ શાલિભદ્રને આ પ્રમાણે કહ્યું. આપણા શ્રેણિક રાજા તને જોવાને આપણે ઘેર આવ્યા છે માટે તું નીચે આવ. ત્યારે શાલિભદ્રે કહ્યું કે હું માતા મારું શું કામ છે ? જે કિંમત જોસે તે આપીને ખરીદી લો. ત્યારે ભદ્રાએ કહ્યું કે આ કાંઈ ખરીદવાનું કશું નથી. પરંતુ આ તો આપણા તેમજ સર્વ લોકોના નાથ છે. તે સાંભળીને વિવાદથી પુત્રે વિચાર્યું કે આ સાંસારિક જીવિને ધિક્કાર થાઓ કે મારે માથે પણ નાથ છે. માટે મોટા ભોગો ભોગવવાથી શું ? હું તો ચરમ જિનેશ્વર પાસે જઈને દીક્ષા લઈશ. જેથી મારે માથે કોઈ

જાને શાળા જાનેવી અભ્યાસ કરીને બહુ શ્રુત થયા. અને તપ વડે કાયાને પણ ઘણી કૃશ જનાવી દીધી. ત્યાર પછી વિહાર કરતા કરતા પ્રભુ ફરીથી રાજગૃહે આવ્યા. તે વખતે માસખમણના પારણા માટે ગોચરી જવા માટે તે જાનેજો પ્રભુની રજા માગી. તે વખતે પ્રભુએ શાલિભદ્રને કહ્યું કે આજે ધન્ય સાથે તમારું પારણું માતાના હાથે થશે ત્યાર પછી અતિ કૃશ શરીરવાળા તે જાને તપસ્વીઓ ભદ્રાના ઘરે આવ્યા. તે વખતે ભદ્રાના માણસે શ્રીશાલિભદ્ર ધન્ય અને જિનેન્દરને વાંદવા જવાને ઉત્સુક હોવાથી અને જાને મુનિનાં શરીર તપથી કૃશ થએલા હોવાથી તેમને જોખળ શક્યા નહિ. તેથી તે જાને ત્યાંથી પાછા ફર્યા. રસ્તામાં દહીં વેચવા માટે આવેલી શાલિભદ્રનો પૂર્વ ભવની માતા ધન્ય મળી. શાલિભદ્રને જોઈને ધન્યાના સ્તનમાંથી દૂધની ધાર છૂટી. તેણીએ જાનેને નમીને દહીં વહોરાવ્યું. ત્યાંથી જાને પ્રભુ પાસે આવ્યા. ગોચરી આલોચીને પ્રભુને પૂછ્યું કે મારું પારણું મારી માતાના હાથે કેવી રીતે થયું? ત્યારે પ્રભુએ દહીં આપનારી શાલિભદ્રની પૂર્વ ભવની માતા હતી એ હકીકત કહી. ત્યાર પછી પારણું કરી તે જાને પ્રભુની રજા લઈ વૈભારગિરિ ઉપર જઈને અનશન કરીને રહ્યા.

ત્યાર પછી ભદ્રા ત્યાં આવીને પ્રભુને નમીને પુત્રને વંદન કરવા ગઈ. જાનેને તપ કરતા જોઈને રૂદન કરવા લાગી. તે વખતે ત્યાં આવેલા શ્રેણિક રાજાએ ભદ્રાને કહ્યું કે હાર્ગને સ્થાને શોક કરવો યોગ્ય નથી. કારણકે તપ વડે કરીને તેઓ ત્રણ લોકના મસ્તકે જનારા છે. આ પ્રમાણે

બોધ પામેલી ભદ્રા જાનેને નમીને પોતાને ઘેર જઈ શ્રેષ્ઠિક
રાજા પણ જાનેને નમીને સ્તવીને મહેલમાં ગયા. જાને
મુનિઓ સમાધિ પૂર્વક અનશન વડે મરીને સર્વાર્થસિદ્ધ
વિમાનમાં ચોકાવતારી દેવ થયા. આ પ્રમાણે સુપાત્ર દાનનું
(અતિથિ સંવિભાગનું) ફળ જાણીને લબ્ધિ જીવેએ સુપાત્ર
દાન દઈને આત્મકલ્યાણ જરૂર કરવું જોઈએ.

॥ ઈતિ શાલિભદ્ર કથા ॥

અવતરણુ:—એ પ્રમાણે ૨૬ માં અતિથિ સંવિભાગ
વ્રતનું દ્વાર કહ્યું. હવે અનુક્રમે આવેલું ૨૭ મું સપ્તશ્ત્રી
(સાત ક્ષેત્રનું) દ્વાર જણાવે છે:—

(इन्द्रवंशावृत्तम्)

ક્ષેત્રેષુ સપ્તસ્વપિ પુણ્યપુષ્ટયે, (વૃદ્ધયે)

વપેદનં સમ્પતિરાજવદ્ધની ।

કૃપીવિલઃ કેવલશાલિતન્દુલાન્,

વપેત્સ કિં યોઽવિલસસ્યલોલસઃ

॥ ૫૬ ॥

પુણ્ય પોષણ કાજ સંપ્રતિ રાજની જિમ દ્રવ્યને,
ધનિક સાતે ક્ષેત્રમાં પણ જરૂર વાવે હર્ષને;
ધારીજ જેને આહના છે સર્વ જાતિક ધાન્યની,
તેહ ખેડૂત શું કરે ? કદી વાવણી ડાંગર તણી.

જિત બિંબ મોટું કે લઘુ ભાવે ભરાવે જે નરા,
આ ભવે ને પરભવે કલ્યાણ સાધક તે ખરા;
દષ્ટાંત વિદ્યુન્માલી આદિક મંત્રનું અવધારીએ,
મંત્ર મોટો હોય નાનો વિદ્ય તેથી ટાલીએ. ૧

દરિદ્ર્ય ખેલાનું ટળે જિમ તેમ અહિયા જાણીએ,
જિતબિંબ મોટું કે લઘુ કલ્યાણકારી માનીએ;
જિતબિંબકારક દશકોના પૂજકોના લાભમાં,
કારણ અને જલ્દી વસે કર્મો હજીને મોક્ષમાં. ૨

સ્તોત્રાર્થ:—આ લોકમાં કરાવેલું નાનું અને મોટું
જિતનું બિંબ વિદ્યુન્માલી વગેરેની જેમ પરભવમાં પણ
શુભ માટે થાય છે. મોટો અથવા નાનો પણ ઈચ્છિત આપ-
નાર મંત્ર ધ્યાન કરનારને ખેલાની દરિદ્રતા અને ભવિષ્યના
વિધોને નાશ કરવા માટે (સમર્થ) શું ન થાય ? અથવા
થાય જ. ૫૮

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે જિતબિંબનો મહિમા જણાવતાં કવિરાજ
જણાવે છે કે અહીં કરાવેલું નાનું અથવા મોટું અરિહંતનું
બિંબ અથવા અરિહંતની પ્રતિમા પરભવમાં પણ કલ્યાણને
માટે થાય છે. એટલે કે આ લોકમાં જ (લવમાંજ) કલ્યાણ
કરનાર થાય છે એટલું જ નહિ પરંતુ પરભવમાં પણ કલ્યાણ
કરનારી થાય છે. જેમ વિદ્યુન્માલીએ કરાવેલી પ્રતિમા પર-
લોકમાં પણ હિત કરનારી થઈ હતી. અહીં કોઈને શંકા
થાય કે મોટું બિંબ જેટલા કલ્યાણ માટે થાય તેટલા કલ્યાણ

સોનાની ગુદિ તે સર્વની ગરબા દેખાતા મનને વિને આકર્ષ કર્યો છે તેનો સાચા સોનાને મેળવીને શું તેનો ત્યાગ કરે? અર્થાત ન કરે. ૬.

રૂપાદ્યર્થઃ—કવિ વિરાજ કવિર એટલે અન્ય ધર્મી-
ઓના શાસ્ત્ર કરતાં જેનાગમની વિગ્રેખતાં જળાવતાં કહે છે કે શ્રીઆર્યરક્ષિતે અન્ય અન્ય દર્શનોનો અભ્યાસ કરીને પંડિતપણું મેળવ્યું હતું, અથવા તે લોકોમાં મહા વિદ્વાન તરીકે મનાયા હતા, છતાં પણ તેમણે ત્રણ જગતને હિતકારક એવા જ્ઞનાગમનો ફરીથી અભ્યાસ કર્યો. આ શ્રુતજ્ઞાન આ લોક અને પરલોક એ જાને લોકમાં હિતકારક હોવાથી ત્રણ જગતને હિતકારક કહ્યું છે. આ જાણતમાં દુષ્ટાન્ત આપતાં કવિરાજ જણાવે છે કે કોઈક માણસે આ સોનું છે એવું માનીને સોના જેવો જણાતો ધાત્રનો કકડો અકુણ કર્યો તે માણસ જ્યારે સાચા સોનાને મેળવે ત્યારે તે (મનુષ્ય) તે સાચા સોનાનો ત્યાગ કરે? અથવા સાચા સોનાને જોળખતાર જેમ તેનો ત્યાગ કરતો નથી તેમ સાચું જ્ઞાન જોળખતાર સાચા જ્ઞાનનો પણ ત્યાગ કરતો નથી જ. ૬૨

શ્રી આર્યરક્ષિતસૂરિની કથા

માહેન્દ્રી નામની નગરીમાં સોમદેવ નામે પ્રાહ્મણોમાં અગ્રેસર પ્રાહ્મણ હતો. તેને કલ્પશિખા નામની સ્ત્રી હતી. તે જિનેશ્વરની આજ્ઞાનું પાલન કરનારી હતી. તેમને આર્યરક્ષિત નામે પુત્ર હતો. તેણે વિદ્યાનો અભ્યાસ કરવા માટે પોતાના દેશનો ત્યાગ કર્યો. પરદેશમાં રહીને બધા લૌકિક શાસ્ત્રોનો

અભ્યાસ કર્યો. અભ્યાસ કરીને ઘેર આવ્યા ત્યારે નગરના લોકોએ તેમનો મોટો પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો, પછી તેમણે જન સમુદાયને વિદાય કરી ઘરમાં આવીને પોતાની માતાને નમસ્કાર કર્યો. ત્યારે માતાને ઉદાસ જોઈને કહ્યું કે હે માતા ! જ્યાં લોકો મારા આવવાથી રાજી થયા છે ત્યારે તમે ઉદાસ કેમ છો ? ત્યારે માતાએ કહ્યું કે જો તેં દુષ્ટિવાદનો અભ્યાસ કર્યો હોત તો તને આવેલો જોઈને મને ઘણો આનંદ થાત.

માતાની વાત સાંભળી આર્યરક્ષિતે વિચાર્યું કે મારા અભ્યાસથી જો કે સમસ્ત લોક સન્તોષ પામ્યો, પણ જેથી મારી માતા જ સન્તોષ ન પામે તો તે અભ્યાસ શા કામનો ? હજી પણ હું કંઈ લાજુ જેથી માતાને હર્ષ થાય. કારણ કે માતા સન્તોષ પામે તો ત્રણ જગત સન્તોષ પામેલું જ છે. તેથી તેમણે માતાને પૂછ્યું કે દુષ્ટિવાદ કેણુ લણાવે છે તે કહો. ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે તેના લણાવનાર સૂરિ મહારાજ તારા મામા અહીં જ વનમાં રહેલા છે.

ત્યાર પછી આર્યરક્ષિત સવારમાં ઊઠેલા દુષ્ટિવાદ લણવા સાડ પોતાના ઘેરથી નીકળી ગયા. વનમાં જતાં તેમને મલ્લવાને આતુર મિત્ર ચેરડીના સાડા નવ સાંઠા લઈને આવતો સામો મળ્યો. તેમણે તેને સ્નેહથી લેટીને પોતાને ઘેર મોકલ્યો. મિત્રે ઘેર જઈને તે સાંઠા આર્યરક્ષિતની માતાને આપ્યા. આથી માતાએ વિચાર્યું કે આ નિમિત્તથી સંભવ છે કે મારો પુત્ર સાડા નવ પૂર્વો લણશે. આર્યરક્ષિતે ઉદ્યાનમાં જઈ શુરને વાંદીને કહ્યું કે મને દુષ્ટિવાદ લણાવો. ત્યારે

પ્રત્યક્ષાર્થ:—હે સજ્જન ! જ્ઞાન બાપ, જ્ઞાનનો માતા કરનારનું આત્માદિ વડે સહાય કરે. દ્રવ્યથી જ્ઞાન લખાવે, જ્ઞાનનું સ્મરણ કરે. અને બીજાને જ્ઞાન દાન કર. કારણ કે જ્ઞાન એજ તત્ત્વ છે. જુગો શશ્યંભવ નામના મુનિએ પોતાના પુત્રને શ્રુતનો લેશ પણ આપ્યો. જગતની અંદર અમૃતના પાન ગિનાય બીજું કોઈ ઉત્તમ પાન (પીણું) નથી. ૬૩

સ્પષ્ટાર્થ:—શ્રુતની ભક્તિ કેવી કેવી રીતે કરવી તે જણાવતાં કવિ કહે છે કે હે સજ્જન ! તમે શ્રુત જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરો. વળી જેઓ શ્રુતજ્ઞાન ભણે છે તેવા મુનિઓ વગેરેને આહાર તથા વસ્ત્ર વગેરેના દાન વડે સહાય કરનારા થાઓ. બીજાઓને દ્રવ્ય આપીને શ્રુતજ્ઞાન લખાવે. કારણ કે કહ્યું છે કે જે ધન્ય પુરુષો જૈનાગમનાં પુસ્તકો લખાવે છે તેઓ સર્વ શ્રુતને બાણીને સિદ્ધિમાં લય છે તેમાં સંશય નથી. વળી સ્મરણ કરો એટલે જે ભણ્યા હો તેને સંભારી બાણી. તેમજ બીજાને જ્ઞાનનું દાન આપો એટલે બીજાઓને લખાવે. કારણ કે આ જ્ઞાન એજ સાર છે. કારણ કે તે આ ભવમાં અને પરભવમાં ઉપકારી છે. આ બાળતમાં દુષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે શશ્યંભવ નામના સૂરિએ પોતાનો પુત્ર મનક કે જેણે તેમની પાસે આવીને બાલ્યાવસ્થામાં દીક્ષા લીધી હતી અને સૂરિએ બાણ્યું કે તેનું આયુષ્ય થોડું જ બાકી છે તેથી તેના કથ્યાણને માટે શ્રુતના સાર કેપ દશવૈકલિક સૂત્ર બતાવીને લખાવ્યું. (આ મનકપુત્રની કથા ખડેલાં આવેલી હોવાથી ત્યાંથી જોઈ લેવી.) જેમ જગતની

અંદર અમૃતના સિવાય બીજું કોઈ રાસ્યું બીજું નથી તેવી રીતે શ્રુતજ્ઞાન જેણું બીજું કોઈ ઉત્તમ જ્ઞાન નથી.

અવતરણ:—એ પ્રમાણે શ્રુતજ્ઞાનના ઉપદેશ રૂપ ત્રીસમું દ્વાર કહીને હવે શ્રીસંધનું વર્ણન કરે છે:—

॥ શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્ ॥

૧ ૨ ૪ ૫ ૩ ૬ ૭ ૮
લોકેભ્યો નૃપતિસ્તતોઽપિ હિ વરશ્ચક્રી તતો વાસવઃ,

૯ ૧૧ ૧૨ ૧૦
સર્વેભ્યોઽપિ જિનેશ્વરઃ સમધિકો વિશ્વત્રયી નાયકઃ ॥

૧૪ ૧૩ ૧૫ ૧૭ ૧૮
સોઽપિ જ્ઞાનમહોદધિઃ પ્રતિદિનં સદ્ધ્વં નમસ્યત્યહો,

૨૦ ૧૧ ૨૧ ૧૮ ૧૬ ૨૩ ૨૫ ૨૪
વૈરસ્વામિવદુન્નતિ નયતિ તં યઃ સઃ પ્રશસ્યઃ ક્ષિતૌ ॥૬૪॥

લોકથી રાજા પ્રવર ચક્રીશ તેથી ઇંદ્રને,
શ્રેષ્ઠ જાણેા સર્વથી અધિકા ગણેા જિનરાજને;
જ્ઞાન સિંધુ તેહ પણ પ્રણમંત નિત શ્રી સંધને,
વજ્રની જિમ જે કરે ઉન્નત વખાણું તેહને. ૧

શ્લોકાર્થ:—લોકો (પ્રજા)ના કરતાં રાજા પ્રધાન છે. તેનાથી ચક્રવર્તી પ્રધાન છે, તેનાથી ઇંદ્ર પ્રધાન છે, આ સર્વ કરતાં ત્રણ જગતના સ્વામી જે તીર્થંકર તે સર્વોત્તમ છે. આવા સર્વોત્તમ જ્ઞાનના ભંડાર સમાન તીર્થંકર પણ જે સંધને દરરોજ પ્રણામ કરે છે તે સંધની શ્રી વજ્રસ્વામીની જેમ જે ઉન્નતિ કરે છે તે પૃથ્વી ઉપર વખાણવા લાયક છે. ૬૪

દેવ નામે પ્રથમ જિનેન્દ્ર યયા. બાહુનો હવ. ભરત ચક્રવર્તી યયો. સુબાહુનો. હવ બાહુબલી યયો. પીઠ અને મહાપીઠ માયા શય્યથી બ્રાહ્મી અને સુંદરી યયા સુયશાનો હવ શ્રેયાંસ કુમાર યયા. આ બધાઓએ તે ભવમાં મોક્ષ મેળવ્યો. આ પ્રમાણે મુનિની વૈયાવૃત્ય (લક્ષિત) કરીને તે છ એ જણાએ ચક્રવર્તીપણું વગેરે મોટી પદવીઓ મેળવી. આ દૃષ્ટાંત મનમાં ધારણ કરી ભવ્ય હૃવાએ પરમ ઉદ્ધારકથી મુનિ-જાનની લક્ષિત કરી માનવ જન્મ સફળ કરવો.

અવતરણુ:—આહુ, સાધુલક્ષિતના વર્ણન પ્રસંગે વિશેષ ઉપદેશ આપે છે:—

(શાર્દૂલચિદ્રીઢિતવૃત્તમ્)

દાનૈઃ પ્રાસુકભક્તપાનવસનાવાસૌપધાનાં મુને-^{૨ ૧}

વૈયાવૃત્યકૃતેશ્વ વિસ્મયકરા ભોગા ચલં ચાપ્યતે ॥^{૫ ૪ ૮ ૧૧ ૧૦ ૧૨}

શ્રીમદ્બાહુમુવાહુત્પરમવે સા કામગવ્યપ્યહો,^{૬ ૭ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૩}

સચારીજલદાનકોમલકરસ્પર્શૈરલં તુણ્યતિ ॥ ૬૭ ॥^{૧૭ ૧૮ ૧૯}

નિર્લિપ ભોજન પાન વસ્ત્રો સ્થાન ઔષધ સાધુને,
આપતા કરતા સુરંગે તેમ વૈયાવૃત્યને;
આશ્ચર્યકારક ભોગ પામે તિમ અદૌઢિક શક્તિને,
દૃષ્ટાંત બાહુ સુબાહુનું તિમ કામચેનુ ગાયને. ૧

મને કેવલજ્ઞાન ઉપજે તો મારે તેમને વંદન કરવું પડે નહિ. આવી સાવનાથી ઉગ્ર તપ કર્યા છતાં તેમને કેવલજ્ઞાન ઉપજતું નથી, કારણ કે મનમાં રહેલું અભિમાન હર ન ધાય ત્યાં સુધી કેવલજ્ઞાન શી રીતે ઉપજે ? અર્થાત્ ન જ ઉપજે. આ વખતે પ્રાહ્મી (અને મુંદરી) એ તેમની પાસે આવીને હે વીરા ! (ભાઈ !) હાથી ઉપરથી ઉતરો એ પ્રમાણે કહ્યું તે સાંભળીને વિચાર કરતાં તેમણે અભિમાન છોડી દીધું. તેથી તત્કાળ કેવલજ્ઞાન ઉપજ્યું. મારે બાહુબલિને કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થવામાં પ્રાહ્મી સાધ્વી કારણભૂત હતા. તેવી જ રીતે પુષ્પચૂડા નામે સાધ્વીને કેવલજ્ઞાન થયું છે છતાં શુરૂ ભક્તિને લીધે પોતાના શુરૂ અન્નિકાપુત્ર આચાર્ય કે જે પગના વ્યાધિને લઈને વિકાર નહિ કરી શકવાથી એક જ સ્થળે રહ્યા હતા, તેમને નિર્દોષ આહાર લાવી આપનાર સાધ્વીના નિમિત્તે અન્નિકાપુત્ર આચાર્યને પણ કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. તેમજ ચેટક રાજાની પુત્રી મૃગાવતી સાધ્વી પોતાના શુરૂદ્ધીશ અંદનબાલા સાધ્વીને કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિમાં નિમિત્ત બન્યા હતા. આથી સાળીત થયું કે સાધ્વીઓ પણ પૂજનીક છે. આ બાળતમાં પ્રાહ્મી સાધ્વીનું દુષ્ટાન્ત આગળ આવતી બાહુબલિની કથામાં કહેવામાં આવશે.

પુષ્પચૂડા સાધ્વીની કથા આ પ્રમાણે:--

પુષ્પભદ્ર નામના નગરમાં પુષ્પકેતુ નામનો રાજા હતો. તેને પુષ્પવતી નામે રાણી હતી. તે રાણીને પુષ્પચૂડા નામે પુત્ર અને પુષ્પચૂડા નામે પુત્રી એક સાથે ઉત્પન્ન થયા. તે બંને સાથે રમતા વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યા. અને પરસ્પર બંનેને એવો સ્નેહ હતો કે ચરીર માત્રથી તેઓ જુદા હતા. તે

જાનેને કલાચાર્ય ખાસે સાથે ભણવાને મોકલ્યા. તેઓ સમર્થ
કલાજ્ઞો સાથે શીખ્યા. એ પ્રમાણે વૃદ્ધિ પામતાં તે જાને
સુવાવસ્થાને પામ્યા. આ જાનેને એક બીજા સાથે ગા
જોડવાના બેઈને રાજાએ વિચાર્યું કે આ જાનેને જુદે જુદે
સ્થળે પરણાવવાથી જાને જુદા પડશે. અત્યાર સુધી ગા
પ્રેમ પૂર્વક સાથે રહેલા તે જોનો જો વિયોગ થશે તો જાને
હૃદય ફૂટી જશે. આવું વિચારીને રાજાએ તે જાને જા
જોનેને એક બીજા સાથે પરણાવ્યા.

ગુપ્તવાલી રાણીએ આણું અગોચર કૃત્ય જાણીને લોકોના
અપવાદથી વૈરાગ્ય પામીને હીક્ષા લીધી. સઘળા લોકોએ પણ
રાજાના આ માર્ગની નિન્દા કરી. પોતાની નિન્દાને મનન ન
કરતો જોય તેમ રાજા પણ શ્રેષ્ઠ વખતમાં મરણ પામ્યો.
ખંતીઓએ ગુપ્તવાલને આદીએ બેસાડ્યો. ગુપ્તવાલી આખી
પણ તીવ્ર તપ કરીને મરણ પામીને દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો.
ત્યાર પછી દેવ યજ્ઞેશ્વરી ગુપ્તવાલીએ અવધિજ્ઞાનથી ગુપ્તવા
લને ગુપ્તવાલને વિષય સુખમાં ઘણા આસક્ત જાણીને
વિષયનું કે માનું આ જાણીને દુર્ગમિના દુઃખ પામે તરિક
મેરું, મારે કનું, દેહકાંચે, આપા વિચાર્યો તેવું અવધનમાં
અર્ધે ન વળી નવળી પેદાનાં ને બાંનેને દેખાવી મવાં
વળેલાં ને વળેલાં ને નવળી પેદાનાં વળેલાં કન્યા કન્યા
વળેલાં ને નવળી પેદાનાં વળેલાં કન્યા કન્યા વળેલાં
વળેલાં ને નવળી પેદાનાં વળેલાં કન્યા કન્યા વળેલાં
વળેલાં ને નવળી પેદાનાં વળેલાં કન્યા કન્યા વળેલાં
વળેલાં ને નવળી પેદાનાં વળેલાં કન્યા કન્યા વળેલાં
વળેલાં ને નવળી પેદાનાં વળેલાં કન્યા કન્યા વળેલાં

હતું તેવું વર્ણવ્યું. ત્યારે પુષ્પચૂડા આચાર્યને પૂછ્યું કે આ વેદના તમે નરકમાં જઈને જોઈને કહો છો ? આચાર્યશ્રીએ કહ્યું કે હે રાબા ! હાલમાં હું નરકમાં ગયો નથી પરંતુ જે પ્રમાણે તીર્થંકર ભગવાને શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે તે પ્રમાણે મેં તેનું સ્વરૂપ કહ્યું છે. આથી વિદ્યાસ પામેલો રાજા જૈન શાસનનો દૃઢ રાગી થયો. પુષ્પચૂડા પણ નરકના દુઃખો સાંભળીને વૈરાગ્યવાળો થઈ. તેથી પુષ્પચૂડાએ પતિ પાસે દીક્ષા લેવાની રજા માગી. ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે દીક્ષા લઈને તું ઘેર ઘેર ભિક્ષા માગે તેથી મારી અપકીર્તિ ધાય, માટે દીક્ષા લઈને પણ તું મારા ઘરમાં રહે તો હું તને રજા આપું. એ વાત કબૂલ કરીને પુષ્પચૂડાએ તે નગરમાં રહેલા વિહાર કરવાને અશક્ત અન્નિષ્ઠાપુત્ર આચાર્યની પાસે દીક્ષા લીધી. અનુક્રમે સઘળા સાધુઓ ખીજે વિહાર કરીને ગયા. તે વખતે પુષ્પચૂડા તેમની વંધ્યાવત્યાદિ કરે છે. ભદ્રક ભાવથી શુરની સેવા કરતાં તેને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. કેવલજ્ઞાન પામ્યા છતાં પણ તે શુરની સેવા કરે છે.

એક વાર વરસતા વરસાદમાં વિહાર કરીને તે આવી, ત્યારે શુરએ કહ્યું કે તેં વ્રતની વિરાધના કરી છે, ત્યારે તેણીએ કહ્યું કે હું અચિત્ત વરસાદ વરસતાં આવી છું માટે વિરાધના કેવી રીતે ધાય ? ત્યારે શુરએ પૂછ્યું કે અચિત્ત વરસાદ તેં કેવી રીતે જાણ્યો ? તે વખતે પુષ્પચૂડાએ કહ્યું કે કેવલજ્ઞાનથી હું સમસ્ત લોકલોકને જાણું છું. આ સાંભળીને મેં કેવલીની આશાતના કરી એ પ્રમાણે શુર શોક કરે છે. પછી કેવલીના પગમાં પડીને શુરએ પૂછ્યું કે મને

હું કે તેનું મંગલ રૂપ વિવરવાને તો ફોલ શક્તિમાન માય ? મં તો તેના રૂપનો અંગ માવ નિચો છે. તે તમારી દષ્ટિના વિનોદ માટે તમને બેટ આપું મં.

મૃગાવતીના રૂપથી મોહિત થએલા ચંડપ્રવૃત્તન રાજાએ હત મોકડીને શતાનીક પામે મૃગાવતીની માગણી કરી. પરંતુ શતાનીકે ના પાડી. તેથી તે રાજાએ ક્રોધામ્થી નગરી ઉપર તરફર સાથે ચડાઇ કરી, તેને આવતો સાંભળીને શતાનીક રાજા ભય પામ્યો. ને મરડો થવાથી મરણ પામ્યો. તે વખતે મૃગાવતી રાણીએ વિચાર્યું કે મારા પતિ મરણ પામ્યા અને ઉદાયન નજી બાલક છે, અને કોઇ ઉપાયથી મારે મારા શીલનું રક્ષણ કરવું જોઈએ. આ ઇરાદાથી તેને લોભાવીને કાળ વીતાવવો જોઈએ. આથી મૃગાવતીએ પોતાના હૃતને સમન્તવીને ચંડપ્રવૃત્ત પાસે મોકલ્યો. તેણે ત્યાં જઈને કહ્યું કે મૃગાવતી કહેવરાવે છે કે “શતાનીક રાજા મરણ પામવાથી તમેજ હવે મારે ચરણ છે, પરંતુ પુત્ર બાળક છે. જો હું તેનો ત્યાગ કરું તો બીજા રાજાઓ તેનો પરાલભ કરે.” આવા વચનથી પ્રસન્ન થએલા રાજાએ કહ્યું કે “હું રક્ષક છતાં તારા બાળકનો પરાલભ કરવાને કોણ સમર્થ છે.” એમ હૃતે જઈને રાણીને કહ્યું. ત્યારે રાણીએ તને ફરીથી મોકલ્યો અને કહ્યું કે જ્યાં પ્રવૃત્તન રાજા નાયક હોય ત્યાં બાળકનો પરાલભ કરવાને કોણ સમર્થ થાય ? પરંતુ તમે સ્વામી તો દૂર દેશના છો અને સીમાડાના રાજાઓ તો નજીકમાં છે. માટે જો તમે મારી સાથે મેળાપ કરવાને ઇચ્છતા હો તો અવન્તીથી ઇંદો મંગાવીને

દૌશામ્બીનો મજબૂત કોટ કરાવે. તે વાત અંગીકાર કરીને પ્રધોતન રાજ્યે પોતાના ચૌદ રાજ્યોને પરિવાર સાથે તે કાગમાં જોડ્યા અને અવન્તીથી દૌશામ્બી સુધી રસ્તામાં માણસોને ટ્રેલિંગ ગોઠવીને ઈંદો મંગાવીને થોડા વખતમાં દૌશામ્બીનો મજબૂત કોટ તૈયાર કરાવ્યો. કરીથી મૃગાવતીએ દ્વતને મોકલીને કહેવરાવ્યું કે હવે આ નગરીને ધન ધાન્ય વગેરેથી ભરી દો. રાજ્યે પણ તેણીના સંગમને માટે તેમ કર્યું. હવે મૃગાવતીએ દૌશામ્બી નગરી ઘણી મજબૂત બની છે એણે જાણીને નગરનાં દરવાજા બંધ કર્યા અને વિલખો બનેલો ચંડપ્રધોતન નગરીની બહાર રહ્યો.

હવે મૃગાવતીએ વિચાર્યું કે જો શ્રીમહાવીર પ્રભુ અહીં પધારે તો હું તેમની પાસે દીક્ષા લઉં, તેણીના આ મનોરથ જાણીને પ્રભુ પણ ત્યાં આવીને ઉદ્યાનમાં સમોતાર્યા. તે વખતે દ્વાર ઉઘાડીને મૃગાવતી નિર્ભય બનીને પ્રભુને પાંદવા ગઈ. અને વૈર રહિત થયેલો ચંડપ્રધોત રાજા પણ પ્રભુ પાસે ગયો. તે વખતે દેશના દેતા પ્રભુની આગળ આવીને એક માણસે 'જા સા' એ પ્રમાણે પોતાના સંશય પૂછ્યો. તે વખતે પ્રભુએ 'સા સા' એ પ્રમાણે જવાબમાં કહ્યું. ત્યાર પછી ગૌતમ સ્વામીએ પૂછવાથી પ્રભુએ તેની ખડેનનું સ્વરૂપ કહ્યું તે સાંભળીને વૈરાગ્ય પામીને તેણે (સંશય પૂછનારે) પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી આ વખતે મૃગાવતીએ પણ ઉડીને ચંડપ્રધોતનની રજા લઈ પ્રભુ પાસે આશ્રિત લીધું. પ્રભુના પ્રભાવથી વૈરનો ત્યાગ કરી ઉદ્ધાયનને દૌશામ્બીનું રાજ્ય સોંપી ચંડપ્રધોત રાજા પોતાને નગરે ગયો.

એમ આવળી જાનવંતી કુળેરદત્તા સામની.
 નિજ પતિના મોહતિમ અજ્ઞાન કરતી જ્ઞાપતી. ૧
 પ્રાચીન સાધ્વીવર્ગ ગુરુવ્રત સાધનો તો ધન્ય છે,
 પણ હાલનો તે વર્ગ તેનો નિશાને ને શ્રેષ્ઠ છે;
 વાદિ મુકુટ હરિભક્તને જિનધર્મ જોખ પમાડતી,
 તે ચાકિનો સુમધત્તરા ચક્રી દુર્ગતિ સુધાવતી. ૨

‘સોકાર્થ’—શાસ્ત્રમાં પ્રીતિવાળી, અજ્ઞાનને દૂર કરનારી, ઉત્પન્ન થઈતા અવધિજ્ઞાનવાળી, મોહને દૂર કરનારી, માતાને વિષે આસક્ત કુળેરદત્તની સ્ત્રી કુળેરદત્તા સાધ્વીની જન્મ શું તે સાધ્વી પૂજ્ય નથી ? (પૂજ્ય. છે જ) પૂર્વ-કાળની સાધ્વીઓ તો ધન્ય છે જ પરંતુ આધુનિક કાલની સાધ્વીઓ પણ કલ્યાણ કરનારી છે. દૃષ્ટાન્ત કહે છે કે ચાકિની નામની સાધ્વીએ વાદીઓમાં શ્રેષ્ઠ હરિભદ્રસૂરિને કેવલ વચન માત્ર વડે જોધ પમાડ્યો હતો. ૬૬

રૂપદાર્થ—પૂર્વની તેમજ આધુનિક કાલની સાધ્વીઓ પણ કલ્યાણ કરનારી હોવાથી પૂજનીય છે તે જણાવતાં કવિ-રાજ કહે છે કે—પોતાની માતા મોહને ઉત્પન્ન કરનારી વેશ્યા હતી. તેને વિષે આસક્ત થયેલ કુળેરદત્તની સ્ત્રી (ગહેન) કુળેરદત્તા વૈગવ્ય પામીને સાધ્વી થઈ હતી, તેને કર્મના ક્ષયોપશમે અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયેલું હતું, અને શાસ્ત્રજ્ઞાન માં તે પ્રીતિવાળી હતી અને અજ્ઞાનને દૂર કરનારી હતી, આથી તે કુળેરદત્તા નામની સાધ્વીએ કુળેરદત્ત વગેરેને જોધ પમાડ્યો, તેથી તે સાધ્વી શું પૂજનીય નથી અથવા પૂજવા

લાયક છે જ. અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે છે કે પૂર્વ કાલની સાધ્વી
ઓ પૂજનીય હતી તેથી આ કાલની સાધ્વીઓ કઈ રીતે
પૂજનીય કરી શકાય ? તો તે પ્રશ્નના જવાબમાં જણાવે છે
કે—જેમ પૂર્વ કાલની વ્રતધના એટલે વ્રત છે ધન જેણીનું
એવી સાધ્વીઓ. ધન્ય અને પૂજનીય છે તેમ આ કાલની
સાધ્વીઓ પણ ધન્ય અને પૂજનીય છે. દ્ધાન્ત આપતાં જણાવે
છે કે ચાકિની નામની મહત્તરા સાધ્વીએ વાદ્ધિઓમાં સુકુટ
સમાન શ્રેષ્ઠ એવા શ્રીકૃષ્ણસૂરિને માત્ર વાણીથી એટલે
“ચક્કીદુગં હરિપણગં પણગં ચક્કી ચ કૈસવો ચક્કી ”
એવા પ્રકારના વચનોનો અર્થ સમજાવીને પ્રતિબોધ પમાડ્યો
હતો. માટે સાધ્વીઓ પણ પૂજનીય એટલે જરૂર વંદન અને
ભક્તિ કરવા લાયક છે. ૬૯

શ્રીકૃષ્ણરદ્ધતા સાધ્વીની ખીના દૂકામાં આ પ્રમાણે—

મથુરા નામની નગરીમાં વસન્તતિલકા નામે વેશ્યા
રહેતી હતી. ગર્ભવંતી એવી તેણીએ એક વાર પુત્ર અને
પુત્રી રૂપ યુગલને જન્મ આપ્યો. જન્મેલાં એવાં તે બંને
બાળકને પોતાના નામની વીંટી બાંધીને પેટીમાં પૂરીને તે
પેટી જમના નદીમાં તરતી મૂકી દીધી. નદીમાં તણાતી તે
પેટી શૌર્યપુર નગર પાસે આવી પહોંચી. અને ત્યાં રહેલા
જે શેઠીયાઓએ તે પેટી લઈ લીધી. પેટી ઉઘાડી તો તેમાંથી
જે બાળકો નીકળ્યાં. તેમાંથી એક શેઠ બાળકને ગ્રહણ કર્યો,
ને તેનું નામ કૃષ્ણરદ્ધતા પાડ્યું. બીજા શેઠે પુત્રી લીધી ને
તેનું નામ કૃષ્ણરદ્ધતા પાડ્યું. સુખે સુખે વૃદ્ધિ પામતા તે
બંને યુવાવસ્થા પામ્યા. ત્યાર પછી લાગ્ય ચોગે તે બે શેઠે

તે જાનેનાં લગ્ન કર્યાં. એક વાર ક્રીડા કરતાં તે જાનેએ પદ્મ (શરત)માં પોત પોતાની વીંટી મૂકી. સરખા નામવાળી માતાની વીંટી જોઈને અમે જાને ભાઈ જોન છીએ એવું જાણીને કુબેરહત્તા સંસાર ઉપરથી વૈરાગ્ય પામી. દીક્ષા લીધા વિના કરેલ પાપનો નાશ થશે નહિ એવું વિચારીને તેણીએ સુમતા સાધ્વી પાસે દીક્ષા લીધી ને આકરૂં તપ કરતાં કુબેરહત્તાને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.

હવે કુબેરહત્તા એક વખતે વેપાર માટે મથુરા નગરીએ ગયો. અને નસીબ ચોગે પોતાની જ માતા વસન્તતિલકા (જેને તે પોતાની માતા છે, એમ જાણતો નથી) સાથે ક્રીડા કરવા લાગ્યો. અનુક્રમે તે વેશ્યાએ એક સુંદર પુત્રને જન્મ આપ્યો. સાધ્વી કુબેરહત્તાએ આ વાત અવધિ જ્ઞાનથી જાણી. તેથી તેમને પ્રતિજોધ કરવા માટે તે સાધ્વી મથુરા નગરીએ આવ્યા. અને તે વેશ્યાની પાસે ઉપાશ્રય માગીને ત્યાં રહ્યા. ત્યાં સાધ્વી કુબેરહત્તા સ્વાધ્યાય ધ્યાનમાં નિર્મલ-પદ્મ રહેતા હતા. એક વાર તે વેશ્યાએ સાધ્વી પાસે પોતાના પુત્રને મુક્યો. તે વખતે તે સાધ્વી તે જાનેને જોધ પમાડવા માટે મીઠા સ્વરે હાલરડું ગાવા લાગી. તેમાં તે પુત્રને કહેવાનું કહેવા લાગી કે તું મારો ૧ દીવર છે, ૨ ભાઈ છે, ૩ પુત્ર છે, ૪ પૌત્ર છે, ૫ ભત્રીજો છે તેમજ ૬ કાકો છે. એમ તારે મારી સાથે છ પ્રકારની સગાઈ છે. એમ કહ્યું. તારે કેવળ એ મુક્યું કે ને કેવી રીતે ? ત્યારે કુબેરહત્તાએ કહ્યું કે મારા પત્નીની અને તારી માતા એક દેહાવધી અને ૬ મહત્ત્વના દેવતાનાં કાર્તિકાવધી તું મારો દિવર તપ છે ૧.

જે કારણથી તારી અને મારી માતા એક છે તે કારણથી તું મારો ભાઈ છે. ૨ મારી શોક્યનો પુત્ર હોવાથી તું મારો પણ પુત્ર છે. ૩ તારો પિતા મારી શોક્યથી ઉત્પન્ન થયેલો છે અને તેનો તું પુત્ર છે તેથી તું મારો પૌત્ર છે. ૪ મારા ભાઈનો પુત્ર હોવાથી તું મારો ભત્રીજો છે. ૫ મારી માતાના ધણીનો તું ભાઈ છે તેથી તું મારો કાકો છે. ૬ જે પ્રમાણે મારે તારી સાથે છ પ્રકારની સગાઈ છે.

વળી જે આ તારી માતા છે તેની સાથે પણ મારે છ પ્રકારની સગાઈ છે તે આ પ્રમાણે:—૧ તે મારી માતા છે, ૨ પિતામહી છે, ૩ વધૂ છે, ૪ સાસુ છે, ૫ શોક્ય છે, અને ૬ ભોળાઈ છે. ૧ આપણે જાને એક જ માતાથી ઉત્પન્ન થયા છીએ તેથી તારી માતા મારો માતા છે. ૨ માતાને ભોગવનારની તે માતા છે તેથી પિતામહી (દાદી) છે. ૩ શોક્યના પુત્રની પત્ની છે તેથી તે મારા પુત્રની વધૂ છે. ૪ મારા ધણીની તે માતા છે તેથી મારી સાસુ છે. ૫ મારા પતિની તે પત્ની છે તેથી મારી શોક્ય છે. ૬ મારા ભાઈની વધૂ છે તેથી મારી ભોળાઈ (ભાભી) છે.

વળી જે આ તારો પિતા છે તેની સાથે પણ મારે છ ભત્રીજાની સગાઈ થાય છે તે આવી રીતે:—૧. તે મારો પિતા છે, ૨. ભાઈ છે, ૩. પિતામહ (દાદો) છે, ૪. સસરા છે, ૫. પતિ છે, અને ૬. પુત્ર છે. એટલે ૧. તારો પિતા મારી માતાનો ધણી છે તેથી તે મારો પિતા છે. ૨. મારી અને તેની માતા એક છે તેથી તે મારો ભાઈ છે. ૩. તું મારો કાકો અને તે તારો બાપ હોવાથી તે મારા દાદા છે. ૪. મારા

ધણીની માનો ધણી હોવાથી તે મારો સસરો છે. ૫. મારું તેની સાથે લગ્ન થએલું હોવાથી તે મારો ધણી છે. ૬. મારી શોકયનો પુત્ર હોવાથી તે મારો પણ પુત્ર છે.

આ પ્રમાણે અઢાર સંબંધ (નાતરાં)ને જણાવતું ગીત તે કુબેરદત્તા વારંવાર ગાવા લાગી તેથી કુબેરદત્ત તે વેશ્યાને પૂછવા લાગ્યો કે આ શું છે. તેણીએ કહ્યું કે હું જાણતી નથી ત્યારે તેઓએ સાધ્વીને પૂછ્યું કે તમે આલું અસંખ્ય શું બોલો છો ? ત્યારે તે સાધ્વીએ મૂળથી માંડીને સઘળી હકીકત જણાવી. તે સાંભળીને સંસારથી વૈરાગ્ય પામેલા કુબેરદત્તે દીક્ષા લીધી. કુબેરદત્તા પણ લાંબો વખત સંયમ પાળીને સ્વર્ગે ગઈ. આ પ્રમાણે જે પોતાના પતિને પણ બોધ પમાડે તે સાધ્વી ભવ્ય જીવોને ભક્તિ કરવા યોગ્ય કેમ ન થાય ? થાય જ.

॥ ઇતિ કુબેરદત્તા સાધ્વીની કથા ॥

॥ ચાકિની મહત્તરાની કથા ॥

શ્રીનર્મદાપુર નામનું નગર હતું. ત્યાં હરિભદ્ર નામે બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. તે સર્વ બ્રાહ્મણોમાં અગ્રેસર હતો. તે આન્વીક્ષિકાદિક વિદ્યાઓને નિરંતર પાઠ કરીને કેટલાક વાત્સલ્યોને જીતવાથી અભિમાની થયો હતો. અને પોતાની આગળ જગતને નૃણ રામાન ગણતો હતો. વીતરાગ ભતને માનનારી તેમની માતાએ કહ્યું કે હે વત્સ ! અદંકાર કરવો યોગ્ય નથી. કારણ કે તું ગણિપિટક એટલે ગાર અંગો જાણતો નથી

અને કાંઈક જાણકાર છે. ત્યારે તેણે માતાને અહંકાર પૂર્વક કહ્યું કે જગતમાં તેવું કોઈ શાસ્ત્ર નથી જે હું જાણતો નથી. તો પણ મારી એવી પ્રતિજ્ઞા છે કે જેનું કહેલું વચન હું મારી રીતે અર્થાથ જાણું નહિ તેનો હું શિષ્ય થઈશ.

હવે યાકીની નામે મહત્તર (અગ્રેસર) સાધ્વી વિહાર કરતા ત્યાં પરિવાર સાથે આવ્યા. તેમણે એક વખતે ઉપાશ્રયમાં ઘણા સાધ્વીના પરિવાર સાથે સંબ્રહ્મણી સૂત્રનું અધ્યયન કરવા માંડ્યું. તેમાં પાઠ કરતાં અનુક્રમે “ચક્રિત્વયં દૃપીકેશપન્ચકં ચક્રિપન્ચકમ્ । હરિશ્ચક્રી હરિશ્ચક્રી દ્વિચક્રિ-હરિચક્રિણઃ” આ સંસ્કૃત છાયાવાળી પ્રાકૃત ગાથાનો પાઠ ચાલતો હતો તે વખતે માર્ગમાં જતા પ્રાણી હરિભદ્રે આ ગાથા સાંભળી. અને ચિત્તમાં તેનો અર્થ વિચાર્યો. પ્રાકૃતનો અભ્યાસ નહિ કરેલો હોવાથી તે આ પ્રાકૃત ગાથાનો અર્થ સમજ્યા નહિ. તેથી પૂછ્યું કે હે સાધ્વી ! આ ગાહુ ચાક-ચિકચ શું કરાય છે ? ત્યારે યાકીની મહત્તરએ કહ્યું કે નવા જાણકાર એવા તમને ચાકચિકચ બહુ હોય. આ પ્રમાણે લગ્નજાતી તેમણે સાધ્વીના ચરણકમલનો આશ્રય કર્યો. અને કહ્યું કે હે સાધ્વી ! આજથી તમે મારા ગુરુ છો ત્યાર પછી યાકીની મહત્તરએ પણ પોતાના ગુરુ શ્રીજિનભટ્ટ નામના આચાર્ય મહારાજ પાસે તે હરિભદ્રને દીક્ષા અપાવી. ત્યાર પછી ગુરુની પાસે રહેલા શ્રીહરિભદ્ર મુનિએ ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તન કરીને ગુરુને રંજિત કર્યા. આચાર્ય મહારાજે પણ હરિભદ્રને પોતે જાણતા હતા તે ગંધા યાત્રી શીખવ્યા. તેથી તેમને વિષે તે શ્રુત ઘણું જોવાને પામ્યું. તે વખતે

તે જાને કરતાં અધિક જ્ઞાનવાળું કેાઈ નહોતું. સિદ્ધાન્તના પાઠથી તેમની લાંબા વખતની દૃઢ થયેલી કુવાસનાઓ નાશ પામી ગઈ. તેમની જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપી લક્ષ્મીથી તેમની કીર્તિ પણ ચારે દિશામાં ફેલાઈ. આ હરિભદ્રને યાકિની સાધ્વીએ જોધ પમાડ્યો. તેથી તેમનું યાકિનીસૂનું એવું પણ નામ થયું. શુરૂએ પણ તેમને લાયક જાણીને આચાર્ય પદે આરૂઢ કર્યા. એટલે સૂરિ પદવી આપી. ત્યાર પછી પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરતા તેમણે જૈન શાસનની વિવિધ પ્રકારની પ્રભાવના કરી. તેમણે વિવિધ પ્રકારના પ્રકરણોની રચના કરી. એ પ્રમાણે જિન શાસનની પ્રભાવના કરી. સમાધિ પૂર્વક મરણ પામીને સ્વર્ગે ગયા. આ પ્રમાણે જેણીએ હરિભદ્ર જેવા વિદ્વાનને પણ જોધ પમાડ્યો, તે સાધ્વી કેમ પૂજનીય થાય નહિ.

॥ ઈતિ યાકિની ચતુ કથા ॥

અવતરણુ:—એ પ્રમાણે ૩૩ મું સાધ્વી દ્વાર કહ્યું. હવે શ્રાવકની ભક્તિ કરવા રૂપ છઠ્ઠા શ્લોકનું સ્વરૂપ જણાવે છે:—

(માલિનીવૃત્તમ્)

અકૃત મરતચક્રી વિશ્વસાધર્મિકાર્ચી,

કૃત તદનુમાનાચ્છેયસેઽત્રોદયમં તત્ ।

યદિ સવલધરિર્ત્રી પ્રીણયત્યમ્બુવાદઃ,

કિમ્ ન તદરઘટઃ શ્વેતમાત્રં પૂજાનુ

॥ ૭૦ ॥

સર્વ સાધર્મિક તણી ભકિત ભરત ચકી કરે,
તે સુણીને હાલના પણ આવકો તે નિત કરે;
પણ “શકિતને અનુસાર ભકિત” એ વચન ના
વિસ્મરે,
ભરત મેઘ સમા હતા ને રેંટ સમ આવક ખરે. ૧

સર્વ પૃથ્વી તૃપ્ત કરતો મેઘ ખેતર માત્રને,
રેંટ કરતો તૃપ્ત ધરજો ચિત્તમાં દૃષ્ટાંતને;
જિન નામને બંધાવતી શુભભકિતસાધર્મિકતણી,
સાધર્મિની ભકિતબલે બહુ પુષ્ટિ સાતે ક્ષેત્રની ૨

શ્લોકાર્થ:—ભરત ચક્રવર્તીએ સઘળાં સાધર્મિકની
પૂજા-ભક્તિ કરી તેમના અનુમાને (કૃષ્ટાંતે) તમે (આવકો)
પણ કલ્યાણને માટે આ બાળતમાં ઉદ્યમ કરો. જો મેઘ
સઘળી પૃથ્વીને તૃપ્ત કરે છે તો રેંટ શું ક્ષેત્ર માત્રને તૃપ્ત
કરતો નથી ? ૭૦

રૂપધાર્મિક:—હવે કવિરાજ સાત ક્ષેત્ર માંહેના છઠ્ઠા
આવક ક્ષેત્રની પણ ભક્તિ કરવી જોઈએ તે જણાવતાં કહે છે
કે જેમ ભરત ચક્રવર્તીએ સઘળા સાધર્મિકની ભક્તિ કરી
તેમ તમે પણ હે આવકો ! સાધર્મિક બંધુઓની ભક્તિ
કરો. સમાન ધર્મ પાળનારા તે સાધર્મિક અથવા આવકો
જાણવા. તેમની ભક્તિ ભરત ચક્રવર્તી જેવાઓએ પણ કરી
છે તો હે આવકો ! તમે પણ તેમની ભક્તિ કરો. કારણ કે
સઘળી સગાઈઓમાં સાધર્મિકની સગાઈ મોટી કહેલી છે,

થયા છે માટે હું આજે તેમનું આતિથ્ય કરું. તેથી એક હજાર ગાડાં સુંદર મોઢકોથી ભરીને તે લઈને જિનેશ્વરને નમવાને ભરત ગયા. પ્રભુને નમીને કહ્યું કે હે સ્વામિન્ ! આપને વિનંતિ કરું છું કે પરિવાર સાથે આપ આ મોઢકને બહારો. (અહણ કરો) તે વખતે પ્રભુએ કહ્યું કે અમારે બધાંને ઘણા દોષ યુક્ત આ મોઢકો અહણ કરવા ઉચીત નથી. ત્યારે ભરતે કહ્યું કે આ અગ્નિત મોઢકો સાધુઓને કેમ બહારાય નહીં ? ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે આ મોઢકો આધાકર્મી દોષવાળા છે. કારણ કે સાધુઓને ઉદ્દેશીને જે કરેલું હોય તે તેમને અકલ્પ્ય છે. વળી જે અજ્ઞાદિક સાધુઓના સન્મુખ લાવવામાં આવેલું હોય તે અધ્યાત્મ દોષવાળું બને છે. તેથી પણ આ સામે લાવેલા મોઢક સાધુઓને કલ્પે નહિ. વળી અશ્વનાદિક ચાર વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે આઠ પ્રકારનો રાજપિંડ સાધુઓને કલ્પતો નથી. માટે આધાકર્મીદિક દોષવાળા આ મોઢકો વિષની જેમ સાધુઓને કલ્પે નહિ.

આ સાંભળીને ભરત ચક્રવર્તીને ઘણો પશ્ચાત્તાપ થયો. તે વખતે પ્રભુએ કહ્યું કે હે ભરત ! જેઠ કરો નહિ. કારણ કે અરિહંત પ્રથમ પાત્ર છે, સુસાધુઓ બીજું પાત્ર છે અને ત્રીજું પાત્ર દેશવિરતિ શ્રાવકો છે. માટે અભૂતતધારી શ્રાવકોની તમે ભક્તિ કરો. કારણ કે તેથી આ સંસાર સમુદ્ર પણ યુગ્મ જેવો થાય છે. પ્રભુના આ વચનથી હર્ષિત થઈને ભરતચક્રી ઘેર ગયા અને સઘળા શ્રાવકોને પોતાને ઘેર જમવાનું છે એવો પટલ વગડાવ્યો. તે વખતે ઋણ અને જડ એવા સઘળા લોક નિમંત્રણ વિના પણ તેમના

આથી શ્રીસંઘે તેમને વિનંતિ કરી કે હે પ્રભુ! સંઘના ઉપર અનુગ્રહ કરી આ મરકી ફર કરો. તે વખતે “શુરો પશુ નું વચન માનવું જોઈએ” એમ સ્મરણ કરીને શ્રી ર્વનાથનું સ્તવન ગાનારી સંઘને શીખવ્યું. તેના સ્મરણ થી મરકી તરતજ નાથ પામી ગઈ. આ સ્તવન ઉપર હર સ્તોત્ર નામે હાલ પણ પ્રસિદ્ધ છે. અને લોકો વારંવાર સ્મરણ કરે છે. એ પ્રમાણે શ્રીલદ્રખાહુ મી શાસનની પ્રલાવના કરી, અંતે અનશન કરી સમાધિ લીધી પામીને દેવલોકમાં ગયા. કથાનો સાર એ છે કે જેમ ચાર્યોએ શ્રાવકોનું વચન પણ માન્ય રાખ્યું છે તો જના સાધુઓએ પણ ગુણી શ્રાવકોનું જરૂર અવસર થેત ગૌરવ સાચવવું જોઈએ.

અવતરણ:—એ પ્રમાણે ચોત્રીસમું શ્રાવકદ્વાર રૂપી ક્ષેત્ર કહીને હવે ૩૫ માં શ્રાવિકા દ્વાર રૂપ સાતમા નું સ્વરૂપ જણાવે છે:—

॥ શાર્દૂલચિક્રીઢિતવૃત્તમ્ ॥

પુંસોઽપ્યધિકા ત્રિપક્ષવિશદા પુંરત્નસ્વાનિર્યતઃ,
મિન્યા મરુદેવયા તુ સદશી ભૂતા ન ભાવિન્યપિ ॥
રાચ્યૌ જિનચક્રિણૌ પ્રથમતો યત્પુત્રપૌત્રાવહો,
પ્રાગેવ શુમેઽહન્યભૂચ્છિવપુરપ્રસ્થાનકસ્થા પ્રભોઃ ॥૭૨॥

તથા પક્ષનિર્મલ જેહના જે આવિકા નરરત્નને,
જન્મ આપે તેહથી તે અધિક નરથી પણ અને:
પુત્ર જેનો તીર્થપતિ ને પાત્ર ચક્રી પણ લતા,
પુત્ર ખેલા શુભ દિને જે મોક્ષના મુખ પામતા. ૧

તે મરદેવા સખી તારી ન ચર્ક હોશે નદી,
જિનધર્મને દીપાવનારી આવિકા પુષ્કલ મહી,
ધર્મમાં નિશ્ચલ રહે ને પાપનો ભય રાખતી,
આવિકાની ભક્તિનો કરનાર પામે શુભ ગતિ. ૨

શ્લોકાર્થ:—તથા પક્ષે નિર્મલ એવી સ્ત્રી પુરુષ કરતાં
પણ અધિક છે. કારણ કે તે પુરુષ સ્ત્રી રત્નની ખાણ સમાન
છે. વળી મરદેવા માતાના સમાન તો દેહની ચર્ક નથી
અને યવાની પણ નથી. કારણ કે તેમના પુત્ર શ્રીકૃષ્ણદેવ
અને પૌત્ર ભરત અક્યર્ણ સર્વ વિદ્યને પૂજવા લાયક થયા
છે. વળી જે મરદેવા માતા કૃષ્ણદેવના પહેલાં જ શુભ
શિવપુર પ્રત્યે પ્રસ્થાન-પ્રયાણ કરનારા થયા છે. ૭૨

રૂપાંશુર્થ:—કવિશ્રી પુરુષ કરતાં સ્ત્રીની અધિકતા
વજ્રાવતાં કહે છે કે જેને પિતૃ પક્ષ, માતૃ પક્ષ અને યગુર
પક્ષ એ ત્રણે પક્ષોશુદ્ધ છે તેવી સ્ત્રી પુરુષ કરતાં અધિક છે.
કારણ કે રત્નની ઉત્પત્તિ ખાણમાંથી થાય છે તેમ પુરુષ સ્ત્રી
રત્નની ઉત્પત્તિ પણ સ્ત્રી સ્ત્રી ખાણમાંથી થાય છે. માટે પુરુષ કરતાં
સ્ત્રીની અધિકતા છે. જે સ્ત્રી જ ન હોય તો પુરુષ સ્ત્રી
રત્નની ઉત્પત્તિ ક્યાંથી થાય ? વળી કૃષ્ણદેવની માતા મરદેવી

શેરડીના રસવડે પારણું કરાવ્યું. ચોક હાલર વર્ષો સુધી
 છદસ્થ ભાવે વિચરીને પુરિમતાલ નગરને વિષે આવ્યા. ત્યાં
 પ્રભુને કેવલજ્ઞાન થયું. દેવોએ સમવસરણુની રચના કરી.
 પ્રભુ સમવસરણુમાં યેસીને મધુર વાણીથી ઉપદેશ દેવા લાગ્યા.
 તે વખતે મરૂદેવી માતા પોતાના પુત્રે દીક્ષા લીધા પછી
 હંમેશાં તેમની ચિંતા કરતા હતા અને તેથી તેમની આંખે
 પડળ આવ્યા હતા. ને તે ભરત ચક્રીને વારંવાર કહેતા હતા
 કે તું મોટો ચક્રવર્તી છે છતાં તારા પિતાની ખખર લેતો
 નથી. તેમને ટાઢ તડકે સહન કરવો પડે છે, વગેરે દુઃખો
 ચક્રવર્તીની આગળ જણાવતાં હતાં. તેથી દાદીમાને હાથી ઉપર
 યેસાડીને પ્રભુની ઋદ્ધિ દેખાડવાને માટે ભરત ચક્રવર્તી પ્રભુને
 વંદન કરવા નીકળ્યા. સમોસરણુ નજીક આવતાં મરૂદેવી માતા
 પ્રભુની ઋદ્ધિ જોઈને હર્ષ પામીને મોહ દશાને વિચારીને
 શુકલ ધ્યાન ઉપર આરૂઢ થઈને હાથી ઉપર બેઠા બેઠા જ
 કેવલજ્ઞાન પામી અંતગત કેવલી થઈને મોક્ષે ગયા. આ
 મરૂદેવી માતાએ ઋષભદેવ જેવા પુત્રને જન્મ આપ્યો. અને
 જે ઋષભદેવથી ભરત ચક્રવર્તી ઉત્પન્ન થયા તે મરૂદેવી માતા
 સ્ત્રી છતાં પણ જેમ પૂજનીય થયા તેમ બીજી સ્ત્રીઓ પણ
 પૂજનીય બને છે.

અવતરણુ:—ચાલુ શ્રાવિકા ક્ષેત્રની વિશેષ બીના
 જણાવે છે:—

(વસંતતિલકાવૃત્તમ્)

૨ ૩ ૪
 મા શ્રાવિકાઽપ્યમલશીલપવિત્રિતાઙ્ગી,

૫ ૬ ૭
 સાં શ્લાઘ્યતે ત્રિભુવનેઽપિ યથા સુમદ્રા ॥

૧૪

૧૫

યસ્યાસ્તિવારિચુલુકાદિતલોકનુષ્ટે;

૧૦

૧૧

૧૨

૧૬

૧૭

૧૮

સ્રોતઃ સદસકૃતમુત્સદગી ક્વ ગદ્ગા

॥ ૭૩ ॥

શુદ્ધ શીલે શીલતી તે શ્રાવિકા ત્રણ ભુવનમાં,
વખણાય શીલવંતી સુભદ્રા કીર્તિ પામે લોકમાં;
ત્રણ અંજલિથી લોકને સંતુષ્ટ કરતી તે સતી,
ગંગા હજાર પ્રવાહથી કરે હર્ષ તેથી ઉતરતી. ૭૩

સ્તોકાર્થ:—નિર્મલ શીલ વડે પવિત્ર અંગવાળી પણ
સુભદ્રાની પેઠે ત્રણ ભુવનને વિષે વખણાય છે. દૃષ્ટાન્ત કહે
છે. હજારો પ્રવાહો વડે હર્ષ કરનારી ગંગા ત્રણ અંજલિથી
લોકોને સંતુષ્ટ કરનાર સુભદ્રાની સરખામણી ક્યાંથી પામે? ૧૭૩

સ્પષ્ટાર્થ:—કવિરાજ શ્રાવિકાના ગુણનું વર્ણન કરતાં
કહે છે કે નિર્મલ શીલ ગુણ વડે કરીને પવિત્ર અંગવાળી
એવી જે શ્રાવિકા અથવા શીલવત એજ છે ભૂષણ જેનું એવી
જે શ્રાવિકા તે પણ સુભદ્રા નામની શ્રાવિકાની જેમ સ્વર્ગ
મૃત્યુ અને પાતાળ એ ત્રણ લોકમાં પણ વખણાય છે. એટલે
શીલવંતી શ્રાવિકા સુભદ્રા નામની શ્રાવિકાની જેમ પ્રથંસા
પાત્ર બને છે. અહીં દૃષ્ટાન્ત આપે છે કે—આ સુભદ્રા શ્રાવિકાની
જેવી ગંગા નદી કઈ રીતે કહી શકાય? અર્થાત્તનજ
કહેવાય. કારણ કે સુભદ્રાએ પાણીની ત્રણ અંજલી છાંટી
લોકને સંતોષ પમાડ્યો છે. એટલે તેણીએ ત્રણ વાર પાણીની
અંજલી છાંટીને અંપા નગરીના ત્રણ દરવાજા શીલના પ્રભા-
વથી ઉઘાડ્યા. ને જે મારા જેવી શીલવંતી સ્ત્રી હોય, તે

ચોથો દરવાજો ઉઘાડે એમ કહી ચોથો દરવાજો ઉઘાડ્યો નહોતો તે દરવાજો ખીજા કોઈથી ઉઘડ્યો પણ નહીં જ. આવી નિર્મલ શીલવંતી સુલદ્રાની આગળ ગંગા નદીની સમાનતા કેવી રીતે કરી શકાય ? કારણ કે ગંગા નદીએ તો હજારો પ્રવાહ વડે ઢોકોને હર્ષ પમાડ્યો હતો. અને સુલદ્રા શ્રાવિકાએ તો ત્રણ અંજલિ વડે ઢોકોને સંતોષ પમાડ્યો હતો. ૭૩

॥ સુલદ્રા શ્રાવિકાની કથા ॥

અમ્બા નગરીમાં જિનદત્ત રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તે નગરીમાં જિનદત્ત નામે અરિહંતનો પરમ ભક્ત શેઠ હતો. તેને સુલદ્રા નામની શીલ ગુણવાળી પુત્રી હતી. એક વાર બુદ્ધના ભક્ત બુદ્ધદાસ નામે શેઠે તેને જોઈ અને તેના ઉપર રાગવાળો થવાથી તેણે જિનદત્ત પાસે સુલદ્રાની માગણી કરી. પરંતુ બુદ્ધ ધર્મવાળા તેને જિનદત્તે સુલદ્રા આપી નહિ. તેથી તેણે કપટથી શ્રાવકપણું અંગીકાર કર્યું. તેથી સાધર્મિક ગણીને જિનદત્તે પ્રસન્ન મનથી સુલદ્રાનો તેની સાથે વિવાહ કર્યો. કેટલાક દિવસ પછી બુદ્ધદાસે સુલદ્રાને પોતાને ઘેર મોકલવાને જિનદત્તને કહ્યું. ત્યારે જિનદત્તે કહ્યું કે તમે સાદું કહ્યું, પરંતુ તમારા માળાપ એને વિષ દ્રવ્ય ધારણ કરે છે. ત્યારે બુદ્ધદાસે ફરીથી કહ્યું કે જો હું તેને બુદ્ધ ધરમાં રાખીશ તો તેઓ તેને દ્રવ્ય આપવાને કેવી રીતે સમર્થ થશે ? તંથી જિનદત્તે સુલદ્રાને મોકલી અને બુદ્ધદાસે પોતાના ઘરની પાટા-શ્રમાં ઘર રાખીને તેને ત્યાં રાખી.

હવે સાધુઓને તે સુલદ્રાને ત્યાં વહોરવાને આવતાં જતાં જોઈને દુષ્ટ સાસુ પુત્રને કહેવા લાગી કે હે પુત્ર ! તારી સ્ત્રી એકાંતમાં સાધુઓ સાથે કીડા કરે છે. ત્યારે ખુદદત્તે કહ્યું કે હે માતા ! તમારું કહેવું સાચું નથી. તે સતી છે, તેથી પોતાના સતીપણાનો કડ્યાંતે પણ ત્યાગ કરે જ નહિ. એ પ્રમાણે કહીને માતાનું વચન માન્યું નહિ.

એ પ્રમાણે દુષ્ટ આશયવાળી તેની સાસુ તથા નણંદો તેનાં છિદ્રો જોયા કરે છે. એક વાર કોઈક સુમુક્ષુ સાધુ સુલદ્રાને ત્યાં વહોરવા આવ્યા. તે વખતે વાયરાથી ઉડીને મુનિની આંખમાં તણખડું પડ્યું. તે સાધુને પીડા કરનાર તે તણખડું જોઈને સુલદ્રાએ પોતાની જાલ વડે દૂર કર્યું. તે કાલતાં સુલદ્રાના કપાળનો ચાંદ્યો સાધુના કપાળે લાગ્યો, પરંતુ તે જાનેએ તે જાણ્યું નહિ. તેવું સાધુનું કપાલ જોઈને સાસુએ ખુદદાસને કહ્યું કે આ સતી સ્ત્રીને જીવો. તે પણ નિશાની જોઈ સુલદ્રાને બલિચારિણી માનીને તેને વિષે વિરક્ત થયો.

હવે સુલદ્રાએ પતિને સ્નેહ રહિત જોઈને પોતે કલંક રહિત છતાં કલંક વડે ખિન્ન થઈને વિચાર્યું કે મને આ કલંક જેટલી પીડા કરતું નથી તેથી અધિક પીડા નિર્મળ જિનશાસનની હેલના થવાથી થાય છે. આ પ્રમાણે વિચારી પોતાના ઘરમાં સાંજે પ્રભુની પૂજા કરીને એવો અભિગ્રહ ધારણ કર્યો કે જ્યાં સુધી જિનેશ્વરના શાસનની હેલના દૂર ન થાય ત્યાં સુધી આ કાઉસગ્ગ હું પારીશ નહિ. એ પ્રમાણે જિનશાસન દેવને ઉદ્દેશીને તેણે કાઉસગ્ગ કર્યો. કાઉસગ્ગમાં

રહેલી તેની આગળ તત્કાળ પ્રગટ થઈને શાસનદેવીએ કહ્યું કે હે પુત્રી ! તું હમણું જોઈ કરીશ નહિ. તારા સત્વથી આવેલી હું તારું મૃદ કામ શું કરું ? તે ગને જણાવ.

તે વખતે સુલદ્રાએ દેવીને પ્રણામ કરીને કહ્યું કે આ શાસનનું કલંક દૂર કરો. ત્યારે દેવીએ કહ્યું કે હમણું તું ધીરજ રાખ, સવારે તારો મનોરથ સિદ્ધ થશે. જોમ કહી તે અદૃશ્ય થઈ જોટલે સુલદ્રાએ કાઉગગ પાર્યો અને રાત્રી પૂરી કરી.

સવારે નગરના લોકોએ ઘણી મહેનત કરી તો પણ નગરના દરવાજા ઉઘડયા નહિ. તેથી આકુલ થએલા લોકોએ રાજાને તે વાત જણાવી. રાજા પવિત્ર થઈને હાથ જોડીને બોલ્યો કે જે કોઈ દેવ અથવા દાનવ મારી અવજ્ઞાથી કોપાયમાન થયો હોય તે હમણું મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ. આ પ્રમાણે રાજાએ કહ્યું ત્યારે આકાશવાણી થઈ કે આ નગરમાં જે કોઈ સતી સ્ત્રી હોય તે કાચા તાંતણે ચાલણી બાંધીને કૂવામાંથી પાણી કાઢીને દરવાજાની ઉપર ત્રણ અંજલિ છાંટે, તો બારણું ઉઘડશે. આ સાંભળીને નગરની ઘણી સ્ત્રીઓ દરવાજા ઉઘાડવા આવી. પરંતુ તાંતણાથી ચાલણી બાંધીને કૂવામાંથી પાણી કાઢવાને કોઈ પણ સ્ત્રી શક્તિમાન થઈ નહિ. તે વખતે સુલદ્રાએ પોતાની સાસુ પાસે આવીને કહ્યું કે હું પણ હમણું જઈને જોઈ માટે મને રજા આપો. ત્યારે સાસુએ આશ્વેષ પૂર્વક કહ્યું કે “તારું સતીપણું અમે તો જાણેલું છે, હવે નગરના લોકોને જાણાવ કેમકે મહા સતી નગરનું દ્વાર ઉઘાડવાને સમર્થ ન

મર્મ તો તું ચાણુની સેવિકા દેવી રીતે સમર્થ થઈશ." ત્યારે
 સુભદ્રાએ કહ્યું કે હું માના! તમે ચાણુ કહ્યું, પરંતુ મારી
 પણ પરીણા ધવી જોઈએ. એમ કહીને સુભદ્રાએ તાંતણે
 બાંધીને ચાણુની દુવામાં નાખી. તેનાથી જોયતાં ચાણુનોગાંધી
 પાણીનો કણ પણ પડ્યો નહિ. તેમજ પાણીના બારથી
 ચાણુની પણ તૂટી નહિ. તેનો તેનો પ્રભાવ જાણીને રાજાએ
 ત્યાં આવીને તેને નગરનાં બારણું ઉઘાડવાનું કહ્યું. પછી
 ચાણુનીમાં પાણી જઈને સુભદ્રા રાજા મંત્રી વગેરે સાથે
 નગરના પૂર્વ દરવાજે ગઈ. પંચ નમસ્કારનું સ્મરણ કરીને
 તે પાણીની ત્રણ અંજલિ કમાડ ઉપર છાંટી એટલે બારણું
 તરત ઉઘડી ગયાં. તે વખતે હિન્દુલિનો તાક થયો. અને
 દેવોએ જય જય શબ્દ ક્યો. ત્યાર પછી તેણે દક્ષિણ અને
 પશ્ચિમનો દરવાજો પણ પાણી છાંટીને ઉઘાડ્યો. અને ઉત્તરના
 દરવાજો આવીને તેણીએ કહ્યું કે જે કોઈ મદાસતી હશે તે
 કોઈક દેહાણુથી આવીને આ દ્વાર ઉઘાડ્યો. પણ કોઈ સ્ત્રીએ
 ઉઘાડ્યો નહી, તેથી તે ચંપા નગરનો ઉત્તરનો દરવાજો
 સુભદ્રાના શીલની સાક્ષી પૂરતો હાલ પણ બંધજ છે. છેવટે
 રાજા પ્રજા વગેરે તે મદાસતી છે એવું કહી તેને નમીને
 સ્વસ્થાને ગયા. પશ્ચાત્તાપ કરતાં ગામુ સમરાએ પણ તેને
 ખમાવી. પતિએ પણ તેને ખમાવીને પ્રથમની જેમ તેના
 ઉપર પ્રીતિ રાખવા માંડી. અને જેન ધર્મની પણ પ્રભાવના
 થઈ. આ પ્રમાણે જેણે દીર્ઘ ગેજવી તે સ્ત્રી જગતમાં
 પ્રથમપ્રાપ્ત કેમ ન થાય ?

અવતરણુ:—હવે છત્રીગમા જિનપૂજા દ્વારનું વર્ણન
 કરું છે:—

(વસંતતિલકારુત્તમ)

૧૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭

પુષ્પાક્ષતામ્બુફલચન્દનધૂપદીપ-

નૈવેદ્યતઃ પ્રતિદિનં જિનપાદપૂજા ।

શ્રીશ્રેણિકાદિજિનવજ્જિનતાદિ,

દત્તે ચક્રાદયઃ કલશતામિવ મૃદલસ્ય

॥ ૭૪ ॥

મૃત્તિકાના પિંડનો જિમ કુંભકારાદિક કરે,
 ઘટ તથા જલ દીપ ધૂપ નૈવેદ્ય ફલ અક્ષત ભરે;
 ફલ સુખડ જલ અષ્ટ દ્રવ્યે જિનપતિને પૂજતા,
 જિનપણું આદિ લહે જિમ શ્રેણિકાદિક પામતા. ૭૪

શ્લોકાર્થઃ—પુષ્પ, અક્ષત, જલ, ફલ, ચન્દન, ધૂપ, દીપ અને નૈવેદ્યથી દરરોજ કરેલી શ્રીજિનેશ્વરની ચરણ-પૂજા શ્રીશ્રેણિકા રાજા વગેરેને આપ્યું તેમ જિનેશ્વરપણું આપે છે. દષ્ટાન્ત આપે છે કે ચક્રાદિક જેમ માટીના પિંડને કલશપણું આપે છે. ૭૪

રૂપધર્માર્થઃ—જિનેશ્વરની પૂજા જિનેશ્વરપદ આપે છે, તે જણાવતાં કવિરાજ કહે છે કે ૧ ચમ્પા વગેરેનાં પુષ્પ, ૨ અક્ષત એટલે અણીશુદ્ધ (આખા) ચોખા, ૩ પાણી, ૪ આમ્ર વગેરેનાં ફળ, ૫ ચન્દન, ૬ ધૂપ ૭ દીપ અને ૮ મી નૈવેદ્યથી દરરોજ કરેલી શ્રીજિનરાજના ચરણની પૂજા શ્રીતીર્થંકર પદ વગેરે આપે છે. વગેરે કહેવાથી

રાન્યાદિ જાણવાં. શાસ્ત્રીય હયાન્ત આપતાં જણાવે છે કે શ્રીજિનેશ્વરની પૂજાથી શ્રેણિક રાજા વગેરેને તીર્થંકરપણાની પ્રાપ્તિ થવાની છે. અહીંયાં વ્યાવહારિક ઉદાહરણ આપે છે કે જેમ માટીના પિંડ છે તેને ચક્ર વગેરેએટલે ચક્ર, દંડ, કુંભાર, દોરડી એ સઘળાં એકઠાં મળીને કલશપણાની અથવા કુંભપણાની પ્રાપ્તિ કરાવે છે. તેમ અહીં ચક્રાદિ જેવી જિનપાદ પૂજા જાણવી, કલશપણાની જેવું જિનપણું વગેરે જાણવું. અને પૂજા કરનાર જીવો માટીના પિંડ જેવા જાણવા. આ રીતે શ્રીજિનપૂજાનું કૃણ જાણીને લબ્ય જીવોએ પરમ ઉદ્ધાસથી પ્રભુપૂજા કરી મોક્ષનાં સુખ મેળવવાં.

॥ શ્રી શ્રેણિક રાજાની કથા ॥

ભરતક્ષેત્રમાં મગધ દેશમાં રાજગૃહ નામે નગર હતું. ત્યાં શ્રેણિક નામે મહા પરાક્રમી રાજા હતો. એક વાર ત્યાં ચરમ તીર્થંકર શ્રી વીર પ્રભુ સમોસર્યા. તે વખતે શ્રેણિક રાજા પરિવાર સાથે પ્રભુને વંદન કરવા ગયા. પ્રભુની દેશના સાંભળીને શુદ્ધ આશયવાળા તેણે કહ્યું કે હે પ્રભુ! વિરતિ વગેરે અંગીકાર કરવાને હું સમર્થ નથી, પરંતુ મારા ઉપર પ્રસન્ન થઈને એવું પુણ્ય કાર્ય જાણાવો કે જેથી આ સંસાર સમુદ્ર સુખે તરી શકાય. ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે હે રાજા! સાવધાનપણે સાંભળો. જિનેશ્વરની પૂજા કટ્યવલ્લીની જેમ મનુષ્યોને તમામ ઇચ્છિત આપે છે. તે સાંભળીને રાજાએ પ્રભુ આગલ અભિગ્રહ લીધો કે મારે હંમેશાં જિનરાજના ચરણ કમલની પૂજા કરવી. અને રત્ન તથા સુવર્ણના ૧૦૮ ચવો (અક્ષત) વડે પ્રભુની આગળ દરરોજ સાથીઓ કરવો.

આ પ્રમાણે દરદાન પરમ પ્રીતિ પૂર્વક કરતા રાજાએ તીર્થંકર નામકર્મ જાહેરું. તે આવતી જાનીશીમાં પદનાના નામે પહેલા તીર્થંકર થશે. ॥ ઇતિ શ્રેણિક કથા ॥

અવતરણુ:—આ શ્લોકમાં પણ પૂજનનું ફલ કહે છે:—

(સ્વાગતાનુત્તમ)

૭ ૨ ૧ ૬ ૫ ૪ ૪
 સ્યાજિનાર્ચનકૃતસિકશુદ્ધયા, સંવિપચપિ યથા દત્તદન્ત્યાઃ ।
 ૮ ૧૨ ૧૦ ૧૧ ૯ ૧૨ ૧૭ ૧૭ ૧૫ ૧૬ ૧૪
 સ્વસ્તરુઃ ફલતિ કિં ન હિ રોરે, નેન્દુરસ્યતિ ત્વં ન ચકોરે ॥૭૫॥
 ભાવથી જિન પૂજતાં આપત્તિમાં પણ સુખ મળે,
 દમયંતીને જિમ કલ્પતરૂ નિર્ધનતાણા ગેહે ફળે;
 શું ના અને ના દૂર કરતો તરસ ઇંદુ ચકોરની,
 ચંદ્ર સુરતરૂના સમી શુભ પૂજના જિનરાજની. ૭૫

શ્લોકાર્થ:—ત્રિકરણ શુદ્ધિથી જિનેશ્વરની પૂજા કરવાથી દમયંતીની જેમ સંકટમાં પણ સુખ થાય છે. કલ્પવૃક્ષ નિર્ધન માણસને શું ફલ આપતું નથી? વળી ચંદ્રમા શું ચકોર પક્ષીની તરસને દૂર નથી કરતો? અર્થાત્ કરેજ છે. ૭૫

રૂપદર્શન:—કવિરાજ જિનેશ્વરની પૂજનનું ફલ જણાવતાં છે છે કે જેઓ ત્રિકરણ શુદ્ધિ વડે એટલે નિર્મલ મન ાયન અને કાયાથી અથવા મનથી શુભ ભાવ પૂર્વક, વચનથી પ્રયોગ પૂર્વક બોલવાથી અને શરીરને શુદ્ધ કરીને જિનેશ્વરની પૂજા કરે છે તેમને સંકટમાં પણ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. મથવા જિનેશ્વરની ત્રિકરણ શુદ્ધિ પૂર્વક પૂજા કરનારા ભવ્ય

જીવોનાં સંકટોનો નાશ થાય છે અને સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. અહીં જે લૌકિક ઉદાહરણ આપે છે કે કલ્પવૃક્ષ દરિદ્ર માણસને શું ફળ આપતું નથી ? અથવા કલ્પવૃક્ષ જેમ સુખી માણસને ફળ આપે છે તેમ દરિદ્ર માણસને પણ સુખ આપે છેજ. વળી શું ચંદ્રમા ચક્રોર પક્ષીની તૃષાને ફર નથી કરતો ? અથવા ચંદ્રમા દરિદ્ર સમાન ચક્રોર પક્ષીની તૃષાને પણ ફર કરે છેજ ? માટે સંકટોને ફર કરીને સુખ આપનારી જિન પૂજા અવશ્ય કરવી જોઈએ. આ પ્રસંગે શાસ્ત્રોચ દષ્ટાંત એ છે કે જિનેશ્વરની ત્રિકરણ શુદ્ધિ વડે પૂજા કરવાથી જે તલરાજની રાણી હતી અને જેને અનેક પ્રકારનાં સંકટો લોગવવા પડ્યાં છે, તે દમયંતીને સુખની પ્રાપ્તિ થઈ છે. ૯૫

॥ દમયંતીની કથા ॥

અષ્ટાપદ પર્વતની પાસે સગર નામનું ગામ હતું. ત્યાં સુમ્સુણુ નામે રાજા અને તેની વીરમતી નામે પ્રિયા હતી. એક વાર શિકાર કરવાને સ્ત્રી સાથે તે પાપી રાજા નીકળ્યો. તે વખતે મલથી ભીંજાએલ એક મુનિને સાર્થ (સમુદાય)ની સાથે આવતા જોઈને આ સાધુનું દર્શન મારા શીકાર કરવા જવામાં વિઘ્ન રૂપ છે એવા વિચારથી સમુદાયમાંથી તે મુનિને ગળેથી પકડીને રાજમહેલમાં લઈ ગયો. પછી મુનિને પૂછ્યું કે તમે આ પ્રમાણે ક્યાંથી આવ્યા છો અને ક્યાં જાઓ છો ? મુનિએ કહ્યું કે રોહિતક નગરથી સાર્થ સાથે હું નીકળ્યો છું. અને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર જિનેશ્વરને વન્દન કરવા જતો હતો તેવામાં તમે જાને જણાવ્યે મને પકડ્યો. સાર્થથી છુટો પડેલો હું હવે ત્યાં કઈ રીતે જઈ શકીશ ? માટે હે રાજા ! તમે મને ધર્મ કાર્યમાં

આવનરાગ્નઃ- હવે ૩૮ માં વિનયદાર કહે છે—

॥ વસંતનિલકાવતમ ॥

^{૧ ૨ ૧ ૧ ૫ ૧}
વિનાવિભૂતિમહિમવ્રતધર્મમોહ-

^{૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૨ ૧૩}
સમ્પત્તયે વિનય એવ વિભઃ કિમન્યૈઃ ।

^{૧૬ ૧૭ ૧૪ ૧૭ ૧૫ ૧૮ ૧૯}
કિં કિં નમિઃ સવિનમિર્જિન્તો ન લેભે,

^{૨૧ ૨૨ ૨૦ ૨૩ ૨૪}
પૂજ્યાંદ્રિરેણુરપિ પઞ્ચ નમસ્ય એવ

॥ ૭૮ ॥

વિનયથી વિદ્યા મળે સમૃદ્ધિ મહિમા વ્રત અને,
ધર્મ મુક્તિ જરૂર ના બીજા તણી નમિ વિનમિને;
પ્રભુ આદિથી શું શું મળ્યું ના દેખ પદરજ પૂજ્યની,
વંદનીય બલિહારી જગમાં ગુણ શિરોમણિ
વિનયની. ૭૮

સંલોકાર્થઃ—વિદ્યા, સમૃદ્ધિ, મહિમા, વ્રત, ધર્મ અને
મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે વિનય જ સમર્થ છે. અન્ય વસ્તુઓનું
શું કામ છે ? વિનમિ સહિત નમિએ વિનયને લીધે શ્રી
જિનેશ્વર પાસેથી શું નથો મેળવ્યું ? બુદ્ધો પૂજ્યની ચરણ
રજ પણ નમસ્કાર કરવા લાયક છે. ૭૮

રૂપદ્યાર્થઃ—હવે વિનય નામના ૩૮ મા દ્વારનું વર્ણન
કરતાં કવિશ્રી જણાવે છે કે વિદ્યા, સમૃદ્ધિ એટલે અર્થ,
મહિમા એટલે યશ, વ્રત એટલે સંયમ, ધર્મ અને મોક્ષની

પ્રાપ્તિ માટે વિનય જ સમર્થ છે. અથવા વિનય વિના ઉપર જણાવેલ વિદ્યા વગેરેની પ્રાપ્તિ થતી નથી. માટે તે વિદ્યાદિક મેળવવા માટે ણીળ કષ્ટદાયી અનુષ્ઠાન કરવાની જરૂર નથી, કારણ કે કહ્યું છે કે વિનય શાસનનું મૂલ છે વિનયવાળો સંઘર્ષ થાય છે, વિનય રહિતને ધર્મ ક્યાંથી તેમજ તપ ક્યાંથી? વિનયવાળો જ લક્ષ્મીને મેળવે છે તેમજ વિનયવાળો જ જશ અને કીર્તિ મેળવે છે. દુર્વિનીત કદાપિ પણ પોતાના કાર્યની સિદ્ધિ મેળવતો નથી. માટે વિનયથી જ ત્યારે સર્વ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે ત્યારે ણીળ કષ્ટદાયી અનુષ્ઠાનો કરવાની શી જરૂર છે? અથવા ણીળ કષ્ટદાયી અનુષ્ઠાનોની જરૂર નથી જ. આ બાબતમાં દુષાન્ત આપતાં કવિશ્રી જણાવે છે કે પ્રથમ જિનેન્દ્ર શ્રીકૃષ્ણલહેવની ચરણકમલની વિનયપૂર્વક સેવા કરવાથી નમિ અને વિનમિ નામના તેમના બે પુત્રોએ (પોત્રોએ) શું શું મેળવ્યું નથી. અથવા રાત્ર્ય વગેરે સઘળું તે બંને ભાઈઓએ મેળવ્યું છે. પૂજ્ય એટલે પૂજવા લાયકની ચરણ રજ પણ નમસ્કાર કરવા યોગ્ય છે. કારણ કે કહ્યું છે કે “તીર્થયાત્રા માટે નીકળેલા સંઘની ચરણરજના સ્પર્શથી પણ આ સંસારનો પાર પમાય છે. માટે વિનય કરવા લાયક છે. ૭૮

નમિ વિનમિની કથા:—

પ્રથમ તીર્થંકર શ્રીકૃષ્ણલહેવે પુત્રોને રાત્ર્ય વહેંચી આપીને દીક્ષા લીધી. તે વખતે પ્રભુના પુત્ર કચ્છ અને મહાકચ્છના પુત્રો નમિ અને વિનમિ અન્ય સ્થળે ગએલા હોવાથી

રાજ્ય ભાગ મેળવવાને ત્યાં જા મરંતુ પ્રભુએ સીમા સીમી
 ને તેમ જાણીને તેઓ જિનમાં જોડ પામ્યા. હવે પણ
 આપણે પગની મેચા કરીને પંચિકા મેળવીએ એવી આશાથી
 પણ પાને આપીને પગની મેચા કરવા તાગ્યા. સવારમાં
 તેઓ પગના ભરતુને પાણીથી સ્નાન કરવા અને પુણ્ય લેશે
 તેથી પૂજા કરવા અને વિનાશ કરવા કે તે પ્રભુ ! અમં
 રાજ્યના ભાગ આપો. પરંતુ પ્રભુ તો કંઈ જવાળા આપત
 નથી. તો પણ તેઓ હંમેશાં પ્રભુનો વિનય કરે છે.

એક વાર ધરણેન્દ્ર પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા. તે
 વખતે તે જાનેને પ્રભુની સેવા કરીને રાજ્યનો ભાગ ભાગત
 જોઈને ધરણેન્દ્રે કહ્યું કે હવે તો પ્રભુએ સંસારનો ત્યાગ
 કર્યો છે માટે રાજ્યનો ભાગ આપવાને સમર્થ નથી. માં
 તમે ભરત પાસે જાઓ તો તે તમને ભાગ આપશે. ત્યાં
 તેઓએ કહ્યું કે અમે ભરત પાસે માગીશું નહિ. પ્રભુને
 ભક્તિથી પ્રસન્ન થયેલા ધરણેન્દ્રે કહ્યું કે હું પ્રભુનો સેવક છું
 અને પ્રભુની સેવા નિષ્કુળ ન જાય એટલા માટે પાઠથી સિદ્ધ
 થાય એવી વિદ્યાઓ તમને આપું છું, એમ કહીને ગૌરી
 ગાન્ધારી પ્રજ્ઞાસિ વગેરે વિદ્યાઓ તેમને આપી. અને કહ્યું
 કે તમે જાને તમારાં માણસોને લઈને જલદીથી વૈતાલ્ય પર્વત
 ઉપર જાઓ અને તેની દક્ષિણ તથા ઉત્તર શ્રેણિમાં નગરો
 સ્થાપીને રાજ્ય કરો. તેઓએ પણ તીર્થંકર અને ધરણેન્દ્રને
 પ્રણામ કરીને એ પ્રમાણે કર્યું. તે વખતે ધરણેન્દ્રે જે વિદ્યા-
 ધરો જિનેશ્વરનો, જિનચત્યનો, કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં રહેલા
 સાધુનો પરાભવ કે ઉલ્લંઘન કરશે તેમજ પરાંગના સાથે

તેની ઇચ્છા વિના વિષયકીડા કરશે તેમની વિદ્યા ચાલી જશે. એ પ્રમાણે ભીંત ઉપર પ્રગટિત લખી. ત્યાર પછી નમિ અને વિનમિ વિદ્યાધરાના અધિપતિ થયા. આ પ્રમાણે બાળપણે વિશ્વુદ્ધ બુદ્ધિયો આ લોક અને પરલોકમાં સુખ આપનાર વિનયનો આશ્રય કરવો.

॥ ઇતિ નમિ વિનમિ કથા ॥

અવતરણ:—હવે વિનયથી વિષદામૃત એટલે ઉલટો જે દુર્વિનય તે આદરવા યોગ્ય નથી તે જણાવે છે:—

॥ શાર્દૂલચક્રોદિતવૃત્તમ્ ॥

૨	૧	૨૨	૩	૪	૫	૭
કિં	મર્ત્યસ્ત્રિદશો	જ્યપાસ્તવિનયો	મ્લાનિ:	સહાને:	પદં,	
૯	૮	૧૧	૧૦	૧૩	૧૨	
યક્ષો	વૃદ્ધકર:	કિમાર્યસ્વપટાચાર્યેણ	નાશિક્ષિત:	૧		
૧૯	૧૪	૧૫	૨૧	૧૮	૧૭	૧૮
કિં	વા	વિષ્ણુકુમારતો	ન	નમુચિર્મૃત્વાઝગમદુર્ગતિ,		
૨૩	૨૫	૨૪	૨૬	૨૨	૨૮	૨૭
નયોયસ્તસ્મૃત્વં	ઋજતિ	વા	નમ્રં	તુ	નો	વેતસમ્ ૭૯

દુર્બલ તણી શી વાત? પણ બલવંત સુર પણ
અવિનયે,

પામે પરાભવ યક્ષ વૃદ્ધકર આકરી શિક્ષા લહે;
આર્ય ખપટાચાર્યથી ને નમુચિ વિષ્ણુકુમારથી,
શિક્ષા લક્ષીને બધ દુર્ગતિ આચરેલ અવિનયથી. ૧

વખતે ચક્રી સ્નાન કરતા હતા, તે છતાં તેમનું રૂપ જોઈને દેવો પણ વિસ્મય પામ્યા હતા. આવું અસાધારણ રૂપ છતાં પણ થોડીજ વારમાં તેમનું શરીર રોગવાળું થઈ ગયું અને સભામાં જઈને બેઠા ત્યારે તો દેવોએ પણ તેમનું રૂપ જોઈને મુખ મરડ્યું, તેથી વૈરાગ્ય લાવના બળત થઈ કે આવું સુંદર અને નીરોગી જણાતું શરીર પણ થોડીજ વારમાં રોગવાળું થઈ જાય છે તો શરીરની શુશ્રૂષા કરવી નકામી છે. એવી લાવનાથી પ્રેરાઈને તેમણે દીક્ષા લીધી અને અનેક પ્રકારનાં તપ કર્યાં કે જેથી તેમને અનેક પ્રકારની લબ્ધિઓ ઉત્પન્ન થઈ જે લબ્ધિઓને લીધે તેમણે ધાર્યું હોત તો શરીરને રોગ રહિત બનાવ્યું હોત, પરંતુ શરીર પ્રત્યે એટલી બધી નિમ મત્ત લાવના ઉત્પન્ન થઈ હતી કે જ્યારે ઈન્દ્ર મહારાજે દેવસભામાં તેમની વૈરાગ્ય લાવનાની પ્રશંસા કરી ત્યારે તેજ બે દેવો ફરીથી તેમની પરીક્ષા કરવા આવ્યા. અને વૈદ્યનું રૂપ ધારણ કરીને તેમની દવા કરી શરીર રોગ રહિત બનાવવાનું કહ્યું. પરંતુ ચક્રવર્તીએ કહ્યું કે આ શરીરનો રોગ કાઢવાનું મુશ્કેલ નથી. અને તેની તમને ખાત્રી ન થતી હોય તો હું આ મારી એક આંગળીને રોગ રહિત કરી બતાવું છું. એમ કહીને થુંક ચોપડીને તે આંગળી સુવર્ણ સરખા વર્ણવાળી રોગરહિત કરી બતાવી. ત્યાર પછી દેવોને કહ્યું કે જો તમારામાં લાવ રોગ (કર્મરૂપી રોગ) કાઢવાની શક્તિ હોય તો તે દૂર કરો. પરંતુ દેવોએ તે દૂર કરવાની પોતાની અશક્તિ જણાવી અને તેમની દૃઢતાનાં વખાણ કરી સ્વસ્થાને ગયા. આ પ્રમાણે જેમણે ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિનો ત્યાગ કર્યો અને શરીર ઉપર પણ મમત્વ રાખ્યું નહિ તો

તેમની દેવોએ પણ પ્રથંસા કરી. આ જાળતમાં ઉદાહરણ આપતાં કવિશ્રી જણાવે છે કે માંજવાથી સાક્ષ જણાતા પિત્તજને વિષે કયો ડાહ્યો પુરૂષ આસક્ત થાય. અથવા જેણે સુવર્ણનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે એટલે જે સુવર્ણને માંજવાની જરૂર પડતી નથી પરંતુ સ્વયં તેજવાળું હોય છે તેવા સુવર્ણને જાણ્યા પછી જ્યારે માંજે ત્યારે કાન્તિવાળું જણાય પણ પછી થોડી વારમાંજ અંખું પડી જાય તેવા પિત્તજને વિષે ડાહ્યા પુરૂષને આસક્તિ થતી નથી. તેવી રીતે પિત્તજ સમાન આ શરીર છે જેને જ્યારે જ્યારે સાક્ષ કરીએ ત્યારે ત્યારે કાન્તિવાળું જણાય, પણ પાછું થોડી વારમાંજ મલીન થઈ જાય; તેથી પિત્તજ સરખું આ શરીર છે એવું જાણીને જેણે સુવર્ણ સમાન કાન્તિવાળા આત્માનું સ્વરૂપ જાણ્યું છે તેવો પુરૂષ પિત્તજ સમાન શરીરમાં આસક્તિ નજ રાખે એ હકીકત છે. એવું જાણીને શરીર ઉપરનો ભ્રમત્વ ભાવ દૂર કરવાનો યત્ન રાખવો. ૮૦

સનત્કુમારનું ચરિત્ર પ્રસિદ્ધ જેવું હોવાથી અને તેનો લગભગ સાર સ્પષ્ટાર્થમાં આવી જતો હોવાથી તેમની કથા જુદી જણાવી નથી.

અવતરણ:—આ ગાથામાં પણ વૈરાગ્યનો ઉપદેશ આપે છે:—

(શાર્દૂલચિકીઢિતવૃત્તમ્)

આજન્માન્તમનન્તદુર્મુદિ (દુર્મતિ) મવે વૈરાગ્યમસ્ત્યેવ તત્
 ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૭
 ૧૧ ૯ ૧૦ ૬ ૧૨
 વ્યક્તં હેતુપુ સત્ત્વ કિંતુ મવતિ પ્રત્યેકબુદ્ધેષ્વિવ ।

॥ વસંતતિલકાનુત્તમ ॥

^૨ત્રીવિભ્રમૈશલિતિ ^૩લોલમના ^૧ન ^૬ધીરઃ,

^૭શ્રીસ્થૂલીભદ્ર ^૮ઇવ ^૫તાદસાસક્લટેઽપિ ।

^{૧૧}ચૂર્ણીભવેદ્ ^{૧૦}દૃષદયોઽપિ ^{૧૨}વિલીયતે ^{૧૩}ચ,

^{૧૬}વૈદૂર્યમેતિ ^{૮૧}વિકૃતિ ^{૧૫}જ્વલનાત્પુનર્ન ^{૧૪}૧૭

૮૧

અધિર મન જસ તે ચળે સીના કટાક્ષો દેખતા,
પણુ ધીરજન કદિ ના ચળે બહુ વિકટ સંકટ પામતા;
સ્થૂલીભદ્ર જિમ અનલેકરી પત્થર તણો ભૂકો બને,
ઓગળે છે લોહ પણુ વૈદૂર્ય ન લહે વિકૃતિને. ૮૧

શ્લોકાર્થ:—ચપળ ચિત્તવાળા પુરૂષો સ્ત્રીઓના હાવ-
ભાવો વડે ચલાયમાન થાય છે, પરંતુ ધીર પુરૂષ તેવા
પ્રકારના સંકટમાં પણુ શ્રીસ્થૂલીભદ્રની જેમ ચલાયમાન થતા
નથી. પત્થર અગ્નિ વડે ચૂર્ણ થાય છે તેમજ લોહું ઓગળી
જાય છે. પરંતુ વૈદૂર્ય રત્ન તો વિકારને પામતું નથી. ૮૪

રૂપષ્ટાર્થ:—હવે શીલનું વર્ણન કરતાં કવિશ્રી જણાવે
છે કે ચપળ મનવાળા એટલે હામાડોળ સ્થિતિવાળા પુરૂષો
જ સ્ત્રીઓના કટાક્ષ વગેરે હાવભાવો અને વિલાસો વડે
ચલાયમાન થાય છે એટલે સ્ત્રીની આગળ તેવા ચપળ મન-
વાળા પુરૂષો પોતાના શીલને સાચવી શકતા નથી. પરંતુ
શ્રીસ્થૂલીભદ્ર જેવા ધીર પુરૂષો તો તેવા પ્રકારનું સંકટ

આવે તોપણ લેશ માત્ર ચલાયમાન થતા નથી. સ્થૂલીલદ્ર મુનિ જેઓ દીક્ષા લીધા પહેલાં કોશા નામની વેશ્યાને ત્યાં બાર વર્ષ રહ્યા હતા અને જેનો સ્થૂલીલદ્ર ઉપર ઘણો રાગ હતો, તે સ્થૂલીલદ્ર મુનિએ મંત્રીપદનો ત્યાગ કરીને સંભૂતિ મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી હતી. તેઓ શુરૂની આજ્ઞા લઈને કોશાને ત્યાં ચોમાસું રહેવા આવ્યાં. તે વખતે શરૂઆતમાં કોશાએ મુનિરાજને ચલાયમાન કરવા માટે અનેક જાતના પ્રયત્નો કર્યા, તે છતાં સ્થૂલીલદ્ર મુનિ જરા પણ ચલાયમાન થયા નહિ. છેવટે કોશાએ મુનિ પાસેથી શ્રાવક ધર્મ જાણીને તે ગ્રહણ કર્યો. માટે જણાવવાનું કે ધીર પુરૂષો તો તેવા પ્રસંગોમાં પણ પોતાના શીલનું રક્ષણ કરે છે. અહીં દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે પત્થર જેવો કઠણ પદાર્થ અગ્નિને લીધે ચૂણું બની જાય છે, તેમજ લોહ જેવી ધાતુ પણ અગ્નિના આક્રંશ તાપ-આગળ ઓગળી જાય છે. પરંતુ વૈદ્ય રત્ન ગમે તેવો અગ્નિનો તાપ હોય તો પણ ઓગળતું નથી. માટે ધીર પુરૂષો વૈદ્ય રત્ન સમાન જાણવા અને પત્થર તથા લોહ સમાન ચપળ ચિત્તવાળા પુરૂષો જાણવા. અહીં શ્રીસ્થૂલી-લદ્રનું દૃષ્ટાન્ત વિશેષ જાણીતું હોવાથી આપવામાં આવ્યું નથી. ૮૪

અવતરણુ:—આ કાવ્યમાં પણ સુશીલ લોકની પ્રશંસા દ્વારા ઉપદેશ કહે છે:—

(ઘસંતતિલકાવૃત્તમ્)

૧ ૨ ૩ ૪
સદ્રૂપયૌવનગુણાગતસાનુરાગ—

૫ ૬ ૭ ૮
વિત્તેશદત્તતનયાનયનેષ્વમેદાત્ ।

अवतरणः—क्षीणी पणु तपनो विशेष प्रभाव
लक्ष्मणे छेः—

(पृथ्वी वृत्तम्)

^१रपः ^३सकलकर्मभिद्विविधलब्धिकृत् ^४निश्चितं, ^२

^६गृहे ^८पुरि च ^७दुर्भगोऽप्यहह ^९नन्दिपेणो ^{१०}द्विजः । ^{११}

^{१२}मते शमतपःपरः ^{१३}सुरनरैकान्तोऽभवत्, ^{१४}

^{१६}रविज्वलनतापितः ^{१७}श्रयति ^{१८}दीक्षिमामो ^{१९}घटः ॥ ८७

कर्मनो शंखार लब्धि विविध तपशी निश्चये,

दृष्टान्त नन्दिपेणु विप्रधरे नगरभां लक्ष्मणे;

दुर्भगो हतो पणु तप तपस्याशमधरंता सुरनरे,

मते शमतपःपरः सुरनरैकान्तोऽभवत् तपः श्रयति दीक्षिमामो घटः ॥ ८७

તે છે નંદિયેણુ નામનો જાણીને જે ઘરમાં તેમજ નગરમાં
પણ દુર્ભાગી હતો અને જેમણે ઘરનો તથા ગામનો ત્યાગ
કરીને માથું મહાસાગર પાસે તીકા લીધી અને ત્યાર પછી તપ
કરીને અનેક પ્રકારનાં પૂર્વ કર્મોના નાશ કર્યો અને અનેક
લગ્નિયનો મેળવી. યતમાં પણ યમનામાં તથા તપમાં એવી
આચારિત રાખી કે જેથી મનુષ્ય તેમજ દેવલોકમાં પણ
વંદનીય થયા. આ જાણવનાં ઉદાહરણ આપતાં કવિશ્રી જણાવે
છે કે મારીનો કાચો પટો હોય તે છતાં પણ તે ત્યારે
સૂર્યના તાપથી તપીને અગ્નિમાં તપાવાય છે ત્યારે તેજસ્વી
થાય છે તેવી રીતે કાચા પડા સમાન દુર્ભાગી છવ પણ
તપ કરી અગ્નિના તાપથી તપે છે ત્યારે તે પણ શાન્તિવાળો
થાય છે. આ પ્રમાણે તપનું માહાત્મ્ય જાણીને તપમાં ઉત્તમ-
વાળા થાઓ. ૮૭

નંદિયેણુની કથા

નન્દિ ગામમાં કોઈ અતિ દુષ્ટી જાણી હતો. તેને
સોમિલા નામે સ્ત્રી હતી. તેમને નન્દિયેણુ નામે પુત્ર થયો.
તેની જાત્યાવસ્થામાં તેના માળાપે મરણ પામ્યા. તે પછી
દુરૂપવાળો હોવાથી સ્વજનોએ પણ તેનો ત્યાગ કર્યો. તેનો
માર્ગો તેને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. ત્યાં મામાના ઘરનાં કાર્યો
કરતો મુજો રહેતા લાગ્યો. હવે તે જુવાન થયો ત્યારે તેણે
મામાને પોતાનો પરજીવાનો વિચાર જણાવ્યો. મામાએ કહ્યું
કે મારે સાત કન્યાઓ છે તેમાંથી એક તને આપીશ.
પિતાનો આ અભિપ્રાય જાણીને તે કન્યાઓએ કહ્યું કે અમે
અગ્નિમાં પ્રવેશ કરીએ પણ આની સાથે પરજીવું નહિ. તેથી
મામાએ તેને કહ્યું કે હવે હું શું કરું? તેથી તે નંદિયેણુ

યાદ કરજો ભાવના શુભ ભાવતા તે કેવલી,
આરોગ્ય મીઠા ભોજને જો તો ન ખાવે કુણુ નહી;
ભાવ શુભ દીલ રાખતા કર્મો તણી બહુ નિર્જરા,
ભાવનાથી ભરત ચઢી હોય ઝટ કેવલધરા. ૨

શ્લોકાર્થ:—આ લોકમાં દાન દ્રવ્યના વ્યયથી, નિર્મલ શીલ પરસ્ત્રીને વિષે પ્રીતિના ત્યાગથી, તપ વિવિધ પ્રકારના આહારના ત્યાગથી થાય છે. તેથી હૃદયમાં દુર્ધ્યાનથી રહિત થઈને ભાવના કરો (ભાવો) જેનાથી સમસ્ત પ્રકારના સુખને ધારણ કરનારાઓમાં વલ્કલચીરિની જેમ મોક્ષ થાય. જો સ્વાદિષ્ટ ભોજનથી શરીરની આરોગ્યતા થતી હોય તો તે કોણુ ન કરે ? ૮૮

સ્પષ્ટાર્થ:—દાન, શીલ અને તપ રૂપી ધર્મ કોઈ પણ જાતનો ભોગ આપ્યા સિવાય થઈ શકતા નથી પરંતુ ભાવનારૂપી ધર્મ તો દરેકના સ્વાધીન છે માટે તે કોણુ ન કરે ? અથવા તે તો દરેકથી બની શકે તેમ છે તે હકીકત જણાવતાં કહે છે કે:—આ લોકમાં દાન ધર્મ દ્રવ્યનો વ્યય કરવાથી થઈ શકે છે. અથવા પોતાનો પસો ખીજીને આપે ત્યારે તેનાથી દાનધર્મ થાય. માટે જેણે દાન ધર્મ કરવો હોય તેણે પોતાના દ્રવ્યાદિકનો ભોગ આપવો જોઈએ. વળી શીલધર્મ અન્યની સ્ત્રીને વિષે પ્રીતિનો ત્યાગ કરવાથી થાય છે. માટે તેમાં પણ પોતાના મન ઉપર કાણુ રાખવાની જરૂર પડે છે. તેમજ તપો ધર્મ વિવિધ પ્રકારના આહારનો ત્યાગ કરવાથી થાય છે, અથવા જેણે તપોધર્મ આદર્યો તેણે જીમના સ્વાદનો ત્યાગ

કર્યાં જોઈએ. માટે રાજ, સીંગ અને તપ ધર્મ દેર્શ પદ્ય
જાવના જોગ આખ્યા સિવાય બની શકતા નથી પરંતુ જે
ભાવધર્મ તે કરવાનું તેા કરેકના ક્વામીનકે. કાણુ કે આત્મ-
ધ્યાન અને સોદધ્યાન રૂપી દુષ્કાંડનો ત્યાગ કરવાથી ભાવધર્મ
જની શકે છે. અથવા તેા દુષ્કાંડનો ત્યાગ કરીને સુખ જાવના
લાવયો. જેથી સમગ્ર સુખના જોગવનાર વલ્લભચીરિની જેમ
મોક્ષ ધાય તે ગિરિ જોગવથી શરીર નીચાની રહેતું હોય
તેા શરીરની નીચાઈતા કોણ ન કરાવે. અથવા તેા સમગ્ર
મનુષ્યો તેવી રીતે દંડ આ જાગવમાં વલ્લભચીરિની ક્વામીનો
આધાર આ પ્રમાણે:—

પોતાનપુર મનમાં જોગવન્દ્ર નામના રાજની ધારિણી
નામની રાણી હતી. તેમને પ્રસન્નચંદ્ર નામે પુત્ર હતો. એક
વાર ગ્રાયામાં પગીયા આવેલા જોઈને રાજાએ પેરામ્પથી
તાપથી કીકા લીધી. તે વખતે રાણી મર્શવલી હતી છતાં
તે જગ્યાળ્યા વિના તે આશ્રમમાં જઈને રહી. થોડા સમયે
પુત્રને જન્મ આપી તે તરફાગ મરણ પામી. છાદનાં વશથી
તેનું શરીર કાઢતું હતું તેથી તે વલ્લભચીરિ નામે પ્રસિદ્ધ થયા.
વનનાં દુઃખ વગેરેથી વૃદ્ધિ પામના તે સુવાવસ્થા પામ્યા. પરંતુ
ભાસ્વાયસ્થાથી જ આશ્રમમાં રહેલ હોવાથી તે વણાજ સરળ
હતા અને વ્યવહારને જોગખતા નહોતા. પિતાની પાસેથી
પોતાનો ભાઈ પ્રસન્નચંદ્ર નામે રાજ છે જોવું તેણે જાણ્યું.
તેથી તે ભાઈની પાસે જવાને આતુર હતો. પ્રસન્નચંદ્રે પણ
પોતાના ભાઈને જોલાવી લાવવાને ગણિધાઓને આજ્ઞા કરી.
તેઓ પણ તાપસના વેળે કપિના આશ્રમે આવીને વલ્લભ-
ચીરિ જે વ્યવહારમાં બીલકુલ અજાણુ હતો તેને સમજાવીને

પ્રસન્નચંદ્ર પાસે લાવી. પ્રસન્નચંદ્રે તેને વિદ્વાનોની સોળતથી થોડાજ વખતમાં વ્યવહારમાં કુશળ બનાવ્યો. અને તેને યુવરાજ બનાવી રાજપુત્રીઓ પરણાવી. બાર વર્ષ પછી વલ્કલચીરીને પોતાના પિતાનું સ્મરણ થયું. પોતે સંયમી પિતાનો ત્યાગ કર્યો તેથી અકૃતાર્થ અને અધન્ય છે એમ માની પ્રસન્નચંદ્રને કહ્યું કે કાલે હું પિતાને પ્રણામ કર્યા પછી ભોજન કરીશ. માટે મને પિતા પાસે જવાની રજા આપો. તે વખતે તે બંને ભાઈઓ તપોવનમાં ગયા અને પિતાને આનંદથી પ્રણામ કર્યો. ત્યાં પોતાના તાપસના ઉપકરણોને પડિલેહણ કરતાં પોતે પહેલાં આમ કર્યું છે એમ વિચારતાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું, તેથી પોતે પૂર્વ ભવમાં દીક્ષા લીધી હતી અને મરીને દેવ થયા અને ત્યાંથી અયવીને સમકિત વિના અહીં ઉત્પન્ન થયા છે એમ જાણી વિચાર કરવા લાગ્યા કે મને ધિક્કાર થાઓ. કારણ કે સમકિત વિના આ મનુષ્ય જન્મ હું ફોગટ હારી જાઉં છું. આવી ભાવનામાં તેમણે સાચા ચારિત્રને જાણ્યું. તેથી દશ પ્રકારનો ધર્મ જાણીને સંવેગ પામ્યા. અને ભાવનામાં ને ભાવનામાં ધ્યાનરૂપી અગ્નિથી ઘાતી કર્મરૂપી કાષ્ટને બાળીને કેવલજ્ઞાન પામ્યા. દેવોએ સુવર્ણકમલની રચના કરી તેના ઉપર બેસી વલ્કલચીરિ કેવલી ધર્મના ઉપદેશ દેવા લાગ્યા. તેથી બોધ પામીને સોમ ઋષિ તથા પ્રસન્નચંદ્ર રાજાએ જૈન ધર્મનો આશ્રય કર્યો. આ પ્રમાણે વલ્કલચીરીએ કૃત ભાવના વડે કેવલજ્ઞાન મેળવ્યું.

॥ ઈતિ વલ્કલચીરી કથા ॥

અવતરણુઃ—દ્રોથી પણ ભાવના પ્રભાવને જણાવે છે:—

॥ શાર્દૂલચિકીઢિતવૃત્તમ્ ॥

૧ ૨ ૪ ૬ ૮ ૯ ૭
 યો દાનં ન દદૌ કથૈવ ન તપઃ શીલાર્દદર્શાગમે,
 ૫ ૬ ૧૦ ૧૧ ૧૪ ૧૨ ૧૧
 યસ્યાનાર્યયુજોઽન્ત્ર કેવલમભૂદ્વાવાદિલાનન્દને ।
 ૧૫ ૧૬ ૧૮ ૨૦ ૨૨ ૨૧
 સ્વર્ણાદૌ જ્વલનેન વહ્નિદ્વપદોર્વાદં મિથો ઘટ્નૈ-
 ૨૨ ૨૩ ૨૧ ૨૪ ૨૬ ૧૭
 રાદર્શૈ રવિણા મહૌપધિવને કિન્તુ સ્વભાવેન મા ૮૯
 ઈલા પુત્ર ન દાન દેતો તપ ન શીલ પૂજા કરે,
 નીચ સંગે શ્રુત મુણે ના ભાવથી કેવલ વરે;
 અગ્નિથી સ્વર્ણાદિમાં કાંતિ પરસ્પર ઘર્ષણે,
 અગ્નિના પાપાણુ માંહે તેજ હોય પ્રકટપણે. ૧
 સૂર્ય તેજે આટલામાં કાંતિ સહજ સ્વભાવથી,
 પણુ ઔપધિનાવન વિષે તિમલવ્યનેજ સ્વભાવથી;
 ભાવ શુદ્ધ હૃદયેજ પ્રકટે બંધમાં શૂર જે નરા,
 કર્મ બેડી તોડવામાં હોય શૂરવીર તે નરા.

*લોકાર્થઃ—જેણે દાન આપ્યું નથી, જેણે અનાર્ય
 લોક સાથે જોડાવાથી તપ કર્યું નથી, શીલ પાળ્યું નથી,
 અરિહંતની પૂજા કરી નથી તેમજ શાસ્ત્રનું શ્રવણ કર્યું નથી
 એવા ઈલાપુત્રને ભાવને લીધેજ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. દ્વષાંત
 કહે છે કે મુવર્ણુ વગેરેમાં અગ્નિથી કાન્તિ ઉત્પન્ન થાય છે,
 પરસ્પર ઘસારાથી અગ્નિના પાપાણુમાં કાંતિ ઉત્પન્ન થાય છે,

દર્પણમાં સૂર્યથી કાન્તિ ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ મહા ઔપ-
ધિના વનને વિષે સ્વભાવથીજ કાન્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. ૮૯

રૂપદ્યાર્થ:—ફક્ત ભાવનાથી પણ કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ
થાય છે તે વાત જણાવતાં કહે છે કે ઇલાપુત્ર જેમણે ચાર
પ્રકારના ધર્મમાંથી દાનધર્મ કર્યો નહોતો અથવા કોઈને દાન
આપ્યું નહોતું, વળી અનાય લોક (નટ લોકો) સાથે
જોડાવાથી તપ પણ આચર્યો નહોતો. અથવા કોઈ પણ
પ્રકારનું તપ કર્યું નહોતું. કારણ કે નદીને વિષે આસક્ત
થવાથી પોતાના કુલનો પણ ત્યાગ કરીને તે નટ લોકોની
સાથે જ ફરીને લોકોને નાટક દેખાડતા હતા એટલે તેમણે
કોઈ જાતનો તપ કર્યો નહોતો. વળી શીયલ પણ પાણ્યું
નહોતું કારણ કે નદી ઉપર આસક્ત થવાથી તે પોતાના
કુળનો ત્યાગ કર્યો હતો. અરિહંતની પૂજા કરી નહોતી તેમજ
શાસ્ત્રનું શ્રવણ તે ક્યાંથી જ કર્યું હોય ? અથવા શાસ્ત્રનો
ઉપદેશ સાંભળ્યો નહોતો છતાં પણ એક ઉત્તમ ભાવનાને
લીધે જ તેમણે કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. કારણ કે શુભ ભાવનામાં
આરૂઢ થવાથી નાટક કરતાં કરતાં જ ક્ષપકચ્છેષિમાં ચઢીને કેવલ-
જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. કહેવાનો સાર એ છે કે શુભ ધ્યાન જે શુકલ
ધ્યાન તેમાં જ્યારે જીવ વર્તે તો હોય છે તે વખતે તેનાં ઘાતી
કર્મોનો ઘણો ક્ષય થઈ જાય છે અને તેથી ઘાતી કર્મો સંપૂર્ણ
નાશ પામે એટલે કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે. અહીં ઉદાહરણ
આપતાં જણાવે છે કે સુવર્ણ વગેરેમાં અગ્નિના તાપથી તેજ
અથવા કાન્તિ જણાય છે. અગ્નિના પત્થરમાં એટલે જે
પત્થરોને પરસ્પર ઘસવાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે અથવા

જેને ચક્રમક કહે છે તેમાં પરસ્પર ઘસવાથી તેજ જણાય છે. અરિસામાં સૂર્ય વડે તેજ થાય છે, અથવા આ બધાને જેમ બીજી અપેક્ષાની જરૂર રહે છે તેવી જ રીતે દાન, શીલ, અને તપ ભાવપૂર્વક હોય તોજ સિદ્ધિ થાય છે પરંતુ મહા ઔષધિના વનમાં જેમ સ્વભાવથી જ પ્રકાશ હોય છે તેવી રીતે એકલા ભાવથી પણ કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. માટે ચાર પ્રકારના ધર્મમાંથી પ્રથમના ત્રણ ધર્મો જો બની શકે નહિ તો પણ ચોથા ભાવના ધર્મનો અવશ્ય આદર કરવો. ૮૬

ઈલા પુત્રની કથા:—

ઈલાવર્ધન નામના પુરમાં ઈલા નામે શેઠ હતા. તેમને ઈલાપુત્ર નામે પ્રસિદ્ધ પુત્ર હતો. તે એકવાર બહારના ઉદ્યાનમાં ફીડા કરવાને ગયા. ત્યારે ત્યાં નૃત્ય કરતી રૂપવાળી નટ કન્યાને જોઈને તેના ઉપર મોહિત થવાથી નટોની પાસે દ્રવ્ય લઈને તેને આપવાની માગણી કરી. પરંતુ નટોએ કહ્યું કે જો તમે અમારી સાથે રહી અમારી કળા શીખો તો તમને તે કન્યા પરણાવીએ. ત્યારે કામાતુર બનેલા તે ઈલાપુત્રે કુલ શીલ તથા લગ્નજનો ત્યાગ કરીને તે નટોની સાથે કરવા લાગ્યો. અને થોડા વખતમાં તેમની કલામાં ઘણો હોશિયાર થયો. નટોની સાથે ફરતો ફરતો તે બેન્નાતટ નગરે ગયો. સુખ્ય નટે કહ્યું કે લગ્ન માટે પૈસા કમાઈ લાવો. તેથી તે સર્વે નટોને લઈને રાજા પાસે ગયો. રાજા તથા રાણી ગોખમાં બેઠા છે તે વખતે એક ઉંચો વાંસ ત્યાં રોપીને પાટુકા પહેરીને તેના ઉપર ઈલાપુત્ર ચઢ્યો અને ત્યાં વિવિધ પ્રકારનાં

અવનરાધુઃ—તો પ્રમાણે જાત વગેરે વ્યારે પ્રકારના
ધર્મનું સ્વરૂપ પ્રાપ્તિ હવે તર્ક ધર્મનો પ્રભાવ બહુનિ છેઃ—

(અગ્યરાત્રુત્તમ)

માતુર્ગર્ભાવતારે ચતુરધિકદશસ્ત્રપ્રસંગ્મૂર્ચિતો ધા-
૭ ૨ ૬ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨
જ્ઞાતી યાવંકરાત્રાવજિતસગરયોઃ પુણ્યયોઃ પદ્ય જાતિમ્ ।

આગર્ભોત્પાદમિન્દ્રૈરસુરનુરર્ : સંવનીયમ્નિયોતી ;
૧૯ ૧૬ ૨૫ ૨૨ ૨૧ ૨૦ ૨૨ ૨૩
નાથોડર્જનેક આસીદ્રરતત્ત્વપનતોડ્યશ ચક્રી દ્વિતીયઃ ૧૦

ગર્ભમાં જન્મની તથા એક રાતમાં જે આવિયા,
બેડે કેરી જન્મનીએ સ્વપ્નોજ વ્યારે નિરખિયા;
અજિત સગર તથોજ ધાર્મિક પુણ્યભેદ તપાસિયે,
અવનથી સુર સેવ્ય બીજા તીર્થપતિને વંદિયે.—૧

બીજા સગર ચક્રીશ, જેને સકલ રાત્રીઓ નમ્યા,
ભરતક્ષેત્ર તથા સુધર્મે તીર્થપતિ ચક્રી થયા;
ધર્મ કેરી સાધનામાં ભેદ કારણ ભાવના,
અન્ય પણ કારણ થયા જે ભેદ પાડે પુણ્યના.—૨

સંલોકાર્થઃ—પ્રથમ એક સ્વપ્નથી અસૂચિત ધર્મ માતાના
ગર્ભમાં ઉતર્યા. પછી એક રાત્રીએ જન્મેલા અણુતમાય અને
સગર અજયર્તની પુણ્યની ભવિ બુઝો. તેમાંથી એક (અણુત-

નાથ) ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થયા ત્યારથી ઈંદ્રો, દેવ, અસુર અને મનુષ્યોથી સેવા કરવા યોગ્ય ગ્રણુ લોકના નાથ અરિહંત થયા અને ણીન્ત ભરતખંડના રાજાઓથી નમાઓલા ણીન્ત ચક્રવર્તી થયા. ૬૦

સ્પષ્ટાર્થ:—પૂર્વના પુણ્યનો મહિમા જણાવતાં કહે છે કે ચૌદ સ્વપ્નથી સૂચિત એવા શ્રી અજિતનાથ તથા મગર નામના ચક્રવર્તી માતાની કુક્ષિમાં આવ્યા. ત્યાર પછી અને એક જ રાત્રિએ જન્મ્યા. તેઓની પુણ્યની ભદ્ર (શુભ) જાતિ જુઓ. માતા સ્વપ્નમાં ચૌદ સ્વપ્ન જુઓ તેના પુત્ર તીર્થ-કર થાય અથવા તો ચક્રવર્તી ધાય. જાનેના પુણ્યની શુભ જાતિ જણાવતાં કહે છે કે તેમાંના પહેલા અજિતનાથ ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થયા ત્યારથી તેમના પુણ્ય પ્રભાવથી ઈંદ્રો, દેવો, અસુરો તથા મનુષ્યો તેમની સેવા કરતા હતા. તેમજ તેઓ સ્વર્ગ મૃત્યુ અને પાતાળ એ ત્રણ લોકના નાથ, અરિહંત એટલે તીર્થંકર થયા. તેમજ ણીન્ત ભરતખંડના છ ખંડના રાજાઓથી નમાઓલા મગર નામના ણીન્ત ચક્રવર્તી થયા.

અજિત સાગરનો સંબંધ આ પ્રમાણે:—

અયોધ્યામાં જિતશત્રુ નામે રાજાની વિજયા રાણીની કુક્ષિમાં દેવલોકથી સ્થવીને ચૌદ સ્વપ્નથી સૂચિત ણીન્ત શ્રી અજિતનાથ જ્યારે આવ્યા ત્યારે તેમના પુણ્યથી ખેંચાઓલા ઘણા દેવો તેમની સેવા કરવા લાગ્યા. પહેલાં રાજા રાણી જ્યારે રમતાં ત્યારે રાણી હાન્ટી અને રાજા જિતતા. પરંતુ થંકર જ્યારે ગર્ભમાં ઉપન્યા ત્યારથી રાણી રમતમાં જિતવા

લાગી અને રાજા હારવા લાગ્યા. તેથી પ્રભુ જન્મ્યા ત્યારે રાજાએ તેમનું અજિત એવું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે યૌવન પામી ઘણી રાજકન્યા પરણ્યા. લાંબો કાળ રાજ્ય પાળી દીક્ષા લઈ કેવળજ્ઞાન પામ્યા. છેવટે સમ્મેતશિખર ઉપર જઈને સમસ્ત કર્મનો ક્ષય કરી બીજા શ્રીઅજિતનાથ મોક્ષે ગયા.

વિનીતા નગરીમાં સુમિત્ર નામના રાજાની યશોમતી રાણીએ ગ્રૌહ સ્વરૂપ સૂચિત સગર નામે પુત્રને જન્મ આપ્યો. અનુક્રમે યૌવન પામી અકરત મેળવી ભરતખંડના છ ખંડના રાજાઓને વશ કરી બીજા અકવર્તી થયા. ત્યાર પછી રાજ્યનો ત્યાગ કરી દીક્ષા લઈને મોક્ષે ગયા.

॥ ઈતિ અચ્યુત સગર સંખ્યે ॥

અવતરણુ:—દ્રીથી ધર્મના ફલને બીજા પ્રકારે જણાવે છે:—

॥ અગ્નિરાવૃત્તમ્ ॥

૩ ૨ ૪ ૫ ૧
તુલ્યં તીર્થાધિપત્યં ચલમપિ સદૃશં સર્વતીર્થકરાણાં,

૬ ૭ ૧૨ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧
કિન્તુ શ્રીમલ્લિનાથઃ પ્રથયતિ મુકુતૈઃ કિન્ચિદાશ્ચર્યમુચ્ચૈઃ ।

૧૪ ૧૩ ૧૬ ૧૫ ૨૦ ૧૯ ૧૭ ૧૮
પૂર્વાદ્દને યસ્ય જ્ઞે વ્રતમપિ સુલમં કેવલં ચાપરાદ્દને,

૨૬ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૭ ૨૫
જ્ઞાનં નામેયવીરપ્રમૃત્તિજિનપતેરપ્યમૃદ્યચ્ચિરેણ ॥ ૧૧

તીર્થપતિતા તેમ બલ સહિ તીર્થપતિના સમ કહ્યા,
અબલ પુણ્યે મલ્લિ પ્રભુ આશ્ચર્ય ઉપજાવી ગયા;

યથું નથી. તથી કવિશ્રી જણાવે છે કે શ્રોમસ્ત્રીનાયના
આ કોઈ અપૂર્વ પુણ્યનો પ્રભાવ હતો કે તેથી તેમને આટલું
જલદીથી કેવલજ્ઞાન થયું. અથવા તો દીક્ષા લીધી તે વખતે
તેમને થાતો ધર્મ ક્ષય કરવાનાં થોડાં જ ણાક્રી રહ્યા હતા.
આ પ્રમાણે મહત્તીનાયને વહેતું કેવલજ્ઞાન થયું તેમાં તેમણે
પૂર્વ લવમાં કરેલા ધર્મનો જ પ્રભાવ હતો. આ બાબતમાં
મહત્તીનાયનું સ્વરૂપ જણાવનારી કથા અન્ય અથોમાંથી
જાણી લેવી.

અત્રતરણુ:—એ પ્રમાણે ચોત્રોગમું ધર્મપ્રભાવ નામનું
દ્વાર કહ્યું. હવે સામાન્યથી પાંચ વિષય સંબંધી હરન્તાતા
જણાવે છે:—

॥ સ્ત્રગ્ધરાનુત્તમ ॥

૪ ૩ ૨ ૫ ૬ ૧ ૭
શ્રુત્વાડ્ઞાનં સ્ત્રિયસ્તામનુસરતિ રસો હંસકોનાદપાદે—
૯ ૮ ૧૦ ૧૧
નાશોકઃ સ્પષ્ટમાત્રસ્તિલકકુરુવકો સુમ્વનાલિન્ન નામ્યામ્ ।
૧૪ ૧૨ ૧૧ ૧૫ ૧૮
પુષ્પેદ્વક્ત્રાન્નવાસાધિકરસમુરયા કેસરચ્ચેદ્ધિકારો,
૧૭ ૧૬ ૧૯ ૨૧ ૨૦ ૨૫ ૨૪ ૨૩ ૨૨
ડપ્પેપાં તત્સત્યકીવાધિકવિપયરતિર્યાતુનો કિંમવાર્તિમ્ ૧૨
નારની પાછળ ધસે પારો અહીં બોજાવતા,
શબ્દ કરતા ઝાંઝરોથી યુક્ત પગથી સ્પર્શતા:
હોવે અશોક પ્રપુલ્લ સ્ત્રીના ચુંબનેજ તિલક ફેલે,
આલિંગને કુરુબક ફેલે સ્ત્રીના સુરાના કોગળે. ૧

કેશરતર હોવે પ્રકૃષ્ઠિત એમ એકેન્દ્રિય ગણે,
 પણ વિકારો દીસતા માનવ વિકારી દુઃખને;
 કિમ લહેના સત્યકી વિવાધરે બહુ દુઃખ સહ્યા,
 વિષય છંડી ધર્મસાધક કેવલી મોક્ષે ગયા. ૨

શ્લોકાર્થ:—પારો સ્ત્રીના આમંત્રણના શબ્દને સાંભળીને તેને અનુસરે છે. અશોકવૃક્ષ સ્ત્રીના શબ્દ કરતાં ઝાંઝરાવાળા પગથી સ્પર્શ કરાવાથી પુષ્પિત થાય છે. તિલકવૃક્ષ સ્ત્રીના સુમ્બનથી અને કુરંગક વૃક્ષ સ્ત્રીના આલિંગનથી પુષ્પિત થાય છે. અને કેસર નામનું વૃક્ષ સ્ત્રીના સુખ રૂપી કમળથી અધિક સુવાસિત મહિરાના કોગળાથી પ્રકૃષ્ઠિત થાય છે. જો આ (વૃક્ષો)માં પણ વિકાર રહેલો છે તો સત્યકી નામના વિવાધરની જેમ વિષયમાં અધિક પ્રીતિવાળા (એકેન્દ્રિયો) સંસારની પીડાને શું ન પામે ? અર્થાત્ પામે જ. ૬૨

સ્પષ્ટાર્થ:—એકેન્દ્રિય કે જેનામાં ઘણું જ અસપ્દ મેનન્ય રહેલું છે તેમાં પણ વિષય લંપટપણું રહેલું છે તે જલ્પાવતાં કવિથી કહે છે કે પારો સ્ત્રીના આમંત્રણ શબ્દને સાંભળીને તે સ્ત્રીને અનુસરે છે તે પારોમાં શબ્દના વિષય લંપટપણાને અર્થાત્ છે. પ્રગલ્ભ શબ્દ કરતાં ઝાંઝરાવાળા સ્ત્રીના પગથી નાચત કરાએલો અશોકવૃક્ષ પુષ્પવાળો થાય છે તે તેનાના સંપર્કના અર્થાત્ લંપટપણાને અર્થાત્ છે. તિલક નામનું વૃક્ષ સુમ્બન વડે તથા કુરંગક નામનું વૃક્ષ આલિંગન વડે સુમ્બનથી થાય છે. તેથી કેસર નામનું વૃક્ષ સ્ત્રીના સુખ રૂપી કમળથી અધિક સુવાસિત મહિરાથી પ્રકૃષ્ઠિત થાય છે

તે તેની ગંધની લોહપતા બહુએ છે. આ પ્રમાણે પારો તથા વૃદ્ધ જે એકેન્દ્રિય હોયો છે તેનામાં પણ વિકાર રહેલો બહુાય છે તો પછી સત્યકી વિદ્યાધરની જેકે જે પંચેન્દ્રિયો વિષય વાસનામાં અધિક પ્રતિવાળા છે તેઓ સંસારની પીડાને પામે તેમાં શુ આશ્ચર્ય છે. મારે કહેવાનો સાર એ છે કે જેઓ પોતાની ઇન્દ્રિયોના વિષયમાં આગ્રહત થતા નથી પરંતુ ઇન્દ્રિયોને પોતાને સ્વાધીન બનાવે છે તેઓની આ ભવની પીડાઓ નાશ પામે છે. મારે ઇન્દ્રિયોને વશ રાખવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. ૯૨

॥ સત્યકીની કથા ॥

ચેડા રાજાની સુન્દરેષા નામની પુત્રી જે શ્રેષ્ઠિક રાજા સાથે પરણવાની હતી, પરંતુ આભુપણનો ડોહો ભૂલી જવાથી લેવા લઈ તે વખતે તેની બેન ચેલ્લણાને લઈને શ્રેષ્ઠિક રાજા ચાલ્યા ગયા તેથી સુન્દરેષાએ વૈરાગ્ય ભાવથી દીક્ષા લીધી. પેદાલ નામનો વિદ્યાધર એક વખત ચેલ્લણાને જોઈને મોહિત થયો તેથી ભ્રમરના રૂપે સુન્દરેષાનું સેવન કર્યું જેથી સુન્દરેષા ગર્ભવતી થઈ. તેનો પુત્ર સત્યકી થયો. પેદાલ વિદ્યાધરે તેને ઘણી વિદ્યાઓ શીખવી તેથી તે ઘણો બળવાન થયો. વિદ્યાના બળથી તેણે ઘણા રાજાઓને હાલ્યા. તેના પિતા પેદાલને તેણે મારી નાખ્યો. કારણ કે તેણે સાધ્વીના શીલનું ખંડન કર્યું. જિનેશ્વર ઉપરની ભક્તિથી તે જિનાલયમાં ત્રણ કાલ જિનપૂજા તથા નૃત્ય વગેરે કરતો હોવાથી તેણે તીર્થંકર નામ કર્મ બાંધ્યું. પરંતુ વિદ્યાના જોરથી

૧૨ ૧૧ ૧૬ ૧૫ ૧૩ ૧૪
 દત્ત્વા તત્પુણ્યવિત્તં ગમયતિ કુર્ગતિ વ્રહ્મદત્તં યથા ત-
 ૧૮ ૧૯ ૨૪ ૨૪ ૩૭ ૨૦ ૨૧ ૨૨
 ત્પૂર્વભ્રાતેવ ધીરઃ શિવમટતિ પુનસ્તં તપોદ્દેષેણ મિત્ત્વા ૧૩
 સંસાર રૂપ અટવી વિષે આ કામ ધૂતારો કરે,
 આરંભમાં મીઠો જરી હેરાન બહુ અતે કરે;
 ભોગ લાલચ દેઈને તે છેતરે ડાહ્યા અને
 મૂર્ખ જનને ચોરી લેતા પુણ્ય રૂપી ધન્યને. ૧
 બ્રહ્મદત્ત તણી પરે તે ઝટ પમાડે દુર્ગતિ,
 પણ ભાઈ તેના પૂર્વ ભવના જે તપસ્વી મુનિપતિ;
 તપશસ્ત્રથી તે કામને હણતા લહે ઝટ મુક્તિને,
 ભોમ તૃષ્ણા પરિહરીને પામજે થીર શાંતિને. ૨

અર્થોકાર્થ:—સંસાર રૂપી વનને વિષે શરૂઆતમાં મધુર
 અને અંતે કડવો (દુઃખદાયી) કામદેવ રૂપી ધૂતારો ડાહ્યા
 તેમજ મૂર્ખ (સઘળા) ગ્રાણીઓને તે તે સુખના ભોગનો
 લેશ આપીને છેતરીને તેમના પુણ્ય રૂપી ધનને હરણ કરીને
 બ્રહ્મદત્ત અકવર્તીની પેઠે નરકગતિમાં પહોંચાડે છે. પરંતુ તે
 બ્રહ્મદત્તના પૂર્વભવના ભાઈના જેવો જે ધીર પુરૂષ હોય છે
 તે તે કામરૂપી ધૂતારાને તપ રૂપી અસ્ત્ર વડે લેદીને મોક્ષમાં
 લાય છે. ૬૩.

રૂપદ્યાર્થ:—કવિશ્રી કામદેવને ધૂતારાની ઉપમા આપી
 જેમ ધૂતારો યુક્તિથી બીજાઓને છેતરે છે તેમ આ કામદેવ
 રૂપી ધૂતારો પણ કેવી રીતે છેતરે છે તે જણાવતાં કહે છે

અંદરમાં કંઈના નીકળતા ત્યારે તેમના ગાયનથી આકર્ષાઈને
ખીજા લોકો તેમની પાછળ ભમતા હતા, તેથી રાજાએ તેમને
નગરમાં પેસવાનો નિર્દેશ કર્યો તે છતાં તેઓ રાજાની
આજ્ઞા અવગણીને નગરમાં આવી ગાયન ગાવા લાગ્યા. લોકોએ
તેમને જોળાખ્યા. અને લોકો વળેદથી મારીને નગર બહાર
કાઢી મૂક્યા. તેથી જાને લાઈઓએ વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા
લીધી. અને અત્યંત ઉચ્ચ તપ કર્યું. એક વાર ચક્રવર્તી સી
સકિત વંદન કરવા આવ્યા. તે વખતે ચક્રવર્તીની સી મુન-
હાના સ્પર્શથી સંજ્ઞાતિ મુનિએ એવું નિયાણું કર્યું કે હું
આ તપના પ્રભાવથી ચક્રવર્તી ઘાઉં. ચિત્ર મુનિએ તેમને
ઘણા સમજાવ્યા તો પણ તેમણે નિયાણાનો ત્યાગ કર્યો નહિ.
અંતે મરણ પામીને જાને સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યાંથી
વ્યવીને ચિત્ર મુનિનો શ્રવ એક શેઠને ત્યાં ઉપજ્યો. અને
તેમણે દીક્ષા લીધી. ખીજા સંજ્ઞાતિ મુનિના શ્રવ સૌધર્મથી
વ્યવીને જ્ઞા રાજાની ચુલની રાણીની કુલિએ પૂર્વ ભવમાં
કરેલા નિયાણાથી પ્રસાદત્ત નામના જારમાં ચક્રી થયા. અનેક
પ્રકારના ચક્રવર્તીના ભોગો લોગ્યા. પૂર્વના એક પ્રાણી
મિત્રે તેમના ઉપરના દેવથી તેમની બે આંખો ફેડાવી નાખી
તેથી ફોપેલા ચક્રીએ પ્રધાનોને કહ્યું કે પ્રાણીઓની ચક્રુથી
ભરીને એક ધાળ દરેજા તેની આગળ મૂકવો. ને પ્રધાનો
પણ તેને ખુશ કરવાને અક્ત ફૂલો ધાળમાં ભરીને તેની
આગળ મૂકતા. તેથી તે આ પ્રાણીઓની આંખો છે એવું જાણી
ખુશી થતો. એ પ્રમાણે સોળ વર્ષો ગયા. અંતે મરણ પામીને
સાતમી નરકમાં ગયા. અને પૂર્વ ભવના તેમના ભાઈ
આશિરવડુ સારી રીતે પાલન કરી મોક્ષે ગયા.

॥ ઈતિ પ્રસાદત્ત કથા ॥

વિષયમાં આસક્ત થએલો જીવ ઘોર ભયંકર દુઃખને પામે છે. આ જાળતમાં દૃષ્ટાન્તે આપતાં જણાવે છે કે ત્રિપૃષ્ઠ નામના વાસુદેવ જે મહાવીર સ્વામીના પૂર્વ ભવનો જીવ હતો, તેમણે ત્રણ ખંડ જીતી લીધા હતા. એકવાર રાત્રે તે વાસુદેવ સૂઈ રહ્યા તે વખતે તેમની આગેળ સંગીત આવતું હતું. તેમણે શય્યાપાલકને કહ્યું કે હું ઉઠી જાઉં ત્યારે સંગીત બંધ કરાવવું. પરંતુ સંગીતના રસમાં લીન થએલા શય્યાપાલકે વાસુદેવ ઉઠી ગયા છતાં ગીત બંધ કરાવ્યું નહિ. તેવામાં વાસુદેવ જાગી ગયા. તેમણે શય્યાપાલકને કહ્યું કે ગાયન બંધ કેમ ન કરાવ્યું. ત્યારે શય્યાપાલકે કહ્યું કે આલું સુંદર ગાયન બંધ કેમ કરાવાય ? આથી કોપેલા વાસુદેવે તે શય્યાપાલકના કાનમાં ઉકળતું તરવું નખાવ્યું, તેથી દુઃખી થએલો તે મરીને દુર્ગતિમાં ગયો. આ પ્રમાણે તેને ગીતમાં આસક્ત થવાનું ફળ મળ્યું. અહીં ઉદાહરણ આપતાં જણાવે છે કે કપટી પારધીએ કરેલા સુંદર ગીતમાં લીન થઈને એક ચિત્તથી ઉભેલા તેથી બંધનમાં સપડાએલા અને પછી ભયને લીધે વિહ્વલ બની ગએલા હરણીયાની દશા બુઝા. અથવા ગીતના વિષયમાં આસક્ત થનાર હરણુ પણ બંધન રૂપી દુઃખને પામે છે માટે આવા દુઃખદાયી ગીત રૂપી વિષયની આસક્તિનો ત્યાગ કરવો. ૯૪

અવતરણુ:—આ પ્રમાણે શૃંગાર વગેરે રસને સાંભળવા નહિ તે જણાવતાં સદુપદેશ રૂપ ગીત સાંભળવા લાયક છે તે જણાવે છે.

નાટક રમવાને ન રિશે જાતેની કે મેનું જાણેના ગદ્ય વગેરે
સંગીતના રસના નેણીને જાણેલા પંચાદ આગળીને અલ્પ
કુમારને પોતે ગોદાં કુટ્ય કરે છે માટે આરિતનો દયાગ કરે
નહિ એવા નિર્જન કરી ગુરૂ પાસે જાને છે અને પ્રારથિત
કરીને આરિતનું પાઠન કરે છે. આ પ્રમાણે અલ્પક કુમારને
સંગીત સાગદાગી થયું છે.

॥ કનિ કુરૂક કુમાર કથા ॥

અનંતરાગુ:—એ પ્રમાણે ૪૬ મું શબ્દદ્વાર કહ્યું. કવે
સુહતાલીશમું રૂપવિષયદ્વાર જણાવે છે:—

(અગ્નિરાત્રીનમ્)

૧૦	૯	૮	૧૪	૧૧	૧૨	૧૩
નો	વિન્દત્યુષ્ણશીતાઅપિ	ન	સદસદપ્યુક્તમાવિષ્કરોતિ,			
૪૫	૧૭	૪૬	૪૯	૨૦	૧૮	૭
દુઃસદ્ગ્ધાન્ન	વેત્તિ	પ્રયયતિ	ન	રસાન્	રૂપનિર્મગ્નદટ્ટિઃ ।	
૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫		૫
તદ્દૃષ્ટ્યેકેન્દ્રિયેઽસ્મિન્નહિતહિતમતિઃ	કા	કુમારાગ્રનન્દી,				
૩	૪	૨	૬			૧
ચમ્પાપૂઃસ્વર્ગકારે	ત્રિવશદશિ	યયા	પઞ્ચશૈલેશદેવ્યોઃ	૯૬		

૧માં આસકત નર ઉન્હું ન ટાહું જાણતો,

૨માં અશુભ વચનો ન સુણતો ગદ્ય દ્વિવિધ

ન જાણતો;

૩ ન જાણે તેહવાને હિત અહિતને જાણવા,

તિ ન હોય કુમારનંદી આદિ તેવા જાણવા, ૧

પંચ શેલ સ્વામિની હાસા પ્રહાસા રૂપમાં,
આસક્ત બહુ ચંપાપુરીનો રહીશ સોની પલકમાં;
વિહ્વલ બનીને દુઃખ પામ્યો દુર્ગતિના તે સુખી,
દેવ ગુરુ આદિ તણા રૂપ નિરખવા મતિ ભવ્યની. ૨

સંકેતાર્થ:—પંચશેલ નામના પર્વત ઉપર વસનારી
(હાસા પ્રહાસા નામની) બે દેવીઓને વિષે અનુરાગવાળી
દષ્ટિવાળા ચંપાનગરીના સોની કુમારાચનંદીની જેમ ફક્ત
રૂપને વિષે આસક્ત દષ્ટિવાળો પુરૂષ ઉપ્પુ તેમજ શીતને
જાણતો નથી, તેમજ શારા અથવા ખોટા કહેલા વચનને
સાંભળતો નથી, દુર્ગન્ધ તેમજ સુગંધને જાણતો નથી. રસોને
પારખી શકતો નથી, તેથી દષ્ટિ રૂપી એક ઇન્દ્રિયવાળા એને
વિષે ક્ષિત અક્ષિતની બુદ્ધિ કેવી ? અર્થાત તેણે પુરૂષમાં ક્ષિત
અક્ષિતની બુદ્ધિ હોતી નથી. ૬૬

રૂપશાસ્ત્રાર્થ:—હવે અહીં ઇન્દ્રિયનો વિષય જે રૂપ તેમાં
અનુરાગવાળા ચનારની કેવી અવસ્થા હોય છે તે જણાવતાં
કવિશ્રી કહે છે કે પાંચ ઇન્દ્રિયવાળો છતાં પણ રૂપને વિષે
આસક્ત ચનાર મનુષ્ય એકેન્દ્રિય જેવો થઈ જાય છે એટલે
કે તે હવની દષ્ટિ જેના રૂપમાં આસક્ત થાય છે તે હવ રૂપ
સિવાય બીજા વિષયોને શ્રદ્ધા કરતો નથી. જેમકે તે પુરૂષ
આ ટાકું છે કે હાતું છે એવું જાણતો નથી. તેથી તેને સ્પર્શ
ઇન્દ્રિય છે છતાં સ્પર્શેન્દ્રિયનો અભાવ જણાય છે. સારું અગર
ખોટું જે કહેવામાં આવે છે તે સાંભળતો નથી એટલે કે
એને કાન છે તે છતાં કાનનો અભાવ જણાય છે. વળી

સગના તેમજ સર્વેન્નને વાળનો નથી એટલે કે માણેન્દ્રય (નાર) છતાં પણ તેને અભાવ જણાય છે તેમજ એકને પણ તે પાદપી શરૂનો નથી, અથવા જુદા છે છતાં તેનો અભાવ જણાય છે. આજ કારણથી આના રૂપ વિષયમાં આસક્ત થઈલા મનુષ્યમાં દિલની તેમજ અદિતની ભુદિ પણ ક્યાંથી હોય? અથવા તો આના મનુષ્યમાં દિલ અદિતની ભુદિનો પણ અભાવ જ હોય છે. આ બાબતમાં દ્વિતીય આપતાં જણાવે છે કે અંધા નગરીમાં રહેનાર કુમારનન્દી નામનો સોની જે પાંચસો સુંદર સ્ત્રીઓને પરણ્યો હતો તેણે દારા અને પ્રકાશ નામની બે દેવીઓને (જેમનો દેવ અવી ગયો હતો) જોઈ. તેમણે રૂપ જોઈ મોહિત થઈલા તે સોનીને તે દેવીઓ પાંચસો નામના પર્વત ઉપર આવવાનું કહી અદ્વય થઈ ગઈ. તે ઘણી મહેનતે પાંચસો પહોંચ્યો. ત્યારે દેવીઓએ તેને જણાવ્યું કે અમે વૈકિય શરીરવાળી છીએ અને તમે ઔદારિક શરીરવાળા છો તેથી આપણો સંયોગ દેવી રીતે થાય? માટે તમે ઈગિનીમરણ અંગીકાર કરો. તેથી તે સોની ઈગિની મરણ પામીને વિદ્યુન્માલી નામે તેમનો પતિ થયો. અહીં કહેવાનો સાર એ છે કે રૂપમાં મોહિત થઈને સોનીએ પોતાના પ્રાણોનો પણ ત્યાગ કર્યો. માટે રૂપના વિષયમાં આસક્તિનો ત્યાગ કરવો. ૯૬

અવતરણ:—આ રૂપના જ વિષયમાં વિશેષતા જણાવતાં કહે છે કે પ્રદ્યારીએ પણ ચિત્રેણું રૂપ પણ જોવું નહિ કારણ કે તેથી રાગની ઉત્પત્તિ થાય છે તે જણાવે છે:—

(શાલિનીવૃત્તમ્)

આત્તાં સત્યં રૂપમાલેખ્ય વિમ્બ-

સ્વાલોકેઽપિ કલેશં પૃથગતિરાગાત્ ।

સુજ્યેષ્ઠા શ્રીશ્રેણિકલ્પમાપવત્તત્ ,

નૈગથાન્તિર્ધ્રાન્તવારીક્ષણાત્ કિમ્

૧૭

સત્ય રૂપ દૂરે રહો પણ ચિત્ર નેતાં રાગથી,
કલેશ પામે જિમ સુજ્યેષ્ઠા ભૂપ શ્રેણિક ચિત્રથી;
ઝાંઝવાના નીર દેખી ચાર દિશિયે ભટકતા,
હરિણ થાકીજાય ના શું ? રાગીજન દુઃખિયા થતા. ૬૭

શ્લોકાર્થઃ—આયું રૂપ તો દૂર રહો, પરંતુ ચિત્રેલું
રૂપ પણ લોકમાં અતિરાગથી કલેશકારક થાય છે. જેમ
સુજ્યેષ્ઠા તથા શ્રેણિક રાગને થયું તેમ. ઝાંઝવાના જળને
નેવાથી મૃગને પ્રભણનો શ્રમ શું ન થાય ? અથવા થાયજ. ૬૭

રૂપણાર્થઃ—શ્રીતું આયું રૂપ તો દૂર રહો કારણ કે
તે તો કલેશકારી થાય છે. પરંતુ ચિત્રેલું રૂપ પણ લોકમાં
અતિરાગથી કલેશને માટે થાય છે. આ બાળતમાં દૃષ્ટાન્ત
આપતાં જણાવે છે કે જેમ સુજ્યેષ્ઠા અને શ્રેણિક રાગને
એક બીજાની છળી કલેશને માટે થઈ છે તેવી રીતે, સુજ્યેષ્ઠા
એક રાગની પુત્રી હતી. તેનું ચિતારાએ ચિત્રેલું રૂપ જોઈને
શ્રેણિક રાગ તેના ઉપર રાગવાળા થયા હતા. અને તે વાત

આસક્ત થઈને હાથણી પાસે જતાં વંચમાં મનુષ્યે ઘાસથી
ઠાંકેલા ખાંડમાં પડે છે, તે વખતે આવત વગેરે તેને પકડીને
સ્વાધીન કરે છે. તેથી તે પોતાનું સ્વતંત્રતાનું સુખ શુભાવે
છે અને દુઃખી થાય છે.

ચંડપ્રધોતરાજની દૂંક ખીના આ પ્રમાણે જાણવી—

અવન્તી નામની નગરીમાં ચંડપ્રધોત નામનો રાજા
રાજ્ય કરતો હતો. તેણે એક વખત રાજગૃહી નગરીમાં રાજ્ય
કરતા ઐશ્વિક રાજની ઉપર ચોદ રાજાઓ સાથે અડાઈ કરી.
તેને પોતાના રાજ્ય ઉપર આવતો સાંભળીને ઐશ્વિક રાજાએ
વિચાર્યું કે મહા જાળવાળા આ રાજાને હું કેવી રીતે છતીશ.
તેથી ચિંતાતુર સુખવાળા રાજાને જોઈને ઐશ્વિક રાજાના
પુત્ર અંભયકુમાર મન્ત્રીએ કહ્યું કે હે પિતાશ્રી! જો અવન્તીનો
રાજા તમારો અતિથિ થાય તો તેમાં તમારે ચિંતા થા માટે
કરવી. હે રાજેન્દ્ર ! તેની સાથે યુદ્ધની ચિંતા તમારે કરવી
નહિ. જે કાર્ય બુદ્ધિથી આદ્ય હોય ત્યાં લડાઈની જરૂર નથી.
હું બુદ્ધિથી આ કાર્ય તમને ચંડપ્રધોતને હરાવવાનું કામ)
સાધોશ. એમ કહી અમયકુમારે નગરની બહાર શત્રુના
લેન્યને પહોંચ નાંખવા માટે સોનામહોરોથી ભરેલા લોઢાના
કળશો અગઉથી દર નાકડેલોક સમય વીત્યા બાદ અવન્તી-
નાથ ચંડપ્રધોતના રાજગૃહ નગરને ચારે બાજુથી ઘેરી
લીધું ત્યાર પછી મુક્તી અમયકુમારે ચંડપ્રધોત રાજાની
પાસે પોતાના અ- સાથે એક પત્ર મોકલાવ્યો. તેમાં
તેમણે અવન્તીને કહ્યું કે તારી અને ચંડપ્રધોત રાજાની હું જરા

પણ ભેદ જોતો નથી. (આ જાને ચેડા રાજાની પુત્રીઓ હતી. તેમાં શિવા ચંડપ્રદોતની રાણી હતી અને ચેલણા શ્રેષ્ઠિક રાજાની રાણી હતી.) શિવા રાણીનો સગાઈથી તમે. પણ મારે માનનીય છે. તેથી તમારું એકાન્ત હિત પ્રિયનાર હું તમને જણાવું હું કે શ્રેષ્ઠિક રાજાએ તમારા સર્વે રાજાઓને દેશી નાખ્યા છે. તેઓને વશ કરવાને શ્રેષ્ઠિક રાજાએ શુભ રીતે તેઓને સોનામહોરો આપી છે અને તેઓએ તે લીધી છે તેના બદલામાં તેઓ તમને જાંધીને શ્રેષ્ઠિક રાજાને સોંપી દેશે. જો આ વાતની તમને ખાતરી ન થતી હોય તો તમના રહેઠાણમાં સોનામહોરો દોરેલી છે તે ખોદાવીને જુઓ. ચંડપ્રદોતે ખાતરી કરવાને એક રાજાનો આવાસ પોતાના માણસો પાસે ખોદાવ્યો તો તેમાંથી સોનામહોરોથી ભરેલો લોહનો કળશ નીકળ્યો. આ પ્રમાણે ખાતરી થવાથી તે રાજા લાયકીત થઈને નાહો. અને તેના નાશી જવાથી તેનું સૈન્ય પણ નાસવા લાગ્યું. તે વખતે શ્રેષ્ઠિક રાજાએ તેના હાથી ઘોડા ખજાનો વગેરે લુંટી લીધું. ચંડપ્રદોત રાજા વાયુવેગી ઘોડા ઉપર જોડીને મહામુશીબતે પોતાની નગરીએ પહોંચ્યો. ચંડપ્રદોત નાશી જવાથી ખીજ રાજાઓ તથા સૈન્યના માણસો પણ નાશી ગયાં. અને ચંડપ્રદોતની પાછળ પાછળ તેઓ પણ અવન્તી નગરીમાં પહોંચ્યા. રાજાઓએ ચંડપ્રદોતને નાશી આવવાનું કારણ પૂછ્યું ત્યારે તેણે અભયમંત્રીનો લેખ દેખાડ્યો. ત્યારે રાજાઓએ ખાતરી પૂર્વક કહ્યું કે હે રાજા ! આપણને અભયકુમાર મંત્રીએ કહ્યા છે. અમને પણ આ વાતની ખીલકુલ ખબર નથી.

આ પ્રમાણે પોતે છેતરાયો છે અને નાશી આવવાથી

ગિરિ નામે હાથી એ ચાર રત્નો (શ્રેષ્ઠ પદાર્થો) હતાં. અલયકુમારે ઝેરવાળા મોઢક ખાતાં લોહજંઘનો ગચાવ કર્યો, તેથી પ્રસન્ન થએલા રાજાએ તેને જંઘનમાંથી છુટા કરવા સિવાય વરદાન માગવા કહ્યું, ત્યારે અલયકુમારે તે વરદાન થાપણ તરીકે રાજા પાસે રહેવા દીધું.

આ ચંડપ્રદ્યોત રાજાએ પોતાની પુત્રી વાસુવદત્તાને સંગીત લણાવવાને ઉદ્દયન રાજાને પકડી મંગાવ્યો હતો. તે ઉદ્દયન રાજા વાસુવદત્તાને સંગીત લણાવે છે, તેવામાં એક વાર રાજાનો નલગિરિ હાથી આલાન સ્તંભ ઉખાડીને ભમતો નગરવાસીઓને ત્રાસ પમાડતો હતો. તેને કેમ વશ કરવો ? એણે રાજાએ અલયકુમારને પૂછ્યું ત્યારે ઉદ્દયન રાજા પાસે સંગીત કરાવીને હાથીને વશ કર્યો, તેથી રાજાએ અલયકુમારને બીજું વરદાન આપ્યું તે પણ અલયકુમારે રાજા પાસે થાપણ તરીકે રાખ્યું. એ પ્રમાણે જ્યારે નગરમાં મોટો અગ્નિનો ઉપદ્રવ થયો ત્યારે અલયકુમારે તેને પણ બુદ્ધિ-બળથી શાન્ત કરાવ્યો. વળી નગરમાં અકલ્યાણકારી ઉપદ્રવ થયો ત્યારે પણ અલયકુમારે તે ઉપદ્રવ શિવાદેવી પાસે શાન્ત કરાવ્યો. એ પ્રમાણે રાજાએ બીજાં પણ બે વરદાન અલયકુમારને આપ્યા. તે વખતે અલયકુમારે વરદાનના બદલામાં શિવાદેવી, નલગિરિ હસ્તી, અગ્નિલીડક રથ વગેરે માગ્યાં. પરંતુ તે આપવાને અસમર્થ રાજાએ અલયકુમારને છુટો કર્યો. તે વખતે અલયકુમારે રાજાને કહ્યું કે જેવી રીતે તમે કપટથી મને જંઘનમાં નાખ્યો, તેવી રીતે હું પણ તમને ખરા જાણેરે ઉચ્ચ સ્વરે પોકાર કરતાં ભર બાજરમાંથી લઈ જઈશ.

અહીંથી અલયકુમાર કેટલાક કાલે રાજગૃહી નગરીએ પહોંચ્યા. ત્યાં કેટલોક વખત શાંતિમાં ગાળીને અલયકુમાર વણિકનો વેષ લઈને એ ગણિકાની કન્યાઓ સાથે અવન્ટી નગરીમાં ગયા અને રાજમાર્ગ ઉપર ઘર લઈ ને રહ્યા. રાજમાર્ગે થઈને જતા ચંડપ્રદોત રાજાએ એક વાર તે ખંનેને જોઈ અને તેમને જોઈને રાજા કામાન્ધ જન્યો. તેમના સંગતી ઇચ્છાવાળા રાજાએ ફતી મોકલી. પરંતુ તેમણે તેને મારીને કાઢી મૂકી. બીજે દિવસે પણ ફતીને સ્ટેજ ધકકેા મારીને કાઢી, ત્રીજે દિવસે આવી ત્યારે તેમણે કહ્યું કે અમારો ભાઈ અમારું રક્ષણ કરે છે માટે સાતમે દિવસે તે બહાર જાય ત્યારે રાજા જો ગુસ્સે રીતે અહીં આવે તો સંગમ થાય.

હવે અલયકુમારે પ્રદોત રાજા સરખા કોઈક પુરુષનું પ્રદોત નામ રાખ્યું હતું તેને ગાંડો જણાવીને નગરમાં ભમાડે છે. ને કહે છે કે-મારો ભાઈ ગાંડો થઈ ગયો છે તેથી નગરમાં રખડ્યા કરે છે તેને મારે કેવી રીતે સાજો કરવો એમ બોલતો અલયકુમાર તેને દને ત્યાં લઈ જાય છે. જ્યારે તેને અલયકુમાર વેદને ત્યાં લઈ જાય છે ત્યારે તે ઉચ્ચે સ્વરે લોકોની આગળ બોલે છે કે મને પ્રદોતને આ હરણુ કરી જાય છે. આવી રીતે વારંવાર બોલતા તેના પ્રત્યે આ ગાંડો છે એવું જાણતા લોકો ધ્યાન પણ આપતા નથી.

હવે સાતમે દિવસે રાજા એકલો ગુસ્સે રીતે આવ્યો અને તેને અલયકુમારના માણસોએ બાંધી લીધો. એવી રીતે બાંધેલા રાજા ને અલયકુમાર નગરીના મધ્ય ભાગમાંથી ખરે

અને મુરિપિર રાજ્ય કોપટી ગણ્યું હાવી ગયા. તેથી રાજપાટ
છાડીને બાદ અર્થ સુખો દેવાયો. મોગયનો પડ્યો. એ લુગારને
પરિણામ મળ્યું. એ રીતે લુગારથી પ્રતિનાશ તબેરે અનિદ
દેવ ગણ્યુંને બલ્ય હંધાને લુગારનો અદર ત્યાગ કર્યો
તેથીને વિશેષ બીના શીપાંગ અધિનાયિનો બાલ્યવી.

અવતરણ:—બીજી રીતે તેજ મુતના અગમને તજ-
વાના ઉપદેશ આપે છે:—

(પદ્યોત્તરગદ્ય)

૧ ૪ ૨ ૩ ૫ ૭ ૯
મૂતં ન કિં ત્યજત કિં દદત સ્વનેદં,

૬ ૮ ૧૦ ૧૨ ૧૪ ૧૬
આને ન મૂત્રયત કિં વદને સ્વકીયે ।

૧૪ ૧૬ ૧૮ ૨૦ ૨૨
તજાદગમિ તતમામરિતો નલોડપિ,

૨૩ ૨૫ ૨૭ ૨૯ ૩૧ ૩૩
જાનીત રોર રૂવ રાજ્યમુત્તાજિરસ્તઃ ॥

૧૦૭

તે સજ્જનો તજતા નથી કિમ ? મૂતને નિજ ગેદને,
બાળો તમે શું કામ ? મૂતરાવોજ કુતરાને અને,
નિજ મુખે બાળો તમે નલ સહિત મૂતે કડી,
રાજ્ય સુખને પરિદરી પામ્યોજ નિર્ધનતા ખરી.

સ્તોત્રાર્થ:—હે બલ્ય હંધા ! તમે લુગારને કેમ
તજતા નથી ? પોતાના વરને કેમ બાળો છો ? પોતાના
મોંઢામાં કુતરાને કેમ મૂતરાવો છો ? કારણકે લુગારથી તેવા

કે લેથી તે વધારે દુઃખી થાય. આવા ત્રિઆસથી તે દેવ
યુગલિકને મિથિલા નગરીમાં લાવ્યો. તેને રાજ્ય ઉપર સ્થાપન
કરીને તેનું હરિ એવું નામ પાડ્યું અને તેને માંસ ખાવામાં
અને દારૂ પીવામાં આસક્ત ગંનાવ્યો. તેથી તે રાજા માંસ
ખાતો અને ઘણા દારૂ પીતો હતો. તેથી અશુભધ્યાનથી મરીને
નારકોમાં ઉત્પત્ત થયો અને આ પ્રમાણે માંસમાં આસક્ત
થવાથી તે દુઃખી થયો. આ હરિ રાજાથી હરિ વંશની ઉત્પત્તિ
થઈ છે. શ્રીકૃષ્ણસૂત્રાદિ ભૈરવેન્દ્ર પ્રવચનમાં યુગલિકનું અહીં
લાવવું વગેરે બીના આશ્ચર્ય (અઘેશ) માં ગણાવી છે.

અવતરણુ:—બીજી રીતે માંસને તજવાનો ઉપદેશ
આપે છે—

(ઘસતતિલકાવૃત્તમ્)

^૩સ્નેહો ^૪વયાઽપિ ^૨હૃદિ ^૫કાઽઽમિપલોલુપાનાં,

^૨કિં ^૬ચેલ્લણાપિ ^૭પતિમાંસદલાનિ ^૮નૈચ્છત્ ।

^{૧૧}નાશ્રાતિ ^{૧૦}કિં ^{૧૨}નિજકુટુમ્બમપિ ^{૧૩}દ્વિજિહ્વી,

^{૧૪}સ્થાનં ^{૧૫}સ્વમન્યદપિ ^{૧૬}કિં ^{૧૭}દદતીહ ^{૧૮}નાગ્નિઃ ॥

૧૦૯

કયાંથી જ હાલે સ્નેહ કરૂં છું માંસ લોલુપી જને,
ચેલ્લણા શું ના ચાહે ખાવા પતિના માંસને;

વેશ્યા જગતની નાશ છે ને પરાગના માણી રાખી,
 ક્યાંથી નિર્જાન પવિત્રતા કદાચના ભોજન રાખી;
 દેવાં છતાં ગાંડુ દ્રવ્ય પણ દૂતપુણ્યને ગણી કરી,
 છેવટે કયો ગાંડુ ગિજા ને વેશ્યા કપાટની કોથળી. ૧

વેશ્યા વિશે ખીતિ કરે કુળ પુન્દિતનંત નરા ખરા,
 ગત જેવી નેદ જાણે દ્રવ્ય આપે આકરા;
 અંદા ખૂંટા કે અપૂરે હોય પણ નિર્મલિત ગમે,
 શું થાત ? જે મલિન સ્વભાવે છોડ તેના સંગને. ૨

શ્લોકાર્થ:—આ શ્લોકમાં વેશ્યા આખા જગતની રી
 ગણાય છે તેથી પરાગના માણીની જેવી ને કદાચના ભોજન
 જેવી તે વેશ્યાને વિશે પવિત્રતા ક્યાંથી હોય ? અર્થાત્
 નજ હોય. તેથી દૂતપુણ્ય નામના ગ્રેહની પેઠે પ્રથમ રાજી
 કરનારી અને છેવટે ખેંદ ઉપવ્રતવનારી તે વેશ્યા શું પ્રિયા
 પ્રેમ કરવા લાયક) ગણાય ? નજ ગણાય. જેમ રાત્રી સ્વ-
 વધી મલીન છે, છતાં પૂર્ણ અંદમા હોય, ત્યારે સ્વચ્છ
 પાય છે પરંતુ અંદકલા ક્ષીણ થાય ત્યારે નિર્મળ હોતી
 ની. ૧૧૨

રૂપાર્થ:—કવિ જણાવે છે કે વેશ્યા કોઈની સ્ત્રી
 બનાતી નથી. કારણ કે તેણે કોઈની પણ સાથે લગ્ન કર્યું
 નથી, પરંતુ જે પૈસા આપે તેની તે અસુક સુદત સુધી
 । ગણાય છે તેથી તે સર્વ જગતની ચાર્યા કહેવાય છે.
 ૧ સ્ત્રીમાં ઘણું કરીને ખરી પવિત્રતા ક્યાંથી હોય ?

અર્થાત્ નજ હોય અથવા તેનામાં પવિત્રતા ન હોય તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી. દષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે પરણના પાણીમાં પવિત્રતા ક્યાંથી હોય? અથવા જેમ પરણતું પાણી અનેક જાતના લોકો પીતા હોવાથી તે ચોખ્ખું રહી શકતું નથી. અને કદોઈના ઘરે તૈયાર થએલ લોજનમાં જેમ પવિત્રતા હોતી નથી. તેવી રીતે તે વેશ્યા કૃત્રિમ હર્ષ અને શોકને કરનારી હોવાથી તે કોઈ સમજી માણસની પ્રિયા થઈ શકતી નથી. અહીં ઉદાહરણ આપતાં જણાવે છે કે કૃતપુણ્ય નામના શેઠને તે વેશ્યા છેવટે ખેદ ઉપજવનારી થઈ હતી. એટલે પ્રથમ તો શેઠ તેણીને જ્યાં સુધી દ્રવ્ય આપ્યું, ત્યાં સુધી તો તેને આનંદ પમાડ્યો. પરંતુ જ્યારે તેની પાસેનું દ્રવ્ય ખૂટી ગયું ત્યારે તેણીએ તેને ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યો, તેથી તે વેશ્યા છેવટે તેને શોક કરાવનારી થઈ. માટે આવા સ્વભાવવાળી વેશ્યા કોઈની પ્રિયા (પ્રેમ કરવા લાયક) ગણાય જ નહિ. આ જાખમમાં ઉદાહરણ આપતાં જણાવે છે કે રાત્રી સ્વભાવથી મલિન છે, છતાં પૂનમનો ચંદ્રમા ચળકતો હોય, ત્યારે નિર્મળ જણાય છે, તેજ રાત્રી ચંદ્રની કલા ઢંકાય, ત્યારે તેવી સ્વચ્છ જણાતી નથી. તેવીજ રીતે વેશ્યા પણ જ્યાં સુધી દ્રવ્ય મળે ત્યાં સુધી કૃત્રિમ સ્નેહ દેખાડે છે, અથવા પોતાનો સામા પુરુષની ઉપર ઘણો પ્રેમ છે તેવો આડંબર કરે છે. પરંતુ જ્યારે તેના ઉપર પ્રીતિ કરનાર પુરુષ પાસે ધન રહેતું નથી ત્યારે તેનો તિરસ્કાર કરીને કાઢી મૂકે છે. આવા વેશ્યાના કૃત્રિમ સ્નેહમાં આસક્ત થનારા મૂઠ જીવો અતે દુઃખી થયા વિના રહેતા જ નથી. માટે જ વેશ્યાનો સંગ સ્વર્ગને પણ ઈચ્છવા યોગ્ય નથી.

વેશ્યા જગતની નાર છે તે પરગના પાણી સમી,
ક્યાંથી તિહાંજ પવિત્રતા કહેઈના ભોજન સમી;
દેતાં છતાં ગાહુ દ્રવ્ય પણ કૃતપુણ્યને રાજ કરી,
છેવટ કર્યાં ગાહુ ગિમ તે વેશ્યા કપટની કોથળી. ૧

વેશ્યા વિષે પ્રીતિ કરે કુણુ બુદ્ધિમંત નરા ખરા,
રાત જેવી તેહ જાણો દુઃખ આપે આકરા;
અંદ્ર પૂરો કે અધૂરો હોય પણ નિર્મલ અને,
શું રાત ? જે મલિન સ્વભાવે છાડ તેના સંગને. ૨

શ્લોકાર્થ:—આ શ્લોકમાં વેશ્યા ગાખા જગતની સ્ત્રી
ગણામ છે તેથી પરગના પાણીની જેવી મે કહેઈના ભોજન
જેવી તે વેશ્યાને વિષે પવિત્રતા ક્યાંથી હોય ? અર્થાત
નજ હોય. તેથી કૃતપુણ્ય નામના શેઠની પેઠે પ્રથમ રાજ
કરનારી અને છેવટે જોઈ ઉપજાવનારી તે વેશ્યા શું પ્રિયા
(પ્રેમ કરવા લાયક) ગણાય ? નજ ગણાય. જેમ રાત્રી સ્વ-
ભાવથી મલીન છે, છતાં પૂર્ણ અંદ્રમા હોય, ત્યારે સ્વચ્છ
દેખાય છે પરંતુ અંદ્રકલા ક્ષીણ થાય ત્યારે નિર્મળ હોતી
નથી. ૧૧૨

રૂપસ્ટાર્થ:—કવિ જણાવે છે કે વેશ્યા કોઈની સ્ત્રી
કહેવાતી નથી. કારણ કે તેણે કોઈની પણ સાથે લગ્ન કર્યું
હોતું નથી, પરંતુ જે પૈસા આપે તેની તે અસુક સુદત સુધી
સ્ત્રી ગણામ છે તેથી તે સર્વ જગતની સાર્યા કહેવાય છે.
આવી વેશ્યા સ્ત્રીમાં ઘણું કરીને ખરી પવિત્રતા ક્યાંથી હોય ?

અર્થાત્ નજ હોય અથવા તેનામાં પવિત્રતા ન હોય તેમાં કાંઈ આશ્ચર્ય નથી. દહાન્ત આપતાં જણાવે છે કે પરણના પાણીમાં પવિત્રતા ક્યાંથી હોય? અથવા જેમ પરણતું પાણી અનેક જાતના લોદો પીતા હોવાથી તે ચોખ્ખું રહી શકતું નથી. અને કદોઈના ઘરે તૈયાર થએલ લોજનમાં જેમ પવિત્રતા હોતી નથી. તેવી રીતે તે વેશ્યા કૃત્રિમ રૂપ અને શોદને કરનારી હોવાથી તે કોઈ સંમલુ માણસની પ્રિયા થઈ શકતી નથી. અહીં ઉદાહરણ આપતાં જણાવે છે કે કૃતપુણ્ય નામના શેઠને તે વેશ્યા છેવટે જોઈ ઉપજાવનારી ધર્મ હતી. એટલે પ્રથમ તો શેઠ તેણીને ત્યાં સુધી દ્રવ્ય આપ્યું, ત્યાં સુધી તો તેને આનંદ પમાડ્યો. પરંતુ ત્યારે તેની પાસેનું દ્રવ્ય ખૂટી ગયું ત્યારે તેણીએ તેને ઘરમાંથી કાઢી મૂક્યો, તેથી તે વેશ્યા છેવટે તેને શોક કરાવનારી ધર્મ માટે આવા સ્વભાવવાળો વેશ્યા કોઈની પ્રિયા (પ્રેમ કરવા લાયક) ગણાય ન નહિ. આ જાગતમાં ઉદાહરણ આપતાં જણાવે છે કે રાત્રી સ્વભાવથી મલિન છે, છતાં પૂનમનો ચંદ્રમા ગળકતો હોય, ત્યારે નિર્મળ જણાય છે, તેજ રાત્રી ચન્દ્રની કલા ઠંકાય, ત્યારે તેવી સ્વચ્છ જણાતી નથી. તેવીજ રીતે વેશ્યા પણ ત્યાં સુધી દ્રવ્ય મળે ત્યાં સુધી કૃત્રિમ સ્નેહ દેખાડે છે, અથવા પોતાનો સામા પુરૂષની ઉપર ઘણો પ્રેમ છે તેવો આડંબર કરે છે. પરંતુ ત્યારે તેના ઉપર પ્રીતિ કરનાર પુરૂષ પાસે ધન રહેતું નથી ત્યારે તેનો તિરસ્કાર કરીને કાઢી મૂકે છે. આવા વેશ્યાના કૃત્રિમ સ્નેહમાં આસક્ત થનારા મૂઠાં હોયો. અંતે દુઃખી થયા વિના રહેતા ન નથી. માટે ન વેશ્યાનો સંગ સ્વપ્ને પણ ઇચ્છવા યોગ્ય નથી.

અવતરણુઃ—આ વેશ્યાના સંગને છોડવાની બાબતમાં વિશેષ ઉપદેશ આપે છે:—

(માલિનોત્તમ)

ક ૨ ૧ ૩ ૪ ૫
 ક્વ લઘુનિ ગણિકાનાં હૃદયનેકે ગવાક્ષા,
 ૧૨ ૭ ૮ ૯ ૧૧ ૧૦
 દ્યતિ યદનુવલં તા રસં નવ્યનવ્યમ્ ।

૧૩ ૧૭ ૧૬ ૧૪ ૧૫
 તદજનિ હૃતવૃત્તઃ ક્લવાલોઽપિ તામિ—

૨૨ ૨૧ ૧૮ ૨૦ ૧૯
 ગંભિરિ હિમગિરિર્વા માનુમાભિર્દેવામિઃ ૧૧૩

વેશ્યા તણા હૃદયકા હૃદયમાં છિદ્ર ક્યાંથી થયા ?,
 સમયને અનુસાર નવ શૂમાર ધરતી નિર્દયા;
 તેથી થયો વ્રતખ્રષ્ટ હૃતવાતક કિરણ બહુ આકરા,
 સૂર્યના માળેજ હિમગિરિ સંગ તસ છોડો નરા ? ૧૧૩

શ્લોકાર્થઃ—વેશ્યાઓના હૃદયકા હૃદયમાં અનેક છિદ્રો
 ક્યાંથી થયા ? કારણ કે તેઓ ક્ષણે ક્ષણે નવા નવા રસને
 ધારણ કરે છે. તેથી જ ક્લવાલ નામે મહા તપસ્વી પણ
 ખ્યાચારી થયા. દયાન્ત કહે છે કે સૂર્યની આકરી કાંતિ વડે
 (તેજ વડે) હિમાચલ પણ ગળે છે. ૧૧૩

સ્પષ્ટાર્થઃ—અંધકાર નણાવે છે કે વેશ્યાઓનું હૃદય
 હલકું છે છતાં તેમાં અનેક છિદ્રો ક્યાંથી થયા ? આવા પ્રશ્નના
 જવાબમાં કહે છે કે તે વેશ્યાઓ ક્ષણે ક્ષણે નવા નવા શૂમાર

દીર્ઘ રાજની જેમ કુવાક્ય, જન્ધન, તાકન, અપદ્રીર્તિ, મરણ તેમજ દુર્ગતિનું સ્થાનક થાય છે. બૃહસ્પતિની ક્ષત્રિયાને વિષે ગણેલા ચંદ્રને કલંક અને ક્ષયાદિ કદ શું નથી થયા ? ૧૧૬

સ્પટ્યાર્થ:—હવે પરસ્ત્રી ગમન કરવાંથી મનુષ્યને કયાં ક્યાં દુઃખોની પ્રાપ્તિ થાય છે તે જણાવતાં શ્રવ્યકાર કહે છે કે મૂર્ખ મનુષ્ય પરસ્ત્રી ગમન કરીને કુવાક્ય એટલે જાળ વગેરે ખરાબ વચનો, જન્ધન એટલે કેદખાનામાં પૂરાવું તે, ધાન એટલે અનેક પ્રકારનો માર મહન કરવો, અપદ્રીર્તિ એટલે લોકોમાં નિંદા, મરણ તેમજ નારકો તથા તિર્યચની ગતિરૂપ દુર્ગતિને પામે છે. આ જાળતમાં ઉદાહરણ આપતાં જણાવે છે કે પ્રજ્ઞા નામના રાજની ચુલની નામે રાણી હતી. તે પ્રજ્ઞા રાજને પ્રજ્ઞદત્ત નામે એક પુત્ર હતો, તે નાની ઉંમરનો હતો ત્યારે પ્રજ્ઞા રાજા મરણ પામ્યો. તેથી તે પુત્રનું તથા રાજ્યનું રક્ષણ કરવા માટે પ્રજ્ઞા રાજની બીજા ચાર મિત્ર રાજાઓએ સમજીતી કરીને એક એક વર્ષ ત્યાં રહેવાનું નક્કી કર્યું. તેમાં જ્યારે દીર્ઘ રાજનો વારો આવ્યો ત્યારે તે પ્રજ્ઞા રાજની વિધવા ચુલની રાણીને વિષે આસક્ત થયો. તેથી પ્રજ્ઞદત્ત મોટો થયો ત્યારે દીર્ઘ રાજને પકડીને કેદખાનામાં પૂર્યો. અને અંતે દીર્ઘ રાજની દુર્ગતિ થઈ. તેની ઘણી નિંદા થઈ. લોકોમાં અપયશ થયો. એમ સમજીને પરસ્ત્રીમાં આસક્ત થવા રૂપ પાપ કરવું નહિ. આ જાળતમાં દયાન્ત આપતાં જણાવે છે કે ચંદ્ર પોતાના શુદ્ધ બૃહસ્પતિની પ્રિયાને જોઈને તેના ઉપર આસક્ત થયો, તેથી કામાતુર થઈને તે તેની પાસે ગયો. તેવામાં હસ્પતિ ત્યાં આવી

પહોંચ્યા. અને ચંદ્રને શ્રાપ આપ્યો, તેથી તે કલંકવાળો અને
ક્ષય પામનારો થયો. આ બીના લક્ષ્યમાં રાખી લબ્ય જીવોએ
સાતમા વ્યસનનો સર્વથા ત્યાગ કરી નિર્ભય જીવનમાં ધર્મા-
રાધન કરી આત્મહિત સાધવું જોઈયે. અહીં સાત વ્યસનને
ત્યાગ કરવાની બીના પૂરી થઈ. ૧૧૯

અવતરણુઃ—હવે ૫૯ મું કષાયને તજવાનું દ્વાર
કાઢે છે:—

(પૃથ્વીવૃત્તમ્)

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
સુભૂમજમદગ્નિજપ્રતિમપુંદ્રુમાઘર્ષજે,

૬ ૭ ૮
કપાયદવપાત્રકે વિપયવાત્યયા દીપિતે ।

૧૦ ૧૧ ૯ ૧૭
મહદ્ગુણવનં દહત્યહહ પુણ્યકલ્પદ્રુમ—

૧૨ ૧૮ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬
સ્તતોઽસ્તિ યદિ દૈવતઃ શમઘનાઘનો વર્ષતિ ॥

૬૨૦

સુભૂમ પરશુરામ જેવા નવ તરૂના ઘર્ષણે,
ઉપજેલ આજ કષાય દાવાનલ લહેજ પ્રદીપ્તિને;
વિપય વાયુ વેગથી ગુણ રૂપ વન તેમાં બળે,
શમમેઘ વરસત દૈવયોગે પુણ્ય સુરતરૂ ઝટ ફળે. ૧

પ્રલોકાર્થઃ—સુભૂમ અને પરશુરામ રામાન પુરુષ રૂપી
વૃક્ષોના સંઘર્ષણથી ઉત્પન્ન થએલા અને વિપય રૂપી વાયુ વડે
સળગેલા કષાય રૂપી દાવાનલને વિગે મોટું ગુણ રૂપી વન

બાળી વ્તય છે તે ખેડની વાત છે. તે વખતે જો નક્ષીજ થોડો સમતા રૂપી મેળ વચ્ચે તો પુણ્ય રૂપી કલ્પવૃક્ષ (ઉત્પન્ન) થાય છે. ૧૨૦

રૂપપ્રાર્થા:—કવે કથાકર કથાએ અગ્નિની ઉપમા આપીને જણાવે છે કે જેમ વનમાં વૃક્ષોના પાયાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે તે વખતે વાયરાનો મોગ થયે તો તે અગ્નિ સમતો છે તેથી તે વન બળીને બદલ થઈ વ્તય છે. તેવી રીતે કથાય રૂપી દાવાનલ મોટા જુલરૂપી વનને બાળી નાખે છે. દશાન્ત આપનાં જણાવે છે કે સુમૂઝ નામના આઠમા નકવર્તી અને જમદગ્નિના પુત્ર પરશુરામ જેવા પુણ્ય રૂપી વૃક્ષોના કાંધર્પણથી જોટલેબનિ વચ્ચે થયેલી લગાઈમાં સુમૂઝે કાલકોનો નાશ કર્યો અને પરશુરામે મુનિશોનો નાશ કર્યો. આ પ્રમાણે જો પુરોહિતા કાંધર્પણથી ઉત્પન્ન થયેલો અગ્નિ પાંચ મુનિશોના વિષયરૂપી મોટા વાયરાથી વધવા માંડશે, આ કથાય રૂપી દાવાનલ સમગ્રનાં જુલો રૂપી વન બળી વ્તય છે. જોટલે ક્યાં કથાય હોય ત્યાં જુલો ટકી શકવા નથી. અગ્ની દાવાનલને વિષે જો ખેડની વૃષ્ટિ થાય તો જેમ તે દાવાનલ ચોલવાઈ વ્તય છે તેમ જો નક્ષીજ થોડો સમતા રૂપી ખેડની વૃષ્ટિ થાય તો પુણ્યરૂપી કલ્પવૃક્ષ બની વ્તય છે જોટલે જો સમતા રૂપી ખાણીની વૃષ્ટિ થાય તો પુણ્યનો નાશ થતો નથી. એમ સમજીને બધા છવેલે દશાદિ મહાજુલોની સેવના કરવી જોઈશે. ૧૨૦

અવતરણુ:—કવે કથાથી છવેને વિવેકનો અભાવ જણાવે છે—

(વસંતતિલકાવૃત્તમ્)

^૨ જીવાઃ ^૧ કષાયવિવશા ^૬ ન ^૮ વિચારયન્તિ,
^૩ ચાણક્યવત્ ^૫ કિમપિ ^૬ કૃત્યમકૃત્યમત્ર ।

^{૧૦}
 કલ્યાન્તત્રાતવિતતિશુભિતસ્ય પૂર્ણ-

^{૧૧} રોદોન્તરસ્ય ^{૧૨} જલર્વેનનુ ^{૧૩} કો ^{૧૪} વિવેકઃ ॥ ૧૨૧

છવો કષાયી ના વિચારે કૃત્ય તિમ દુષ્કૃત્યને,
 આણુક્યની જિમ પવનવેગે ઉછળતા આ જલાધિને;
 ક્યાંથી જ હોય વિવેક ? ન કદી હોય ચાર કષાયને,
 છત્રાને ધારજે તું હૃદય માંહિ વિવેકને. ૧

શ્લોકાર્થઃ—કષાયથી પરવશ થનેલા છવો અહીં
 કોઈ પણ કૃત્ય અથવા અકૃત્યને વિચારતા નથી. કદાન્ત કાલના
 તીવ્ર પવનથી ખળભળેલા અને આકાશ અને પૃથ્વીના અન્તરને
 પૂરનાર અમુદ્રને વિવેક કેવો ? (ક્યાંથી હોય ?) ૧૨૧

રૂપદ્યાર્થઃ—કષાયથી પરવશ થએલા એટલે કષાયવાળા
 છવો આ જગતમાં કરવા લાયક કાર્યને અને નહિ કરવા
 લાયક કાર્યને વિચારતા નથી. આ જાગતમાં આણુક્યની ટૂંક
 બીના જો છે કે—આણુક્ય ગરીબ હોવાથી તેની સ્ત્રીએ મારાં
 વસ્ત્રાભરણ નહિ પહેરેલા હોવાથી પિતાને ઘેર લગ્ન પ્રસંગે
 ૧થી ઘણા દુઃખો
 ૨ કારણ પૂછ્યું,

ત્યારે પોતાનું પિતાને ઘેર ગરીબાઈને લીધે કેલું અપમાન થયું ? તે જણાવ્યું. આથી ચાણુક્યે તેને આવાસન આપીને દ્રવ્ય કમાવાનો વિચાર કર્યો. પાટલિપુત્રમાં નંદ રાજા બ્રાહ્મણોને દક્ષિણા આપે છે એવું જાણી તે પાટલીપુત્રમાં ગયો. અંતે નંદ રાજાની સભામાં જઈ રાજાના સિંહાસન ઉપર બેઠો. ત્યારે નંદની દાસીએ કહ્યું કે હે બ્રાહ્મણ ! તમે બીજા આસન ઉપર બેસો, ત્યારે તેના ઉપર મારું કમડકુ રહેશે એમ કહી કમડકુ મૂક્યું. ત્રીજું આસન દેખાડ્યું ત્યારે તેણે દંડ મૂક્યો. ચોથું આસન દેખાડ્યું ત્યારે જપમાલા મૂકી, પાંચમું આસન દેખાડ્યું ત્યારે જનોઈ મૂકી. તેથી કાપેલી દાસીએ તેને પગથી પાટુ મારીને ઉઠાડ્યો. તેથી કાપેલા ચાણુક્યે પ્રતિજ્ઞા કરી કે હું નંદ રાજાને ગાલીએથી ઉઠાડી મૂકી તેનું નિકંદન કાઢીશ. ત્યાર પછી ચંદ્રગુપ્તને સાથે રાખી તેણે નંદ રાજાનો નાશ કરી ચંદ્રગુપ્તને ગાલીએ બેસાડ્યો. એ પ્રમાણે કપાયને લીધે તેણે કૃત્યાકૃત્ય જાણ્યું નહિ. આ બાળતમાં ઉદાહરણ આપે છે કે કલ્પાન્ત કાલના પવનની શ્રેણિથી બળાલબેલા તથા આકાશ અને પૃથ્વીના અંતરને પૂરનાર સમુદ્રને વિવેક ક્યાંથી હોય ? અથવા તેનામાં જેમ વિવેક ન હોય તેમ કપાયથી પરવશ બનેલા જીવોમાં પણ વિવેક હોતો નથી. આ બીના લક્ષ્યમાં રાખી જીંદગીને ગરબાદ કરનાર કપાયો છે એમ જાણીને ભવ્ય જીવોએ તેનો જરૂર ત્યાગ કરવો જોઈએ. ૧૨૧

અવતરણ:—હવે ક્રમ પ્રમાણે ક્રોધને તજવાની બીના જણાવે છે:—

(મન્નાગતનમ્)

મિષ્ટાન્નં મંથન હ્યં પિત્ત મલપિ નાન પર્ગ્ગાન મા ન
૧૨
સંદ્ધિ,

૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦
કાયલેજં ત્યજાંગં નિમલ્લ મુકરઃ કૂરકુંભર્પિણોક્તઃ ।

૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭
મોક્ષોપાયોઽસ્તિકોપં જય મજ ઝિવજં યર્મ સાધો નિવોધ,

૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦
દ્રાક્ષેશ્વર્દારસ્વંડમમૃતિરમવળાત્સંનિપાતેઽપ્યદુષ્ટમ્ ॥ ૧૨૨

હે સાધુ ! ખા મિષ્ટાન્નને તિમ મધુરજલ પીળે અને,
પટ રસોને આખળે કરળે ન કાય કલેશને;
અંગ શુદ્ધ બનાવળે પણ કૂર કુભ મુનિ વચનને,
જાણળે છત ક્રોધને ઝટ પામળે શિવ શર્મને. ૧

શ્લોકાર્થઃ—હે સાધુ ! સુંદર મિષ્ટાન્નનું લોબન કર,
સુંદર જલપાન કર, છ પ્રકારના રસને રોક નહિ, કાયકલેશનો
ત્યાગ કર, શરીર નિર્મલ કર, પરંતુ કૂરગડુ નામના મુનિએ
મોક્ષનો ગહેલો ઉપાય બતાવ્યો છે. અને તે આ પ્રમાણે
જાણુ. ક્રોધનો જય કર ને તેથી મોક્ષ સંગંધી સુખને મેળવ.
દ્રાક્ષ, શેરડી, દૂધ, ખાંડ વગેરેના રસના બલથી સંનિપાતને
વિષે અદોષકારી છે. ૧૨૨

રૂપશ્લોકાર્થઃ—ક્રોધનો જય એ મોક્ષ મેળવવાનો સહેલો
ઉપાય છે એ જણાવતાં ગ્રંથકાર કહે છે કે—હે સાધુ ! સુંદર

મિષ્ટાન્નનું લોજન કર, વળી મનોહર પાણી પી, છ પ્રકારના રસોને રોક નહિ એટલે છ પ્રકારના રસોને ગ્રાળ, તપ વગેરે કરવા રૂપ કાયકલેશનો ત્યાગ કર, શરીરને નિર્મલ કર. આ બધું કરવું ગમે તેવું અનુકૂળ છે તે કરવા છતાં પણ મોક્ષ મેળવવાનો સહેલો ઉપાય કૂરગડુ મુનિએ કહેલો છે તે તું આ પ્રમાણે જાણુ:-ક્રોધનો જય કર, ને તેથી મોક્ષના મુખને મેળવ. અહીં કહેવાનો સાર એ છે કે જે ક્રોધનો જય કરે છે તે ધીમે ધીમે બીજા કષાયોનો પણ જય કરી શકશે. કારણ કે બધા કષાયમાં ક્રોધ પહેલો કહ્યો છે અને જ્યાં સુધી આ પહેલો કષાય છૂટાય નહિ ત્યાં સુધી બીજા કષાયો છૂટતા નથી. માટે દાનાદિ ધર્મને કરતાં પ્રથમ ક્રોધને છૂટશે તો જ મોક્ષના મુખ મળશે. આ બાબતમાં દૃષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે જેમ દ્રાક્ષ, શેરડી, દૂધ અને ખાંડ વગેરે તેમાં નાખેલ રસ (પારો વગેરે)ના પ્રતાપે સન્નિપાત રોગમાં પણ ખાતાં ગુણ કરે છે. તેમ ક્ષમા ગુણ રાખી પરમ ઉદ્ધવાસથી ધર્મારાધન કરતાં જરૂર મોક્ષના મુખ મળે છે. આ બાબતમાં કૂરગડુ મુનિની કથા દુઝાણમાં આ પ્રમાણે જાણવી. શ્રીકુંભ રાજના લલિતાંગ નામના પુત્રે દીક્ષા લીધી હતી. પરંતુ વેદનીય કર્મના ઉદ્યયથી વારંવાર ભૂખ્યા થતા હોવાથી દૂર (ચાખા) ઘણા ખાય છે તેથી અન્ય સાધુઓએ તેમનું કૂરગડુ નામ પાડ્યું. એક વાર પર્યુષણના દિવસે પણ તે ખાવા બેઠા, ત્યારે કોપેલા મુનિએ તેમના પાત્રમાં થૂંક્યા ને તેમને “અરે પાપી આજે પર્વમાં પણ શું ખાવા બેઠા છો” એ પ્રમાણે કહ્યું. તો પણ ક્ષમાના લંકાર એવા તે મુનિએ પોતાની નિંદા કરતાં અને તે થૂંકેલું લોજન ખાતાં શુકલ ધ્યાનના યોગે

દેવસજ્જ્ઞાન મેળવ્યું. તે વખતે દેવસજ્જ્ઞાનનો મહિમા કરવા આવેલા દેવોને દેખીને તે યમગણોએ યાગ કુરગદ્ધુ મુનિના પગમાં પડી અભાવતાં દેવસજ્જ્ઞાન મેળવ્યું. ગંધકારનો અહુર્ આશ્રય જો છે કે દરેક ધર્મક્રિયા કરતાં દામા ગુણ રાખ્યો, તો જરૂર જલ્દી મુક્તિના મુળ મેળવ્યો. આ વસ્તુ ધ્યાનમાં રાખી ભવ્ય છવોએ જરૂર ક્ષમાશીલ બની નિર્મલ ધર્મારાધન કરી આત્મ-કલ્યાણ કરવું. ૧૨૨

અવતરણ:—ક્રોધને છૂતવાનો ઉપદેશ આપે છે:—

(માલિનીવૃત્તમ્)

૧ ૨ ૩ ૪ ૫
યદિ શિવગતિરિષ્ટા સાર્યમેતાર્યવન્ત-
૧૦ ૯ ૬ ૭ ૧૩ ૧૨ ૧૧
જ્જય રુપમુપસર્ગેઽપીપ્સિતા દુર્ગતિશ્ચેત્ ।

૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭
ફરડકુરડવત્તત્ક્રોધ ઉચ્ચૈર્વિવેયઃ,

૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨
સુરતઃકદ્વોર્યોઃ મતસ્તં મજસ્વ ॥

૧૨૩

બહાલો તને જો મોક્ષ છે તો તીવ્ર સંકટ સમયમાં, મેતાર્યની પેઠેજ છૂતજે ક્રોધને ક્ષણ વારમાં; દુર્ગતિ જો ઇષ્ટ હોવે કરડ કુરડ મુનિ પરે, ક્રોધ કર સુરતર ધતૂરે ઇષ્ટ જે તેને વરે. ૧

શ્લોકાર્થ:—જો તને મોક્ષ બહાલો હોય તો મેતાર્ય મુનિની જેમ ઉપસર્ગમાં યાગ તે ક્રોધનો જથ્થો કર અને જો

તને દુર્ગતિ ઈદ્ર હોય તો કરડકુરડ મુનિની જેમ અતિશય ક્રોધ કર. કલ્પવૃક્ષ અને ધંતુરાના વૃક્ષમાંથી જે તને ગમે તેને ચંદુલુ કર. ૧૨૩

રૂપહટાર્થ:—હે શુભ ! તોં તને ચોક્ષ બહાલો પ્રિય હોય, તો નેતાર્થ નામના મુનિની જેમ ઉપસર્ગના પ્રસંગે પણ ક્રોધને છતજો. એટલે દમ્ભા શુભ ધારણ કરજો. અને જો તને દુર્ગતિ વહાલો હોય એટલે તારે નરક કે તિર્યચગતિમાં જવું હોય અને ત્યાંના લાયકર દુઃખ ભોગવવાં હોય તો કરડ-કુરડ નામના મુનિની જેમ અતિશય ક્રોધ કર. કારણ કે ક્રોધ કરવાથી પાપકર્મો ખાંધીને શુભ દુર્ગતિમાં જાય છે. અહીં ઉઠાકરણ આપતાં જણાવે છે કે ક્રોધના જય સમાન કલ્પવૃક્ષ છે. અને ક્રોધ કરવા જેવું ધંતુરાનું જાડ છે. આ જાંનેમાંથી તને જે ગમે તેને ચંદુલુ કર. એટલે જો તારે સુખી થવું હોય તો તું ક્રોધનો જય કર અને દુઃખી થવું હોય તો ક્રોધ કર. આ બેમાંથી તને જે ઉચે તે પ્રમાણે વર્તન કર. ૧૨૩

આવતરાણ:—હવે એકસઠમું માન પરિહારનું કાર કહે છે:—

(વલંતતિલકાવૃક્ષમ્)

માની તપઃશ્રુતશમવ્રતધર્મહીનઃ,

સ્વાન્નન્દિયેણ ઇવ પણ્યવધૂપહાસ્યે ।

કિં તારકઃ કમલભૂવરદુર્ધરોઽપિ,

નાકારિ શમ્ભુશિથુના હૃતસર્વગર્વઃ ॥

(ગદ્ય રીતે લેખેલું અર્થસમીપ)

માયા રંગીનિકરણેન ગરબને ક્રોધાગ પામિતન મુનઃ,
 પોતીરેણ મુસોર્ગી કેવલસરસ કુમ્ભીકૃતો મણિના ।
 તિ કર્ણદય ન નિગલ્યા પૃથિત્વના વિષનઃ પાનાઽપવન્,
 તિ શ્રીમો ન જગામ વામનતર્જન્યં વર્તેર્જન્યને ॥૨૬॥

આ બંને દુઃખ પરભવે માયા નરકને આપતી,
 વીરપ્રભુએ માગિસુર કુળડો કર્ણ મુદ્ધિવતી;
 વિષ થઈ શીળી કલા કરણેજ પરશુરામથી,
 પણ યુદ્ધમાં નિષ્ફલ બની તે વિજ્ય કયાંથી

કપટથી. ૧

કપટથી વામન બનેલા વિષ્ણુ બંધાયા વલી,
 યાયકપણું બલિભૂપથી પામ્યા સરલતા સુખ કરી;
 સરલતાએ ધર્મને આરાધ્યજે વિધિ યોગથી,
 મુક્તિના સુખ પામજે અલભા રહો નિત કપટથી. ૨

શ્લોકાર્થ:—માયા પરભવમાં દુર્ગતિ આપનારી અને
 વળી આ ભવમાં કલેશને માટે (કલેશ દેનારી) થાય છે.
 શ્રીવીર પ્રભુએ કપટથી મિત્ર બનેલ દેવને મૂઠી મારી કુળડો
 વાત્સલ્યનું છલ કરી (પરશુરામ પાસેથી)
 કલા યુદ્ધમાં શું નિષ્ફળ ન થઈ? અથવા

વામન રૂપ ધારણ કરનાર વિષ્ણુ બલિતા બંધનને અને દીન-
તાને (યાચકબલ્લાને) નથી પામ્યા ? ૧૨૬

રૂપાર્થઃ—માયા એટલે કપટ અથવા ઉતરપીડી
કરવાળી છત્ર આ લોકમાં અનેક પ્રકારનાં દુઃખ પામે છે
તેમજ પરબવમાં પણ નરકાદિ દુર્ગતિને પામે છે. શ્રીવીર
પ્રભુ ત્યારે બાલકબલ્લામાં હોડા કરતા હતા તે વખતે ઈન્દ્ર
મહારાજે તેમના બાળની આ રીતે પ્રશંસા કરી કે—“ દેવો
અહિત ઈન્દ્ર પણ શ્રીવીર પ્રભુને હોબ પમાડવાને સમર્થ
નથી. ” તેની ઘડા નહિ કરતો એક દેવ શ્રીવીર પ્રભુની
પરીક્ષા કરવા માટે ત્યાં પ્રભુ રમતા હતા ત્યાં મનુષ્યનું રૂપ
કરીને આવ્યો. અને પ્રભુને પોતાની ખાંધ ઉપર બેસાડી તાડ
જેવું હેવું પોતાનું રૂપ વિકુળું. તેથી પ્રભુએ મુહૂર્તે પ્રકાર
કરીને તે દેવને ટીંગણો (હુડો) બનાવી દીધો. આ પ્રમાણે
કપટી દેવની હાલત ધર્મ. બીજું દહાન્ત આપતાં જણાવે છે
કે કર્ણ રાજા પોતે દાનિય હતો તે છતાં પ્રાણહીનું રૂપ કરીને
પરશુરામની પાસે વિદ્યા શીખ્યો પરંતુ એક વાર પરશુરામ
કર્ણના ખોળામાં સૂઈ રજા હતા તે વખતે કર્ણની જાંઘમાં
સૂઈ દરડ્યો. તેમાંથી લોટી નીકળ્યું. તેનો રક્ષો પરશુરામની
નીચે જવાથી તે બળ્યા. પરંતુ કર્ણ તો તેમજ રક્ષા. તેથી
પરશુરામે જાણ્યું કે આટલું સત્ય પ્રાણહીનમાં હોય નહિ. આ
પ્રાણહીનને ખોટો વેપધારી દાનિય કર્યું છે, એવું બાણીને તેને
શ્રાપ આપ્યો કે યુદ્ધમાં તું વિદ્યા ભૂલી જઈશ. અને યુદ્ધમાં
તેમજ બન્યું. એટલે કહેવાનો સાર એ છે કે કપટથી મેળ-
વેલી વિદ્યા શ્રમમાં આવતી નથી. વળી ત્રીજું દહાન્ત આપતાં

રાખીને તપ કર્યો હતો અને તે કપટને લીધે તેમણે નિક
ચીત સ્ત્રી વેદ બાંધ્યો અને તેના તીર્થંકરના ભવમાં ઉદ
આવ્યો. ત્રીજું દષ્ટાન્ત આપતાં જણાવે છે કે દુર્હાન્ત નામના
દૈત્યને હણવાને માટે વિષ્ણુએ કપટથી સ્ત્રીનું રૂપ ધારા
કર્યું. આ દુર્હાન્ત નામના દૈત્યે પ્રજ્ઞા પાસેથી એવું વરદા
મેળવ્યું હતું કે તે રોષથી જેના મસ્તક ઉપર હાથ મૂકે
ભસ્મ થઈ જાય. ત્યાર પછી પ્રજ્ઞાંડમાં તે મરણ મુખ
ભમવા લાગ્યો. ગૌરીનું રૂપ જોઈને તેના ઉપર મોહિત થયો
તેથી તે પશુપતિ પાસે આવ્યો. પશુપતિ ભય પામી
વિષ્ણુ પાસે ગયા. અને પોતાનું દુર્હાન્ત દૈત્યથી રક્ષણ કરવા
કહ્યું. તેથી વિષ્ણુએ જાનાવટી ગૌરીનું રૂપ કર્યું. ત્યારે આ
ગૌરી છે એમ માની દૈત્યે તેની પાસે આવીને ગૌરીને કહ્યું
કે હો સુન્દરિ! મને પતિપણે અંગીકાર કર. ત્યારે જાનાવટ
ગૌરીએ કહ્યું કે તું મારો આગળ નૃત્ય કર તો તારી વા
કમુદ્ધ કરું. દૈત્યે નૃત્ય કરવા માંડ્યું. નૃત્યમાં ગૌરીએ રાજ
સના મસ્તક ઉપર હાથ મુકાવી તેને બાળી નાખ્યો. અત્રી
કદિવાનો સાર એ છે કે માયાએ વિષ્ણુ પાસે પણ સ્ત્રીનું રૂ
ધારણ કરાવ્યું. ભવ્ય જીવોએ આવી માયાનો જરૂર ત્યા
કરવો જોઈએ. ૧૨૭

આપાદભૂતિ મુનિની કુંડળીના આ પ્રમાણે:—કોઈ
મનુષ્યમાં આપાદભૂતિ નામે મુનિ હતા. તે ઘણો લામ્બિયાળ
હતા. એક વખત છટ્ટના પારણે ગાયત્રી જનાં એક નટન
વરનાં પેદા. તેને ઘેર દરેક બિહુને એક એક મોહક આપ
કે. મુનિને પણ એક મોહક મળ્યો. મુનિએ બાદર આવે

વિચાર્યું કે આ મોદક તો ગુરૂ ખાશે અને કાંઈ મળશે નહિ, એમ વિચારી રૂપ બદલીને ફરીથી નટના ઘેર જઈ મોદક લઈને આવ્યા. ફરીથી વિચાર્યું કે આ મોદક ખીજ સાધુઓ ખાશે, માટે ફરીથી વૃદ્ધ સાધુનો વેશ લઈને ત્રીજો મોદક લાવ્યા. આ બધું ઘરની ખારીએ બેઠેલા નટે જોયું. તેથી તેણે વિચાર્યું કે આવી લબ્ધિવાળા મુનિ જો મારા વશમાં આવે તો મને ધંધામાં ઘણો લાભ થાય. તેથી ખીજો દિવસે ફરીથી મુનિ આવ્યા ત્યારે નટે તેની રૂપવતી બે કન્યાઓની પાસે હાવલાવ વડે મુનિને ચલાયમાન કરાવ્યા અને વશ થએલા મુનિએ જ્યાં સુધી બે કન્યાઓમાંથી કોઈ મદ્યપાન નહિ કરે ત્યાં સુધી હું પોતે રહીશ એમ કહ્યું. ત્યાર પછી તે નટની કળાઓ શીખ્યા અને રાત્ર વગેરે પાસેથી પોતાની જુદી જુદી લબ્ધિથી નૃત્ય કરીને ઘણું ધન મેળવ્યું. આ પ્રમાણે તે મુનિને માયાએ આશ્રિતથી ભ્રષ્ટ કર્યા, અંતે મુનિ ફરીથી દીક્ષિત થઈ કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા. તેમજ તેમણે નટોને પણ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરાવ્યું હતું.

અવતરણ:—હવે ત્રેસઠમું લોભ કષાય પરિહારનું કાર કહે છે:—

॥ શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્ ॥

૬	૧૦	૮	૭	૮	૫	૩	૪	૧
લોભી	તૃપ્યતિ	નો	ઘનૈરપિ	ઘનૈરિચ્છન્નવં	સ્વં	નવા-		
૨	૧૧		૧૩	૧૪	૧૨	૧૫	૧૬	
દપ્યાદઃ	પિતૃકલ્પિતાનુજપદં	કિ	ચાર્પમિર્વાચ્છિદત્					

૧૨ ૧૧ ૧૭ ૧૫ ૧૩ ૧૪ ૧૮

તન્નિઃસન્નતિરસ્ક્રિયા લઘુ કલ્પી દાનં ત્વયોહ્યાસિતં,

૨૧ ૨૨ ૨૦ ૧૯ ૨૪ ૨૩ ૨૭ ૨૮ ૨૬

કૈઃ કૈર્મદ્ર? પુનઃ ફલિષ્યતિ ફલૈસ્તત્તે જિનો વેતિ ચત્ ૧૬૧

તીર્થઃકરોએ મતતણી ને ધર્મ કેરી દેશના,
દેતાં કહ્યું ને મુખ્ય તિમ શ્રી શાલભદ્રાદિકતણા;
દૃષ્ટાંતથી ને અતુલ લક્ષ્મી આપતું દેનારને,
તે દાન દીધું પરિકરી તેં આજ કંજુસાધને. ૧

આપશે ઉત્તમ ફલો કેવા તને તે બાણતા,
જિતરાજ શીલ તપ ભાવનાને દાન પણ આરાધતા;
શ્રીસંઘ કેરી પૂજના ભવિ હવ પુણ્યે પામતા,
વસ્તુપાલાદિક પેરે બહુ લાભ ઉત્પતિ સાધતા. ૨

સ્તોકાર્થઃ—તીર્થકરોએ ને દાનને મત અને ધર્મની
દેશના દેતાં મુખ્ય જણાવીને મોટી ઉન્નતિને પમાડાયું છે
અને ને શ્રીશાલભદ્ર વગેરેની જેમ અપૂર્વ આળાહીને આપે
છે તે દાન કલિયુગમાં કંજુસાધનેા તિરસ્કાર કરીને તેં જલદી
પ્રદાશિત કર્યું (દીધું) છે. તેથી હે ભદ્ર ! તે દાન કયા કયા
ફલો વડે તને ફળશે તે (વાત) તો શ્રીજિનેશ્વર દેવ જાણે
છે. ૧૬૧

સ્પષ્ટાર્થઃ—જે દાનને તીર્થકરોએ મત અને ધર્મની
દેશના દેતાં મુખ્ય કહ્યું છે. કારણ કે મતને વિષે પહેલું
અહિંસા મત કહ્યું તેથી તેમાં અભયદાન વગેરેની મુખ્યતા

શીલ વસ્ત્રે તપ અનલથી મત નિયમ ધરથી અને,
ભાવના શુભ તેલથી આચાર્ય રવિ તેજે અને. ૧

અજ્ઞાન ઠંડી દૂર કરે ચોમાસું કાગણ માસનું,
તમને બનો આનંદ દાયક જેલ કારણ પુણ્યનું;
વસ્ત્રાદિ કારણ પાંચ હરતા શીતને જલદી અહીં,
શીલાદિ કારણ પાંચ પણ અજ્ઞાનને હરતા સહી. ૨

સ્લોકાર્થ:—આ સાધુ રૂપ રાજહંસો પવિત્ર ક્ષેત્રમાં
વર્ષાઋતુને ગાળીને તે તે સ્થાનમાં વિચર્યા કે જ્યાં પુણ્યવંત
એવા તેઓએ શીલ રૂપી વસ્ત્રો વડે, તપ રૂપી અગ્નિ વડે,
મત અને નિયમ રૂપો ધર વડે, ભાવના રૂપી સુગન્ધિદાર તેલ
વડે અને આચાર્ય રૂપી સૂર્યના કીરણો વડે હરરોજ જડતા
(અજ્ઞાન) રૂપી ટાઢ દૂર કરી, તે કાગણ ચોમાસું તમને આનં-
દને માટે થાઓ. ૧૬૩

સ્પષ્ટાર્થ:—હવે સાધુઓને રાજહંસોની સાથે સરખા-
વતાં કાગણ ચોમાસું તેઓએ શી રીતે પસાર કર્યું ? તે
બીના જણાવતાં અંધકાર કહે છે કે પવિત્ર ક્ષેત્રમાં વર્ષાઋતુ
ગાળ્યા પછી તે સાધુઓએ તે તે સ્થાનોમાં વિહાર કર્યો કે
જ્યાં વિહાર કરતાં તેઓએ પોતાની અને બીજા લબ્ધિ જીવોની
જડતા એટલે અજ્ઞાન રૂપી ટાઢને દૂર કરી. અજ્ઞાન રૂપી ટાઢનું
નિવારણ કેવી રીતે કર્યું તે જણાવે છે. વસ્ત્રોથી ટાઢનું નિવા-
રણ થાય છે તેથી તેમણે શીલ રૂપી વસ્ત્રો ધારણ કર્યા.
અગ્નિથી ટાઢ દૂર થાય છે તેથી તે સાધુઓએ તપ રૂપી

અગ્નિથી ટાઢ દૂર કરી. ઘરમાં રહેવાથી ટાઢ દૂર થાય છે તેથી તેમણે વ્રત અને નિયમ રૂપાં ઘરમાં નિવાસ કર્યો. તેલના મર્દનથી ટાઢની અસર ઓછી થાય છે. તેથી તેમણે સારી ભાવના રૂપી સુગંધિદાર તેલનું મર્દન કર્યું, સૂર્યનાં કીરણો વડે ટાઢ દૂર થાય છે, તેથી તેમણે આચાર્ય રૂપી સૂર્યની વાણી રૂપી કીરણોનું નિરંતર સેવન કર્યું તે ટાઢ દૂર કરી. આ પ્રમાણે તેમણે પોતાની અજ્ઞાન રૂપી ટાઢ દૂર કરીને ક્ષાગણ ચોમાસું પુરું કર્યું. તે ક્ષાગણ ચોમાસું સર્વેને આનંદ આપનારું થાયો. ૧૬૩

અવતરણુઃ—એજ ક્ષાગણ ચોમાસાની બીના વિસ્તારથી બીજી રીતે સમજાવે છે:—

॥ શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્ ॥

૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬
ચાતુર્માસિકપર્વસંભવતપો વહ્નેસ્તદાવશ્યક—

૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩
અશ્યત્કર્મદલોચ્છિતચ્છગણકસ્તોમેઽન્ન મસ્મીકૃતે ।

૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭
પ્રાતર્વન્દનકે મુખાંશુકવિધિવ્યાજાદ્વિકીર્ણે સતિ,

૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૩ ૨૪ ૨૧ ૨૨
ઘન્યોઽર્હદ્ગુણફાલ્ગુનો ગતરજાઃ સ્યાદાગમામ્મઃ પ્લવાત્ ૧૬૪

ચોમાસી પર્વ વિષે થયેલા છટ્ટ તપ રૂપ અગ્નિમાં,
ચોમાસી પ્રતિક્રમણે પડતાં કર્મછાંણાં ઘડીકમાં;
રાખ હોવે તેહની તે વાંદણેજ પ્રભાતના,
મુહપત્તિના ચલને ઉડતી સ્નાનથી શ્રુતજલ તણા. ૧

શ્રોકર્પૂરપ્રકરપદ્યાદિ:

અરિહંતના ગુણુ રૂપ ઉત્તમ માસ કાગણુ નિર્મલો,
હોય તસ આરાધનામાં ભાવ રાખો ઉન્નલો;
ર્વ કરણી પાપહરણી ભાગ્ય કમલ વિકાસિની,
પુણ્યવંતા સાધને નિત સાધના એ પર્વની. ૨

શ્લોકાર્થ:—ચોમાસી પર્વથી ઉત્પન્ન થએલા તપરૂપ
અગ્નિનો અંદર તે (ચાતુર્માસના) પર્વના પ્રતિક્રમણુ વડે
પડતાં કર્મનાં દલરૂપ ઉછલતાં છાણાંનો સમૂહ ભસ્મ થયે
છતે અરિહંતના ગુણુ રૂપ ધન્ય એવો ક્ષણુન માસ આગમ
રૂપ જલના સ્નાનથી પાપ રૂપ રજ રહિત થાય છે. ૧૬૪

રૂપટાઠર્થ:—અરિહંત પ્રભુના ગુણુ રૂપી કાગણુ માસ
સિદ્ધાન્ત રૂપી પાણીમાં સ્નાન કરવાથી કર્મ રૂપ રજથી રહિત
થાય છે તે જણાવતાં અંધકાર કહે છે કે ચોમાસી પર્વમાં
કરેલા છટપ રૂપી અગ્નિની અંદર ચોમાસી પર્વના પ્રતિ-
ક્રમણુ કરવાથી પડતાં (ઉદયમાં આવીને લોગવાઈ જતાં)
એવાં કર્મના દલિયાં રૂપી ઉછળતાં છાણાંનો સમૂહ ભસ્મ
(રાખ) થઈ જાય છે. ભસ્મ ધઈ ગએલ તે કર્મરૂપી દલિયાં
પ્રાતઃકાલમાં કરવામાં આવતાં વન્દનને વિષે મુહૂર્તપત્તિ પલેવવાના
જ્ઞાને એટલે મુખવચ્ચિકાના પડિલેહણથી ચારે તરફ ઉડી ગયે
છતે એટલે ચાતુર્માસિક તપના પ્રભાવથી ઘણાં કર્મદલિયાંની
નિર્જરા ધઈ જવાથી અરિહંતના ગુણુરૂપી વખાણવા લાયક
એવો આ ક્ષણુન માસ (એટલે ક્ષણુન માસમાં તપ કરનારો
આત્મા) આગમ રૂપ જલના સ્નાનથી (આગમના અભ્યાસ
તથા શ્રવણાદિથી) પાપ રહિત થાય છે. ૧૬૪

આવતરાણુઃ—હવે ૮૦ મું કલ્યાણકના દિવસના વર્ણન-
વાળું દ્વાર કહે છે:—

(ઉપજાતિવૃત્તમ્)

૪ ૩ ૪ ૨ ૫
સ્પર્ધા મહત્સુ નરવાક્ શુકવત્ ક્રમાય,

૧૧ ૬ ૯ ૧૦ ૮ ૭
સત્યં પુનઃ પદમૃપૈતિ જનઃ સમર્થઃ ।

૧૪ ૧૨ ૧૪
મર્ત્યા હિ પંચમગુણસ્થિતિમુક્તિયોગ્યાઃ,

૧૭ ૧૫ ૧૬ ૧૮ ૧૮
શ્રાદ્ધેષુ તજ્જિનમદેઽનુચિતેન્દ્રતાઽપિ ॥

૧૬૫

મોટા તણી સાથેજ સ્પર્ધા ખેદ દેનારી બને,
મનુષ્યવાણી જેમ શુકને પદ મળેજ સમર્થને;
ઈંદ્ર ચોથે પાંચમે ગુણ સ્થાનકે સ્થિતિ શ્રાદ્ધની,
તેજ કારણ ઈંદ્રતા ના યોગ્ય જાણે શ્રાદ્ધની. ૧૬૫

શ્લોકાર્થ:—જેમ મનુષ્યની લાષા પોપટને શ્રમ માટે
થાય છે તેમ મોટા પુરૂષોની સાથે સ્પર્ધા (હોડ) શ્રમને
માટે (થકવનારી) થાય છે. એ વાત સાચી છે કે સમર્થ
માણસ યોગ્ય સ્થાનને પ્રાપ્ત છે. કારણ કે મનુષ્યો પાંચમા
ગુણસ્થાનકને યોગ્ય અને મોક્ષે જવાને લાયક હોય છે, તે
કારણથી જિનેશ્વરના કલ્યાણકને વિષે આવકોતું ઈન્દ્રપાર્ણું
વ્યાજબી નથી. ૧૬૫

સ્પર્ધાર્થ:—મનુષ્યની લાષા પોપટને શ્રમ માટે થાય

શ્રીકૃષ્ણપ્રકરસ્પષ્ટાર્થાદિ:

છે. અથવા પોપટને મનુષ્યની લાપા શીખડાવવામાં આવે તો તે ઘણી મહેનતે પણ કાંઈક કાંઈક મનુષ્યની લાપા બોલી શકે છે. પરંતુ મનુષ્યના જેવું પૂરેપૂરું બોલી શકતો નથી. તેવી રીતે મોટા પુરૂષોની સાથે સ્પર્ધા (અહંકાર; હોડ) કરવી તે પણ યજ્ઞવાતી (જેદ ઉપલવવારી) થાય છે. એ વાત સાચી છે કે સમર્થ માણસ યોગ્ય સ્થાનને પામે છે. તેથી ઉત્કૃષ્ટથી દેશવિરતિ હોય તો પાંચમા શુભસ્થાનકે વર્તનારા કહેવાય, તેમજ તેઓ મોક્ષે જવાની યોગ્યતાવાળા પણ છે. કારણ કે મતધારી શ્રાવકોને પાંચમું દેશવિરતિ નામે શુભસ્થાનક હોય છે. તેમજ આ મનુષ્ય ભવ પારીનેજ મોક્ષે જઈ શકાય છે તે કારણથી નિરનેશ્વરના કૃત્યાણુકને વિષે શ્રાવકોને ઇન્દ્ર જેવા માનવા, તે બ્યાજળી નથી. મુમુક્ષુને હોય છે-દેવતાઓને ઉત્કૃષ્ટથી પણ શરૂઆતના ત્રિશ્યાદિષ્ટિ શુભસ્થાનક વગેરે ચાર જ શુભસ્થાનક હોય છે અને શ્રાવકને તો દેશવિરતિની અપેક્ષાએ પાંચમું શુભસ્થાનક પણ હોય છે તે પાંચમું શુભસ્થાનક ચોથા શુભસ્થાનકથી અનંતશુભ વધતી વિશુદ્ધિવાળું છે. આ રીતે શ્રાવકપણામાં અને ઇન્દ્રપણામાં ફરક સમજવો. ૧૬૫

અવતરણુ:—જે કૃત્યાણુકનો દિવસ હોય તે ગ્રંથ છે એટલું જ નહિ પરંતુ દરેક વર્ષનો તે દિવસ પણ ગ્રંથ માનવો જોઈએ, તે જણાવે છે—

(વસંતતિલકાવૃત્તમ્)

૪ કલ્યાણકં ચ દિવસે ધુરિ યત્ર સોર્જતિ—
૭ ૧૦ ૧૫ ૨૨ ૮ ૯ ૧૪

ગ્રેષ્ઠ: સ એવ દિવસ: પુનરાગતો:

રાજના ઘોડા ઉપર હોંશિયાર પુરૂષે ધારણ કરેલા છત્રમાં કે
રથમાં તેમજ વાડી અથવા બગીચામાં તેમજ લોકોના સાદી
અને સુંડલા વગેરેમાં કોઈ પણ ઠેકાણે મેળવી નથી, એમ
સમજીને હે ભવ્ય જીવો ! તમે પણ આ પ્રભુની ભકિત જાહેર
કરી દ્યો, કે જેથી મારી પેઠે તમને પણ સારી મોટાઈ
મળે. ૧૭૫

અવતરણુઃ—એ પ્રમાણે ૮૩ મું દ્વાર કહીને હવે ૮૪
મું અષ્ટ પ્રકારી જિનપૂજનું દ્વાર કહે છે:—

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

નૈવેદ્યૈઃ^૨ સજલૈઃ^૧ શિવાધ્વસુખદં^૩ સ્પષ્ટં^૪ સમં^૫ શમ્બલં,^૬
ધૂપેનોર્ધ્વગતિઃ^૭ સુગન્ધિતદિશાવાસેન^૮ શુભ્રં^૯ યશઃ^{૧૦ ૧૧} ।

૧૪ ૧૩ ૧૨ ૧૫ ૧૭ ૧૬
વૃસ્વર્ગાદિફલં^{૧૪} ફલૈશ્ચ^{૧૩} કલ્મૈર્જૈનાદકાર્ચાત્મનઃ,^{૧૨}

૧૮ ૧૯ ૨૧ ૨૦ ૨૨
પુષ્પૈર્લોકશિરઃ^{૧૮} સ્થિતિઃ^{૧૯} શિવતનુર્દીપૈર્જિનાર્ચાફલમ્^{૨૧ ૨૦ ૨૨} ॥ ૧૭૬

જન સહિત નૈવેદ્યથી શિવપથ ભાતું ધૂપથી,
ઉર્ધ્વ ગતિ યશ શ્વેત પામે નર સુગંધિ વાસથી;
સ્વર્ગ નર સુખ ફલ થકી જિનભાવ અક્ષતપૂજને,
પુષ્પથી લોકાગ્ર શિવપદ દીપથી ફલપૂજને. ૧૭૬

શ્રીકર્પૂરપ્રકરપદાર્થાદિ:

શ્લોકાર્થ:—જલ સહિત નૈવેદ્ય વડે જિનરાજની પૂજા કરવાથી મોક્ષમાર્ગમાં સુખ આપનાર પ્રગટ સંપૂર્ણ ભાતું (થું) મળે છે. ધૂપ પૂજાથી ઉચ્ચ ગતિ, દિશાઓને સુગંધિ બનાવનાર વાસપૂજાથી ઉત્તમ વસ્ત્ર મળે. ફલ પૂજા વડે મનુષ્યતા અને સ્વર્ગાદિના સુખ મળે છે. અક્ષત પૂજા વડે ચોતાની જિન સંબંધી આઠક ગણિ કરણ રૂપ પૂજા થાય (જિનપણું મળે) અથવા અક્ષતપણું મળે છે. પુષ્પ પૂજા વડે લોકના મસ્તકે નિવાસ અને દીપ પૂજા વડે મોક્ષ (રૂપ શરીર) મળે છે, એ પ્રમાણે જિનેશ્વરની અષ્ટપ્રકારી પૂજાતું ફલ જાણવું. ૧૭૬

રૂપાર્થ:—શ્રીજિનેશ્વર દેવની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરનાર ભવ્ય જીવોને કદ પૂજાથી કર્યું ફલ મળે છે તે જણાવતાં પંથકાર જણાવે છે કે શ્રીજિનરાજની ૧ જલપૂજા અને ૨ નૈવેદ્ય પૂજા કરનાર ભવ્ય જીવોને મોક્ષ માર્ગમાં સુખ આપનાર પ્રગટ સંપૂર્ણ ભાતું મળે છે. ૩ ધૂપપૂજા કરનાર ભવ્ય જીવોને ઉચ્ચ ગતિ એટલે મનુષ્યગતિ અથવા દેવગતિના સુખ મળે છે. અને હર્ગતિનો નાશ થાય છે. દિશાઓને સુગંધિ બનાવનાર ચન્દન કર્પૂર વગેરે સુગંધીકાર ૪ વાસસ્ત્રપથી પૂજા કરવાથી ઉત્તમ વસ્ત્ર મળે. કરવાથી મનુષ્યલોક, મૂકીને ૫ ફલપૂજા કરવાથી મનુષ્યલોક, દેવલોક વગેરેની પ્રાપ્તિ રૂપ ફળ મળે છે. તથા કલમ એટલે ૬ અક્ષત (શાલિ ચાખા) વડે પૂજા કરવાથી જિનસંબંધી આઠક ગણિદાન કરણ રૂપ પૂજા ચોતાની થાય છે એટલે તીર્થંકરપણું મળે છે. અથવા અક્ષતપણાની પ્રાપ્તિ થાય છે. ૭ પુષ્પ પૂજા કરવાથી લોકના અથ લાગ ઉપર નિવાસ (સ્થાન) મળે છે અથવા મોક્ષરૂપી.

૬. મત્સ્ય યુગલ (જોડલા)થી પ્રગટ પ્રલાવશાલી પ્રભુ છે એમ જાણવું. ૭. સ્વસ્તિકથી જેમને હંમેશાં નિજ ગુણ સમજતા રૂપ (ઉત્સવ) આનંદ વર્તે છે. ૮. નન્દાવર્તથી જાણવું જે જિનેશ્વર દેવ આશ્ચર્યકારી આકૃતિ વડે લોકોને હર્ષ ઉપજાવે છે (રાજ કરે છે). એવા શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુ તમારૂં રક્ષણ કરે. એમ ગ્રંથકાર આશીર્વાદ આપે છે. ૧૭૭

અવતરણ—હવે ૮૭ મું સુક્રિતનું દ્વાર જણાવે છે.—

(શાર્દૂલવિક્રીડીતવૃત્તમ્)

૧	૨	૪	૩	૬	૬	૫	૭
મુવતેઃ સૌલ્યપ્રમાણં મનતુ સુરગિરિઃ સોઽસ્તિ વા યોજનાનાં,							
૮	૧૨	૧૧	૧૩ ૧૦	૧૪ ૧૬			૧૫
લક્ષં વાર્ધિઃ સ્વયંભૂરમણ ઇતિ પુનઃ સોઽસ્તિ રજ્જુમમાણઃ ।							
૧૬	૧૮	૨૦	૨૧ ૧૭	૨૪ ૨૨			૨૩
લોકાલીલં તદેતજ્જિનપતિરપિ વા નોપમાતું પ્રગલ્ભો,							
૨૬	૨૮	૩૦	૨૫ ૨૭				૨૬
મૃદ્ધાપ્રોગાન્નુભૂતિં મ્યગનમન્નુવદન્ યદ્વદન્યં પુલિન્દઃ ॥ ૧૭૮							

મેરૂ પર્વત જેટલું સુખ મોક્ષનું હોવે નહીં,
લાખ યોગ્યન માન તેનું મુક્તિ સુખ તેનું નહીં;
એક રાજ પ્રમાણ લાખથી સ્વયંભૂ જગદિ સહી,
મુક્તિ સુખ તેનું ન તમે સરખો પદારથ કો આવી. ૧

દેવની જાણે છતાં જિપમાળથી ન કરી શકે.
મુક્તિ સુખના દેવની વિશ્વે ન વળતુ જાણી શકે;

જંગલ વિષે સુખ રાજ્યના વદવા ન સરખી ચીજ મળે,
તે કારણે સંખધિ આગળ ભિલેલ તે ન કહી શકે. ૨

સ્તોકાર્થ:—જોક્ષતાં સુખનું પ્રમાણ મેરૂ પર્વત માણ છે એમ કહેવું બ્યાબળી નથી. કારણ કે તે તો લાખ યોજન પ્રમાણ છે. તથા સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર પ્રમાણ તે (જોક્ષતાં સુખ) છે એમ પણ કહેવું ઠીક નથી, કારણ કે તે એક રાજ પ્રમાણ છે. પરંતુ તે (સુખ) તો લોકાતીત છે તેથી તેને બીજી ઉપમા આપીને સમજાવવાને જિનપતિ પણ સમર્થ નથી. જેમ રાજાના લોગના અતુલવને પોતાના સગાંઓને કહેવાને ભિલેલ સમર્થ ન થયો તેમ અહીં સમજવું. ૧૭૮

સ્પષ્ટાર્થ:—જોક્ષતાં સુખ કેટલું છે. અને તેને કોઈ પદાર્થની સાથે સરખાવી શકાય કે નહિ? તે જણાવવા અંતકાર કહે છે કે—મેરૂ પર્વત મોટો ગણાય છે તેના જે જોક્ષતાં સુખ કહેવાય જ નહિ. કારણ કે મેરૂ પર્વત જે છે તો પણ તે તો એક લાખ યોજનનો જ છે અને તું સુખ અનંત છે, અથવા સૌથી મોટામાં મોટો જે સ્વયંભૂરમણ છે તેના જેટલું પણ જોક્ષતાં સુખ ન કહેવાય, કારણ કે જો કે તે સમુદ્ર બધા સમુદ્રોથી મોટો છે, તો પણ તે એક રાજલોક પ્રમાણ છે એટલે તેની એક રાજલોક પ્રમાણ ગોળાકાર લંબાઈ પહોળાઈ છે. એક રાજલોક પ્રમાણ અસંખ્યાતા કોણકોણી યોજન બાણુડું. તેના જેટલું

દારિદ્ર્ય અને દુઃખનો વિસ્તાર શીઘ્ર નાશ પામે છે, તથા નિર્મલ ભાવથી આ તીર્થની ભક્તિ કરનારા જીવો આરોગ્ય (દેહારોગ્ય ને ધર્મારોગ્ય એ બન્ને આરોગ્ય) અને ઉન્નતિને એટલે ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિવાળા પુણ્યાનુભંધિ પુણ્યપૂર્વક આત્માની ચઢતી દશાને પામે છે. ॥ ૨૭ ॥

દારિદ્રાયલવજ્જે-નવિ કાયંવેણ જંસસ ણો નહો ॥

દારિદ્રકઠ્ઠસેલો-સો ણિઠ્ઠમગ્ગાહિઓ મુવ્વણે ॥ ૨૮ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—જે ભવ્ય જીવ આ તીર્થનો આશ્રય કરવા છતાં લાભ ન પામે તો તે અતિ નિર્ભાગી જાણવો એમ જણાવે છે.

દુઃખ દારિદ્ર્ય રૂપી પર્વતોને છેદવામાં વજ્ર સરખા એવા આ પ્રભાવિક કઠંબ ગરિ તીર્થની સેવા કરવા વડે પણ જે જીવના દારિદ્ર્ય દુઃખરૂપી પર્વતો નાશ ન પામે તો જાણવું કે ત્રણે જીવનમાં એ જીવ કાંઈ અતિ નિર્ભાગ્યશેષર છે. [જેમ ગંગા નદીમાં રહેતો મત્સ્ય પણ તરસ્યો મરતો હોય તો એ મત્સ્યના જેવો નિર્ભાગી કોણ ? તેમ ભક્તિ ભાવથી આ તીર્થની છાયામાં રહ્યા છતાં પણ જે તીર્થદ્વારા આત્મલાભ ન મેળવી શકતો હોય તો એના જેવો બીજો નિર્ભાગી કોણ ?] ॥ ૨૮ ॥

કિં કામધેણુ ચિંતા-મણિકામલયામરામપમુદેહિં ॥

તુહો જસસ કયંચો-પઓયણં તસસ નણ્ણસસ ॥ ૨૯ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—અહો ! જે ભાગ્યશાળી જીવને કઠંબગરિ

સુષ્માન યથો તે જીવને કામધેનુ ગાય વડે શું ? ચિન્તામણિ
રત્ન વડે શું ? કામલતા વડે શું ? તથા કલ્પવૃક્ષ વિગેરે
વડે શું ? એટલે એ કામધેનુ વિગેરે આ લોકના મુખવાળી
વસ્તુઓથી શું પ્રયોજન હોય ? કારણ કે એ લાગ્યથાળી
જીવને તેા એ ગિરિની આરાધનાથી અનેક આત્મલબ્ધિઓ
પ્રાપ્ત થાય છે. જેથી તેવી આત્મલબ્ધિઓવાળા યોગી
મહાત્માઓને તેા કામધેનુ ગાય આદિ વસ્તુઓ અત્યંત
તુચ્છ લાગે છે. માટે એવા જીવને કામધેનુ આદિ
અન્ય કોઈ વસ્તુનું પ્રયોજન નથી. કેવળ આત્મ ઉન્નતિવાળા
યોગમાર્ગનું જ પ્રયોજન છે. ॥૨૯॥

આ તીર્થમાં પ્રકાશવન્તી ઔષધિઓ.

જત્યોસદ્દીપ્ત નત્તં-નિયમા વિમલં સુવિસરપસરેહિં ॥

તિમિરં નાસંતિ જહા-નિદ્ધણમેદાત્ત દારિદ્ર્યં ॥ ૩૦ ॥

રૂપસ્થાથ—નિર્ધનના ઘરમાંથી જેમ દારિદ્ર્ય દુઃખ
નાશ પામે છે, તેમ ઔષધિઓ એટલે ચળકતી વનસ્પતિઓ
પણ પોતાના પ્રકાશના કાન્તિના નિર્મળ કિરણો વડે રાત્રે

૧ લોકમાં ઇચ્છિત વસ્તુ આપનારી દેવી આપને કામધેનુ કહે
છે, એજ રીતે ઇચ્છિત વસ્તુ આપનાર ચિન્તામણી રત્ન, ને ઇચ્છિત
વસ્તુ આપનારી ચિત્રાવલી સરખી કોઈ વહીને કામલતા કહે છે, અને
કલ્પવૃક્ષ તેા પ્રસિદ્ધ છે, કે જે યુગ્મવિક કાળમાં ૧૦ કર્મભૂમિમાં
હોય છે, અને દેવકુવાદિ યુગ્મ લેત્રોના સર્વદા છે, તેમજ દેવલોકમાં
પણ હોય છે, એ વૃક્ષો ૧૦ પ્રકારના છે તે તેમજ શ્લોકો પુરૂષ ચરિત્ર
વિગેરેમાં જણાવ્યા છે.

હારિદ્રય અને દુઃખનો વિસ્તાર શીઘ્ર નાથ પામે છે, તથા નિર્મલ ભાવથી આ તીર્થની ભક્તિ કરનારા જીવો આરોગ્ય (દેહારોગ્ય ને ધર્મારોગ્ય એ બન્ને આરોગ્ય) અને ઉન્નતિને એટલે ઉત્તરેત્તર વૃદ્ધિવાળા પુણ્યાનુભંધિ પુણ્યપૂર્વક આત્માની ચઢતી દશાને પામે છે. ॥ ૨૭ ॥

દારિદાયલવજ્જે—ણવિ કાયંવેણ જંસસ ણો ણહો ॥

દારિદ્રકટ્ટસેલો—સો ણિભમંગ્ગાહિઓ મુવણે ॥ ૨૮ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—જે ભાગ્ય જીવ આ તીર્થનો આશ્રય કરવા છતાં લાભ ન પામે તો તે અતિ નિર્ભાગી જાણવો એમ જણાવે છે.

દુઃખ હારિદ્રય રૂપી પર્વતોને છેદવામાં વજ્ર સરખા એવા આ પ્રભાવિક કદંબ ગિરિ તીર્થની સેવા કરવા વડે પણ જે જીવના હારિદ્રય દુઃખરૂપી પર્વતો નાથ ન પામે તો જાણવું કે ત્રણે ભૂવનમાં એ જીવ કદાચ અતિ નિર્ભાગ્યશેખર છે. [જેમ ગંગા નદીમાં રહેતો મત્સ્ય પણ તરસ્યો મરતો હોય તો એ મત્સ્યના જેવો નિર્ભાગી કોણ ? તેમ ભક્તિ પ્રાપ્તી આ તીર્થની છાયામાં રહ્યા છતાં પણ જે તીર્થદ્વારા આત્મલાભ ન મેળવી શકતો હોય તો એના જેવો બીજો નિર્ભાગી કોણ ?] ॥ ૨૮ ॥

કિં કામધેણુ ચિંતા—મણિકામલયામરામપમુદેહિં ॥

તુહો જસસ કયંચો—પઓયણં તસસ નણસસ ॥ ૨૯ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—અહો ! જે ભાગ્યશાળી જીવને કદંબગિરિ

સુષમાન થયો તે જીવને કામધેનુ ગાય વડે શું ? ચિન્તામણિ
રત્ન વડે શું ? કામલતા વડે શું ? તથા કદપવૃક્ષ વિગેરે
વડે શું ? એટલે એ કામધેનુ વિગેરે આ દોષના મુખવાળો
વસ્તુઓથી શું પ્રયોજન હોય ? દારુ કે એ સાગ્યશાળી
જીવને તો એ ગિરિની આરાધનાથી અનેક આત્મલબ્ધિઓ
પ્રાપ્ત થાય છે. જેથી તેવી આત્મલબ્ધિઓવાળા યોગી
મહાત્માઓને તો કામધેનુ ગાય આદિ વસ્તુઓ અત્યંત
તુચ્છ લાગે છે. માટે એવા જીવને કામધેનુ આદિ
અન્ય કોઈ વસ્તુનું પ્રયોજન નથી. કેવળ આત્મ ઉન્નતિવાળા
યોગમાર્ગનું જ પ્રયોજન છે. ॥૨૬॥

આ તીર્થમાં પ્રકાશવન્તી ઔષધિઓ.

જત્યોમહીઝ નત્ત-નિયમા વિમલં સુધિસરપસરેહિ ॥

તિમિરં નાસંતિ જહા-નિદ્રણગેહાઝ દારિદ્રં ॥ ૩૦ ॥

રૂપદ્રાર્થ—નિર્ધનતા ધરમાંથી જેમ હારિદ્રય દુઃખ
નાથ પામે છે, તેમ ઔષધિઓ એટલે ચળકતી વનસ્પતિઓ.
પથ પોતાના પ્રકાશના કાન્તિના નિમજ્જા ધિરહો વડે રાત્રે

૧ દોષમાં ઇચ્છિત વસ્તુ આપનારી દેવી જાણને કામધેનુ કહે
છે, એજ રીતે ઇચ્છિત વસ્તુ આપનાર ચિન્તામણી રત્ન, ને ઇચ્છિત
વસ્તુ આપનારી ચિત્રાવહી સરખી-કોઈ વહીને કામલતા કહે છે, અને
કદપવૃક્ષ તો પ્રસિદ્ધ છે, કે જે યુગલિક કાળમાં ૧૦ કર્મભૂમિમાં
હોય છે, અને દેવકુતૂહલિ યુગલ ક્ષેત્રમાં અર્પણ છે, તેમજ દેવદોષમાં
પથ હોય છે, એ જુદો ૧૦ પ્રકારનો છે તે તેસઠ શ્રદ્ધાથી પુરુષ ચરિત્ર
વિગેરેમાં જણાવ્યા છે.

૬ ચિત્રાંગ કલ્પવૃક્ષ—આ વૃક્ષોમાં પુષ્પો પુષ્પની માળાઓ એ સર્વ તૈયાર હોય છે. અને તે પશુ વિચિત્ર વર્ણવાળા હોવાથી ચિત્રશાળાની માફક તે વૃક્ષ શોભે છે. જેથી એ વૃક્ષ યુગલિકોને ચિત્રશાળાની ઝરજ સારે છે. વળી એ વૃક્ષની નીચે વેરાપલાં વિચિત્ર વર્ણી પુષ્પોથી ભૂમિ પશુ ચિત્રમણવાળી લાગે છે.

૭ ચિત્રરસ કલ્પવૃક્ષ—આ વૃક્ષનાં પત્ર પુષ્પ ફળો વિગેરે એવા સુંદર રસવાળાં ને સ્વાદવાળાં ને તુષ્ટિ પ્રષ્ટિકારક છે કે જે ખાવાથી અંદિના મનુષ્યોને શિખંડ આસુદ્ધી દૂધપાક દાળલાત શાક ઈલાદિ વિચિત્ર રસવતીઓ-બોજનો (અથવા અશન પાન ખાદ્યમ સ્વાદ્યમ એ ચારે પ્રકારના આહાર) ખાવાથી જેટલો આનંદ ને સંતોષ થાય છે તેથી પશુ અધિક આનંદ ને સંતોષ લાંબા યુગલિકોને એ પત્ર પુષ્પાદિ ખાવાથી થાય છે.

૮ મળયંગ કલ્પવૃક્ષ—આ વૃક્ષોમાં સુવર્ણના હાર રત્નહાર મુમટ આદુખંધ અહેરખાં કુંડલ કડી કંઠા વીંટીઓ વિગેરે સુવર્ણ રત્નનાં ધરણાં સરખાં ધરણાં ઉત્પન્ન થાય છે, જેથી એ વૃક્ષવડે યુગલિકોને ધરણાંની ઝરજ સારે છે.

૯ મૃદાકાર કલ્પવૃક્ષ—આ વૃક્ષો આકારમાં ધરતી જેવા હોય છે જેથી શાસ્ત્રમાં કહેલાં ૧૬ પ્રકારનાં ધર સરખાં ધરવાળાં હોય છે તેમાં અમાસી ઝરખા માળ છતાં ઇત્યાદિ સર્વ રચના રાજમહેલ વિગેરે સરખી હોય છે, જેથી યુગલિકોને ધરની ઝરજ આ કલ્પવૃક્ષોથી સારે છે.

૧૦ અન્નગ્ન કલ્પવૃક્ષ—આ વૃક્ષમાં ઉત્તમ ચીનાઈ રેશમી વસ્ત્ર સરખાં ને સૂત્ર વિગેરેના વસ્ત્ર સરખાં વસ્ત્રો ઉત્પન્ન થાય છે. જેથી યુગલિકોને વસ્ત્રોની ઝરજ આ વૃક્ષથી સારે છે.

એ પ્રમાણે વિવિધ પ્રધાન કામગીરીઓ આપનાં કલ્પવૃક્ષો શ્રી કાંબઝિરિ તીર્થમાં અત્યારે પશુ છે પરંતુ કાળદોષથી દેખાતાં નથી એ કાવાર્થ છે.

ને પ્રધાન પ્રયોજનવાળા છે એટલે ચમત્કારી કાર્યો કરનારા છે તે દેવોને પ્રત્યક્ષ છે તે પશુ ગિરિમાં તિરોહિત થયેલા છે (અન્તર્ધાન પામેલા છે) તેથી મનુષ્યોને સાક્ષાત્ દેખાતા નથી, પરંતુ કાળદોષનો નાશ થશે અને ઉત્સર્પિણી નામનો પ્રતિસમય ચઢતા ભાવવાળો શુભ કાળ આવશે ત્યારે એ ઈશ્વરવૃક્ષદિ શુભ પદાર્થો મનુષ્યોને પણ સાક્ષાત્ નજરે આવે એ રીતે નિશ્ચય પ્રગટ થશે જ એમાં કંઈ સંશય નથી. ॥ ૩૨ ॥

આ તીર્થમાં રહેલા આદીશ્વરનાં પગલાં દેવકુલિકા ને રાયજીવૃક્ષ વિગેરે હતા, તે જણાવે છે—

સોઠંતિ પાડયાઓ—મરુદેવીજંદણસ્ત જત્ય સુહા ॥
મહર્દે દેડલિયાડવિ ચ—જત્ય ચ રાયાયણીસ્વલો ॥૩૪॥
રૂપદાથ—વળી શ્રી ચતુર્ભયગિરિ તીર્થમાં ને સુખ્ય શિખર ઉપર મરુદેવા માતાના નન્દન શ્રી સ્વપ્નદેવ પ્રભુની શુભ પાડકાઓ (પ્રભુનાં પગલાં) અને તે પાડકા ઉપર મોટી દેવકુલિકા (મોટી દેરી) છે, કે બ્યાં રામદની વૃ (રાયજી વૃક્ષ) પણ છે, અર્થાત્ રાયજી વૃક્ષની નીચે એ દેહરીમાં શ્રી આદીશ્વર પ્રભુનાં પગલાં છે. ॥ ૩૪ ॥

જહ તં મુક્તં સિહરં—સયલહિતજોહ્દાહજલણસમં ॥
સુહવિત્યારુચયારં—ઉમયત્ય તહાં કચંચગિરી ॥ ૩૫ ॥
રૂપદાથ—તે આદીશ્વર પ્રભુનાં પગલાં સંહિત રાયજી વૃક્ષવાળું ચતુર્ભયગિરિનું સુખ્ય શિખર નેવી રીતે ભગ્ય

છે તેમજ આ લોક - પરલોકમાં બંને સ્થાને વિશાળ સુખને
આપવા રૂપ ઉપકાર કરનાર છે. તેવીજ રીતે આ કદંબગિરિ
(નામનું) શિખર યા તીર્થ) ભવ્ય જીવોના પાપરૂપી ઘાસના
સમૂહને બાળવામાં અગ્નિ સરખું છે, અને ઉભય લોકમાં
વિશાળ સુખ આપનાર છે. ॥ ૩૫ ॥

સમઘ માવિણિ સ્વાઈ-પાવિસ્સઈ મન્વમદતિત્યમિણં ॥

અજ્જવિ દીસઈ એવં-ગણિવયણં નણ્ણહા હોઈ ॥ ૩૬ ॥

રૂપબટાર્થ—પુનઃ શ્રીનાભ ગણધર ભરત ચક્રવર્તીની
આગળ કહે છે કે—આ મનોહર કલ્યાણકારી તીર્થ ભવિષ્યમાં
વિશેષ પ્રસિદ્ધિને પામશે, જે રીતે શ્રીનાભ ગણધર ભગવંતે
ભવિષ્યકાળમાં આ તીર્થ વિશેષ પ્રસિદ્ધિને પામશે એમ કહ્યું
હતું તે રીતે આ તીર્થની આજે પણ અત્યંત પ્રસિદ્ધિ સર્જ
જનોને નજરે નજર દેખાય છે ખરેખર શ્રી ગણધર ભગવંત
જેવા મહાન શ્રુતકેવલિઓનાં વચન અન્યથા-અસત્ય ન જ
હોય. એટલે સાચા પડે છે. ॥ ૩૬ ॥

આ તીર્થ ઉપર ભરત ચક્રોએ ધર્મોદ્ધાનમાં બંધાવેલા
પ્રાસાદની બીના ગ્રણ ગાથામાં જણાવે છે—

इय वणिणयमाहप्पं-सोच्चा भाहाहिवेण भरहेणं ॥

एयस्सुप्पि विहिणा-णायागयदविणजाएणं ॥ ૩૭ ॥

धम्मज्जाणे रम्मे-विसिद्धपायवळयाइसंदित्ते ॥

अप्पणस्सुवनिरिक्खा-यरिसे जुग्गे य ह्माणस्स ॥ ૩૮ ॥

वद्ददमाइस्स तथा-माविजिणेस्स વદ્દપાણસ્સ ॥

પાસાઓ કારવિઓ-ઈંદાણંદો દરિસણિઓ ॥ ૩૯ ॥

20-11-1947

[illegible]

જીના પોલીસના નામના વનમાં (જમીન)માં સવત્ર ચક્ર-
પર્ણિતે તે વખતે સતિચક્રમાં ચલાયો થયો હતો તો ૪૨ મી.
ખલાવીને કિનેચરનો પ્રમાણ સતિચક્રનો પોતાના વાપરે કાપને
(ચિત્રી રાત્રે) સરેખે આવીને હાથે મળી આવતો પચાટે
સતિચક્રને મોકલ્યો કે સિત્તપુરમાં સિત્ત નિરુદ્ધ પાંડે
સતિચક્રને મોકલ્યો કે સિત્તપુરમાં સિત્ત નિરુદ્ધ પાંડે

[illegible]

જની દેશના—ઉપદેશ સાંભળીને પ્રતિજ્ઞા પામ્યા. હવે એ પ્રમાણે શુર મહારાજનો ઉપદેશ વારંવાર સાંભળતાં કેટલાક દિવસ વીત્યા બાદ એક દિવસે તેઓ શ્રીસૂરિવર્યને વિનયપૂર્વક અંજલિ જોડીને વિનંતિ કરવા લાગ્યા. (વિનંતિ કરી) ॥૪૮॥

તીર્થમાં રહેનારા કામક્ષીયા રજપૂતોની શુર મહારાજને વિનંતિ—

(તે વિનંતિ આ પ્રમાણે—) શ્રીકલ્પગિરિરાજની આગળ રહેલી અને વાવડીની પાસે રહેલી (વાવના પડખે રહેલી અર્થાત્ વાવ પાસેની) અને ગિરિની નીચે રહેલી ને ગામ તલની ભૂમિ છે. (ગામની વસતિ સાથેની ગામભૂમિ) છે, તેમાંની કેટલીક ભૂમિ અમે આપવા ઇચ્છીએ છીએ (અર્થાત્ પર્વતની નીચે ગામની ભૂમિ છે કે જે પર્વતને લગતી છે ને ગામને પણ લગતી છે તે કેટલીક આપવાની ઇચ્છા છે. ॥૪૯॥

તે તીર્થ ભૂમિની કિંમત લેવાની ઇચ્છા નથી હે પરમેશ્વર! દયાળુ શુરવર્ય! એટલે હે કૃપાળુ શુરવર્ય! આપ અમારા પ્રત્યે એટલી કૃપા કરો, તે કામક્ષિય રજપૂતોનાં આ વચનો સાંભળીને શ્રીશુર મહારાજે આ પ્રમાણે ખુલાસો કર્યો. (તે બાગળ જણાવે છે) ॥ ૫૦ ॥

જગ્યા લેવાના સંબંધમાં શ્રી શુર મહારાજે કરેલો ખુલાસો—

હે મહાનુભાવો! તમોએ તીર્થને ઉપયોગી તીર્થ પાસેની ભૂમિ આપવાની ઇચ્છા દર્શાવી તે યોગ્ય છે, પરંતુ અમારા ઉપદેશથી આ જીનાને જાણનાર આ. ઠ. પેદીના પ્રતિનિધિઓની વિના કિંમતે (ભેટ) લેવાની ઇચ્છા નથી. પરંતુ

તેઓ એમ કહે છે કે—યોગ્ય મૂલ્ય (કીમત) લઈને જૂમ આપવાની ઇચ્છા વર્તતી હોય તો તે રીતે જૂમ લેવાની ઇચ્છા અમારી વર્તે છે, વળી એ જૂમિનો ઉપયોગ કાઈને અગત્ય કરવાનો નથી પરંતુ અહિં તીર્થશક્તિ માટે આવતા યાત્રાળુઓને પ્રભુદર્શન પૂર્વક વગેરે બહિષ્કરવામાં અનુકૂલતા થાય, આ મુદ્દાથી ભવિષ્યના સમયમાં એકાદે ટેકરાસર બંધાવવા તેમના (પ્રતિનિધાઓનાં) વિચાર વર્તે છે. અને તે યાત્રાળુઓને ઉતરવાની સગવડ ખાતર બીજા પશુ ધન ધાંળા વિગેરે (અહીં યશ્વે એમ આગળ કહેશે) ॥૫૧॥ અહિં યશ્વે, તે કાંઈકથી ભરત હોતવર્તી ઈવજી સંધે સ્થાપેલી જે આણંદ શબ્દયુક્ત શ્રી કલ્યાણ એવા નામવાળી એટલે ઈ બાણંદજી કલ્યાણજીની પેઢી એ નામની જે સંસ્થા—પેઢી છે, તે અત્યારે ગાણુ રાજનગરમાં—અમદાવાદમાં ॥૫૨॥ પ્રાચીન વર્તે છે, તેને આ જૂમિ વેચાતી હોવા તમે સાવધાન થાવ, (એટલે જો તમારે જૂમિ વેચાતી આપવાની ઇચ્છા હોય તો અમદાવાદની આણંદજી કલ્યાણજીની જેન સંધની જૂની પેઢી વેચાતી લઈ શકે, એમ મુનિ માર્ગ પ્રમાણે શ્રી શુદ્ધેવે તેઓને જણાવ્યું.) ॥૫૩॥

શ્રી આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીએ વેચાતી લીધેલી કદગિરિની જૂમિની બીના જણાવે છે:—પરિણામે (ઉપર) એ પ્રમાણે જ યશ્વે, એટલે અમદાવાદની આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીએ જો ગિરિ પાસેની તથા બીજી પશુ જૂમિ ખરીદી લેવાનો વિચાર કર્યો અને સાધારણ ખાતાના દ્રવ્યના સમૂહ વડે અતિદૃઢ નવા પદ્ધમાં રાજ્યવિધિ પ્રમાણે સર્વ

વિધિ કરીને (એટલે રાજ્યના નિયમ પ્રમાણે સરકારી કાર્ય
પર દરતાવેજ લખાવી રજીસ્ટર્ડ કરાવીને) ॥૫૪॥
એ આણ હજી કલ્યાણુજીની પેઢીએજ તે ભૂમિ ખરીદી લેખી
એ પ્રમાણે શ્રી શુરમહારાજે ધર્મસ્થાનો બંધાવવાના ઉદ્દેશથી
સંઘને હિતકારી અને બાવિચમાં કલ્યાણ કરનારો જે સદુપદેશ
આપ્યો હતો તે સર્વ અંશે (પૂરેપૂરે) સફળ થયો. ॥૫૫॥

શ્રી. કંઠગજિરથી ગુજરાત દેશ તરફ સપરિતાર
શ્રીશુરમહારાજના વિહારની બિના જણાવે છે—

પ્રત્યંતરમ્મિ ગુરુનો-પત્યુયકજ્જં સમપ્પ વિહરંતા ॥

મજ્જંભિગોહણદં સમાગયા ગુજ્જરં દેસં ॥૬૬॥

સ્વપદાર્થ:—પ્રસ્તુતકાર્ય એટલે ઉપર જણાવેલું કાર્ય પૂરું
થયા બાદ શ્રીશુર મહારાજ બાબ જીવોને પ્રતિજ્ઞા કરવાને
માટે વિહાર કરતા કરતા ગુજરાત દેશમાં પધાર્યા. ॥૬૬॥

શ્રીશુરમહારાજે ગુજરાતથી મારવાડ દેશ તરફ
કરેલા વિહાર વિગેરેની બિના જણાવે છે—

કલ્પન્ત્વમવ્યમણ્ણ-ગદ્ધમ્મપરાયણો વિહેક્કાં ॥

જિણમામણમયણાવી-મહ્ધરદેસં મમણ્ણવતા ॥૬૭॥

સ્વપદાર્થ:—અર્થ ગુજરાત દેશમાં રહેલા અનેક
બાબ જીવોને પ્રતિજ્ઞા પમાડીને અને તેમને ઉત્તમ ધર્મમાં
(શ્રી વિનેન્દ્ર અવતારના ધર્મમાં) પરાયણ નિમુજી કરીને
શ્રી કલ્યાણન ઉપી આરાધનાં લીધતા સુધે સારણા શ્રી
ગુરુનારાયણ વિદ્યાનેમિશ્વરેશ્વરજી મહાદેવ દેશમાં એટલે
અહીં આવીને મહાદેવના પદને લાગી આત્મા કરીને જવાબ

ધિવજ્ઞ પાણી બીજાનેર જોધપુર વિગેરે શ્રાદ્ધ નગરોવાળાં
મારવાડ દેશમાં વિન્સં ૧૬૭૧ના ચૈત્ર માસમાં પધાર્યા ॥૫॥
મારવાડ દેશમાં શ્રી ગુરૂના સદુપદેશથી થયેલા લાભ
જણાવે છે—

તિત્ત્યુદયમયમગ્ગજના—ગુરુવપસેદિ તત્ત્વ પઢિચુદ્ધા ॥

હુંદયતેરાપંથી—દિયજિણધમ્મં સમણુપત્તા ॥૫૮॥

અર્થ—શ્રીસંઘના આગ્રહથી જાતવાણમાં ચોમાસું
કર્યું. અહીં કેટલાએક જોનો ત્રણ સ્તુતિક પંથને માનતા
હતા. તે વિપરીત માર્ગમાં વર્તતા ત્રણ સ્તુતિવાળા છોડે.
શ્રીગુરુવર્ધના ઉપદેશથી પ્રતિજ્ઞા પામ્યા, એટલે ચાર
સ્તુતિના માનવાવાળા થયા. આ ચોમાસું પૂરું થયા બાદ
શ્રીગુરુ મહારાજ એવાઠના પ્રદેશમાં પધાર્યો. અહીં હુંદક
મતવાળા એટલે શ્રીછત્રેન્દ્ર પ્રભુની પ્રતિમાની પૂજા વિગેરે
નહિ માનનારા છોડે અને તેરાપંથી મતવાળા એટલે
હુંદક મતમાં વીસાપંથી ને તેરાપંથી એવી જો ચાખજો
(જો મત) છે, તેમાંના તેરાપંથી હુંદકે પણ શ્રીગુરુ મ-
હારાજના ઉપદેશથી પોતાનો વિપરીત મત તછોડે હિતકારી
એવા જોન ધર્મને પામ્યા. એટલે જો બન્ને મતવાળા

૧ દેવવંદનાદિ ક્રિયા કરવાના અગ્રજે ચાર સ્તુતિઓ કહેવાનો
વિધિ છે, તેમાં પહેલી મુખ્ય જોનેશ્વરની, બીજી સર્વ જોનેશ્વરની,
ત્રીજી માનની ને ચોથી સમ્મગ્દષ્ટિ શાસનદેવ અથવા દેવીની સ્તુતિ
એમજ સ્તુતિઓ કહેવાનો વિધિ છે. પરંતુ આ મતવાળા એમ
માનતા હતા કે સમ્મગ્દષ્ટિ દેવો પણ અવિરતિવાળા છે. મારે તે
અવિરતિદેવોનું સ્મરણ કરવા. પણ સ્તુતિ દેવવિરતિવંત આવક તથા

તે વહારની વાંડી અથવા હઠીમાદની વાંડી એવા નામથી પ્રસિદ્ધ અતિ પવિત્ર સ્થાનમાં આવેલી ધર્મશાળામાં ઉપધાન કરાવ્યાં. ॥ ૬૨ ॥

ઉપધાન તપને અંગે કયા લાગ્યશાળીએ પોતાના ધનનો સફળ્ય કયો તે જણાવે છે—

સો કેસરિસીહસુઓ—દાણગુણી હત્યિસીહસેટ્ટિવરો ॥

તસ્સ સુઓ ગુરુમત્તો—જાઓ સેટ્ટી મગનમાઝ ॥૬૩॥

સ્પષ્ટાર્થ—પૂર્વે કહેલ દિલ્હી દરવાજા બહારની વિશાળ ભૂમિમાં જે હડીસીંહ શ્રેષ્ઠીએ બાવન જિનાલયવાળું મહાન દેહરાસર બંધાવ્યું તે દાન ગુણવાળા શેઠ કેસરીસિંહના પુત્ર શ્રીયુત હડીસિંહ શ્રેષ્ઠી થયા. એટલે જે હડીસિંહ શેઠ એ દેહરાસર બંધાવ્યું તેમના પુત્ર મગનમાઈ નામના શેઠ થયા કે જેઓ ગુરુભક્તિ વિગેરે અનેક સફળગુણવાળા હતા. ॥ ૬૩ ॥

તસ્સુયદલપતપત્તી—લચ્છીફ ધણવ્વણ કારવિયં ॥

જવહાણતવં કહિયં, મહાણિસીહે સયં ચ કયં ॥૬૪॥

સ્પષ્ટાર્થ—તે મગનભાઈ શેઠના આજ્ઞાંકિત પુત્ર દલપતમાઈ હતા. તેમની ધર્મપત્ની સધર્મચારિણી લક્ષ્મીબાઈએ પોતાના ધનના સફળ્ય વરે પૂર્વે કહેલું ઉપધાન તપ કરાવ્યું. અર્થાત્ શ્રીમહાનિશીથમાં વર્ણવેલા આ ઉપધાન તપમાં હડીસિંહ શેઠના પૌત્ર દલપતભાઈની ધર્મપત્ની લક્ષ્મીબાઈએ પોતાનું ધન ખર્ચ્યું. તે ઉપધાન તપના પ્રસંગે શ્રાવિકા લક્ષ્મીબાઈએ પોતે પણ ઉપધાન તપની આરાધના કરી. તથા ઉપધાન તપની માલા પહેરાવવાના પ્રસંગે તેમણે પૂણું દેહલાગ્યી

વિદ્યાલ જોવછવ કયો હતો આ પ્રસંગે શ્રીગુરુ મહારાજે
 જાણવાના રહીય શાવક શા. મરમચંદ પાનાચંદને વિં સં ૦
 ૧૬૭૬ના માગચર વડી સાતમે એટલે માલારાપન કરવાના
 દિવસે દીક્ષા આપી ઉપમાન તપ કરાવનાર શાવિકા લક્ષ્મી-
 આઈને પોતાની સ્વામીન લક્ષ્મીને ઘણો બાજ તલાલ
 પર્વતની ઉપર સોપાનનામનું વિદ્યાલ મંદિર બંધાવવામાં,
 પોતાના ખર્ચે આરંભેલા પ્રતિષ્ઠા મંદોલસવના પ્રસંગે
 ઉદ્યાપન ચાંધર્મિક વાતસલ્યાદિ માર્મિક કાર્યોમાં, આત્મદષ્ટિને
 ખીલવનારા શ્રીભાવના કલ્પલતાદિ શંખા છપાવવામાં,
 અને બીજા પક્ષ સાત દેવદાદિમાં વાપરીને તેને ચક્ર હરી
 છે તલાલમાં આ શ્રીપાશનાયની પ્રતિષ્ઠા શ્રીગુરુ મ-
 હારાજની આજ્ઞાથી મારા વડા ગુરુભાઈ આચાર્ય શ્રીવિજય-
 દર્શનસૂરિજીએ વિ. સં. ૧૯૮૦ના વૈશાખ સુદી દશમે
 કરાવી. આ પ્રસંગે મારવાહના ગિતમાલ નગરના રહીય
 એસવાલ શાવક તેવલ શાલજીએ ન્યાય વાચસ્પતિ શાસ્ત્ર-
 વિશારદ આચાર્ય મહારાજ શ્રીવિજયદર્શનસૂરિજી મહારા-
 જના હાથે વૈશાખ વદ એકમે માગવતી દીક્ષા મહાજુ કરી.
 તે શ્રીગુરુવિજયજીના શિષ્ય મયા. એટલે વિં દર્શનસૂરિજીના
 પ્રશિષ્ય (શિષ્ય ગુરુવિં ના શિષ્ય) યથા તેમનું નામ
 સુતિ લિલ્લવિજય ચામ્સુ. વિ. સં. ૧૯૮૦ના આવાહ મુદ
 સાતમે લીંબડીમાં તે લિલ્લવિજયજીની વડી દીક્ષા યદ.
 પ્રસંગે આ બીના જણાવીને હવે પ્રસ્તુત જણાવીએ છીએ.
 તે એકે ઉપધાનની માલારાપણાદિ ક્રિયા પૂર્ણ થયા આદ
 શ્રીગુરુ મહારાજ વિહારની તૈયારી કરતા હતા તે પ્રસંગે
 ને બીના બની તે આગવની બે ગાથાએ માં જણાવે છે. ૧૬૪૧

ગી. શ્રીગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી શેઠ સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈએ
કાહેલા શ્રીકેસરીયાજી તીર્થના સંઘની ખીના જે ગાયાર્મ
જાણાવે છે -

જેણ મહારોરીસા-તિલુદ્ધારો પમોગકલિગ્ણં ॥
વજ્રલક્ષ્મણનણ્ણં-કારવિજો સેટ્ટિણા તેણં ॥૬૫॥
સિરિકેસરિયાજતા-ગુણિસારા માગ્ણા સસંનેણં ॥
વિદિયા ગુરુવણ્ણા-લેસામુણિણંદસસિવરિસે ॥૬૬॥

રૂપદર્શ—શ્રીગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી ઘણા લાખ
રૂપિયાનો ખર્ચ કરી અતિ હર્ષ સહિત અમદાવાદના જે
શ્રેષ્ઠિએ અમદાવાદથી કંઈક દૂર પ્રસિદ્ધ કલોલ નગરથી ઉગાઉ
દૂર આવેલા રોરિસા નામના ગામમાં શેરીસા^૧તીર્થનો ઉદ્ધાર
કયો તે કાનાકિ ગુણવંત એવા સારાભાઈ ડાહ્યાભાઈ નામના
શ્રેષ્ઠિએ શ્રીગુરુ મહારાજના સદુપદેશથી (લેશ્યા મુનિ
નંદ ચંદ્ર વર્ષે એટલે ૬-૭-૬-૧) ૧૯૭૬ના વિક્રમ સંવ-
ત્સર વર્ષે ફાગણ વહી ત્રીજે સંઘસહિત શ્રીકેસરિયાજીની
બત્રા કરી એટલે સારાભાઈ શેઠે અહીંથી ૧૯૭૬ની સાલમાં
પોષ વહી ૧૦ના દિવસે શ્રીગુરુ મહારાજના ઉપદેશથી શ્રી.

૧ આ તીર્થ આવન જનાલખના દેરાસરવાળું હતું. તે દેરા-
સર કાળદોષથી ભૂમિમાં દટાઇ ગયું. તે ભૂમિના ખોદકારથી જડી
આવતાં એ સ્થાને આજુબાજુ પોટી ધર્મશાળા સહિત શેઠ સારા-
ભાઈએ એક મહાન ચૈત્ય બંધાવ્યું, કે જે તીર્થ શ્રી. રોરીસા
પાર્શ્વનાથ એ નામથી અત્યારે અત્યંત પ્રસિદ્ધ છે. આ તીર્થનું
વિશેષ વર્ણન વિવિધ તીર્થકથામાં અગ્રણ્ય રૂપમાં તથા રચના
ચિંતામણિ ભ.ગ પહેલામાં કર્યું છે.

કેસરિયાણી તીર્થનેા સંઘ ઠાવ્યો. આ સંઘમાં શુરવર્ધ
 શ્રીવિજયનેમિસરીશ્વર વિગેરે ઘણા સાધુ સાધ્વીઓ આવક
 આવિકાઓ વિગેરે હતા. અનુક્રમે મહેસાણામાં સંઘ સહિત
 શ્રીશુર મહારાજ પધાર્યો અહીં શુર મહારાજે મુનિ વિદ્યાવિજય,
 મુનિ ગીર્વાણવિજય, મુનિ માનવિજય, અને મુનિ ધનવિજયજીને
 વહી દીક્ષા આપી. અહીંથી તારંગા, મંડર, પોમીના, હુંગરપુર
 થઇને કાગણ વહી ત્રીજે સંઘ સહિત શ્રીશુર મહારાજ કેસરિ-
 યાણી તીર્થમાં પધાર્યો. તીર્થમાંજાહિ કાર્યો પૂર્ણ ઉદ્ધવાસથી
 મયા. અહીંથી આગળ શ્રીશુર મહારાજના વિહારની બીના
 હવે જણાવાશે ના ૬૫-૬૬ ॥

શ્રીશુર મહારાજે કરેલા મેવાડ તરફના વિહારની
 બીના વિગેરે જે ગાથામાં જણાવે છે-

સિરિમેયવાડવિસળ-તન્વત્યન્વંગિભૂરિચિણ્ણતા ॥

ઉદયપુરં સંપત્તા-ચતુર્મ્માસીવિદાણદઠં ॥૬૭॥

રૂપજ્ઞાથી—જે પ્રમાણે જેઠ સારાસાધ્યજે ઠાઢેલા
 થીકેસરિયાણીના સંઘમાં શ્રીકેસરીયાણીના યાત્રા કરીને
 મેઢપાટ દેશમાં જોટલે મેવાડ દેશમાં આવેલા શ્રીઉદયપુર
 નગરમાં વસતા ભાગિકા આવક જતોજે શ્રીશુર મહારાજને
 ઉદયપુર પધારવા વિનંતિ કરી, તેથી શુર મહારાજ શ્રી-
 ઉદયપુર નામના નગરમાં વિં ૨૦ ૧૬૭૬નું ચોમાસુ કરવા
 માટે પધાર્યો. શ્રીઉદયપુર અને શ્રીકેસરિયાણી તીર્થ જે
 અને મેઢપાટ દેશમાં જ (મેવાડમાંજ) આવે છે. ॥ ૬૭ ॥

ઉદયપુરમાં શ્રીશુર મહારાજના ચોમાસાથી થયેલા લાભ-

રૂપઠાઈ—એ પ્રમાણે સંકરપુર ગામમાં અમદાવાદના
એક માલેકલાલ મનસુખભાઈ વિગેરે શ્રીસંઘે શ્રીગુરૂના
ઉપદેશથી તે બીઆડીશ્વર પ્રભુના પ્રાચીન ને છૂર્ણ દેહરા-
ચરનો છલોદ્ધાર કરાવ્યો. તે ઉપરાંત શ્રીમહાનિશીયમાં
શ્રાવકોને નવકાર આદિ આવશ્યક સૂત્રો લખવા માટે જે
અમુક અમુક પ્રકારની તપશ્રયો કરવા રૂપ ઉપધાનવિધિ
કહ્યો છે તે શાઓકત ઉપધાન તપની ક્રિયા પણ અમદાવાદના
લાવરોની પોળના રહીશ, શા. ચુનીભાઈ ભગુભાઈ તરફથી શ્રી
સંઘના ઉદ્ધાસ પૂર્વક ઘણી સારી રીતે થઈ, અને એ
પ્રમાણે છલોદ્ધાર અને ઉપધાન તપ વિગેરે ઘણાં ધાર્મિક
કાર્યો થવાથી શ્રી જૈન શાસનની ઘણી પ્રભાવના થઈ ॥૭૪॥
હવે અહીં થયેલા સૂરિપદ મહોત્સવની ખીના બધાવે છે—

સૂરીસરેહિ દિણ્ણં—વાયગસિરિદંસણોદયગણીણં ॥

આયરિયપયં વિહિણા મહુસ્સતાહુપ્પવંધેણં ॥ ૭૫ ॥

રૂપઠાઈ—અહિ અંભાતમાં બીજું મહત્વનું આ
પણ એક ઉત્તમ કાર્ય થયું કે—ગુરૂ મહારાજના શિષ્ય ઉપા-
ધ્યાયજી મહારાજ શ્રીદર્શનવિજયજી અને ઉપાધ્યાયજી
મહારાજ શ્રીઉદયવિજયજી ગણીને ગુરૂ મહારાજ શ્રીવિજય-
નેમિસુરીશ્વરજી મહારાજે સંઘે કરાવેલા ઘણા મોટા
અઢાઈ મહોત્સવ આદિ મહોત્સવના પ્રબંધ પૂર્વક (રચના
પૂર્વક) શાઓકત વિધિને અનુસારે ગન્ને શિષ્યોને વિં ૦ સં ૦
૧૬૭૮ના વૈશાખ વદ બીજે આચાર્યપદ આપ્યું, જેથી
શ્રીદર્શનવિજયજી ઉપાધ્યાય તે આચાર્ય શ્રીવિજયદર્શનસૂરિ
થયા, અને ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીઉદયવિજયજી ગણી
તે આચાર્ય શ્રીવિજયોદયસૂર થયા. ॥ ૭૫ ॥

અર્થે અમદાવાદના વિવેચી સંઘની વિનંતિ સ્વીકારીને ધાંગ-
ધાથી અનુક્રમે ગામાનુગામ વિહાર કરતા કરતા અને વિહાર-
રમાં પણ અનેક છત્રોને પ્રતિબોધ કરતા કરતા અમદાવાદ
નગરમાં પધાયો તથા પાટણનો સંઘ અહીંથી કચ્છમાં ભદ્રે-
શ્વર તીર્થની યાત્રા કરવા ગયો. ॥ ૮૫ ॥

પંચાસછ મહારાજ શ્રીનંદનવિજયછ ગણીને આચાર્ય
પદવી—

ઉજ્જાવણપ્પસંગે ગુરુણા સંઘમ્મહેણ વિણ્ણસ્સ ॥

વાયગનંદણમણિણો-જાયરિયપયં વિણ્ણં ચ ॥૮૭॥

રૂપદ્રાર્થ—પ્રાગ્વાટ સાતીય શેઠ જમનાભાઈ ભગુભાઈ
તરફથી થયેલા વિશાલ ઉજ્જમણના મોટા મહોત્સવ પ્રસંગે
વિશાળ જ્ઞાનવાળા પંચાસછ શ્રીનંદનવિજયછ ગણીને શ્રી-
સંઘના અત્યંત આશ્રુથી શુદ્ધ મહારાજે વિં સં ૧૬૮૪
વૈશાખ સુદી પાંચમે ઉપાધ્યાય પદ આપ્યું, અને વૈશાખ
સુદી દશમે આચાર્યપદ આપ્યું. ॥ ૮૭ ॥

શુદ્ધ મહારાજે કરેલી માતર તીર્થની પ્રતિષ્ઠા અને
ખંભાતના સંઘની વિનંતિ વિગેરે બીના પાંચ ગાથામાં
જણાવે છે—

માયરતિત્થરહાણં-મહપ્પહટ્ઠા કયા તઓ ગુરુણા ॥

સિરિયંમતિત્થસંઘો તત્થ પહટ્ઠાહિવિણ્ણત્તિં ॥૮૮॥

વિણયા કુણ્ણ ગુરુણં-ળચ્ચા સંયસ્સ વિઝલકલ્લાણં ॥

પત્તા ચંમણતિત્થં-અંગીકાઝ્ઞ વિણ્ણત્તિં ॥૮૯ ॥

નિતિય મ મ મુખ્યો વદમાનં નિમ સિદ્ધકિમ્બવં ॥
 મરિયાણ મ મુખ્યો-સીમદર્શિયા મદંવા ॥૧૩॥
 મદુનામ મ મુખ્યો-સારાવાત્તપમરિયાણ મ ॥
 કમ નિતિયા મદુમંવા-મતરી મુદિદેમવા ॥૧૪॥
 પદાસિં મનિતવા-મદુમદુવો મદુમ્યસંતિજા ॥
 દરિયાત્તમનંતિ મવા-મદુમિરિસામદાવાણ ॥૧૫॥
 સાદાવદુમેળં મોમં મનિજા કુમંતિ મદુપૂર્વ ॥
 પૂયાણમમામમી-નિમમેળાનમિવા તેસિ ॥૧૬॥
 મંતિજાદ મિસિંવો-કમંતિનિત્તસા મતિલાદેદિં ॥
 સંવો જિનવદુપુજો-તદેવ રમનાયરોગુજ્વો ॥૧૭॥
 જો સાદિજાં કુળ-સંઘસા મ નિરદિત્તસમાવેળં ॥
 સો તિત્થયરત્તસિરિ-સિપ્પં લઢ્ઢુણ સિજિજ્ઞા ॥૧૮॥

સ્પષ્ટાર્થ—આ વખતે મહારા ગુરુવર્યે તીર્થ પ્રત્યેના
 બહુ માનથી બરેલા વિશુદ્ધ દેવ્ય વડે વિચાર કર્યો કે—
 એટલે મહારા ઉપદેશથી ખેલતાં અમદાવાદની શ્રીઆણંદજી
 કલ્યાણજીની પ્રસિદ્ધ પેઢીએ જે જમીન અહિં કામણીયા
 વંશના ક્ષત્રીએ પાસેથી રહસ્ટરી દસ્તાવેજ પૂર્વક ખરીદી
 હતી તે ખરીદેલી ભૂમિને આજે વીસ વર્ષ જેટલી સુદત
 વીતી ગઈ, પરંતુ એ ભૂમિનો હજી સુધી તીર્થના સંબંધમાં
 કંઈ પણ સહુપયોગ થયો નથી. ॥ ૯૩ ॥

અહો ! આ ભૂમિ ખરીદાને આજે વીસ વર્ષ
 વીતી ગયાં તો પણ આ ભૂમિ જેવી હતી તેવીને તેવીજ

કંઈ પણ સદુપયોગ વિનાની પડી રહી છે, અને શ્રીસિદ્ધ-
ગિરિજાની નાત્રા કરવાના અર્થી ભાવિક ભગ્ય હોવાના
વિવિધ પ્રકારના દેશોમાં વસતા ઘણા સંઘ શ્રીસિદ્ધગિરિજાની
બાર ગાઉની પ્રદક્ષિણા વળતે દૂરતા દૂરતા એટલે બાર ગાઉની
પ્રદક્ષિણા દેતાં પ્રથમ અહિં શ્રી કદંબગિરિજાની યાત્રાએ
આવે છે. ॥ ૬૪ ॥

અને તે પણ કોઈ કોઈ વળતેજ નહિં પરંતુ
શ્રીકદંબગિરિજા આદિ તીર્થોની ભક્તિ નિમિત્તે
હજારોની સંખ્યામાં હજારો વાર અહિં શ્રીકદંબગિરિજાની
છાયામાં હંમેશાં પ્રતિવર્ષે હર્ષ સહિત સાધુઓ સાધ્વીઓ
શ્રાવકો શ્રાવિકાઓ છૂટાં છૂટાં તેમજ સંઘ સહિત
આવે છે. ॥ ૬૫ ॥

પરંતુ અહિં શ્રીકદંબગિરિજામાં પ્રભુની પૂજા
કરવાનું સાધન શ્રીપ્રભુજીની પ્રતિમા દેહરાસર આદિ
કંઈ પણ ન હોવાથી અહિંથી ૧ ગાઉ દૂર લગભગ જઈને
ચોક નામના ગામમાં દેહરાસરજી છે ત્યાં જઈને શ્રાવકો પ્રભુ
પૂજા કરે છે, માટે તેવા પૂજના ભાવિક શ્રાવક આદિને માટે
આ તીર્થમાં પણ દેહરાસરજી અને પ્રતિમાજી વિગેરે પ્રભુ
પૂજામાં ઉપયોગી જણાતાં હરેક સાધનોની અવશ્ય જરૂર
છે. ॥ ૬૬ ॥

વળી જે શ્રીસંઘ શ્રીતીર્થંકર ભગવંતોને પણ
પૂજ્ય છે, કારણ કે સમવસરજીમાં દેશના વળતે શ્રી-
તીર્થંકર પ્રભુ “જમો તિર્યક્સત્તીર્થને નમસ્કાર હો” એ
પ્રમાણે કહીને દેશના આપવા સિંહાસન ઉપર બેસે છે, અહિં

યોજન-વિસ્તારવાળી અને ૮ યોજન ઊંચી છે તેના ઉપર દેવછંદો છે, તે પણ મણિપીઠિકા જેટલા વિસ્તારવાળો પણ કંઈક અધિક ૮ યોજન ઊંચો છે. એ દેવચંદ્રમાં દરેક દિશામાં ૨૭-૨૭ શાશ્વત ગિતપ્રતિમા હોવાથી ૧૦૮ ગિત પ્રતિમા છે, અને ચૈત્યની બહાર ૪ સ્તૂપને સ્થાને ૪-૪ પ્રતિમાઓ હોય છે. સર્વ મળી ૧૬ પ્રતિમા હોવાથી દરેક ચૈત્યે ૧૨૪ પ્રતિમા છે. જેથી પર ચૈત્યની ૬૪૪૮ (ચોસકસો અડતાલીસ) પ્રતિમા છે.

આ સિવાય નંદીશ્વર દ્વીપમાં ત્રિદિશાઓમાં મન્દ્રાણીઓની ૧૬-૧૬ અથવા ૩૨-૩૨ રાજધાનીઓમાં પણ શાશ્વત ચૈત્યો છે તેનો અહિં પ્રસંગ ન હોવાથી કહેલી નથી.

અંધકાર મૂળનાયકજીને વંદન કરે છે—

इव सखकं सिरिवीरो-मज्जगयं मूलगयं मूलवेइए चंगं ॥
सिद्धत्यण्ययविंव-वंदे बहुमाणमत्तीए ॥१०९॥

સ્પષ્ટાર્થ—આ કંઠંગવિહાર નામના મૂળ દેહરાસરના મધ્ય ભાગે અત્યંત મનોહર શ્રીમહાવીર સ્વામીનું બિમ્બ એટલે શ્રીવીર સ્વામીની પ્રતિમા તે જાણે વીર પ્રભુ સાક્ષાત્ ન હોય ! તેવી અતિ રમણિક દેખાય છે, એવા શ્રી સિદ્ધાર્થ રાજાના પુત્રના એટલે શ્રીમહાવીર સ્વામીના બિમ્બને હું બહુમાનથી શક્તિપૂર્વક વંદન કરે છું. ॥ ૧૦૯ ॥

બાણીની પ્રતિમાને વંદન કરે છે—

चउवीसइतिगमहिओ-सिरिवीसइविहरमाणवित्त्ययरे ॥
गणहरपुष्पायरिए-वंदे बहुमाणमत्तीए ॥११०॥

પ્રતિષ્ઠા કરવાનો અધિકાર કેને હોઈ શકે ?
 મુલ્લતાઽઽયરિણં-વિસિદ્ધહેઉમ્મિ વાયમેળં જા ॥

વિહિયંજળકિરિયાણ-સહિયા સુત્તંજળસલાયા ॥૧૧૪॥

૨૫૦૮૧૨૧—મુખ્યપણે તો પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરવાનો અધિકાર આચાર્યનેજ છે, પરંતુ જો કંઈ વિશેષ કારણ હોય તો ઉપાધ્યાયજી મહારાજ પણ અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠા કરી શકે, અને એ પ્રતિષ્ઠા જો અંજનશલાકાવડે સંક્રિત દરેકી હોય તો તે સૂત્રને અનુસારે અંજનશલાકા કહેવાય, અર્થાત્ એનું નામ અંજનશલાકા છે. ॥ ૧૧૪ ॥

દ્વયરમ્મિવિપ્પહટ્ઠા-સદ્ધવિત્તી ન વત્થુઓ સત્થા ॥

આરોવળવવહારા-જળપ્પસિદ્ધિ મુણેઅન્વા ॥૧૧૫॥

૨૫૦૮૧૨૨—જેમાં અંજનશલાકાનું વિધાન કરાતું નથી એવી ક્રિયાને પણ વ્યવહારથી પ્રતિષ્ઠા તરીકે મનાય છે.

અર્થ—પ્રાંતમા રચાપિત દેવતા ઉદ્દશયાં એટલે દેવતા અર્ધ-ગનથી જે આ પરમાત્મદેવ છે, તેજ હું છું એવા પોતાના પરમાત્મ સંબંધિ ભાવને પોતાના આત્મામાં અથવા પોતાના હૃદયમાં રચાપવો તેજ આગમમાં કહેલા વિધિ પ્રમાણે ઉત્તમ પ્રતિષ્ઠા એટલે મુખ્ય પ્રતિષ્ઠા છે, અર્થાત્ તાત્પર્ય એ છે કે દેવરાસરમાં જિન પ્રતિમા બેઠેને તે પ્રતિમા જે પરમાત્માની છે તે પરમાત્મભાવ પોતાના આત્મામાં રચાપવો એટલે પોતાના આત્મામાં પરમાત્મભાવનું લક્ષ્ય કરવું તે મુખ્ય પ્રતિષ્ઠા છે, અને પ્રતિમામાં પરમાત્મભાવ વિચારવો તે આશ્રપ્રતિષ્ઠા છે. રમ્યજ્ઞ શુદ્ધિવાળા જનો પ્રતિમામાં પરમાત્મ ભાવનું ધ્યાન કરે છે. અને તત્ત્વજ્ઞ શુદ્ધિવાળા જનો પ્રતિમાના આત્મભાવની આત્મામાં પરમાત્મભાવનું ધ્યાન કરે છે. અને એ જનો ધ્યાન અધિકારીને અનુસારે શોભનક છે.

પણ ખરી રીતે તેમ નથી. મુખ્ય સ્વરૂપે જે અંજનશલાકા વિધાન તે પ્રતિષ્ઠા કહેવાય છે. આરોપ કરવા રૂપ વ્યવહાર દિગ્દિશે અંજનશલાકા વિનાનું વિધાન પણ પ્રતિષ્ઠા કહેવાય છે—એમ બાણુ. ॥ ૧૧૫ ॥

પહેલી અંજનશલાકાનું વર્ણન ૨૧ ગાથામાં જણાવે છે—

સૂરીહિં પુન્વેહિં—જહ કહિયા તહ સુહંજનસલાયા ॥

સિરિનેમિસૂરિગુરુના—વિહિયા વિહિના કયંવમ્મિ ॥૧૧૬॥

સુહસુકતેરસીએ—માહે જાઓ મહુસસવારમો ॥

વાવીસવાસરંતે—ફગુણસિયંચમીનિહો ॥૧૧૭॥

મંગલઠવળા મંગલ—દીવસમોસરણપમુહસંઠવળા ॥

કુંમદ્વાવળકિરિયા—જવવારારોવળાઈ તહા ॥૧૧૮॥

૨૫૦૮૧ર્થ—પૂર્વોચાચીએ શાસ્ત્રોમાં જે વિધિએ પ્રભુ-પ્રતિમાઓની અંજનશલાકા કરવાની કહી છે તે શાસ્ત્રવિધિ અમાણે શુદ્ધ મહારાજ શ્રીવિજયનેમિસૂરીશ્રવણે શ્રીકદંબ-ગિરિને વિષે કદંબવિહાર વિગેરેની પ્રતિષ્ઠા અથવા અંજન-શલાકા કરી. ॥ ૧૧૬ ॥

અંજનશલાકાનો ૨૨ દિવસનો મહોત્સવ—

૧૯૮૯ ના વિક્રમ સંવત્સરના માધ માસની શુભ-ઉત્તમ એવી શુકલ પક્ષની તેરમથી અંજન શલાકાનો મહાન ઉત્સવ શરૂ થયો અને ખાવીસ દિવસ સુધી ચાલુ રહી કાગણ સુઠી પાંચમને દિવસે એ મહોત્સવ સમાપ્ત થયો. ॥ ૧૧૭ ॥

ખાવીસ દિવસના અંજનશલાકા મહોત્સવ પ્રસંગે થયેલ વિધિવિધાન જણાવે છે—

શાન્તિને આપનારી એવી શાસ્ત્રદેવીની પ્રતિષ્ઠાનો મહોત્સવ થયો. ॥ ૧૨૨ ॥

તથા માહ વહી દશમ સ્થિતિ—બુદ્ધાવર્તની. (મેટા નંદાવર્ત સાધીયાની) પૂજા થઈ, તથા પહેલા બે દશ્યાણુકના મહોત્સવનો આરંભ થયો. તેમજ સ્થવન દશ્યાણુક મહોત્સવ પ્રસંગે ઘણા હુર્બંધી ઉત્તમ છપ્પન દિશિકુમારીઓનો મહોત્સવ થયો. ॥ ૧૨૩ ॥

જમ્માહિસેયકિરિયા—હંદામહુસ્તવાહ્યા સ્મ્યા ॥

અહ્દસહિસેયનામ—કુવળા વસલેહસાલાઈ ॥૧૨૪॥

રૂપદાર્થ—માહ વહી ૧૧ સોગે બીજા જન્મ દશ્યાણુકના મહોત્સવ પ્રસંગે પ્રભુની અભિષેક ક્રિયા થઈ એટલે જન્મને સુચવનારી સ્ત્રીના મહોત્સવ થયો. તે પ્રસંગે છપ્પન દિકકુમારિકાનો અને ઇંદ્રાદિએ ગેર ઉપર કરેલ મહોત્સવ આદિ—અનેક પ્રકારના મનોહર મહોત્સવો થયા. તથા અઠાર અભિષેક થયા. માહ વહી ૧૨ મંગળવારે પ્રભુતાં નામની સ્થાપના થઈ, ત્યાર બાદ પ્રભુને ઉત્તમ લેખશાળામાં મોદલવા વિગેરેનો (એટલે પ્રભુને નિશાળે બેસાડવા વિગેરેનો) વિધિ થયો. ॥૧૨૪॥

અહિસેયપદ્મહર—મહુસ્તવ્વો ગળહરાહ્યગુરુણં ॥

વિવસિણત્તવિદ્ધાણં—કુંમકુવળાઈ સુકયંવે ॥૧૨૫॥

રૂપદાર્થ—તથા માહ વહી તેરમ યુધવારે ઉત્તમ શ્રી કલંબજિદિમાં શ્રીગૌતમગણધર વિગેરે ગણપદેશની તથા પ્રાચીન પૂર્વાચાર્યોની પ્રતિમાઓના અભિષેકની ક્રિયા અને તેમની પ્રતિષ્ઠા વિગેરેને અંગે જરૂરી વિધાન થયું અને

તથા ક્ષાં સું ત્રીજ સોમનારે પૂજ્ય શ્રીજિનેશ્વરેને આગને
સ્થાપવા ધનદંડ વિગેરેના ચઢાવા વિગેરે ક્રિયાઓ વિધિ
પૂર્વક થઇ. ॥ ૧૨૮ ॥

ઠગવિકારમાં મૂળનાયકને સ્થાપન કરનાર પુંછબાઈ—

ફગુણસિયતહયાણ—રાયનયરવાસિકરમચંદસ્સ ॥

પુત્તીણ પુંજીણ—મહૂણીણ તૈસલેયસ્સ ॥૧૨૯॥

પાસાઓ નિમ્મવિઓ—મજ્જાગઓ મૂળનાયગરિહસ્સ ॥

સિરિચીરમહાપડિમા—ટ્ટવળા તત્થેવ તીહ કયા ॥૧૩૦॥

સ્પષ્ટાર્થ—અમહાવાદ નિવારણી શા. કુલચંદ શેઠના
પુત્ર શા. કરમચંદ શેઠની પુત્રી (પુંછ બેન દે જેણે આ મૂળ
દેહરાસર બંધાવ્યું તે વાત ૧૦૪મી ગાથામાં કહી છે તે)
પુંછ બેને શ્રીશુદ્ધ મહારાજના સદુપદેશના પ્રભાવે અને પોતાના
ધનનો ઉત્તમમાં ઉત્તમ સદુપયોગ કરવાની ઉત્કંઠા વડે ક્ષાગણ
સુદ ત્રીજને દિવસે એટલે ૧૬૮૬ ના વિક્રમ સંવત્સરની
ક્ષાગણ સુદ ત્રીજ નામની શુભ તિથિમાં ત્રિશઢા માતાના
પુત્ર શ્રીમહાવીરસ્વામીનો મૂળપ્રાસાદ કે જે કરતાં બાવન
જિનાલયોની વચ્ચે બંધાવ્યો હતો અને તેમાં મૂળ નાયકને
યોગ્ય શ્રીમહાવીરસ્વામીની પ્રતિમા પ્રાહુણ તરીકે બેસાડી
હતી તે મૂળનાયક શ્રી મહાવીરસ્વામીની પ્રતિષ્ઠા-સ્થાપના
પણ તેજ સ્થાને પુંછ બાઈએ કરી. અર્થાત મૂળનાયકજીની
પ્રતિષ્ઠા ક્ષાગણ સુદ ત્રીજે પુંછબાઈએ કરાવી. ॥૧૨૯-૧૩૦॥

સાદ્મિમયવચ્છલ્લં—સંતિસિણત્તં તદા સિરિકયવે ॥

રહજત્તા વરચોહો—વિટ્ઠિકિરિયાં ચડત્તીણ ॥૧૩૧॥

સ્વધર્મીનાત્સલ્ય યથુ હતું કે જેમણે આ દેહરાસર અંધાબુધું
રેતું. ॥ ૧૫૮ ॥

૧૫ મા દિવસનો વિધિ જણાવે છે—

ફકારસીમુદ્દિણે—ગુહ્મસિગત્તં ચ વારસીદિયહે ॥

રહજત્તા વિદ્ધીઓ—પયટ્ટિવા તેરસીદિયહે ॥ ૧૫૯ ॥

રૂપદ્ધાર્થ—ત્યાર બાદ પંદરમા દિવસે એટલે વૈશાખ
સુદ અગીઆરસના શુભ દિવસે બૃહત્ શાન્તિસ્નાન જણાવનાનો
વિધિ થયો, અને ૧૬ મા દિવસે એટલે વૈશાખ સુદ બારસના
દિવસે ઘણા આઠંબરધી રથયાત્રાનો પરબોડો નીકળ્યો, અને
સત્તરમા દિવસે એટલે વૈશાખ સુદ તેરસના દિવસે વિધિની
ક્રિયા થઈ હતી. ॥ ૧૫૯ ॥

દારુબાડણપમુહં—કિચ્ચં કિચ્ચા મહુસ્સવસમત્તો ॥

ગુહ્મિમયા સંલેવા—મણિયા વિદ્યંજણસલાયા ॥ ૧૬૦ ॥

રૂપદ્ધાર્થ—ત્યાર બાદ શ્રીશુભવિકાર દેહરાસરનાં
દ્વાર ઉપાડનાનો વિધિ વિગેરે કાર્યો થયા હતા. આ પ્રમાણે
અહીં બીજી અંજનચલાકાના મહોત્સવની ચત્તર દિવસની
ક્રિયા પૂરી થાય છે. એ પ્રમાણે આ અંજનચલાકા સંબંધી
ઘણા વિસ્તાર કરતાં ગ્રંથ (આ બૃહત્કઠંબરદય નામનો ગ્રંથ)
ઘણા મોટો થઈ જાય માટે ગ્રંથ ઘણા વધવાના—મોટો
થવાના ભયથી આ બીજી અંજનચલાકાનો વિધિ બહુ સંક્ષે-
પથી કર્યો છે. ॥ ૧૬૦ ॥

બીજી અંજનચલાકા પ્રતિષ્ઠાના ૧૭ દિવસના મહોત્સવનો કુંકુમ-
પત્રિકામાં જણાવેલો વિધિ ક્રિયા સંક્રિત અનુક્રમ—

સ્વધર્મવાત્સલ્ય થયું હતું કે જેમણે આ દેહરાસર અંધાબુધું
હતું. ॥ ૧૫૮ ॥

૧૫ મા દિવસનો વિધિ જણાવે છે—

इकारसीसुहदिणे-बुद्धसिणत्तं च वारसीदियहे ॥

रहजत्ता विट्ठीओ-पयट्टिया तेरसीदियहे ॥ १५९ ॥

રૂપણાર્થ—ત્યાર બાદ પંદરમા દિવસે એટલે વૈશાખ
સુદ અગીઆરસના શુભ દિવસે બૃહત્થાન્તરનાત્ર જણાવવાનો
વિધિ થયો, અને ૧૬ મા દિવસે એટલે વૈશાખ સુદ બારસના
દિવસે ઘણું આઠંબરથી રથયાત્રાનો વરઘોડો નીકળ્યો, અને
સત્તરમા દિવસે એટલે વૈશાખ સુદ તેરસના દિવસે વિઠ્ઠીની
ક્રિયા થઈ હતી. ॥ ૧૫૯ ॥

दारुघाडणपमुहं-किञ्चं किञ्चा गहुस्सवसमत्तो ॥

बुद्धिमया संखेवा-मणिया विइयंजणसलाया ॥ १६० ॥

રૂપણાર્થ—ત્યાર બાદ શ્રીઋષભવિકાર દેહરાસરનાં
દ્વાર ઉઘાડવાનો વિધિ વિગેરે કાર્યો થયા હતા. આ પ્રમાણે
અહીં બીજી અંજનશલાકાના મહોત્સવની સત્તર દિવસની
ક્રિયા પૂરી થાય છે. એ પ્રમાણે આ અંજનસલાકા સંબંધી
ઘણું વિસ્તાર કરતાં ગ્રંથ (આ બૃહત્કદંબકદપ નામનો ગ્રંથ)
ઘણું મોટો થઈ જાય માટે ગ્રંથ ઘણું વધવાના—મોટો
થવાના કારણથી આ બીજી અંજનશલાકાનો વિધિ બહુ સંક્ષે-
પથી કર્યો છે. ॥ ૧૬૦ ॥

બીજી અંજનશલાકા પ્રતિષ્ઠાના ૧૭ દિવસના મહોત્સવનો કંકભ-

માટે આ શ્રીકદંબગિરિની આરાધના જરૂર કરવી જોઈએ. કારણ કે શ્રીકદંબગિરિની સેવાથી સમ્યગ્દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે, અને તે સમ્યગ્દર્શનથી સદ્જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે, તે સદ્જ્ઞાનથી ઉત્તમ ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય છે, અને ચારિત્રથી અન્ને મોક્ષપદ પ્રાપ્ત થાય છે. આ રીતે આ ગિરિના મોક્ષ માર્ગને સાધરા માટે અતિ કુશળ સાધન છે. તેમજ આ તીર્થ પરમ અદ્ભુત મહિમાવાળું છે એટલે અત્યંત આશ્ચર્ય-કારી મહિમાવાળું છે, કારણ કે આ તીર્થમાંની વનસ્પતિઓ અતિ પ્રભાવશાલી છે, અને તીર્થની સેવા પણ પરમ કલ્યાણ આપનારી હોવાથી અતિ આશ્ચર્યકારી છે, માટે આ તીર્થની અદ્ભુત મહિમા છે એમ સમજવું. ॥ ૧૬૨ ॥

આ તીર્થની સેવા કર્મનો નાશ કરનારી શુભ ભાવનાને ઉત્પન્ન કરનારી છે એ બીના જણાવે છે—

કમ્માણ વંધમોક્ષા-દ્દેંતિ સયા માવણાણુસારેણ ॥

કમ્મુમ્મૂલણદક્ખો-સુહમાવો તિત્થમૂમીણ ॥૧૬૩॥

રૂપબટાર્થ—અનાદિ કાળથી જીવોને કર્મનો બંધ-સંબંધ થયા કરે છે. તેમજ બધા જીવોને કર્મનો મોક્ષ પણ થાય છે એટલે તેઓ સર્વથા કર્મરહિત પણ થાય છે. અને મોક્ષ તે હંમેશાં ભાવનાને અનુસારે હોય છે, એટલે જીવના મનપરિણામને અનુસારે થાય છે, કારણ કે ને અશુભ ભાવનામાં જીવ વર્તે તો વિવિધ કર્મનો બંધ થાય છે અને શુભ ભાવમાં વર્તે તો વિવિધ કર્મનો મોક્ષ (ક્ષય) ગાય છે. તેથી કર્મોનો સર્વથા નાશ કરવામાં અત્યંત કુશળ જોવો શુભ ભાવ આવા પ્રકારની તીર્થભૂમિમાં થાય છે. અર્થ

કર્મનો બધ અને કર્મનો નાશ લાવનાને અનુકારે કરશે
તેમાં પ્રથમ કર્મબંધના અશુભ બાવ આ પ્રમાણે લાક્ષણ-
મિથ્યાત્વ અવિરતિ કાયા ને યોગ એ કર્મબંધના મૂળ ૪
હેતુ છે, તેમાં ૬ ૫ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ, ૧૨ પ્રકારની

(૧) પરપરાયી ચાહને બાવનો ધર્મ તેજ સત્ય એમ માનવું
તે અમિત્રદ મિથ્યાત્વ કહેવાય (૨) અર્થ ધર્મો સત્ય માનવા તે
અનમિત્રદ મિથ્યાત્વ કહેવાય (૩) હું એ કહું છું તેજ સત્ય
એમ માનવું તે અમિત્રિયોદ વિચ્છાત્વ (૪) અથવા બારણી સંસાર
હિપજ્વો તે શાંતયિક મિથ્યાત્વ કહેવાય અને (૫) હિપજોલ સત્ય
મિથ્યાત્વ તે અવ્યક્ત મિથ્યાત્વ એ ૫ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ જાણવું.
પૃથ્વીકાવનો વધ, અપૃથ્વીકાવનો વધ, તેડકાવનો વધ, વાયુકાવનો
વધ, વનસ્પતિનાયનો વધ અને તલકાવનો વધ એ ૧ વધની અવિર ૧,
તથા ૫ હિન્દુઓની અવિરતિ અને મનની અવિરતિ એમ ૧૨
પ્રકારની અવિરતિ જાણવી.

અનન્તાનુગ્રાધી કોષ, માન, માના, ભોગ, અપ્રત્યાખ્યાની કોષા
૪, પ્રત્યાખ્યાની કોષાદિ ૪, સંસ્તમન કોષાદિ ૪ એ ૧૬ કષ
તથા શ્રીવેદ-પુરુષવેદ-નપુંસકવેદ-દારણ રીત-શોક-અરતિ-ભય-જ
પ્તિ એ ૬ નોકાયા મળી ૨૫ કાયા જાણવા.

સત્ય અસત્ય મિત્ર ને વ્યવહાર એ ૪ પ્રકારના મનભોગ
પ્રકારના વચનભોગ મળી ૮ યોગ અને ઔદારિક-ઔદારિક
વૈક્રિય-વૈક્રિયમિત્ર-આદારક-આદારકમિત્ર ને તેજસકર્મણ્યેત્ત એ
કાયભોગ મળી ૧૫ પ્રકારના યોગ છે, એ ૫૭ ઉત્તર હેતુ કલા, એ
મળ હેતુ ૪ છે, એ ૪ હેતુ કાર્મ વખતે ભોગ હોય છે, કાર્મ
અશુક અશુક કર્મો મિથ્યાત્વ વિના ૩ હેતુથી પણ બંધાય છે,
કર્મો મિથ્યાત્વ ને અવત વિના શેષ કાયા ને યોગ એ બે હે
બંધાય છે ને કેટલાકે કર્મ કેવળ યોગથી પણ બંધાય છે
... જોગ કર્મબંધ વિશે મંથોર્મા જણાવી છે.

૫. પ્રાણાતિપાતિકી ક્રિયા—પોતે આત્મદાતા-આપવાત કરવો. મન બીજા જીવનો ધાત કરવો તે.

૬. આરંભિકી ક્રિયા—જે કાચો વડે સચેતન જીવો દશાયા બને ચિત્તાદિકની અચેતન આકૃતિ સ્વરૂપ મનુષ્ય પ્રિયેરે દશાયા તે બંને પ્રકારની આરંભિકી ક્રિયા છે, આ ક્રિયામાં વિવક્ષિત જીવોને પિવાના ઉદ્દેશથીજ કાચું કરે છે એમ નહિ પરંતુ એ કાચું એવું હોય છે કે જમાદિ જીવો દશાયા, એવી ક્રિયા તે આરંભિકી ક્રિયા.

૭. પરિગ્રહ ક્રિયા—ધન ધાન્ય આદિ પદાર્થોનો સંગ્રહ કરવો તે.

૮. માયાપ્રત્યયિકી ક્રિયા—પોતાના હૃદયગત ભાવને છૂપાવવો તે પોતાને ઠગવારૂપ અને બોરો લેખ વગેરેથી બીજાને ઠગવો તે પર ઠગવારૂપ ક્રિયા. એ બંને રીતે માયા પ્રાપ્ત ક્રિયા થાય છે. માયા એટલે ઇળકપટ અને પ્રત્યય એટલે હેતુ એમ બંને શબ્દનો અર્થ જણવો.

૯. મિથ્યાપ્રત્યયિકી ક્રિયા—જે પદાર્થ જે સ્વરૂપે છે તે સ્વરૂપે ન માનતા વિપરીત સ્વરૂપે માને. કુદેવ કુશુર કુષમ ઉપર શ્રદ્ધા રાખે, અને અન્ય દર્શનીય વસ્તુઓ નિયમો કરે તે.

૧૦. અપ્રત્યારબ્યાનિકી ક્રિયા—સચિત અને અચિત પદાર્થના ઉપબોધની વિરતિ નહિ એટલે તે સંબંધી સાવધ વ્યાપારનો ત્યાગ ન કરવો તે અપ્રત્યાખ્યાનિકી ક્રિયા કહેવાય. આ ક્રિયા વસ્તુનો ઉપબોધ ન કરવો હોય પરંતુ તેનો ત્યાગ ન કર્યો હોય તોપણ હોય છે. જેમકે ભરત ક્ષેત્રવતી મનુષ્યને સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રનું પાણી પીવાના ઉપયોગમાં આવતું નથી કારણ કે તે સમુદ્ર અસંખ્યાત હોય સમુદ્રો વ્યતીત થયા બાદ સર્વથી અન્તે આવેલો છે, ત્યાં જઈ શકાય નહિ તેમજ ત્યાંનું પાણી લાવીને કાષ્ટ આપતું નથી તોપણ દર સમયે તે પાણી પીવા સંબંધી કર્મબંધ તો ચાલુ છે. તેમજ અત્યાર વિમાનનો વૈભવ આપણે જોગવતા નથી તોપણ વૈભવના

પોતપોતી પાત્રો પાત્રો કર્મોના સાગરમાંથી આપણે મુક્તિ-
 માર્ગ પુલકિત કરીએ તો આમાં જે પાત્રો વળેલાં નિર્જીવ થઈ ગયાં
 તેને જીવંત કરવાની જરૂર પડે છે. શરીરમાં જે કંઈક પ્રવર્તે છે તે
 કિંમતો, કર્મોના પાત્રો આપણે જાણીએ છીએ. મારણ કે આપણે
 રાજાશ્રમ કે અમલો પાત્રો જોઈએ છીએ. પાત્રો નથી પરંતુ પીત્તો
 લાગે તો જો તેથી પીત્તનું મમલો તો છે, તેમજ અનુભવ
 વિમલની ક્ષતિ ઓગળવા નથી તોપણ તેનો લાભ કોઈ નથી
 મારું કે મારાનું મમલો નથી, અને પાત્રો બધામાં છેલ્લાં શરી-
 રની તોપણ પણ કશું મમલો જાણીએ છીએ નથી, મારું જો સર્વોત્તમ ક્રમ
 ને શરીરને વેલિયાવા કયો લાભ જોઈ નથી, મારું જો સર્વોત્તમ જે સમ-
 નામ અનિર્વાણ દેવોની સાથે છે, શરીર વિષે સર્વોત્તમ જે સમ-
 લાભ થાય તેજ મમલો ક્રમોના પાત્રો અટકે. જેમ તલા-
 પાણી આપણનાં નેટલાં મારું ખુલ્લા છે, તેટલા માર્ગથી તલા-
 પાણી ભરાય. પરંતુ જે જે મારું મન કરીએ તે તે માર્ગથી
 આવતું અટકે, તેમ જીવંત પાત્રો તલાવમાં પણ ક્રમોના પાત્રો આ-
 સર્વ મારું ખુલ્લા રાખ્યા હોય તે તે સર્વ માર્ગથી ક્રમોના
 જીવંત તલાવમાં ભરાતું જાય, અને નેટલાં મારું ક્રમોના પાત્રો
 તેટલા માર્ગથી ક્રમોના પાત્રો આવતું જાય થઈ જાય છે.
 આ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રિયા કર્મોના પાત્રો મારણ છે એમ સ્પષ્ટ
 અને એવા પ્રકારનો જે અવિનિર્વાણ તે જીવંત અશુભ
 જેવા તે.

૧૧ દષ્ટિકો ક્રિયા—જીવને તથા અજીવને
 ૧૨ સ્પૃષ્ટિકો ક્રિયા—જીવને તથા અજીવને
 સ્પર્શવા (અડકવા) તે. એમાં સુરાણી સુકોમલ વસ્તુ
 રાગ થાય છે, અને કર્કશાદિ સ્પર્શવાળી અનિષ્ટ સ્પર્શન
 સ્પર્શાય છે એ પ્રમાણે વસ્તુને સ્પર્શી તે અશુભ આવડે છે અને
 તેથી કર્મબંધ થાય છે.

આ ક્રિયાને રથાને બીજા ગ્રંથોમાં પ્રાશિક્ષકી ક્રિયા પણ જણાવી છે. ત્યાં જીવ અજીવ સંબંધી ખોટા પ્રશ્ન કરવા એટલે કુતર્ક કરવા તે પ્રાશિક્ષકી ક્રિયા.

૧૩ પ્રાતિત્યક્તી ક્રિયા—અન્યને પ્રતીત્ય—આપણીને જે કર્મ બંધ થાય તે, આ ક્રિયા પણ જીવ આશ્રયીને અને અજીવ આશ્રયીને એમ બે પ્રકારની છે. આ સંબંધી વિશેષ બીના શ્રી નવતરત્વ વિરત-રથા વિગેરે ગ્રંથોમાં જણાવી છે.

૧૪ સામન્તોપનિપાતિકી ક્રિયા—જે ક્રિયાથી તસાદિ જંતુઓનું સમન્તાત્—સર્વ બાજુથી ઉપનિપાત—આવી પડવું થાય તે સામન્તો-પનિપાતિકી ક્રિયાઓમાં પ્રવાહી પદાર્થોનો (તેલ ધી વિગેરેનાં) અને ચીકણા પદાર્થ ગોળ ખાંડ વિગેરેનાં બાજનો ઉધાડાં મૂકવાથી તેમાં ચારે બાજુથી જંતુઓ આવી આવીને પડે છે અને વિનાશ પામે છે માટે એવાં બાજનો ઉધાડાં મૂકવાં તે સામન્તોપનિપાતિકી ક્રિયા જાણવી. અથવા બીજો અર્થ એ છે કે સર્વ બાજુથી લોકોનું આવી પડવું જે ક્રિયા થાય તેવા બેલ તમાસા નાટક સીનેમાં વઢવાડ વિદ્યુત્પત્તિ વગેરે સર્વ કુતુહલનાં કાર્યો કરવાં તે સામન્તો-પનિપાતિકી ક્રિયા છે. કારણકે એવી કુતુહલ ક્રિયાઓથી અનેક લોક ભેગા થઈ જાય છે. એમાં યાદ રાખવું કે—ભાષણ વ્યાખ્યાન વિગેરે જે શુભ ભાવથી લોકને એકત્ર કરવાની ક્રિયાઓ છે તે કુતુહલ રૂપે અશુભ ભાવવાળી નથી માટે એ ક્રિયાઓ સામન્તોપન ક્રિયામાં ન ગણાય.

૧૫ નૈસર્ગિકી ક્રિયા—શસ્ત્રથી જીવ અજીવને હણવા, અથવા નૈસર્ગિકી એટલે જીવ અજીવને કૂપાદિકમાંથી બહાર કાઢવા તે.

૧૬ સ્વાદ્વસ્તિકી ક્રિયા—જીવ અજીવ વડે પોતાના હાથે જીવાજીવને હણવા તે.

૧૭ આશાપનિકી ક્રિયા—જીવને અને અજીવને આરા કરવી તે. અહિં અજીવને આરા કષ્ટ-રીતે હોય ? તેના સમાધાનમાં જાણવું કે હાય ચાલોડીના ખેલ કરનાર અથવા બહુજેરા અને મન્ત્રવાદીઓ

અછત પદાર્થને પણ આગા કરો તેની પાસે કાર્ય કરાવે છે એમ લોકોને દર્શાવે છે. માટે એ રીતે અછવને પણ આગા થાય છે. અથવા આનયનિકી ક્રિયા એવો અર્થ કરીએ તો છવને અથવા અછવને અણાવવા-ગંગાવવા તે. એ સર્વ અશુભ ભાવે કર્ત્વ્ય બંધ કરી છે.

૧૮ વિદારણિકી ક્રિયા—વિદારણું એટલે ફડવું તોડવું ભાગવું. એ અર્થ પ્રમાણે છવ અછવને વિદારવા ફડવા તોડવા ભાગવા તે અથવા વિચારણિકી એટલે વિચારણું. એ અર્થ પ્રમાણે છવ અછવને અન્નત્ત્વ સ્વરૂપે વિચારવા તે વિચારણિકી ક્રિયા કહેવાય. અથવા વૈતારણિકી એટલે વિતારણું-હમણું એ અર્થ પ્રમાણે છવને હમણવા તે વૈતારણિકી ક્રિયા કહેવાય. અથવા ક્ષત્ત્વ આદિ ખાટા આસેષો કરી ખીમતા હ્રદયને વિદારણું અને હમણું તે પણ વિદારણિકી ક્રિયા. અથવા વિતારણિકી ક્રિયા કહેવાય. એ અશુભ ભાવરૂપ છે. તેમજ મિત્રની ઓ વિગેરેની છાન્ન વાતો ઉઘાડી કરવી તે પણ વિદારણિકી ક્રિયા કહેવાય છે.

૧૯ અનામોગ પ્રત્યયિકી ક્રિયા—અનામોગ એટલે અજ્ઞાન અથવા ઉપયોગની શૂન્યતા એ બન્ને વડે એટલે અજ્ઞાનપણે અથવા ઉપયોગ નહિનપણે કોઈ વસ્તુ લેવી મૂકવી પરદાવરી વિગેરે ક્રિયા કરવી તે અનામોગિકી ક્રિયા, તેમજ એ રીતે વસ્તુ આવડું બેસડું ઉડડું ઉડ્ડાંધડું દોડડું ફૂંદડું ઇત્યાદિ ક્રિયાઓ કરવી તે પણ અનામોગ પ્રત્યયિકી ક્રિયા કહેવાય.

૨૦ અનવકાંશપ્રત્યયિકી ક્રિયા—આ લોક અને પાલોકના દિનની અવકાંક્ષા-અપેક્ષા રાખ્યા વિના જે ઉપાલોક ઉચ્ચ આચરણ આચરવાં તે અનવકાંક્ષા પ્રત્યયિકી ક્રિયા કહેવાય. જેમને ચોગ દિસા કરવી વિગેરે જે અનાચરણું આ લોકમાંજ પણ અંધન અંદિ દળ પ્રયત્ન પ્રાપ્ત થાય તેવાં અનાચરણો તે આ લોક અનવકાંક્ષા ક્રિયા, અને દિસા મમત્વ-મુશ્કો રાગ દ્વેષ ઇત્યાદિ જે ક્રિયાઓ ન કર્યા આ બન્નેમાં સાચા પ્રાપ્ત નથી પરન્તુ પરબન્નેમાં દુર્ગતિ આદિ દળ

અર્થે આ બાબ તે તેની કિંમતો મર્યાદા અવગણી કિંમત કરેવાય.
તે સર્વ અશુભ બનેલું છે.

૨૧ પ્રત્યેય ક્રિયા—આવશ્યક ગૌરવના અભાવને મનાવવા
કિંમત, આગળ વળતો બોલવા તે વચન પછે તે કિંમત અને પ્રમાણ પછે
માથાથી અનનામનની કિંમત કરવી તે કામ પ્રત્યેય ક્રિયા. એ પ્રમાણે
અશુભ આવડે એ પ્રત્યેય ક્રિયા બનેલી.

૨૨ નામુદાનિકી ક્રિયા—કમ કોટલે અમય અને કમ રાત
કોટલે માથું કોટલે જે કિંમતો રાતના કોટલું જાય તે કોટલું
મદ્ય માન કોટલે જાતે કરેનો જામ મય તે સમુદાન કિંમત અથવા
અશુભ કિંમત પણ કરેવાય, તે અર્થે તેમ ગૌરવ પરિબ્રામયો ગૌરવ
છતાં અનિર્વાચ્ય પ્રેમમાં વધ કરેનો અથવા દર્શન માન આશિર્વા
આપેનો નામ કરેનો અથવા સાધુ તથા મહાત્માને દગ્ગવા નિંદવા
વિગેરે કિંમતો રાત્રી આગેને કરવી તે નામુદાન કિંમત કરેવાય.

૨૩ પ્રેમવ્રત્યનિકી ક્રિયા—બીજા કરવાને માથા અને લોભ
કમ રાત—પ્રેમ દેવપત્ર માથા જેવા પ્રમાણે બોલવું આલવું ને વર્તવું
વિગેરે કિંમત કરવા તે પ્રેમ અવિધિ ક્રિયા કરેવાય.

૨૪ હૃદયવ્રત્યનિકી ક્રિયા—બીજા કરવાને ક્રોધ અને માન
કમ રાત ઉપર જેવા પ્રમાણે બોલવું આલવું ને વર્તવું વિગેરે ક્રિયા
કરવી તે હૃદયની ક્રિયા કરેવાય. અથવા પોતે પોતાના ઉપર ક્રોધ
અને માન કરે તે પણ હૃદયની અથવા હૃદય પ્રત્યવિધિ ક્રિયા કરેવાય.

૨૫ દર્યાવચિકી ક્રિયા—અપ્રમાણ સંવત-સાધુ ઉપયોગ
પૂર્વક આલે ઉપયોગ પૂર્વક જેસે છોડે બોલે મત્યદિ જે જે કિંમતો
ઉપયોગપૂર્વક કરે તે દર્યાવચિકી છે કે જેમાં કમ અર્થે કેવળ યોગથી
બદલ થોડો થાય છે, અર્થાત્ વીનગમ બધા છોડેની જે ઉપયોગ-
વાળી કિંમતો તે દર્યાવચિકી છે. અહીં રાત રાત દોવાથી જે
સ્થિતિવાળી ચાતાવેદનીય કર્મપ્રતિ જાણાય છે, જેમાં પહેલે

કર્મજંઘના અશુભ ભાવ (કારણ વિગેરે) અથવા પહેલા
કર્મજંઘ વિગેરેમાં કહેલા પ્રત્યનીકપણું નિન્દુવ વિગેરે
વિશેષ હેતુઓ તે પણ કર્મજંઘના અશુભ ભાવ (કારણાદિ)
રૂપ છે ॥ ૧૬૭ ॥

શ્રીકલ્પવિહારના શ્રીમહાવીરસ્વામિનો પ્રભાવ જણાવે છે-
સંતોસધના મન્વા-પવયણવિણ્ણાયતિત્યનિસ્સંદા ॥
સિદ્ધિ પાવેંતિ સયા-કયંવવીરપ્પસાયાઓ ॥ ૧૬૮ ॥

રૂપદ્વૈત—સંતોષ રૂપી ધનવાળા તથા પ્રવચનથી
જાણ્યો કે તીર્થનો સાર જોણે એવા એટલે જે ભવ્ય જીવોએ
આગમ વચન અવણુ કરોને આ તીર્થનો અતિથય મહિમા
અથવા તીર્થનો પ્રભાવ જાણ્યો છે, એવા ભવ્ય જીવો
હમેશાં શ્રીકલ્પગિરિના શ્રીમહાવીર પ્રભુના પ્રસાદથી એટલે
કૃપાથી પોતે ધારેલી કાર્યસિદ્ધિને (અથવા પરબાવોમાં મુક્તિ
પહોંચે) પામે છે, પરન્તુ જે અભવ્ય જીવો છે તેઓ તે
તીર્થની શ્રદ્ધા વિનાના હોવાથી તેમજ મોક્ષના અભિલાષ
રહિત હોવાથી અને તેથીજ આવા ઉત્તમ ગિરિરાજને ભાવ-

સમયે માત્ર શાતાવેદનીય કર્મ અંધાવ શ્રીજી સમયે વેદાય-સોમનાય
અને ત્રીજો સમયે નિર્જરે છે. એ ઈર્વાપશિકી ક્રિયામાં કેવળ (એક) પે. ૫
હેતુ છે. એ સર્વ આગવના ૪૨ બોદ તે અશુભ ભાવ રૂપ છે. મો
કે એમાં પુણ્યઅંધ રૂ. શુભ ભાવ પણ છે પરન્તુ તે પ્રસાદ પોતા-
દિકથી શુભાશ્રવ એટલે પુણ્યઅંધ છે. મારે કર્મજંઘના હેતુઓ તે
શુભાશુભ ભાવરૂપ છે. શુભ ભાવથી શુભ કર્મ અંધાવ ૧ અશુભ
ભાવથી અશુભ કર્મ અંધાવ અને સમિતિ મુખે આદિક આત્મિક
શુદ્ધ ભાવથી કર્મનો કંવર ને કર્મની નિર્જર શાય છે.

તો ક્ષત્ર આ લવના સુખને જ આપનારી છે, પરંતુ શ્રી
વીર પ્રભુને કરેલો નમસ્કાર તો ભવોભવમાં સુખ આપી
પર્યંતે મોક્ષપદ આપનારો છે. માટે શ્રીવીર પ્રભુ કહ્ય-
વલ્લીથી અણુ અતિ ઉત્તમ પ્રભાવવાળા છે. ॥ ૧૬૬ ॥

હવે શ્રંથકાર અંતિમ ભાવના જણાવે છે—

નિમવો સદ્લો જાઓ-જાયા મજ્જજ્જ પાવળા રસળા ॥

તિત્યત્યવળવિદાળા-સંજાઓ સત્તિયાળંદો ॥ ૧૬૭ ॥

રૂપાટાર્થ—એ પ્રમાણે શ્રીકદંબગિરિ તીર્થનું
સ્વરૂપ જણાવવા પૂર્વક આ તીર્થની સ્તુતિ કરવાથી આજે
મારો નિભવ એટલે મનુષ્ય ભવ સફળ થયો. અને આજે મારી
રસના—છલ પવિત્ર થઈ, અને તીર્થની સ્તવના કરવાથી
આજે મને સાત્વિક આનંદ થયો, એટલે આત્મગુણમાં
રમણતા કરવાથી જે આનંદ ઉત્પન્ન થાય તેવો નિરોધ
આત્મિક આનંદ ઉત્પન્ન થયો. ॥ ૧૬૭ ॥

નિર્મલ ત્રણ કરણથી શ્રીકદંબગિરિમાં યાત્રાદિક કરવાથી
ભવ્ય જીવોને મળતું ક્ષણ બે આયામાં જણાવે છે—

માહૃપ્પજુયસ્સેવં-કયંવતિત્યસ્સ સત્તિયં પૂયં ॥

જત્તામહુસ્સવાઈ-કરંતિ જે કારવેંતિ મુયા ॥ ૧૬૮ ॥

અણુમોઅંતિ નરા તે, રિદ્ધિપત્તુદ્ધિં પરત્થ કલ્લાળં ॥

પાવિંતિ વદ્ધલક્ષ્ણા-ગુરુચયણં નળળહા દોડ્ડા ॥ ૧૬૯ ॥

રૂપાટાર્થ—એ પ્રમાણે મોટા માહાત્મ્યવાળા શ્રીકદંબ-
ગિરિતીર્થની અને અહીં જિન મંદિરોમાં રહેલા બિંબોની જે

જન્મ હવે પૂજા કરે યાત્રા કરે અને મદાન મહોત્સવ વિશેષ કરે તેમજ બીજા હવેનું પણ ઉપદેશ આપીને દર્શન પૂર્વક ગિરિરાજની ભક્તિ પૂજા યાત્રા ને મહોત્સવ વિશેષ કરાવે, તેમજ શ્રીકદંબગિરિની પૂજા ભક્તિ યાત્રા મહોત્સવ આદિ કરતા બીજા હવેની અનુમોદના કરે એટલે અહિં આ જન્મ હવે કેવી તીર્થભક્તિ કરે છે. અમારો પણ એવો ધન્ય દિવસ ક્યારે આવશે કે જેથી અમારો પણ આ રીતે શ્રી કદંબગિરિરાજની પૂજાભક્તિ વગેરે કરે એ પ્રતિપાદિ ભારતા-મનોરથ ગિતવે તો એ પ્રમાણે પૂજા ભક્તિ આદિ કરનાર કરાવનાર અને અનુમોદનાર એ પ્રકારના જન્મ હવે આત્મ શુદ્ધિની અધિક અધિક વૃદ્ધિ પામે એટલે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર રૂપ આત્મિક ગુણની અત્યંત વૃદ્ધિ કરે અને તેથી બદ્ધલક્ષ્ય હવે એટલે જેઓએ શ્રી કદંબગિરિ તીર્થની ભક્તિનું જ એક લક્ષ્ય રાખેલ છે અથવા તેવી ભક્તિથી કેવળ મોક્ષપ્રાપ્તિનું જ એક લક્ષ્ય રાખેલ છે, પરંતુ આ લોકની તથા પરલોકની ગૌરવીપણું દેવેન્દ્રપણું વગેરેની તુરંત ચપલ ને અસાર કદિઓ મેળવવા તરફ લક્ષ્ય રાખ્યું નથી, એવા એ બદ્ધલક્ષ્ય ભક્તિમાણો પરમાર્થ કલ્યાણને પામે છે. એટલે મોક્ષ એજ પરમ અર્થ પરમ કાર્ય આપવા પરમ પ્રયોજન હોવાથી પરમાર્થ કહેવાય. તે મોક્ષના કલ્યાણને એટલે મોક્ષના અન્યાબાધ અખંડિત અને અનન્ત સુખને પામે છે. પરંતુ જે હવે કેવળ આ લોકના સુખની પ્રાપ્તિના જ લક્ષ્યવાળા થઈને જો શ્રીકદંબગિરિરાજની પૂજા ભક્તિ વગેરે કરે તો તેઓને આ લોકનું સુખ અવશ્ય મળે પરંતુ મોક્ષ સુખથી તેઓ વંચિત

ધાય છે, અને એ આરાધના નિહાનવાળી ગણાય છે.
 (નિયાણાવાળી ગણાય છે). જેથી મોક્ષ માત્રમાં જ બદ્ધલક્ષ્ય
 થયેલા જીવોને આ લોકનું સુખ તો સહેજે પ્રસંગથી જ
 વિના ઇચ્છાએ પ્રાપ્ત થાય છે, ને વાસ્તવિક રૂપ રૂપે તો
 મોક્ષ સુખજ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે તીર્થની આરાધના
 કરનારા લાભ્ય જીવોએ આ લોકના સુખ માટે બદ્ધલક્ષ્ય
 (એક લક્ષ્ય) ન થતાં કેવળ મોક્ષપદની પ્રાપ્તિમાં જ બદ્ધ-
 લક્ષ્ય થવું એ સદુપદેશ રૂપ ગુરુ વચન છે, એટલે પ્રાચીન
 પરમ મહર્ષિઓનું એજ વચન છે કે તીર્થની લક્ષિમાં જ
 બદ્ધલક્ષ્ય ત્રણે કરણથી અને ત્રણે યોગથી થવું. અને એથી જ
 આત્મશુદ્ધિની વૃદ્ધિ થતાં મેક્ષ સુખ પામી શકાય છે. એવ
 પ્રકારનું ગુરુવચન કદી પણ અન્યથા ન જ થાય એટલે નિષ્ક
 ન જાય ॥ ૧૬૮-૧૬૯ ॥

કયા કયા સાધનોથી અને કેના પસાયથી આ કદં
 ગિરિ બદ્ધલક્ષ્ય શ્રવણની રચના કરી ? આ ખીના
 ગાધામાં જણાવે છે—

અત્તજનાણ મુહાઓ-તહેવ ગહિરૂગ સંચાયલવં ॥
 પાર્ણસત્યસારં-વિહકવ્વો સિરિકયંવસ ॥ ૧૭૦ ॥
 રહો તાણ પસાયા-જેહિં ગુરુહિં કયંવમતેહિં ॥
 અસ્સવિદાણે દિણ્ણા-આણા મજ્ઞં મદાણંદા ॥ ૧૭૧ ॥

રૂપાંશુ—આત્મ જનોના સુખથી એટલે જેનું વચન
 પ્રમણીત મનાય છે એવા પ્રામાણિક મહાપુરુષોના મુખથી
 આ ગિરિરાજનો અકબૂત મહિમા જાણીને તેમજ શ્રીયતુંજય
 માહાત્મ્ય વિગેરે પ્રાચીન શાસ્ત્રોનો સાર મહત્વ કરાવે

એટલે પ્રાચીન શાસ્ત્રોમાં (શ્રીયજુગલ્ય માહાત્મ્ય આદિ પૂર્વ
મહાપુરુષોનાં બતાવેલાં શાસ્ત્રોમાં) ન્યાં શ્રીકલ્પ ગિરિજાનું
સ્વરૂપ કહ્યું છે તેમાંથી સાર સાર ગ્રહણ કરીને આ શ્રીકલ્પ
ગિરિના માહાત્મ્યને દર્શાવનારો “શ્રીકલ્પ ગિરિબૃહત્કલ્પ”
નામનો ગ્રંથ પ્રાકૃત ભાષામાં રચ્યો છે. તથા મારા શ્રી
કલ્પગિરિ પ્રત્યે અત્યંત ભક્તિવાળા એવા પરમપૂજ્ય
પરમેશ્વરપ્રધારી જે શ્રીશુર મહારાજે (એટલે જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્
નિમ્બનેમિસરીધરે) મને આત્મન આનંદ આપનારી
એવી આ ગ્રંથ રચનાની આજ્ઞા આપી તે શ્રી શુર મહારાજના
પ્રસાદથી મેં આ ગ્રંથની રચના કરી છે. ॥ ૧૭૦-૧૭૧ ॥

ગ્રંથકાર ગ્રંથ રચનામાં બૃહચુક થઇ હોય, તેની
માફી માગે છે—

इह मे जं विवरोयं—कहियं होज्जणुवओगभावेणं ॥
खामेसि सुद्धभावा—जत्तो मे तित्थमत्तोए ॥ १७२ ॥

સ્પષ્ટાર્થ—આ શ્રીકલ્પગિરિ બૃહત્કલ્પ નામના
પરમ કલ્પિત ઉપયોગના અભાવે (એટલે ઉપયોગની
ન્યતાએ) માનાથી કંઈ વિપરીત કથન થઇ ગયું હોય અર્થાત્
ઈ ભૂલ ચૂક થઇ હોય તો તેને હું શુદ્ધ ભાવથી એટલે
નિરાશકલ્પએ મારા હૃદયની નિર્મળતાથી ખમાડું છું અર્થાત્
તે ભૂલ ચૂકની પરમ કૃપાળુ સત્જનો-વિદ્વાનોની આગળ
તેમજ શ્રી જિનાગમના મહા જ્ઞાની પુરુષોની આગળ ક્ષમા
માગું છે, અને મને કદં શ્રદ્ધા છે કે તે વિદ્વાનો મારી ક્ષમા
સ્વીકારીને મારી અદ્યક્ષની ભૂલ ચૂક અવશ્ય સુધારી લે
કે આ ગ્રંથ રચવાનો મારો પ્રયત્ન કોઈને વિષ

